

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

На правах рукопису

ЕДЕР ПАВЛО ТАДЕЙОВИЧ

УДК 343.241.01(477–11):343.2(436) “1855/1918”

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ВИЩОГО КРАЙОВОГО СУДУ У ЛЬВОВІ
(1855–1918 рр.) : ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник –
Тищик Борис Йосипович,
кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Львів – 2015

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти дослідження	11
1.1. Історіографія проблеми	11
1.2. Джерельна база дослідження	23
1.3. Методологія дослідження	27
Висновки до розділу 1.....	35
Розділ 2. Правові засади організації судоустрою і судочинства у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини	37
2.1. Суспільно-політичні передумови реформування судової влади у Галичині в складі Австрії і Австро-Угорщини	37
2.2. Особливості організації судів і здійснення судочинства у Галичині в складі Австрійської імперії (1772–1867 рр.)	53
2.3. Характерні риси судової системи і судочинства у Галичині в складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)	60
Висновки до розділу 2.....	71
Розділ 3. Організація, структура та компетенція Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.)	73
3.1. Соціально-політичні і правові передумови утворення Вищого крайового суду у Львові	73
3.2. Організаційно-правові засади утворення та компетенція Вищого крайового суду у Львові	90
3.3. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові	108
Висновки до розділу 3.....	130
Розділ 4. Основні напрямки діяльності Вищого крайового суду у Львові	132
4.1. Підзаконна правотворчість	132
4.2. Порядок та особливості розгляду цивільних справ	138
4.3. Порядок та особливості розгляду кримінальних справ	151
4.4. Порядок та особливості розгляду дисциплінарних справ	160
Висновки до розділу 4.....	181
Висновки	183
Список використаних джерел	190

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними процесами реформування судової системи в Україні у контексті до євроінтеграційних прагнень, що передбачає формування судових органів відповідно до європейських стандартів. Сьогодні судова реформа є не лише важливим завданням держави перед українським суспільством, а й одним зі зобов'язань України у рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Реформування судової системи України передбачає удосконалення діяльності її судових органів, створення механізмів, котрі дадуть суду змогу виконувати ті функції, які характерні для нього у правовій державі, якісно вплинуть на його структурну побудову й ефективність діяльності. Крім цього, необхідно реально забезпечити кожній людині право на справедливий судовий розгляд у незалежному суді, підвищити рівень фахових вимог до суддів, відновити довіру до судової влади та ін. Особливої актуальності це набуває в умовах очищення влади (люстрації).

Зазначене реформування судової системи України потребує, з-поміж іншого, об'єктивного наукового вивчення та використання і національного, і міжнародного правового досвіду, що допоможе створити модель судової системи в Україні відповідно до міжнародно-правових стандартів. Окрім того, ця модель має відповідати національній правовій культурі, правовим традиціям і характеру українського народу.

Значний інтерес у цьому контексті становить вивчення історії організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові в складі Австрії й Австро-Угорщини (1855-1918 рр.), що сприяє кращому розумінню та висвітленню основ історичного розвитку правосуддя в Україні. Вивчення й узагальнення досвіду організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові дасть змогу використати у доцільних межах набуті знання та правовий досвід для з'ясування витоків демократичних традицій у розвитку національної судової системи і судочинства. Актуальність цього досвіду посилюється тим, що

Вищий крайовий суд у Львові був утворений за кращими зразками тогочасних європейських апеляційних судових органів. Доцільно враховувати такий досвід в удосконаленні діяльності апеляційних судів сучасної України, окремих аспектів її судової кадрової політики та фінансового забезпечення. Це суттєво впливатиме на демократичний і правовий розвиток Української держави, сприятиме покращенню діяльності судових органів, ефективному виконанню ними своїх функцій. Саме ці міркування визначили актуальність теми дисертаційного дослідження та зумовили її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2011-2014 рр. “Характерні риси розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах” (номер державної реєстрації 01112U003267).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування історико-правових закономірностей і особливостей організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.).

Визначена мета зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- проаналізувати джерельну базу дослідження, стан наукової розробки проблеми й узагальнити її історіографічні здобутки;
- виявити суспільно-політичні передумови реформування судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини;
- з'ясувати особливості організації судів і здійснення судочинства у Галичині в складі Австрійської імперії (1772-1867 рр.);
- розкрити характерні риси судової системи і судочинства у Галичині в складі Австро-Угорщини (1867-1918 рр.);
- охарактеризувати соціально-політичні й правові передумови утворення Вищого крайового суду у Львові в 1855 р.;
- уточнити структуру та компетенцію Вищого крайового суду у Львові, його керівний склад;

- визначити й конкретизувати основні напрями діяльності Вищого крайового суду у Львові, зокрема його підзаконну правотворчість, порядок та особливості розгляду цивільних і кримінальних справ, а також дисциплінарних справ суддів;

- узагальнити й оцінити історико-правовий досвід організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові в складі Австрії й Австро-Угорщини.

Об'єктом дослідження є Вищий крайовий суд у Львові в складі Австрії й Австро-Угорщини (1855-1918 рр.) та його діяльність.

Предмет дослідження - правові основи організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові в складі Австрії й Австро-Угорщини (1855-1918 рр.).

Методологія дослідження побудована на принципах історизму, об'єктивності та системності й охоплює такі найважливіші концептуальні дослідницькі підходи як діалектичний, цивілізаційний, герменевтичний. Методи дослідження визначено з урахуванням його мети та завдань, змісту об'єкта і предмета. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання й історичний підхід до вивчення правових явищ, що дає змогу розглядати Вищий крайовий суд у Львові як другу і третю судової інстанції для крайових і окружних судів у Східній Галичині і Буковині, який посідав важливе місце у судовій системі Австрії й Австро-Угорщини. У процесі дослідження використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. З-поміж них бачиться головним історико-правовий метод, оскільки його застосування відбувалося на кожному етапі дослідження, зокрема, розкрито соціально-політичні й правові передумови утворення Вищого крайового суду у Львові в 1855 р. та його діяльність. Метод структурно-функціонального аналізу використано для з'ясування порядку формування та компетенції Вищого крайового суду у Львові, його структури й керівного складу. Герменевтичний метод застосовано для пізнання й інтерпретації судових рішень і вироків Вищого крайового суду у Львові, монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів.

Систему й особливості застосування методів цього історико-правового

дослідження проаналізовано в підрозділі 1.3.

Джерельною базою дисертації є опубліковані та неопубліковані архівні матеріали, австрійське законодавство (конституційні акти Австрії 1848 р., 1849 р., 1867 р., закони рейхсрату, патенти і листи імператора, постанови і розпорядження міністерств, обіжники, рекурси Вищого крайового суду у Львові та ін.), які відображають окремі аспекти діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). Найціннішим першоджерелом у дисертації є архівні матеріали. Загалом опрацьовано 198 справ з 11 фондів Центрального державного історичного архіву у Львові. Більшість виявлених архівних матеріалів складають листування, звіти, обіжники та розпорядження, обвинувальні акти і рішення, інші справи Вищого крайового суду у Львові. Зокрема, у науковий обіг уперше впроваджується низка матеріалів з фондів “Галицького намісництва, м. Львів” (ф. 146), “Вищого крайового суду у м. Львові” (ф. 150), “Крайового суду м. Львова” (ф. 152), “Шляхетського суду м. Станіслава” (ф. 718), “Крайової Табулі м. Львова” (ф. 166), “Шляхетського суду м. Львова” (ф. 149), “Магістрату Львова” (ф. 52), “Графів Лянскоронських” (ф. 181), “Станового комітету” (ф. 575).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним спеціальним науковим дослідженням правових основ організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.). Унаслідок дослідження сформульовано основні положення і висновки, котрим притаманні елементи наукової новизни:

уперше:

- встановлено, що австрійська судова система в імперську добу формувалася від станових судів (до 1848 р.) до створення у час післяреволюційних реформ і контрреформ всестанових судів (1848-1867 рр.), а після перетворення Австрійської імперії на двоєдину Австро- Угорську монархію відбулося створення єдиної загальноімперської системи судів (повітові, окружні (крайові), вищі крайові суди) і проголошення демократичних принципів судочинства (1867-1918 рр.);

- комплексно розкрито суспільно-політичні й організаційно-правові передумови утворення Вищого крайового суду у Львові та з'ясовано, що історичним попередником Вищого крайового суду у Львові був Вищий губернаторський суд, Цісарсько-королівський трибунал, Апеляційний суд у Львові, котрі виконували аналогічні функції - провадження апеляційного судочинства, а це, в свою чергу, засвідчило історичну наступність у розвитку апеляційних судових органів, обумовлену європейськими державно-правовими традиціями стосовно здійснення апеляційного судочинства;

- науково аргументовано, що однією з форм діяльності Вищого крайового суду у Львові була підзаконна правотворчість, та доведено, що внаслідок відсутності територіальних органів австрійського Міністерства юстиції функції управління цією галуззю у Галичині й Буковині були делеговані Вищому крайовому суду у Львові, який видавав відповідні підзаконні нормативно-правові акти (обіжники, рекурси) з метою виконання міністерських рескриптів у його окрузі;

- з'ясовано, що під час застосування австрійського процесуального законодавства Вищим крайовим судом у Львові, процесуальні гарантії щодо оскарження судових рішень, реально забезпечувалися при здійсненні судочинства у Галичині, на відміну від попереднього періоду історії, де їх розглядали переважно як декларативні; зазначено, що впродовж діяльності Вищого крайового суду у Львові спостерігалася тенденція до обмеження використання української мови під час здійснення судочинства у Східній Галичині, зокрема у діяльності Вищого крайового суду у Львові;

- виявлено, що у провадженні Вищого крайового суду у Львові переважали цивільні справи, пов'язані з майновими суперечками, цензурою преси, політичною діяльністю, оскільки він був другою інстанцією щодо рішень і ухвал окружних, крайових і торгівельних судів, котрі могли бути оскаржені у формі апеляції (оскарження рішення) чи рекурсу (оскарження ухвали). На основі вивчення конкретних цивільних та кримінальних апеляційних справ зроблено висновок, що практична діяльність Вищого крайового суду у Львові в

другій половині XIX ст., зокрема після прийняття Австрійської конституції 1867 р., стала більш ефективнішою.

удосконалено:

- науковий підхід до системного аналізу української та зарубіжної історіографії, що дало можливість глибоко й усебічно дослідити правові засади організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.);

- наукові знання про правову природу, структуру й компетенцію Вищого крайового суду у Львові, який хоч і виконував значний обсяг цивільно-процесуальних і кримінально-процесуальних функцій, але був насамперед публічним апеляційним судовим органом, що цілком відповідає і сучасним уявленням стосовно призначення інституту апеляційного суду;

- історико-правові знання про особливості судового розгляду у Вищому крайовому суді у Львові, до котрого належали такі принципи, як вільна оцінка доказів, гласність, змагальність;

набули подальшого розвитку положення про те, що:

- Вищий крайовий суд у Львові під час здійснення апеляційного судочинства застосовував австрійське законодавство, зокрема, Цивільний кодекс 1811 р., Кримінальний кодекс 1852 р., Цивільний процесуальний кодекс 1895 р., кримінально-процесуальні кодекси 1853, 1873 рр., Конституція 1867 р., Торговельний кодекс 1862 р. та ін.;

- Вищий крайовий суд у Львові був важливим органом апеляційного судочинства у Східній Галичині, завдяки якому ефективно реалізовувалося право на апеляційне оскарження судових рішень і вироків повітових, окружних та інших спеціальних судів, які перебували під його юрисдикцією;

- діяльність Вищого крайового суду у Львові спрямовувалася на однакове застосування австрійського законодавства та забезпечення правопорядку і дотримання законності у Східній Галичині.

- **Практичне значення отриманих результатів** полягає у тому, що положення, обґрунтовані у дослідженні, сприяють поглибленню та збагаченню української історико-правової науки новими знаннями стосовно організації та

діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.). Результати дослідження можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* - під час вивчення історії апеляційних судів і судочинства в Україні, зокрема Вищого крайового суду у Львові (в науково-дослідній роботі з історії держави і права студентами, магістрами, аспірантами);

- *навчальному процесі* - під час викладання навчальних дисциплін та підготовки підручників і навчальних посібників, таких, наприклад, як “Історія держави і права України”, “Історія держави і права зарубіжних країн”, “Судові та правоохоронні органи”, “Кримінальне право”, “Кримінально- процесуальне право”, “Цивільне право”, “Цивільне процесуальне право”, а також на заняттях у системі національного виховання з метою утвердження у свідомості студентів-правників національної гідності й гордості, патріотизму, справедливості, відповідальності, поваги до загально визнаних моральних і правових цінностей;

- *правотворчості* - для удосконалення законодавства України у сфері оптимізації апеляційного судочинства в Україні на засадах історико- правового досвіду, а також при формуванні сучасної концепції реформування судової влади України.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені у рукописі дисертації, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації обговорено на засіданнях кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка, де було виконано дисертацію. Результати дисертації апробовано на таких наукових конференціях: XXI звітній науково-практичній конференції “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні” (Львів, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (Кривий Ріг, 2015); Міжнародній науково-

практичній конференції «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (Київ, 2015); XXXIII Міжнародній історико-правовій конференції “Права людини та основоположні свободи: історія та перспективи розвитку (до 800-річчя Великої хартії вольностей)” (Коблево, 2015).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи висвітлено у *8 статтях* у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук в Україні та *одній статті* у зарубіжному періодичному науковому виданні і в *4 тезах* науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які об’єднують 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 453 найменування. Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінку, з них 172 - основний текст.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЧНІ, ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

У сучасних умовах історико-правові дослідження дають змогу об'єктивно проаналізувати і переосмислити широке коло актуальних історико-правових питань. Серед малодосліджених історико-правових проблем значний інтерес становить організація і діяльність Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). Ця тема не розглядалася як самостійний об'єкт історико-правового дослідження. Про Вищий крайовий суд у Львові фрагментарно висвітлювали в окремих історичних і історико-правових дослідженнях українські та зарубіжні науковці у контексті висвітлення діяльності судових органів у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини. Оскільки ця проблема дотепер комплексно не вивчалася, багато її аспектів залишається нерозкритими. До сих пір у науковій літературі не вивчалось питання про правові засади організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). Недостатньо повно і всебічно розкрито структуру і керівний склад Вищого крайового суду у Львові, особливості його порядку формування та компетенції. Не досліджено основні напрямки діяльності Вищого крайового суду у Львові, не піддавалися ґрунтовному аналізу підзаконна діяльність Вищого крайового суду, порядок та особливості розгляду і вирішення цивільних та кримінальних справ, дисциплінарних справ суддів у Вищому крайовому суді Львова тощо. Не повністю досліджено співпрацю Вищого крайового суду у Львові з органами прокуратури, державної жандармерії, не піддавалися ґрунтовному аналізу джерела права, якими регулювалася діяльність Вищого крайового суду у Львові.

Історико-правову літературу, присвячену організації і діяльності австрійських судових органів у Галичині, зокрема про Вищий крайовий суд у

Львові, класифіковано насамперед за хронологією: праці, видані в австро-угорський період (1867–1918 рр.); література, видана у міжвоєнний період (1918–1939 рр.); дослідження, опубліковані у радянський період (1917–1991 рр.); праці, що вийшли в світ у незалежній Україні (1991–2015 рр.).

Крім хронологічного критерію, історико-правова література, яка є емпіричною базою історико-правового дослідження, поділяється за місцем видання – на українську та зарубіжну; за науковим напрямом дослідження – на історичну, історико-правову, етнографічну, джерелознавчу, біографічну тощо; за територіальними межами дослідження – на таку, що стосується Австрійської монархії та Австро-Угорської імперії загалом та таку, у якій досліджується статус Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини; за предметною ознакою – наукова література, у якій досліджуються австрійські судові органи, які діяли у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини.

У 1772 р. за першим поділом Речі Посполитої Галичину було приєднано до складу Австрійської імперії, у якій в той час здійснювалася політика “освіченого абсолютизму”, яка передбачала реформування системи органів влади та управління, проводилися соціальні, культурні, економічні реформи тощо. Значні зміни відбулися у Галичині, зокрема було реформовано судові органи. Ці процеси сприймалися неоднозначно і тому стали предметом, як критичних зауважень, так й схвальних відгуків у тогочасній літературі. Дії австрійської влади знаходили відгук як серед українських, так і серед польських та австрійських громадських діячів та науковців.

Одним з перших почав висвітлювати складне соціально-економічне і політичне становище українського населення Галичини в умовах Австрійської монархії видатний український письменник, учений, громадський і політичний діяч Іван Франко (1856–1916 рр.). У його науковому доробку було чимало праць, присвячених цій проблемі. Це, зокрема, праці присвячені складному економічному та соціальному становищу українського селянства, панщині, яку воно змушено було відбувати, становищу галицької шляхти, боротьбі українського народу проти свавілля панів та урядової влади, зокрема і в

австрійських судах у Галичині [359; 360]. На сьогодні ці праці є цінним джерелом щодо вивчення історії перебування Галичини під владою Австрії та Австро-Угорщини.

До перших узагальнюючих праць джерелознавчого характеру про австрійський період у Галичині відносяться роботи іншого видатного українського громадського і політичного діяча Костя Левицького (1859–1941 рр.). Він був відомим адвокатом у Галичині, депутатом австрійського парламенту та Галицького крайового сейму. Його наукові дослідження з тогочасної юриспруденції та політичної історії української держави стали вагомим внеском у розвиток правової науки України та важливим джерелом інформації для даної наукової роботи. Особливий інтерес становлять його праці, присвячені правам українського населення Галичини та особливостям їхньої реалізації в умовах Австро-Угорської монархії – “Наша свобода або які ми маємо права” (1888 р.) та “Про права руської мови” (1896 р.), у яких відображено реальні умови реалізації норм австрійської конституції 1867 р. про судовий захист прав у Вищому крайовому суді у Львові [314]. Певний інтерес становить ще одна праця К. Левицького – “Історія політичної думки галицьких українців (1848–1914): на підставі споминів” [312–314], у якій висвітлено політико-правові погляди галицьких політичних діячів у період конституційних перетворень та їхнє відношення до прийняття конституції 1867 р., у якій було передбачено право на судовий захист у апеляційній інстанції [314].

Для багатьох українських правників та політичних діячів XIX ст. важливе місце займала боротьба за права українського народу. Серед найболючіших проблем на порядку денному стояла можливість використання української мови. Право на функціонування мов національностей Австро-Угорської імперії було закріплене у конституції 1867 р., однак існували численні проблеми пов’язані з можливістю його реалізації. Це знайшло відображення у працях багатьох правників та громадських діячів того періоду, зокрема питання, пов’язані з використанням української мови у судах, зокрема у Вищому крайовому суді Львова висвітлювались у працях В. Лукича [315],

М. Здерковського [291], С. Дністрянського [278], В. Бачинського [263]. Окремі аспекти здійснення мовної політики Австрії у Галичині окреслено в працях Е. Ліпнінського [406] та Ю. Перацького [420].

Важливе значення для даного дослідження мають праці вчених-правників Львівського університету, який був відновлений у цьому статусі дипломом австрійського імператора Йосифа II від 21 жовтня 1784 р. На юридичному факультеті Львівського університету діяла школа кримінального права, одними з найвизначніших представників якої були українські професори П. Стебельський (1857–1923 рр.) [341] та А. Горбачевський (1856–1944 рр.) [276], які у своїх працях досліджували питання організації і діяльності судових органів у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини. Дослідження цих вчених-правознавців містять цінний матеріал про тогочасні суди, судочинство, його реформування. Певний інтерес викликають правові погляди П. Стебельського, А. Горбачевського щодо запровадження у Галичині суду присяжних тощо. Наукові праці П. Стебельського було використано у контексті дослідження повноважень Вищого крайового суду у Львові у здійсненні кримінального судочинства. Йому належить авторство ґрунтовного науково-практичного коментаря кримінально-процесуального кодексу Австрії 1873 р. [433], у якому детально проаналізовано статті, присвячені діяльності трибуналів другої інстанції, до яких належав і Вищий крайовий суд у Львові. Український вчений роз'яснив відмінності між скаргою про недійсність вироку (подавалася до Верховного судового і касаційного трибуналу) та заявою про відкликання вироку (вносилася у Вищий крайовий суд).

Серед учених Львівського університету, які торкалися проблеми конституційного розвитку Австрії необхідно згадати також професора О. Бальцера (1858–1933 рр.). Він був одним із найвідоміших, найавторитетніших австрійських учених-правознавців та істориків державного устрою (ладу) і права, почесним доктором п'яти австрійських і закордонних університетів. Історія судочинства на польських землях, зокрема організація королівського суду і судовий процес, були важливими складовими професійної

діяльності професора О. Бальцера. Дослідження у цьому напрямку він розпочав ще зі студентської лави у Львові під керівництвом К. Ліске, а пізніше продовжив у Кракові під керівництвом М. Бобжинського. Докторська дисертація О. Бальцера “Тенеца Коронного трибуналу” вважається однією з найкращих докторських робіт з історії права у ХІХ ст. [372, s. 11–13]. У ній правник, з-поміж іншого, прийшов до висновку, що на кінець існування Речі Посполитої період визріла необхідність реформування суду, що власне й спостерігаємо у перші десятиліття влади Габсбургів у Галичині.

На особливу увагу заслуговує праця О. Бальцера “*Historya ustroju Austrii w zarysie*” (“Історія устрою Австрії в нарисах”). Вчений пояснював причину, яка спонукала його до написання цієї праці таким чином: “Маю на меті представити розвиток права монархії та знайти причини, які спонукали її до органічної єдності” [373, s. 512]. У цій праці автор досліджував окремі особливості діяльності судових органів, однак лише в межах висвітлення загальної історії держави і права Австрії. Після закінчення Першої світової війни вчений продовжував працювати у Львівському університеті аж до його смерті у 1933 р. Професор глибоко та всебічно опрацьовував актуальні державно-правові проблеми тогочасних країн Центрально-Східної Європи, особливо Австрії, Австро-Угорщини і Польщі.

У контексті даного дослідження корисними є праці польських науковців Е. Дубановича [382], Г. Гроссмана [396], К. Гжибовського [397], В. Калінки [400], Б. Лозинського [408; 409; 411], З. Незгоди [418], С. Шнур-Пепльовського [425; 427], В. Студніцького [434], М. Тировича [205], М. Вєсьоновського [444], Б. Вінярського [445; 446] та інших [337], присвячених характеристиці та діяльності крайових органів влади і управління, зокрема і судової системи, носять, в основному, описовий характер.

Багато цікавого матеріалу вдалось отримати, опрацювавши наукові статті вчених, що друкувалися в періодичних виданнях. Так, Е. Тіллер [435], редактор журналу “Перегляд права і адміністрації”, дав оцінку і ґрунтовно охарактеризував вимоги до кандидатів у судді. У цій статті автор

аргументовано довів важливість складання іспиту щодо допуску до практичної діяльності суддів. Проблему й історію офіційної мови у судовому процесі вивчав К. Хільбріхт [399, s. 127–128], який зосередив свою увагу на проблемах застосування мови у повітових судах. У цих працях не конкретизовано детально статус української мови в судочинстві Галичини, але його дослідження важливі у висвітленні цієї проблеми.

Поділ повітових судів на два види: одноособові та колегіальні, питання їх робочої завантаженості, розмежування підсудності та рекомендації стосовно усунення складностей проаналізував польський дослідник А. Мацейовський [413].

Судові спори, предметом яких було право власності на рухоме майно, стали явищем надзвичайно поширеним у Галичині, а їх підсудність чітко не визначена законодавцем. Вдалу спробу роз'яснення цього питання зробив С. Березе [375]. Спеціальні суди розвивалися у судовій системі Австро-Угорщини паралельно зі загальними. Їх існувало кілька видів. Такі з них як полюбовні були інститутом вкрай невігідним для суддів. Це дізнаємось із статті Л. Шюсслера [429]. Одним із дискусійних інститутів судочинства Австро-Угорщини вважалися суди присяжних. Складною була також проблема оскарження і скасування вироків. Її опрацював дослідник Й. Луїс [407]. Цей інститут було скасувати важко – легше замінити за умови відшукування доцільної альтернативи. Таку пропозицію висував Й. Розенблатт [423]. Він пропонував замінити його судом лавників, дослідник подав своє наукове обґрунтування, подав обґрунтовані рекомендації.

Реформи у Верховному судовому і касаційному трибуналі висвітлив Й. Шьонборн [428]. Складним і дискусійним було питання про адміністративний суд. Цю проблему вивчали такі дослідники, як К. Рабан [422], А. Дзендзелевіч [385; 386]. До речі, А. Дзендзелевіч [384] також проаналізував правовий статус адвоката за цивільним-процесуальним кодексом Австрії 1895 р. Характеристика подана з огляду на два головні принципи, закріплені цим актом, – усність і гласність судового процесу. В. Годлевський розглянув у

своїй праці зміни, що відбулися в цивільному судочинстві Австрії наприкінці XIX ст. [392].

Зрештою, окремі незначні аспекти діяльності Вищого крайового суду у Львові у Галичині знайшли своє відображення також у працях багатьох інших тогочасних дослідників. Зокрема, правовий статус Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини висвітлювали М. Бобжинський [376], Л. Фінкель [388; 389], В. Калінка [400], Л. Ключер [401], І. Панненкова [419], С. Глембінський [391], В. Токаж [437], Ю. Вейнфілд [443].

У радянський період питання аналізу розвитку місцевих органів державної влади, організації та діяльності судових органів, самоврядування, джерел права не входили до актуальних завдань. Найвагомими вважалися питання історії революційного руху, економічної та соціальної історії Галичини. Серед таких праць необхідно згадати роботи В. Осечинського [332]. Зрештою, такий спосіб висвітлення статусу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини був характерним для більшості наукової літератури радянського періоду. Позитивний вплив Австрії на демократизацію та правове становище суспільства або замовчувався, або взагалі заперечувався.

Одним із найвідоміших українських вчених-правників у галузі історії держави і права та основоположником львівської історико-правової дослідницької школи, що досліджував правовий статус Галичини в складі Австрії та Австро-Угорщини, був В.С. Кульчицький. Результатом наукових досліджень В. Кульчицького був захист дисертації на здобуття ступеня кандидата юридичних наук на тему: “Галицький сейм у системі колоніального апарату Австро-Угорщини” (1954 р.), та докторської дисертації на тему: “Політичний апарат колоніального управління Східною Галичиною (друга половина XIX – початок XX ст.)” (1970 р.), у яких значна увага була приділена організації і діяльності судових органів у Галичині, зокрема Вищому крайовому суду у Львові. Проф. В. Кульчицький був також автором та співавтором значної кількості наукових статей, які є не лише джерелом вивчення історії держави і права, але також історії діяльності судових органів у Галичині [309–311]. Він

був одним із перших українських істориків права, хто глибинно зацікавився особливостями правового статусу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. В його науковому доробку велика кількість праць, окремі з яких безпосередньо присвячені організації і діяльності судових органів у Галичині в австрійський період, застосуванню у Галичині австрійських кодексів, організації у краї органів державної влади та місцевого самоврядування, а також іншим правовим проблемам у зазначеній сфері. Деякі з них вийшли в світ ще до здобуття Україною незалежності, однак багато було опубліковано й після 1991 р.

Значний науковий інтерес викликають також видані вченим навчальні посібники – “Державний лад і право Галичини (в другій половині ХІХ – початку ХХ ст.)” (1966 р.), а також виданий в 2002 р. у співавторстві “Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини” [262; 305]. У своїх працях автор розглядав передумови реформування судових органів у Галичині після приєднання її до Австрії. Саме тому праці проф. В. Кульчицького є надзвичайно цінним матеріалом для подальшого поглибленого дослідження діяльності Вищого крайового суду у Львові. У більшості радянських та українських підручників з історії держави і права розділи, що стосуються діяльності судових органів у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини були написані В. Кульчицьким.

Корисним для даного дисертаційного дослідження є також праці авторитетного австрійського вченого проф. В. Браунедера, який є директором інституту історії права Віденського університету. До наукових інтересів вченого входить дослідження судових органів та їх місце в системі органів Австрії та Австро-Угорщини. Хоча у своїх працях він здебільшого небагато уваги присвячує організації судових органів у Галичині, однак загалом його праця характеризується змістовністю та високим науковим рівнем [378].

Найбільше наукових праць, присвячених правовому становищу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини, з’явилося вже після здобуття Україною незалежності. Більшість з цих досліджень не стосуються безпосередньо Вищого

крайового суду у Львові, однак є цінним матеріалом для даного дисертаційного дослідження. На особливу увагу при цьому заслуговують праці вчених правників та істориків Львівського національного університету імені Івана Франка.

Важливе значення для даного дисертаційного дослідження мають праці професора Львівського національного університету імені Івана Франка Б. Тищика. У 2003 році вийшов в світ навчальний посібник “Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.)” – змістовна праця, яка розкриває сутність правових та політичних процесів, що відбувалися в австрійській державі. Ще однією цікавою працею є “Історія держави і права Середньовічної Польщі (X ст. – 1795 р.)”. Навчальний посібник був опублікований у 2002 р., у ньому зокрема висвітлено основні причини розпаду Речі Посполитої та правові аспекти приєднання Галичини до Австрійської імперії [347]. Нове, змінене і суттєво доповнене видання цієї праці побачило світ у 2012 р. під назвою “Польща: історія державності та права (X ст. – початок XXI ст.)” [352].

Значний емпіричний матеріал міститься у монографії проф. Б. Тищика “Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права” [346]. Перший розділ монографії присвячено соціально-економічному та правовому статусу Східної Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. Вчений присвятив увагу діяльності судових органів у Галичині. Професор також видав низку статей, присвячених видатним правникам та вченим, які у своїх працях досліджували австрійський період у житті Галичини. Зокрема, у 2009 р. опубліковано наукову статтю Б. Тищика “Освальд Мар’ян Бальцер як науковець, керівник кафедри, педагог” [351], у 2012 р. – “Кость Левицький – видатний галицький державно-політичний та громадський діяч” [350]. Окремі питання щодо розвитку судочинства висвітлено у спільній статті Б. Тищика та І. Бойка “Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X–XX ст.) – (2011 р.)” [353].

Правові погляди галицьких українців, їхня боротьба за права та свободи висвітлені у працях львівських вчених-правознавців І. Андрусак [260] та Т. Андрусак [261]. Хоча ці праці безпосередньо не стосуються Вищого крайового суду у Львові, однак вони дають можливість оцінити його діяльність щодо захисту прав та інтересів галичан в досліджуваний період.

Історико-правові дослідження державного ладу і права на західноукраїнських землях здійснював також професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича М. Никифорак. Предметом його досліджень переважно було становище Буковини у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини. На цю тематику він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та видав низку монографічних праць і статей [325; 326; 329]. В окремих статтях містяться цікаві відомості, що стосуються розвитку австрійського державного права, австрійського парламентаризму, конституційних норм щодо забезпечення прав громадян тощо. Ці статті мають важливе значення для діяльності судових органів у Галичині і Буковині, в тому числі у контексті розкриття компетенції Вищого крайового суду у Львові, яка поширювалася на Галичину і Буковину.

Науковий інтерес становлять статті Н. Панича, присвячені становленню та розвитку інституту прокуратури у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини [335; 336]. Хоча автор і не торкається безпосередньо діяльності Вищого крайового суду у Львові, проте виникнення інституту прокуратури в Австрійській імперії у 1849 р. тісно пов'язане з діяльністю судових органів, зокрема з 1855 р. з Вищим крайовим судом у Львові. Відтак ці праці є корисними у контексті вивчення співпраці Вищого крайового суду у Львові і органів прокуратури у Галичині.

Вивченням організації та діяльності місцевої влади у Галичині в австрійський період займається представниця львівської історико-правової школи Х. Моряк-Протопопова. Вона видала низку статей, присвячених соціально-економічним та політичним передумовам створення Галицького намісництва, характеристики його структури та діяльності, правовому статусу

та аналізу повноважень намісника у Галичині тощо. Частина статей дослідниці стосується політичних змін, які відбувались в австрійській державі та їхнього впливу на організацію та діяльність судових органів у Галичині [321; 322]. Праці Х. Моряк-Протопопової є корисними для вивчення впливу австрійських конституцій на правове становище галицького краю за допомогою місцевих органів державної влади.

Серію статей, присвячених організації та діяльності судових органів у Галичині висвітлював М. Криштанович [303], а також О. Кондратюк [298; 299], котрий у 2006 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему “Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)”, у якій проаналізовано становлення, розвиток та функціонування судової системи в Галичині, розкрито зміст судової реформи 1867 р., з’ясовано правові засади, принципи, структуру, склад та компетенцію загальних судів, досліджено чинники, які впливали на функціонування судової системи [301].

Певний науковий інтерес становлять також праці Н. Худоби, присвячені австрійським Кримінально-процесуальним кодексам 1853 та 1873 рр. [363–365], адже саме у кримінально-процесуальному законодавстві відображають гарантії реалізації прав громадян на недоторканність житла та особисту недоторканність, права на таємницю листування тощо. Цікавою та корисною також є ще одна стаття цієї дослідниці “Загальна характеристика австрійського діловодства в адміністративних установах Галичини (1772–1918 рр.)”, у якій висвітлено особливості діяльності австрійських судових органів, зокрема Вищого крайового суду у Львові.

Окремої уваги заслуговують сучасні дослідження з загальної історії Австрії, Австро-Угорщини та Польщі, які дають можливість розглянути та показати не лише правові аспекти конституційного розвитку австрійського законодавства, але також його соціальні, економічні та політичні риси. Серед них варто згадати праці австрійських вчених – професора Віденського університету К. Войцелки “Історія Австрії: культура, суспільство, політика”

(2007 р.) [272], “Історія Австрії” (2001 р.) відомого австрійського історика Е. Цольнера [364], дослідження молодого російського вченого Я. Шимова “Австро-Угорська імперія” (2003) [366] та працю професора Люблінського університету А. Камінського “Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура” (2011 р.) [294].

Після здобуття Україною незалежності спостерігається активізація історико-правових досліджень, що мало наслідком публікацію також праць інших істориків та правознавців, що стосуються політичного та правового статусу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. Фрагментарно у цих працях згадується про судові органи у Галичині австрійського періоду. Серед них необхідно згадати В. Божка [265], А. Бойчука [270], В. Висоцького [271], М. Гаврецьку [273], М. Кроля [304], О. Малишева [318], І. Сьомочкіна [343], В. Тарабана [344], Ю. Тлуцака [355], В. Чудийовича [365], О. Шишки [367], М. Шуп’яної [368], А. Бонусяка, М. Столярчика [377], Х. Швенденвейна [430], Р. Марка [415] тощо.

Серед польських дослідників кінця XIX – початку XX ст. значну кількість праць з історії держави і права Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини присвятив професор Ягеллонського університету С. Гродзіцький [395], судову систему Австрії та Австро-Угорщини досліджує професор Віденського університету Т. Олеховський.

У дисертації використано аналітичні статті відомих австрійських і українських юристів, громадських діячів, які публікувалися у юридичних фахових часописах і у формі монографій (наприклад А. Дзядзьо) [383]. Це дало змогу з’ясувати оцінку діяльності австрійських судових органів громадськістю та визначити рівень правової свідомості в багатонаціональній Австро-Угорщині.

Загалом, проблематика правового статусу Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини неодноразово досліджувалась як українськими, так й зарубіжними вченими. Однак окремого історико-правового дослідження, яке б стосувалось організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові до цього часу не здійснювалося.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження представлена такими блоками: 1) законодавчі акти; 2) підзаконні нормативно-правові акти; 3) архівні матеріали. Зокрема, джерелами дисертації є австрійські конституції 1848, 1849, 1867 рр. закони рейхсрату, патенти та декрети імператора (монарха) Австро-Угорщини, рішення Галицького крайового сейму, розпорядження Ради Міністрів, Міністра юстиції, австрійські кодекси кримінального і цивільного права та процесу.

Важливими законодавчими актами у дослідженні австро-угорської судової системи в Галичині є два конституційні закони про судову владу 1867 р. В них визначені конституційні засади організації судової влади в Австрії, зокрема у Галичині, які дають змогу визначити місце судових органів у державному апараті Австро-Угорщини, компетенцію вищих судових органів, принципи та засади судочинства [208]. В них простежуються зміни в розташуванні судів і судових округів, організаційні та структурні перетворення, зміни компетенції судів у кримінальних і цивільних справах, кадрова політика австрійської влади, політика австрійської влади стосовно національних меншин тощо [223].

Низка патентів, розпоряджень і декретів імператора Австро-Угорщини стосується утворення вищих судових органів загальної компетенції – Найвищого суду та вищих органів спеціального судочинства. Ці законодавчі акти дають змогу розкрити організаційну структуру, компетенцію, склад, порядок функціонування та зміни, які відбулися у Галичині в складі Австро-Угорщини [210].

У дисертації досліджено декрети та патенти імператора Австро-Угорщини, що стосувалися організації і діяльності спеціальних судів у Галичині (військових, промислових, торговельних та ін.). Ці правові джерела визначали структуру, компетенцію, склад, особливості цих судів і зміни в їхній організації.

Джерелами вивчення австрійського кримінального права та процесу були кримінальні кодекси 1768, 1787, 1803, 1852 рр. і кримінальні процесуальні кодекси 1853, 1873 рр. Вони визначали основні правові засади, принципи і зміст австрійського кримінального права та процесу, зв'язок із попередніми кодексами, що діяли у Галичині, рівень застосування тогочасних досягнень юридичної наукової думки. Загалом вони містять значний матеріал для характеристики судочинства у Галичині в складі Австро-Угорщини. Аналіз цих правових джерел дає підстави стверджувати, що в Австрійському кримінально-процесуальному кодексі 1873 р. не було окремого розділу, присвяченого діяльності трибуналів II інстанції, до яких належав Вищий крайовий суд у Львові. Їх повноваження у кримінальному судочинстві визначалися параграфами різних розділів кодексу: § 39 (складення списку захисників перед початком кожного року); § 48 (розгляд скарги потерпілого в разі відмови прокурора від підтримання обвинувачення); § 59 (видання ухвали щодо екстрадиції обвинуваченого владі іноземної держави); § 62 (передання справи з одного суду першої інстанції в інший); § 64 (вирішення спору щодо підсудності справи між двома судами першої інстанції); § 74 (розгляд подань про відвід трибуналу першої інстанції чи його голови у справі); § 190 (продовження строку слідчого арешту до трьох місяців); § 236 (позбавлення захисника права брати участь у судових засіданнях на строк одного до шести місяців); § 392 (розгляд скарг на постанови судів першої інстанції щодо розподілу судових витрат) та ін. [209]

З характеристики Цивільних процесуальних кодексів 1781 і 1825 рр. вирливає, що в них були визначені головні засади австрійського цивільного судочинства, позитивні та негативні аспекти в його здійсненні. 1 серпня 1895 р. були прийняти відразу два закони, що мали визначальне значення щодо порядку вирішення цивільних справ Вищим крайовим судом у Львові – закон про здійснення судочинства та компетенцію загальних судів у цивільних справах (далі – закон про цивільну юрисдикцію) [221, s. 333–353] та закон про

проваження у спірних цивільних справах (далі – цивільно-процесуальний кодекс) [221, s. 365–457].

Використані архівні документи торкаються періоду 1855–1918 рр., а окремі походять з кінця XVIII – початку XIX ст. і тематично охоплюють: шляхетські справи, які розглядалися у судовому порядку; дозволи на утворення окремих громад і магістратів; рекомендації з ведення табулярних, метричних й іпотечних книг; виписки із судових книг; документи слідства і рішення у справах осіб, звинувачених у виступах про австрійської влади; обіжники, повідомлення і розпорядження Шляхетського суду і Вищого крайового суду у Львові; звіти про діяльність судів різних інстанцій; документи про номінування та переведення суддів, нотаріусів; дисциплінарні справи суддів, адвокатів, нотаріусів, тюремних охоронців, пов'язані із зловживанням службовим становищем, порушенням судового статуту, неправильним винесенням судових вироків; матеріали з врегулювання майнових суперечок; статистичні дані про кількість судових вироків; особові справи працівників Вищого крайового суду, структура і компетенція його підрозділів (Сенатів) [1; 7; 31; 41; 49; 66]. У ході дослідження опрацьовано 198 справ з 11 фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові.

Окрему частку справ складають обіжники, розпорядження, рішення й інструкції Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, вищих судових органів Австрії, Галицького намісництва. Ці документи визначали засади судочинства у Галичині, створення і реорганізацію судових органів, регулювали компетенції, правила ведення діловодства і збереження судової таємниці, запровадження цензури друків, зокрема про конфіскацію газет і журналів; листування Вищого крайового суду у Львові з Міністерством юстиції.

Серед опублікованих джерел особливий інтерес, через свою фактографічну змістовність, викликають довідково-статистичні матеріали, відомі як Шематизми Королівства Галичини і Володимерії з Великим Князівством Краківським (*Schematismus des Konigsreiches Galizien und*

Lodomerien; Schematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim). Шематизми – це австрійські річники (збірники), що видавалися протягом 1782–1914 рр. німецькою мовою, а з 1870 р. – одночасно на польській мові. Збірники містять опис компетенції та особовий склад органів влади Галичини, зокрема судових установ. Що стосується безпосередньо Вищого крайового суду у Львові, то інформація про нього включала опис географічних меж судового округу (у т.ч його зміни), правову базу діяльності, систематизований особовий склад суддів, керівництво (президент, віцепрезидент) [225; 232; 234; 249].

Ще одну групу джерел складають офіційні збірники документів, що видавалися у Львові з 1773 р. в друкарні Антона Піллера під назвою “*Edicta et mandata*”. Збірники, назва яких з плином часу дещо змінювалася, містять офіційні нормативно-правові документи (патенти, едикти (відозви), розпорядження, інструкції, мандати і т.п.). Ці документи дають можливість відтворити сторінки створення і діяльності попередників Вищого крайового суду у Львові – Вищого губернаторського суду, Імператорсько-Королівського трибуналу, Апеляційної ради при королівському трибуналі, Апеляційного і кримінального вищого судів у Львові [202; 203].

Окремим видом джерельного матеріалу виступають спогади тогочасних правників. Таким, зокрема, є життєпис Степана Шухевича (1877–1945) – українського правника, судді, адвоката. Його описи судової практики у Раві-Руській, Долині і Дрогобичі відображають важливі аспекти діяльності Вищого крайового суду у Львові – розгляд дисциплінарних справ. Праця “Моє життя” [369] є цінною з огляду на те, що автор розкрив формальні і неформальні взаємовідносини між суддями Вищого крайового суду у Львові, які не висвітлені в архівних документах. Прикладом цього можуть слугувати деякі факти національної дискримінації українських суддів з боку окремих керівників Вищого крайового суду.

Серед австрійських періодичних видань опрацьовано галицькі польськомовні часописи: “*Gazeta Sądowa*” (1876–1918), “*Gazeta Lwowska*”

(1811–1897 pp.) [250; 251], “Kurjer Lwowski” [252–256], “Prawnik” [257; 258] та ін. Матеріал з цих періодичних видань дозволив скласти загальну картину розвитку суспільно-політичної ситуації в регіоні й становлення судової системи зокрема (інформація про призначення і звільнення суддів, відкриття нових судових приміщень, тлумачення змін до законодавства). Аналіз тогочасної преси дав багатий фактичний матеріал про судову практику, особливо діяльність австрійських судів, й зокрема Вищого крайового суду у Львові. З-поміж української періодики у дисертації використано профільні видання “Часопис правнича”, “Життя і право” [274].

Отже, дослідження проблематики даної кандидатської дисертації здійснено на основі різноманітних за походженням, змістом, значимістю й характером джерел – як неопублікованих (архівних матеріалів), так й опублікованих (закони, декрети, розпорядження, спогади, преса тощо). Їх критичний аналіз і співставлення дозволяють об’єктивно і комплексно висвітлити організацію, структуру, юрисдикцію, правові засади здійснення апеляційного судочинства Вищим крайовим судом у Львові.

1.3. Методологія дослідження

Серед різних напрямків дослідження історичного процесу важливе місце займає історико-правовий, який об’єднує риси історичного і правового. У зв’язку з тим, що історико-правове дослідження ґрунтується на знаннях минулого, істотною його особливістю є розуміння історії як неперервного зв’язку минулого з сучасним. Методологія пізнання історико-правових явищ полягає у визначенні загальноприйнятих в історико-правовій науці підходів до дослідження конкретних державно-правових явищ, подій чи процесів. Згідно з її основними положеннями методом є певна послідовність дій, прийомів, операцій, виконання яких необхідне для досягнення заздалегідь поставленої мети, наприклад, для отримання нових знань або уточнення вже існуючих уявлень про ті чи інші події. Науковий метод можна визначити і як сукупність принципів, вимог і норм, правил і процедур, знарядь та інструментів, які

забезпечують взаємодію суб'єкта з об'єктом, що пізнається з метою вирішення поставлених дослідницьких завдань [292, с. 6–7]. Методологія дослідження покликана класифікувати державно-правові явища, які піддаються дослідженню, виділити в них найсуттєвіші риси, особливості. Завдання методології полягає у виявленні і розмежуванні у дослідженні загального, особливого і конкретного. Історико-правові явища – це конкретні державно-правові події, процеси, які відображають зовнішні аспекти об'єктивної соціальної дійсності.

Наукове дослідження процесу організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові базується на методологічних засадах, які визначають сутність історико-правового пізнання.

Історико-правовий аналіз організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові надав можливість не тільки дослідити функціонування австрійської судової системи у Галичині, тобто реконструювати причини та умови утворення Вищого крайового суду у Львові, але й у перспективі надав можливість використати історичний правовий досвід для удосконалення діяльності судових органів у сучасній Україні.

Під час роботи над дисертацією враховано також те, що у сучасному українському суспільстві зростає інтерес до ролі судової влади, завдання якої полягає в забезпеченні кожного права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді. Тому автором проаналізовано не лише організацію і діяльність Вищого крайового суду у Львові, але і його статус у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини.

До основних принципів, на яких базується методологія даного дослідження, належить принципи всебічності та об'єктивності, за допомогою яких історико-правові явища вивчено з врахуванням різних точок зору та у взаємозв'язку з іншими історико-правовими явищами. Зокрема, ідею формування в Австрії Вищого крайового суду у Львові розглянуто з позиції парламентарів та з позиції імператора. При цьому, події та факти досліджено

без емоційної складової, безсторонньо. Основною метою було з'ясування об'єктивної істини, пошук справедливості.

Важливим для даного дослідження є принцип історизму, який полягає у дослідженні процесу становлення та еволюції історико-правових явищ і правових інститутів з врахування фактів, подій, причинно-наслідкових зв'язків, що вплинули на їхню форму та правову природу. Це, зокрема, надало можливість з'ясувати причини, з яких Австрійська імперія перетворилась у 1848 р. на конституційну монархію, а не республіку (на відміну від Франції), соціально-політичні передумови створення Вищого крайового суду у Львові в 1855 р. як апеляційної інстанції, що було важливим заходом на шляху демократизації судочинства.

Для ефективного та якісного дослідження дотримано також принципів комплексності та послідовності. Усі дослідницькі методи застосовано у комплексі кожного з досліджуваних історико-правових явищ, дотримуючись певного науково-обґрунтованого порядку з врахуванням їхньої правової природи.

Базовими для застосування методів історико-правових досліджень є принципи аналітичності та критичності. При застосуванні методів дослідження автор критично ставився до різних історико-правових явищ та інститутів, здійснив їхній багатосторонній аналіз. Усі твердження чи факти не розглядались як безсумнівні, неспростовні чи догматичні, усі фактичні дані піддано критичному аналізу на підставі наукового дослідження судової системи Австрії та Австро-Угорщини. Під час аналізу історико-правових явищ, автор намагався виокремити проблемні моменти, ставити запитання та знаходити на них відповіді, використовуючи відповідні методи наукового пізнання.

Методологічну основу дослідження становить система концептуальних підходів, філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

Одним із найважливіших концептуальних підходів дослідження є антропологічний підхід. У відповідності до цього підходу як основного творця державно-правових інститутів розглянуто людину. Адже саме людська

діяльність є першопричиною тих суттєвих змін, зокрема, у судовій системі, які відбулися, починаючи з 1848 р. в Австрійській імперії, спричинила до утворення у 1855 р. Вищого крайового суду у Львові, перетворення Австрії на Австро-Угорську дуалістичну монархію у 1867 р., а також призвела до її розпаду у 1918 р. Людський чинник став визначальним для революції 1848 р. в австрійській імперії та прийняття її першої австрійської демократичної конституції. Особливо сильно цей вплив стає помітним у діяльності судових органів, коли у 1849 р. було видано закон про перебудову судової системи. У Галичині тоді було створено 218 судових повітів і організовано повітові одноособові та колегіальні суди, крайові суди і Вищий крайовий суд у Львові.

Таким чином, завдяки застосуванню антропологічного підходу стало можливим відображення ролі людини, особистості, індивіда, зокрема в організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові. Австрійське законодавство передбачало право людини на оскарження судових рішень у цивільних і кримінальних справах (за винятком тих вироків, які виносились судом присяжних) у вищестоящу судову інстанцію, що мала право переглядати справи. Організація діяльності Вищого крайового суду у Львові як апеляційної інстанції передбачала дотримання законності і обґрунтованості судових рішень нижчестоящими судами.

Діалектичний підхід застосовано для виявлення та дослідження зовнішніх чинників, які вплинули на організацію та діяльність Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини. Зазначений підхід полягає у дослідженні діяльності Вищого крайового суду у Львові в контексті різноманітних історико-правових, історичних, економічних, соціальних та інших явищ, аналізі взаємозв'язків між Вищим крайовим судом у Львові та окружними і повітовими судами, між Вищим крайовим судом у Львові та Львівською вищою державною прокуратурою, Галицькою фінансовою прокуратурою. В основі цього підходу покладено принцип детермінізму, який полягає у виявленні причинно-наслідкових зв'язків між різними історико-правовими явищами. За допомогою цього підходу встановлено діалектичні

зв'язки між Вищим губернаторським судом, створеним у 1773 р., який у 1774 р. було реорганізовано у Вищий королівський трибунал як апеляційну інстанцію для земських і гродських судів. У 1774 р. у зв'язку з загальнодержавною судовою реформою в Австрійській імперії Вищий королівський трибунал було реорганізовано у Апеляційний або Кримінальний вищий суд. Він також називався Апеляційним судом і діяв як вища судова інстанція у Галичині. 23 лютого 1855 р. Апеляційний суд було реорганізовано у Вищий крайовий суд, який поширив свою діяльність на Галичину і Буковину.

Досліджуючи, зокрема, причини утворення Вищого крайового суду у Львові, завдяки діалектичному підходу виявлено причинно-наслідковий зв'язок між революцією 1848 р., запровадженням нової судової системи в Австрійській імперії нових принципів буржуазного права і переходу до капіталістичних засад, спрямованих на визнання цінностей людини, її життя і здоров'я, прав і свобод, можливості судового захисту і апеляційного оскарження судових рішень.

Для дослідження діяльності Вищого крайового суду у Львові використано також потребовий підхід. Згідно з цим підходом, діяльність Вищого крайового суду у Львові розглядалася як його здатність переглядати за апеляціями учасників процесу судові рішення, які ще не набули законної сили. Аналіз соціально-економічних і політичних змін, які відбулися в Австрійській імперії у середині XIX ст. надав можливість з'ясувати, що саме зростаючі соціально-економічні відносини капіталістичного суспільства стали причиною судової реформи в Австрії, а відтак створення для коронного краю Галичини і Володимирії Вищого крайового суду у Львові.

Важливим для дослідження Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини є цивілізаційний підхід. Він полягає у тому, що конкретний період історичного розвитку визначається не стільки об'єктивно-матеріальними, скільки ідейно-духовними та культурологічними чинниками. У межах цього підходу не лише досліджено австрійську судову систему, але й діяльність окремих судових органів. Свідчення сучасників того періоду

вказують на те, що організація і діяльність австрійських судових органів у Галичині часто супроводжувалась протидією бюрократичного апарату, міжнаціональною боротьбою та іншими чинниками, які суттєво ускладнювали цей процес.

Важливою є також участь українських суддів у діяльності Вищого крайового суду у Львові, адже галицькі українці позитивно вплинули на діяльність Вищого крайового суду у Львові. Загалом, цивілізаційний підхід дозволив розглядати процес організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові як складне історико-правове явище, що здійснило суттєвий вплив на формування правової свідомості та культури українського народу, становлення і розвиток його державної та правової традиції.

Зазначені концептуальні підходи реалізовано за допомогою низки методів, які класифіковано залежно від рівня наукового пошуку. Зокрема, за цим критерієм методи історико-правового пізнання можна розділити на філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові.

Філософські методи наукового пізнання розкривають загальні шляхи та принципи пізнання тогочасної соціальної реальності. Вони є універсальними і застосовуються при вивченні всіх проявів історико-правової дійсності. Серед філософських методів у контексті даного дисертаційного дослідження найважливіше місце посідає діалектичний метод, який відіграє виключну роль у теоретичному осмисленні об'єкта історико-правового дослідження. За допомогою діалектичного метода вдалося розглянути становлення та розвиток апеляційних судових органів у австрійській судовій системі в їх взаємозв'язку з органами прокуратури, державної поліції і жандармерії. У цьому аспекті діалектичний метод є незмінним у науковому пізнанні організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові.

З допомогою іншого філософського методу, зокрема, метафізичного, розглянуто історичні явища і події незалежно один від одного, а їхні внутрішні суперечності відкидаються як такі, що не мають значення для історико-правового пізнання. На відмінну від діалектичного методу метафізичний спосіб

пізнання в історичному аспекті є доволі обмеженим та виконує допоміжну роль, оскільки для історико-правової науки важливим є не лише саме державно-правове явище, що вивчається, а й всі ті чинники, що обумовили його настання.

До найбільш поширених загальнонаукових методів, які використовуються під час вивчення історії держави і права України, належать: абстрагування та абсолютизація, формалізація та ідеалізація, аналіз і синтез, індукція та дедукція, сходження від конкретного до абстрактного й від абстрактного до конкретного, класифікація і типологізація, а також методи – історичний і логічний, статистичний, аналогії, структурно-функціонального аналізу та ін.

Системний метод використано для цілісного дослідження організації діяльності Вищого крайового суду у Львові як історико-правового явища. У дисертації системно проаналізовано зміни в організації вищих апеляційних судів згідно з австрійським законодавством, досліджено їхній вплив на судовий захист прав і свобод громадян у Галичині в складі Австрії й Австро-Угорщини.

Логічний метод використано з метою осмислення історико-правових, політичних та соціальних явищ і процесів, які здійснили вплив на організацію Вищого крайового суду у Львові та зумовили особливості його діяльності для Галичини і Буковини. Автором враховано різноманітні зовнішні та внутрішні чинники, які спричинили конституційні зміни в Австрійській та Австро-Угорській імперіях. Зокрема, проаналізовано становлення та розвиток австрійської судової системи у Галичині в складі Австрійської імперії до революції 1848 р.

За допомогою історичного методу досліджено закономірності прийняття, впровадження та зміни австрійського процесуального законодавства, проаналізовано його вплив на діяльність Вищого крайового суду у Львові. Здійснено комплексний аналіз усіх історичних, політичних, економічних та соціальних умов, що сприяли діяльності Вищого крайового суду у Львові вивчено процес його становлення та розвитку.

Можливість здійснити порівняльний аналіз історико-правових явищ, які мають подібну правову природу надав метод порівняння. Завдяки цьому методу автор порівняв правове становище українського населення у складі Австрійської та Австро-Угорської імперії з становищем українців в складі Російської імперії. Основну увагу приділено можливості реалізації громадянських прав, етапам реформування політичної та правової системи держав тощо. Це допомогло виокремити особливості впливу австрійського конституційного права на українське населення Галичини та відобразити його позитивні і негативні аспекти.

Завдяки використанню методу структурно-функціонального аналізу вдалося з'ясувати, що Вищий крайовий суд у Львові напередодні Першої світової війни поділявся на 7 сенатів, кожний з яких обслуговував у вищій інстанції конкретно визначені окружні суди окремо по цивільних і кримінальних справах. Кожний сенат мав свого голову, двох заступників, 4 членів та 4 їх заступників. Крім того, у Вищому крайовому суді існував особовий сенат, який займався питаннями кадрів, і два дисциплінарні сенати. Один з них розглядав дисциплінарні справи суддів, а другий – судових технічних працівників. Керівником канцелярії Вищого крайового суду був директор.

У роботі також використано наступні спеціально-наукові методи: історико-правовий, порівняльно-правовий, герменевтико-правовий та ін.

Історико-правовий бачиться головним у цьому історико-правовому дослідженні. Його суть полягає у послідовному розкритті властивостей, функцій та змін досліджуваного об'єкта з метою відтворення його реальної історії. З його допомогою вдалося визначити суспільно-політичні передумови організації Вищого крайового суду у Львові, становлення його структури та компетенції, основних напрямків діяльності, з'ясувати його місце у судовій системі Австрії та Австро-Угорщини.

Застосування порівняльно-правового методу дало можливість порівняти організацію Вищих крайових судів у Львові і Кракові, особливості їхньої діяльності.

Герменевтичний метод застосовано з метою аналізу писемних джерел, австрійського процесуального законодавства, рішень і вироків Вищого крайового суду у Львові, архівних та опублікованих документів, які стосувались особливостей діяльності Вищого крайового суду у Львові.

Метод тлумачення правових приписів допоміг з'ясувати зміст і правову природу зафіксованих у писемних джерелах правових норм. Автор проаналізував характерну для австрійського процесуального права офіційну термінологію та з'ясував правову природу окремих судових органів.

Усі ці підходи та методи надали можливість комплексно дослідити організацію та діяльність Вищого крайового суду у Львові.

Висновки до розділу 1

Аналіз історіографічного матеріалу дав змогу з'ясувати особливості розробки означеної проблематики. Історіографію дослідження систематизовано за чотирма періодами – 1) праці, видані в австро-угорський період (1867–1918 рр.); 2) література, видана у міжвоєнний період (1918–1939 рр.); 3) дослідження, опубліковані у радянський період (1917–1991 рр.); 4) праці, що вийшли в світ у незалежній Україні (1991–2015 рр.). Виявлено, що особливо активно окреслену тему вивчали дослідники австрійського (австро-угорського) та міжвоєнного періодів. За радянських часів увага науковців до вивчення організації і діяльності судових органів на західноукраїнських землях була незначною. Більшість напрацювань цього періоду зазнала ідеологічного впливу радянського режиму. Інтерес до проблем активізувався лише у незалежній Україні. Попри те, узагальнюючої комплексної праці з проблеми організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.) досі не було.

Джерельна база представлена такими блоками: 1) законодавчі акти; 2) підзаконні нормативно-правові акти; 3) архівні матеріали. Джерела першого блоку опубліковані в спеціальних виданнях. Опрацьовано 198 справ з 11 фондів Центрального державного історичного архіву у Львові. Більшість виявлених архівних матеріалів складають листування, звіти, обіжники та розпорядження, обвинувальні акти і рішення, справи про звинувачення Вищого крайового суду у Львові.

Методологічна база представлена блоком філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів: діалектичний, історичний системний, структурно-функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий та ін. Для розкриття змісту і теоретичного осмислення досліджуваних в дисертації історико-правових явищ і процесів, використано такі правові і загальнонаукові категорії: “суд”, “апеляція”, “обвинувальний акт”, “судочинство”, “нормативно-правові акти” та ін. Їх уточнення і розкриття дозволило детальніше проаналізувати предмет цього дисертаційного дослідження.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ І СУДОЧИНСТВА У ГАЛИЧИНІ В СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ

2.1. Суспільно-політичні передумови реформування судової влади у Галичині в складі Австрії і Австро-Угорщини

У другій половині XVIII ст. розпочався новий період у житті західноукраїнських земель. У цей час карта Європи була знову змінена відповідно до геополітичних інтересів тогочасних провідних держав. Як відомо, унаслідок першого поділу Речі Посполитої у 1772 р., здійсненого Австрією, Пруссією і Росією, згідно міждержавних домовленостей до складу монархії Габсбургів відійшла частина етнічно польських й українських земель. До складу Австрії серед українських земель відійшли вся територія Руського воєводства (без Холмської землі), Белзького і незначна частина Волинського та Подільського воєводств. Внаслідок третього поділу Речі Посполитої (1795 р.) до Галичини було приєднано північну частину Краківського, Люблінського і Сандомирського воєводств між Бугом, Віслою і Пілицюю, яку названо Новою (або Західною) Галичиною. З українських земель до неї входили невеликі частини Руського і Белзького воєводств, Холмська земля і Підляшшя по нижньому Бугу. Австрійська влада штучно об'єднала ці українські землі з частиною польських земель в окремий коронний край – Королівство Галичини і Володимерії*. Загальна площа приєднаних земель до Австрійської імперії складала 83 тис. кв. км. з населенням понад 2 млн. 340 тис. осіб [379, S. 18]. Звичайно цей коронний край називали Галичиною, а українську частину – Східною Галичиною з центром у Львові [308, с. 232]. Східний кордон нового австрійського краю простягався по річці Збруч. Але у 1809 р. за умовами

---

* Повна назва – Королівство Галичини і Володимерії з Великим князівством Краківським із князівством Освенцімським та Заторським (Königreich Galizien und Lodomerien mit dem Großherzogtum Krakau und den Herzogtümern Auschwitz und Zator). Термін утворений на основі латинізованої назви Галицько-Волинської держави.

Віденського мирного договору між Австрією і Францією Нова Галичина відійшла до складу Варшавського князівства. За цим договором невелика частина Східної Галичини – Тернопільський край (між ріками Збручем і Стрипою) відійшла до Російської імперії, в складі якої перебувала до 1815 р. У 1846 р. до Галичини приєднано так званий Краківський округ. У зв'язку з цим королівство Галичини і Володимерії набуло уточненої назви “Королівство Галичини і Володимерії з великим князівством Краківським і князівствами Освенцінським і Заторським”. Умовною межею між українською (Східною) та польською (Західною) частинами Галичини стала р. Сян. З того часу і до 1918 р. кордони коронного краю Галичини і Володимерії не змінювалися.

В урядовій австрійській термінології зайняття Галичини отримало назву “ревіндикації”, або “прийняття” [323, с. 87]. 11 вересня 1772 р. імператриця Марія Терезія (1740–1780) підписала патент, за яким землі колишнього Галицького князівства проголошувалися складовою частиною Австрії – як “поверненої землі з відновленими правами”. У ньому зазначалося: “Ми, Марія Терезія, королева Угорщини, Чехії, Далмації, Хорватії, Славонії, Галичини і Володимерії... розглянувши нинішній стан Польщі, разом з двором російської цариці і прусського короля, прийшли до думки, що деякі провінції цього королівства, на які кожному з нас окремо належать здавна права, слід відокремити та відібрати край цей як частину належної віддавна нам території...” [211].

В “Інструкції у справі перейняття влади” (1772 р.) вказувалося стосовно розповсюдження дії імператорського патенту таке:

“§ 6. Патент повинен бути розвішаний на усіх міських брамах...

§11. У всіх місцевостях зняти герби Польської держави і вивісити імператорсько-королівські...

§25. Староства і вїтївства, належні колишній державі забрати...

§26. При виконанні інструкції потрібно враховувати локальні особливості...” [207].

Так звані історичні права Габсбургів на українські землі (Галичину) на вимогу канцлера Вензеля-Антоні Кауніца були обґрунтовані того ж 1772 р. угорським істориком Йозефом Бенчуром у “Виводі прав королівства Угорщини до Малої або Червоної Русі і Поділля та Чехії до князівств Освенцім і Затор”. До “Виводу прав королівства” додавалися також документи, які повинні були довести права Угорщини стосовно Галичини (бралася до уваги нетривала приналежність Галичини до угорської корони у Середньовіччі), а Чехії щодо князівств Освенцім і Затор [379, S. 12].

Після того, як у вересні 1772 р. на галицькі землі прибули австрійські війська і проголошено про приєднання Галичини до складу Австрійської імперії, у Львові обладнали резиденцію австрійського генерал-губернатора та центр адміністративної влади нової провінції. Першим губернатором став граф Йоганн Баптист Антон фон Перген (жовтень 1772 – січень 1774 рр.) [3, арк. 1–2]. 4 жовтня 1772 р. мешканці Львова склали урочисту присягу новій владі. Лише члени львівського магістрату намагалися уникнути присяги, однак у січні 1773 р. їм довелося це зробити.

Австрійська імператриця Марія Терезія, не маючи серйозних аргументів для виправдання приєднання Галичини, вдалася до таких сумнівних доказів, як посилення на свої мнимі історичні права на галицькі землі на тій підставі, що угорські королі, спадкоємницею яких вона себе вважала, з XIII ст. називали себе *rex Galiciae et Lodomeriae* – королями Галичини і Володимерії. Насправді, в кінці XII – на початку XIII ст. мали місце лише невдалі спроби угорських королів заволодіти галицьким престолом або посадити на нього своїх ставлеників (найбільш тривалим було угорське панування у Галичі в 1227–1234 рр.). Пам’ять про це відобразилася в таких елементах угорських королівських титулів, як “король Галича” або “Король Галичини і Володимерії”. Назва “Володимерія” пояснюється латинізованим найменуванням Волині (від назви Володимира-Волинського – “Володимирія”). Крім цього, цією назвою, а також проголошенням Львова (чи Лемберга як найменували його на німецький лад австрійці) адміністративним центром

нового коронного краю, австрійська влада намагалася підкреслити спадкоємність із володінням давнього українського князя Данила, увінчаного королівською короною.

У результаті війни Росії з Туреччиною 1774–1775 рр., завдяки посередництву при укладенні між ними Кючук-Кайнарджійського мирного договору 1774 р., Австрія приєднала до своїх володінь ще й Буковину (без Хотинської землі). Під владою цієї імперії у складі Угорського королівства, яке також входило до її складу з XVI ст. перебувало Закарпаття. Виправдовуючи це захоплення, австрійська влада як аргумент посилялася на так звані мнимі історичні права, які нібито-то впливали з факту перебування цієї території в минулому в складі володінь, успадкованих австрійською короною [290, с. 201].

Отже, у XVIII ст. Австрійська імперія зуміла значно збільшити свою територію за рахунок поділів Речі Посполитої (1772 і 1795 рр.) та окупації Буковини у 1774 р. На загал імперія Габсбургів стала другою за територією (576 тис. кв. км) у Європі і третьою за населенням (після Росії і Франції) – 20 млн. осіб [316, с. 139]. До складу Австрії була приєднана значна частина предковічних західноукраїнських земель площею 70 тис. кв. км з населенням 3,5 млн. осіб, з яких 2,4 млн. були українцями. У той час інша частина предковічних східноукраїнських земель перебувала у складі Російської імперії з населенням 8,2 млн. осіб [347, с. 70].

Нова австрійська влада, так само як і стара польська, не зважала на етнічний склад населення західноукраїнських земель, коли на свій лад здійснювала адміністративний поділ. На час приєднання західноукраїнських земель до свого складу Австрія в адміністративному відношенні поділялася на: 1) землі (або краї), 2) повіти і міста — повіти; 3) місцеві громади – міські, сільські та помістя; 4) містечка. Крім того, існував ще поділ за іншими ознаками: фінансові райони, дорожні, санітарні, судові, військові округи тощо. Землі (краї) формально зберігали ще свої історичні назви, в т.ч. “королівство Галичини і Володимерії” (або скорочено Галичина), герцогства Буковина, Зальцбург, Штирія і т.д. [347, с. 72]. Земель (країв) у Австрії налічувалось 17.

Вони були дуже різними за територією. Однією з найбільших була, наприклад, Галичина (78 495 км²), однією з найменших — Трієст з областю (95 км²) чи графство Герц і Градиска (2 018 км²). Всі ці землі чи краї були адміністративними одиницями, територія і межі яких визначилися ще в період Середньовіччя і не відповідали новим умовам, запитам виниклих і оформлених націй, часто відірваних від “материкових”, основних частин. Те, що землі територіально збереглись в нових умовах, насамперед, пояснюється тією обставиною, що австрійці, розділивши підкорені нації на низку адміністративних “країв” і тим самим ослабивши їх, намагалися створити у ряді країв австрійську більшість, а отже, використовувати свої панівні економічні і політичні позиції та всіляку допомогу держави з метою збереження власних привілеїв за рахунок інших націй [346, с. 32].

Приєднання західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії співпало у часі з першою хвилею модернізаційних реформ у цій державі, які в 70–80 рр. XVIII ст. почала здійснювати австрійська імператриця Марія-Терезія, а після її смерті реформістські справи продовжив її син Йосиф II. Діяльність Марії-Терезії і Йосифа II справді мала для Австрії епохальне значення: вони започаткували й послідовно здійснювали політику переходу від Середньовіччя з його дворянсько-кріпосницькими відносинами, всевладдям дворянства та духовенства і безправ'ям широких верств міського і сільського населення до Нового часу. Їхні реформи, які охоплювали соціально-економічну, адміністративно-політичну, церковно-освітню, військову, правову та інші галузі державного життя, мали на меті оздоровити суспільство, зміцнити й одночасно централізувати державу, адаптувати її до нових умов, нових викликів часу. Ці реформи відображали загальноєвропейські тенденції епохи Просвітництва і були одними з найпослідовніших у тогочасній Європі [349, с. 472].

На роки правління Марії-Терезії та Йосифа II припадає становлення та розвиток австрійського освіченого абсолютизму. В результаті цієї політики в другій половині XVIII ст. в Австрії у системі управління відбулися істотні

зміни. Діяльність правителів стала більш прогресивною і раціональною. Одним з важливих обґрунтувань для будь-яких нововведень тепер вважалося їхня користь для держави і населення [272, с. 194]. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II були спрямовані на спрощення системи управління, а відтак її централізацію, осучаснення аграрних відносин, обмеження міського самоврядування й цехових привілеїв, удосконалення системи освіти, запровадження єдиного кримінального кодексу, звуження впливу церкви та ін.

У середині XVIII ст. державно-правовий розвиток Австрійської імперії характеризувався існуванням феодальних пережитків, тому створення австрійських судових органів на новоприєднаних українських землях відбувалося повільно. Це було пов'язано з переплетенням судових повноважень з адміністративними, де адміністративній владі часто належала перевага у прийнятті судового рішення. Хоча Австрія була значно прогресивнішою від Речі Посполитої у створенні органів судочинства, однак середньовічні пережитки були притаманні також і їй. Це була одна із причин того, що в перші роки після приєднання Австрією Галичини і Буковини система судочинства існувала майже без змін. Особливість полягала тільки в тому, що тепер заборонялося подавати апеляції у раніше існуючі трибунали (наприклад, Люблінський), так як вони опинилися за межами Австрії. Суди виносили вироки, але ім'ям австрійської імператриці. Кожному надавалося право оскаржити рішення судів шляхом подання апеляції до губернатора, а смертні вироки виконувалися лише після затвердження їх губернатором [262, с. 57].

Відразу після інкорпорації Галичини до Австрійської імперії, перед Віднем постало питання про запровадження на приєднаних територіях адміністративного устрою, подібного до того, який існував на інших коронних землях монархії. Не залишилося поза увагою і судочинство. Вже згаданий патент про перейняття влади від 11 вересня 1772 р. декларував, що існуючі суди й надалі функціонуватимуть, а судді після складання присяги новій владі і її затвердженню, надалі виконуватимуть свої обов'язки. Щоправда,

оголошувати судові рішення мали іменем імператриці Марії Терезії, а виносити смертні вироки без погодження з Віднем заборонили [204, s. 5–6].

На підставі інструкції, даної канцлером Кауніцем, губернатор Галичини і Володимирії А. Перген 20 жовтня 1772 р. видав розпорядження, де містилися засадничі принципи судочинства:

а) суди різних рівнів, що засновані у краї раніше (до 1772 р.) тимчасово виконують свої функції у звичному обсязі, аж до видання нового розпорядження;

б) вироки мають оголошуватися від імені найяснішої Марії Терезії;

в) кожен має право у разі потреби звертатися з апеляцією до губернатора;

г) не можна звертатися до судів у справах, які вони не вирішують.

д) судові рішення, де передбачені смертні вироки, мають направлятися до губернатора, причому з достатніми доказами, що та чи інша особа заслуговує саме такого покарання;

е) не можна шукати правди у судах поза межами того регіону, у якому проживає позивач [203, s. 16–17].

Стосовно ж правових засад судочинства, то суддям рекомендовано вести справи “згідно давнього звичаю і порядку” [207, s. 91]. Протягом чотирьох тижнів судді також мали у письмовій формі описати суть своїх посадових обов’язків, сферу компетенції, джерело прибутків, недоліки у судочинстві і шляхи їх подолання. Черговий патент, який передбачав застосування польського права у судах до завершення кодифікації австрійського права видано 2 грудня 1772 р. Характерно, що дозволялося використовувати навіть право окремих регіонів, якщо таке було. А. Перген оголосив, що з 15 грудня 1772 р. відновлюють своє функціонування земські гродські суди, а судочинство в містах й надалі залишається у компетенції магістратів [404, s. 188]. Починаючи з 1772 р., у Галичині поступово запроваджують австрійське законодавство [306], яке повинно було бути правовою основою, насамперед, для здійснення цивільного і кримінального судочинства. Офіційним виданням Австрійської монархії, в якому друкувалися австрійські закони, був

“Імперський лист законів”, а в Галичині такі ж функції виконував “Провінціяльний звід законів”, який згодом було перейменовано у “Загальний вісник місцевих законів”.

Австрійський уряд у законотворчій сфері прагнув використати Галичину в своїх цілях. Це виявлялося, зокрема, у тому, що територія Галичини була таким собі законодавчим полігоном, місцем випробування багатьох нових нормативно-правових актів “австрійського двору”, і лише після такої їх апробації та за умови позитивних результатів, дія цих нормативно-правових актів поширювалася й на інші території Австрійської монархії. Основні зусилля в законодавчій сфері були спрямовані на нормативно-правове забезпечення, насамперед, цивільних, кримінальних та процесуальних відносин. Зумовлено це було тим, що господарська діяльність із видобутку корисних копалин, а також виробництва та вивезення з Галичини сировини та продовольства вимагала відповідного правового регулювання. Водночас австрійська влада, прагнучи послабити вплив польської шляхти на території Галичини, робила активні кроки з метою поширення правової системи Габсбурзької імперії у Галичині і Буковині [4, арк. 2–3].

У другій половині XVIII ст. відбулися зміни і у галузі суду та судочинства. Марія-Терезія вжила кардинальних заходів щодо відокремлення суду від адміністрації, усунення з системи судових органів і сфери судочинства середньовічно-феодальних пережитків. Вона прагнула ліквідувати партикуляризм у судовій системі, уніфікувати судові органи, що діяли для кожного стану зокрема, навіть для певної категорії справ у межах одного і того ж стану; різними були судові органи і по різних землях (краях). Судова система до реформи була складною, компетенція судів (міські, земські, гофмаршальські та ін.) не мали належної впорядкованості, справи часто пересилалися від одного суду в інший [316, с. 138]. У зв’язку з цим Марія-Терезія почала проводити в життя ідею створення єдиної судової системи в країні, а також практику призначення суддів тільки монархом. Вони, до того ж, повинні були мати відповідну юридичну освіту та практичний досвід. Тобто судові органи

імператриця намагалась теж перетворити в органи суто державні, монарші. З цією метою 1768 р. вона оголосила, що всі судові органи є підвладні монархові, вища влада в сфері судочинства належить йому ж, яку він здійснює через відповідних призначуваних судових урядовців. Це означало, що існуючі до реформ приватні суди чи створені самоврядними корпораціями ліквідувались (не відразу, однак, і не всюди, а поступово) [373, s. 361].

Судову реформу Марія-Терезія розпочала зі створення спочатку при Репрезентаціях, а потім при Губернаторствах спеціальних Сенатів юстиції (Justizsenat), а незабаром – Сенатів для фінансового судочинства. Як вище зазначалося, в 1749 р. у Відні була створена окрема судова інстанція – Найвища палата юстиції (Oberste Justizstelle), що проіснувала аж до середини XIX ст. Компетенція її як першої інстанції з найважливіших судових справ, і як найвищої апеляційної інстанції поширювалась на всю імперію, крім Угорщини. До її складу входило декілька сенатів юстиції, які розглядали справи і апеляції певних земель (країв). Серед інших 1780 р. був створений окремий Сенат для Галичини, який був вищою інстанцією судового нагляду коронного краю Галичини і Володимерії [262, с. 58].

Одночасно Марія Терезія здійснювала систематизацію правових норм у сфері судочинства. У той час цивільне судочинство здійснювалося на засадах римсько-канонічного процесу. У період правління Марії Терезії в Австрійській імперії у зв'язку з розвитком ремесел, товарно-грошових відносин починається і набирає все ширших масштабів рецепція римського права. Класичне римське право використовувалось у судовій практиці, в правничій літературі, а, головне, вивчалось в університетах. Зрештою, правничі факультети університетів не тільки викладали римське право (вчили на його засадах студентів), а й на прохання державних органів – адміністрації, судів у складних випадках давали консультації, роз'яснення, рекомендації, кваліфіковані висновки, навіть готові проекти рішень (*opinio doctorum*). Ці висновки ґрунтувались майже виключно на римському праві, звичайно, усучасненому, пристосованому до нових соціально-економічних умов (*usus modernus pandectarum*). Для цього основний

збірник норм римського права – *Corpus Juris civilis* постійно вивчали, коментували, тлумачили. Отже, не тільки австрійські суди виносили рішення, користуючись римським правом, а й нормативні акти, починаючи від імператорських, сеймових та ін., також ж ґрунтувались на ньому, зокрема ті, які стосувались зобов'язальних, сімейних, спадкових правовідносин.

Австрійське право розвивалось в основному під впливом римського права. Перші помітні спроби щодо систематизації права австрійських земель було зроблено ще за Максиміліана I (1704–1777 рр.). Підсумком цього став *Codex Austriacus*, у якому було вміщено імператорські мандати, декрети та резолюції. Франц фон Карієнт був першим, хто систематизував австрійське право у формі інкорпорації і видав у 1704 р. у Відні всі нормативні акти, що були прийняті або затверджені, починаючи з правління Фердинанда I [327].

Виходячи з цього, цивільне судочинство передбачало змагальність сторін, письмову форму судового процесу, гласність. Докази представляли сторони. До найважливіших з них належали покази свідків, присяга, документи. Обидві сторони у письмовому вигляді викладали сутність справи (позивач – претензії, відповідач – заперечення). Потім могли бути ще подані дві письмові заяви: відповідь позивача на заперечення відповідача та відповідь відповідача на цю заяву. Далі відбувався судовий розгляд справи. Відомим і достатньо розвиненим був інститут представництва інтересів сторін, – це прокуратори, котрі від імені сторін виступали в суді, й адвокати, які були порадиниками, готували правові документи, але виступати в суді не могли. Прокуратор мав право одночасно бути адвокатом, проте адвокат не мав права виконувати функції прокуратора. Якщо відповідач не бажав з'являтися в суд, його могли оголосити поза законом, а з XVII ст. рішення у справі суд мав право винести без нього, тобто заочно. Рішення впродовж десяти днів можна було оскаржити у вищестоячому суді в порядку апеляції. На рішення найвищої інстанції допускалася так звана ревізія, яка на практиці полягала в тому, що справа передавалася на експертизу на правничий факультет одного з університетів.

Нове рішення суду виносилося (і мотивувалося) з посиланнями на висновок експерта.

Кримінальне судочинство за правління Марії Терезії в Австрійській імперії тривалий час (з XV ст. до 1768 р.) здійснювалося на основі інквізиційного (розшукового, слідчого) процесу. Як відомо, остаточного оформлення і розвиток ця форма кримінального процесу набула у централізованих, абсолютистських державах. З XV ст. функціонував інститут спеціальних урядовців (*delator*), котрі повинні були розшукувати злочинців і доносити про них судові. Процес поступово перетворювався на інквізиційний, де суддя одночасно збирав докази, виступав обвинувачем і суддею. При цьому на судовому процесі основним доказом, достатнім для засудження, вважалося визнання обвинуваченим своєї вини у вчиненні злочину. Для отримання цього доказу застосовувалися різні катування [320, с. 7]. Обвинувальний вирок можна було винести на підставі непрямих доказів і підозр.

Інквізиційний процес передбачав попереднє розслідування відповідно до кримінально-судового уложення імператора “Священної Римської імперії германської нації” Карла V (1532 р.), відомим в історії під назвою “Кароліна”. Судовий розгляд і винесення вироку було по суті його доповненням. Попереднє розслідування поділялося на загальне і спеціальне. Загальне (генеральне) попереднє розслідування передувало пред’явленню обвинувачення. Обвинувачений на цій стадії фігурував як запідозрена особа. Його могли тримати під арештом, не оголошуючи суті обвинувачення й позбавивши будь-якої можливості захищатися. Допитували його в порядку так званого сумарного допиту, тобто без пред’явлення йому обвинувачення. Суддя-слідчий (інквіренг) мав широкі повноваження щодо розслідування справи. Спеціальне попереднє розслідування було наступною стадією. Тут уже фігурував обвинувачений, якому пред’являлось обвинувачення, і провадився допит по суті тих фактів, які йому інкримінувалися. Обвинувачений був не суб’єктом, а зовсім безправним об’єктом процесу. Протягом усього розслідування до обвинуваченого з метою здобуття від нього зізнання у вчиненні злочину (а також до свідків) могло

застосовуватися катування. Обвинувачений зобов'язаний був давати показання. У разі відмови або дачі обвинуваченим неправдивих показань, крім показання за основний злочин, його карали “за неправду і непокірність” [320, с. 5–6]. Після попереднього розслідування справу вирішував суд на основі спеціальної доповідної записки (екстракту), в якій підсумовувалися письмові матеріали розслідування і з них робилися виписки (витяги). Крім обвинувального або виправдувального вироку, суд мав право винести вирок про залишення обвинуваченого під підозрою. Такий вирок означав не звільнення обвинуваченого від відповідальності, а залишення питання про винність відкритим. Обвинувачений залишався підозрюваним з різними обмеженнями прав, а в разі обвинувачення у вчиненні найбільш тяжких злочинів позбавлявся волі.

Допускалась і приватна ініціатива у порушенні справ, де обвинувачем виступала потерпіла сторона (наприклад, при викраденні дівчини або жінки, зґвалтуванні тощо). Якщо внаслідок такої скарги запідозрену особу було ув'язнено, то, якщо обвинувач у найближчий час не подавав доказів її вини, ув'язнювали і його – для гарантій сплати судових витрат і відшкодування потерпілому “за встид і шкоду” у випадку з'ясування його невинуватості. Тортури до дворянства, духовенства й інших вищих верств населення не застосовувалися. Достатнім приводом для застосування тортур (у випадку відмови підозрюваного визнати вину) були покази двох свідків – очевидців або інші переконливі докази (на думку судді) [347, с. 61–62].

На час приєднання Галичини до Австрії, інквізиційну “Кароліну” було замінено на менш інквізиційну “Терезіану” (так називався австрійський кримінальний кодекс 1768 р., який містив процесуальні норми). Широке застосування тортур у судовому процесі скасувала імператриця Марія Терезія у 1776 р. Кодекс, названий в на її честь, у Галичині почав діяти з 1784 р. (щоправда, лише його процесуальні норми). Загальну судову інструкцію для судів усіх інстанцій 1786 р., видану імператором Йосифом II, також можна вважати вагомим процесуальним нормативно-правовим актом, за яким суди в

Галичині розглядали кримінальні справи [5, арк. 3]. Їй передувало розпорядження від 1781 р., яким було дозволено судам допускати свідками жінок і євреїв. З урахуванням досвіду 1796 р. був запроваджений у Західній, а з 1797 р. і у Східній Галичині кримінальний кодекс, підготовлений австрійським юристом Й.Зонненфельсом. Він із 1803 р. з незначними змінами був проголошений чинним у всій Австрії. До речі, як і його попередникам, йому було також присвоєно оригінальну назву – *Францішкана*. Кодекс складався з двох розділів – перший стосувався норм матеріального права, другий – процесуального [307].

Впродовж 1784–1805 рр. основним джерелом австрійського процесуального права був австрійський кримінальний кодекс 1768 р., який застосовувався у Галичині для розгляду і вирішення судами кримінальних справ. Він ще закріплював деякі елементи інквізиційного процесу, ще достатньо жорстокою залишалася система покарань, хоча найжорстокіші з них були скасовані [339, с. 206–207]. Судочинство, згідно з тогочасним кримінальним кодексом, поділялося на дві стадії. Перша – інквізиція генеральна. Її завданням було константувати факт вчинення злочину і зібрати відповідні докази вини злочинця. Це робили відповідні урядовці за вказівкою судді. На цій стадії попередньо заслуховувалися свідки, а підозрюваний зазвичай – ні. Після цього, згідно з розпорядженням судді, починалася друга стадія – інквізиція конкретна (*mgyisitio specialis*). Підозрюваний брався під варту. Проводили його допит, а у випадку невизнання вини – із застосуванням тортур (були відмінені, як уже зазначалось, у 1776 р.). Починався судовий розгляд справи: представлення доказів, заслуховування свідків тощо. Докази поділялися на повні та неповні. Повними (цілком достатніми для визначення вини підсудного) вважали свідчення щонайменше двох “гідних довіри” свідків, складені під присягою; зізнання самого підсудного, зізнання співучасників; документи, виявлені на місці скоєння злочину. Неповними доказами вважались так звані непрямі (знайдення знаряддя вбивства у підсудного або гільзи від зброї, якою було вбито жертву; отрута, якою когось отруєно; покази одного

свідка та ін.). У випадках неповних доказів також застосовували тортури, а після їх скасування – інші заходи примусу (наприклад, ув'язнення у підземеллі на хлібі та воді, биття канчуками). Такий процес давав велику владу і змогу суддям, які, по суті, на свій розсуд оцінювали докази, визначали вину й обирали міру покарання підсудному. Лише наприкінці розглядуваного періоду, зі зростанням абсолютної влади імператора, почали видаватися “інструкції кримінальні”, які врегульовували кримінальний процес, систему доказів. Почала домінувати так звана негативна теорія доказів, внаслідок якої суддя не міг винести вирок, якщо вина підсудного не була доведена відповідною кількістю та якістю доказів. Апеляція на вироки кримінальних судів зазвичай не допускалася. Однак для привілейованих верств тогочасного суспільства існували певні винятки (за свій кошт вони могли віддати матеріали справи на експертизу до факультетів права університетів). Ця експертиза слугувала підставою для судового перегляду справи [347, с. 62].

У 1782–1784 рр. Йосифом II було видано низку патентів у сфері судочинства. До їхнього видання ще діяла система попередніх нижчих судів – патримоніальних (або домініальних) у сільській місцевості та судів магістратів у королівських містах. Продовжувалась послідовна лінія щодо дедалі більшого підпорядкування цих органів державним структурам. Чіткіше визначено їх компетенцію. Так, патримоніальні суди розглядали переважно справи цивільні (спірного і неспірного характеру), а також дрібні кримінальні (так звані поліційні), а суди магістратів – цивільні та кримінальні справи міщан нешляхетського походження [347, с. 38].

Цивільне судочинство першої інстанції у справах шляхти здійснювали земські суди (Landgericht), по одному у кожному краї. Але суддів цих судів вже не обирала шляхта на сеймах, а вони призначалися й оплачувалися урядом, і були, до того ж, часто нешляхетського походження. Крім справ шляхти, Йосиф II відніс до їх компетенції розгляд справ щодо монастирів, капітулів, королівських міст, всіляких фундацій, а також спори між шляхтою і її підданими [5, арк. 31–38].

У 1787 р. створено так звані кримінальні суди (Criminalgerichte) – по одному для кожного округу (циркулу). Суддів цих установ теж призначали урядові власті. Вони стали розглядати важливіші кримінальні справи осіб з усіх верств населення, у тому числі й шляхти. Тобто у сфері судочинства була ліквідована окрема шляхетська підсудність. Не належали до їх компетенції справи політичні: образа монарха, державна зрада, бунти, фальшування грошей і документів тощо [373, s. 371]. Їх розглядали центральні суди, створені Марією-Терезією. Крім того, Йосиф II продовжив започатковану його матір'ю справу організації спеціальних судів: торговельних, вексельних, гірничих (Mercantil-, Wechsel-, Berggerichte) та ін. Проведено також реформу судочинства другої інстанції. За правління Марії-Терезії, нагадаємо, при Репрезентаціях, а пізніше Губернаторствах як апеляційну інстанцію утворено Сенати справедливості (або юстиції), потім ще й окремі сенати для фінансового судочинства. Йосиф II ліквідував ці судові органи. Замість них створено у всіх землях апеляційні суди (Appellationsgerichte) – по одному на коронному краї. Їх голову і членів призначав особисто монарх. Вони розглядали апеляції на рішення і вироки усіх нижчестоящих судів [347, с. 39]. Головною судовою апеляційною інстанцією продовжувала залишатись створена Марією-Терезією Найвища палата справедливості (Oberste justizstelle) у Відні, яка поділялась на декілька сенатів – по одному для кожної з великих коронних країв чи декількох малих (як зазначалося вище, у 1780 р. створено окремий сенат і для Галичини).

Після приєднання Галичини в склад Австрії у 1772 р. і встановлення у новоствореному краї австрійському влади були виявлені численні станові стереотипи у діяльності судів у Галичині. Про це свідчили заходи першого губернатора Галичини графа А. Пергена щодо організації судової влади. Так, 20 жовтня 1772 р. він видав розпорядження щодо здійснення судочинства, яким, як вище зазначалося, зобов'язав усіх суддів негайно приступити до виконання службових обов'язків. 1 грудня того ж року було видано інше розпорядження, згідно з яким повинні були розпочати діяльність земські та гродські суди. Цим розпорядженням продовжувала діяти колишня польська

судова система на території Галичини. Гродські і земські суди мали бути сформовані до 15 грудня 1772 р., службовці суду, зокрема, старости, підстарости, судді, підсудки, писарі, регенти, бургграфи та інші зобов'язувалися скласти присягу на вірність австрійській імператриці. Справи в судах мали розглядатися неупереджено. За упереджене судочинство, хабарництво було передбачено суворі покарання [216]. До речі, справа із хабарництвом виглядала катастрофічно і в наступні роки, що у спеціальному звіті відобразив австрійський референт Ян-Вацлав Маргелік, котрий здійснив інспекційну подорож Галичиною. Джерелом зловживань і хабарництва інспектор назвав польську шляхту, здатну не тільки фальшувати податкові документи, але й ігнорувати урядові розпорядження [9, арк. 1–46]. Усе це був спадок колишніх шляхетських вольностей. У цьому контексті львівські дослідники Андрій Козицький та Степан Білостоцький у книзі “Кримінальний світ старого Львова” відзначали: “У Польській державі XVIII ст. корупція була не тільки загальнопоширеним явищем, а й навіть необхідною складовою існування державної машини. Хабарі брали практично всі, починаючи від писарчуків й закінчуючи державними канцлерами. Коли в Галичині з'явилися державнооплачувані чиновники, які відмовлялися брати “подяку”, місцевий люд замислився, а помізкувавши добре, так підняв розмір “вдячності”, що відмовитися було важко” [297, с. 183].

На початку 1773 р. у королівство Галичини і Володимирії була скерована нова інспекційна перевірка щодо організації та діяльності судів під керівництвом авторитетного юриста, кавалера ордену св. Стефана Йоганна Франца Бургіньйона, барона де Бамберг. Тут його практично здивувало все, зокрема, чому суддями є лише польські шляхтичі; чому судді не отримують сталої заробітної плати; чому добровільні пожертви зацікавлених сторін судового процесу передаються безпосередньо в руки суддям. Окрему увагу граф Бургіньйон звернув на жахливий стан тюрем та те, що за в'язнями майже ніхто не наглядає. На основі цього інспекційного візиту було підготовлено детальні рекомендації, а стан в'язниць розглядався на засіданні Найвищого

суду у Відні [297, с. 52]. Крім цього, доповідаючи про результати перевірок, інспектор зазначив, що у 22 земських та гродських судах коронного краю не вистачало кваліфікованих суддів, не було чітко визначеної компетенції Верховного губернаторського суду, населення Галичини не могло через відсутність українських адвокатів звертатися за захистом своїх прав до суду, судьями були лише представники шляхетського стану [421, s. 20].

Губернатор Галичини А. Перген також зустрівся з ще однією проблемою, – нестачею юристів, зокрема, суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів, необхідних для крайової адміністрації. Саме, зважаючи на необхідність підготовки для королівства Галичини і Володимерії чиновників, суддів та інших кадрів, австрійський імператор Йосиф II спеціальним дипломом 21 жовтня 1784 р. відновив діяльність Львівського університету в складі чотирьох факультетів [370, с. 183]. Окрім відновлених колишніх філософського та теологічного факультетів, у 1784 р. було створено юридичний та медичний факультети [295, с. 13]. Саме на новостворений юридичний факультет покладалося завдання забезпечити підготовку висококваліфікованих правників, зокрема суддів для коронного краю Галичини і Володимерії.

2.2. Особливості організації судів і здійснення судочинства у Галичині в складі Австрійської імперії (1772–1867 рр.)

Створення австрійських судових органів у Галичині і Буковині відбувалося поступово, „зі збереженням на певний час старих джерел права та судових органів” [325, с. 167]. Як вище зазначалося, з 1772 до 1783 рр. у Галичині діяли старі польські суди, зокрема цивільні справи ще розглядали земські суди, кримінальні справи – гродські, а земельні суперечки – підкоморські суди; справи селян вирішували у домініальних (вотчинних) судах. Державні селяни підлягали суду представників адміністрації. Поступово з утвердженням австрійської влади у Східній Галичині в результаті реорганізації усі суди поділялися на шляхетські, духовні та міщанські [372, s. 11–13].

У 1784 р. на коронний край Галичину і Володимерію було поширено дію судової реформи, тобто введено таке ж судочинство, яке існувало і в австрійських землях [262, с. 57–58]. З 1 січня того ж року почав працювати шляхетський суд у Львові, який був судом першої інстанції і розглядав спочатку всі цивільні та кримінальні справи шляхти. З 1784 р. по 1787 р. шляхетський суд у Львові був одним на всю Галичину і Буковину; при ньому діяла крайова табула [196, арк. 1–4]. Шляхетський суд складався з голови, віце-голови і 6–15 суддів або радників. У його складі також було значне число секретарів, протоколістів, реєстраторів канцеляристів, судових виконавців (коморники), адвокатів та інших судових чиновників [342, с. 265–267]. Шляхетські суди розглядали і вирішували податкові спори, справи казенних маєтків, а також маєтків, що не підлягають веденню місцевої адміністрації, монастирів, капітулів, маєтків громад і магістратів, католицького, уніатського і протестантського духовенства, місцевої шляхти і дворянства іноземного походження та осіб нешляхетських походження, нагороджених орденами, підданих Туреччини. Крім того, шляхетські суди розглядали справи нешляхетських установ, які користувалися певними привілеями, наприклад Віденської торгової палати, Австрійського банку, страхового товариства [357, с. 78].

У 1787 р. в Галичині і Буковині, як і в інших австрійських провінціях, було засновано 19 кримінальних судів. Ними стали магістратські суди 13 великих міст, у тому числі і Львівський магістратський суд, до компетенції якого входило розгляд політичних справ всього краю. Решта 6 кримінальних судів розглядали кримінальні справи [357, с. 78]. Після утворення окремих кримінальних судів, спільних для всіх станів (спочатку в усіх 19 циркулах, а пізніше – у Віліці, Ряшеві, Львові, Самборі, Станіславові та Чернівцях), компетенцію судів було обмежено до розгляду тільки цивільних справ шляхти [342, с. 268]. У 1787 р. такі суди були створені ще в Тарнові (Польща) і Станіславові (сучасне місто Івано-Франківськ). Суд у Станіславові поширював свою компетенцію і на Буковину [233].

В якості другої судової інстанції на всій території Галичини та Буковини в 1784 р., у Львові було створено Апеляційний суд, який розглядав апеляції на рішення і вироки шляхетських і кримінальних судів. Останньою, третьою судів усієї Австрії була Верховна палата юстиції у Відні, у складі якої діли німецький і чеський, а деякий час також галицький сенати (департаменти). У 1814 р. було створено об'єднаний чесько-галицький сенат [399, s. 125–127].

Найвищою інстанцією судового нагляду у Галичині залишався Галицький сенат у складі Верховної судової палати (Oberste Justizstelle), що знаходилася у Відні. Одночасно з утворенням королівського трибуналу при галицькому губернаторстві був створений судово-фінансовий сенат, а в 1775 р. – так звана апеляційна рада. Вона в порядку першої інстанції розглядала справи осіб, які не належать до шляхетського стану, але займали офіційні посади, а також справи іноземної шляхти, затверджувала вироки у кримінальних справах нижчих міських і сільських судів, якщо покарання було не нижче двох років ув'язнення. І трибунал і апеляційна рада перебували під контролем Верховної судової палати.

Зміни в системі державного апарату у середині XIX ст., викликані інтенсивним економічним розвитком і революцією 1848 р., привели до певних змін і в системі судових органів Австрійської імперії, до остаточного відокремлення суду від адміністрації. Згідно з новим австрійським процесуальним законодавством, верховна судова влада, зокрема, щодо права помилування, пом'якшення покарання або взагалі звільнення від судового переслідування та ін. належала імператору, причому всі суди повинні були діяти від імені імператора. У цьому виявлялося прагнення скасувати вотчинний суд, який діяв від імені окремих феодалів, скасувати “самоврядні” міські суди, зробити всі суди державними і тим самим зміцнити державну владу.

Демократичні принципи під час реалізації судової реформи позначалися в остаточному відокремленні судочинства від адміністрації, у відмові від станового суду. На цих засадах вводилися суди присяжних, повітові особові суди та повітові колегіальні суди.

У 1849 р. після проголошення березневої конституції був виданий закон про перебудову судової системи. Реорганізація судів в Австрійській імперії відбувалася на основі Положення про суд 1849 р., яке було поширене на Галичину і Буковину у 1850 р. [19, арк. 1–3]. У Галичині було створено 218 судових повітів і організовано повітові колегіальні крайові суди і Вищий крайовий суд у Львові. На рівні староств було створено декілька судових повітів [342, с. 270].

Повітові суди у Галичині були створені на підставі Положення про суд, затвердженого австрійським імператором Францом-Йосифом I від 14 червня 1849 р. [215]. Створення цих судів відбувалося під впливом революції 1848 р., воно означало відокремлення судочинства від адміністрації. Суди першої інстанції у Східній Галичині були повітові колегіальні суди (Bezirkskollegialgerichte). Вони створювалися в кожному повіті і називалися колегіальними тому, що деякі важливіші кримінальні справи, не підсудні повітовому суду, розглядалися в колегіальному суді за участю не менше трьох повітових суддів.

Важливою групою середньої ланки судів були крайові суди (Landesgerichte), повноваження яких поширювалися на ряд повітів і навіть на сусідні землі. На території Галичини і Буковини було створено 9 крайових судів. Таким чином, назва "крайової" не збігалася з межами краю, а охоплювало значно меншу територію. Згідно з Положенням 1849 р., що діяло у Галичині та Буковині в 1850 р., була заснована ціла система судових органів, зокрема створені крайові суди як колегіальні судові органи, причому в колегію входили президент і президенти сенатів. Компетенція кожного з цих судів розповсюджувалась на ряд староств.

Крайові суди як суди першої інстанції розглядали:

1. Цивільні справи – подружні суперечки, опікунські справи, справи про визнання померлими, про погашення і знищення боргових документів, про встановлення прав, усиновлення і про спадкування за заповітом. В особливих

сенатах розглядалися торговельні та вексельні спори, а також справи гірничої промисловості, коли не було спеціальних торгових судів.

2. Кримінальні справи. Ці справи розглядалися за участю присяжних засідателів, які виносили вердикт про винуватість, а суддя визначав конкретне покарання. Суду присяжних підлягали, зокрема, справи про порушення урядових розпоряджень, що стосувалися свободи друку (за порушення цих приписів судили, як за кримінальні злочини) [22, арк. 12–17].

У порядку апеляції крайові суди розглядали всі цивільні і кримінальні справи, які були вирішені в одноособових та колегіальних повітових судах.

У 1853 р. всі крайові суди, за винятком Львівського та Краківського, стали називатися окружними, хоча їх компетенція з цивільних справ залишилася та ж, що й раніше, зміни були внесені тільки в кримінальне судочинство та на початку 1852 р. у зв'язку зі скасуванням суду присяжних. Це був період після поразки революції 1848 р., судді стали виносити не тільки рішення про вид покарання, а й вердикт про винуватість чи невинуватість. справи з найбільш важливих революційних виступів підлягали компетенції тільки крайового суду, чим головним чином він і відрізнявся від окружних судів. У 1873 р. суд присяжних у кримінальному процесі був частково відновлений [22, арк. 2].

Львівський крайовий суд у першій половині XIX ст. складався з таких структурних підрозділів: цивільний і кримінальний. Після судових реформ другої половини XIX в. до нього була приєднана крайова табула та спеціальні присяжні – оцінювачі майна, землеміри, а також сенат з торгових справ [183, арк. 13]. Крайовий суд у Львові мав управління цивільно-судових депозитів, судову канцелярію, управління ґрунтових книг, правління в'язниць, санітарну службу, священників, судових перекладачів, експертів-хіміків, люстраторів, землемірів, оцінювачів земських маєтків, будов з промисловими закладами, будов у Львові, експертизу у справах друку і видавництва, нотаріусів та нотаріальну палату у Львові, адвокатів і палату адвокатів у Львові [230, S. 222–226]. Інші окружні суди і Крайовий суд у Чернівцях нічим істотним від

Львівського крайового суду не відрізнялися. Окружний суд у Самборі поширював свою юрисдикцію щодо “гірських” справ на Самбірський, Сяноцький, Перемишльський, Стрийський, Львівський та Жовківський повіти. При цьому суді знаходилися лікарі, нотаріуси, торговий сенат, оцінювачі маєтків, оцінювачі гірських промислів, землемір, перекладач, оцінювачі будинків і міських ділянок, оцінювачі галантерейних та “нюрнберзьких” товарів, оцінювачі столярних виробів і, нарешті, хімік-експерт. В інших окружних судах іноді були інші оцінювачі (швейних виробів, напоїв і т. п.). У такому вигляді крайові суди існували до їхньої ліквідації у 1918 р.

Згідно з Положенням про суд 1849 р. вищою судовою інстанцією для Галичини і Буковини залишався Вищий королівський суд у Львові. 23 лютого 1855 р. Апеляційний суд було реорганізовано у Вищий крайовий суд, що був апеляційною інстанцією для крайових і окружних судів на території Галичини і Буковини.

Після завершення революції 1848 р. в Австрії у системі судових органів відбулися зміни, які свідчили про часткову відмову від демократичних принципів судочинства та про повернення до старої судової системи. Насамперед австрійський уряд відмовився від принципу відокремлення судочинства від адміністрації в нижній ланці судової системи. У 1854 р. більшість повітових судів були ліквідовані і об’єднані з місцевими адміністративними органами влади – повітовими управліннями, в яких зазвичай був спеціальний чиновник у судових справах. Цей суд займався розглядом цивільних справ, які не входили в компетенцію спеціального судового органу першої інстанції. З кримінальних справ йому, як і раніше, були підсудні справи про так звані проступки. У Східній Галичині повітові суди залишилися тільки в Львівському і Бродівському повітах [387]. В результаті колегіальними судами першої інстанції стали крайові суди, які також, як і раніше, називалися окружними судами (Kreisgericht) [342, с. 277].

У період “контрреформ” 1852–1853 рр. там, де були крайові суди, були введені так звані повітові міські делегатські суди (Städtischdelegierte Bezirksgerichte). Їм загалом доручалося розгляд дрібних цивільних справ.

Вищою судовою інстанцією в Австрійській державі був Верховний судовий і касаційний трибунал у Відні.

У Галичині в першій половині XIX ст. суди застосовували цивільне процесуальне законодавство під впливом нових соціально-економічних відносин, яке у цей час зазнало певних змін і доповнень. Значні зміни торкнулися форми здійснення цивільного процесу, запроваджені після внаслідок прийняття спеціальних розпоряджень (доповнень). Цивільне судочинство ґрунтувалося на засадах усності, гласності, безпосередності та вільного подання доказів [371, S. 262].

Кримінальне судочинство в Галичині у першій половині XIX ст. здійснювалося за кримінальним кодексом 1803 р. – “Книгою статутів про злочини і тяжкі поліційні проступки” (Strafgesetz über Verbrechen und schwere Polizeiubertretungen) [373, s. 303–304]. Кримінально-процесуальне право Австрії на початку XIX ст. часто називали “прикладним конституційним правом” [398, S. 13] – саме воно відображало політичні зміни, конкретну політичну ситуацію в країні. Ще у 1815 р. радник Верховного судового трибуналу у Відні К. Пробевела писав, що кримінальні справи є “переважно публічними (політичними) справами”, а “кримінальне судочинство є цілком окремою сферою публічного управління” [398, S. 13].

Кримінальний кодекс 1803 р. передбачав створення у випадку надзвичайних обставин надзвичайних судів, де судочинство здійснювалося спрощено, без дотримання звичайних формальностей, а вирок мав бути винесений і виконаний впродовж 24 год. Оскарженню вироків надзвичайних судів не підлягали [347, с. 62–63]. Водночас кримінальний кодекс 1803 р. зберігав засади інквізиційного процесу [405, s. 235]. Домінуючу роль у порушенні справи, збиранні доказів, залученні експертів продовжували виконувати поліцейські та судові органи. Часто обвинувальний вирок

підсудному (зазвичай ув'язненому) виносили без його присутності, навіть без заслуховування справи. Кодекс 1803 р. передбачав застосування щодо підсудного покарань за відмову надати свідчення або відмову визнати вину. Підсудний навіть не мав право мати захисника-адвоката, оскільки захист його інтересів за кодексом покладался на суддів (§ 337) [354, с. 39].

Згідно з Кримінальним кодексом 1803 р., вироки у справах про державну зраду, бунт і повстання, публічний гвалт, зловживання владою, фальшування грошей і документів, образу релігії повинні бути перед їх оголошенням затверджені вищою судовою інстанцією. Це стосувалось і тих справ, де підсудний не признав своєї вини, а також тих, де вирок перевищував п'ять років ув'язнення. Вищий суд міг покарання пом'якшити чи збільшити.

Декретом 23 серпня 1819 р. був регламентований судовий процес у справах про сімейні суперечки. Декрет 24 жовтня 1845 р. увів положення про нормальний і скорочений судовий процес. За ним нормальним вважався процес, де спірне правове відношення розглядалося у повному обсязі із застосуванням процесуальних формальностей. Усякий інший процес розглядався як неповний через складність дотримання формальностей, внаслідок чого загалом прискорювалося судочинство [441, S. 2]. Імператорський патент про скорочений процес у справах стосовно порушення права власності був виданий 27 жовтня 1849 р. Закон від 25 січня 1850 р. визначив порядок у вексельних судових справах, а імператорська постанова 16 липня 1858 р. – у судових справах про оренду [305, с. 58].

2.3. Характерні риси судової системи і судочинства у Галичині в складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)

Як відомо, у 1867 р. в результаті укладення австро-угорської угоди утворилася дуалістична Австро-Угорська монархія. У системі державних органів Австро-Угорщини важливе місце належало судовим органам. У 1867 р. була прийнята нова австрійська конституція, яка втілила в життя нові для

держави правові принципи і привела до створення нової системи судів: повітові, окружні (крайові), вищі крайові суди [299].

Аналіз положень Конституційного закону про судову владу Австрії від 21 грудня 1867 р. дав підставу дійти висновку: в Австрії відбулося остаточне відокремлення судових органів від адміністративних. Згідно зі ст. 14 цього закону, судова й адміністративна функції відокремлювалися на всіх стадіях судочинства (процесу), а ст. 11 відновила суди присяжних. Передбачалося, що арешт громадянина можливий лише на підставі судового рішення і впродовж 24 год. заарештований мав бути повідомлений про причину арешту. Зафіксовані й такі права, як недоторканність житла, таємниця листування, свобода висловлення думок усно чи письмово [201, с. 277–279].

Офіційною мовою в судах, як і в прокуратурі та органах державної влади у Галичині, починаючи з 1 жовтня 1869 р., була польська. Всупереч ст. 19 австрійської конституції 1867 р., яка формально визнавала рівноправність усіх мов у школі, органах державної влади і в суспільному житті, застосування української мови всіляко обмежувалось. Правда, закон надавав право звертатися до суду рідною мовою, але практичного значення це не мало, особливо у Східній Галичині [262, с. 65].

Згідно закону від 11 червня 1868 р. діяльність повітових судів у Галичині знову була відновлена. Вони підлягали крайовим судам. Кожен повітовий суд поділявся на карний і цивільний відділи. До компетенції карного відділу відносилися розгляд справ про обвинувачення осіб у вчиненні опору збирачам податків, ексекторам, побитті і зневазі представників влади, порубці поміщицького і державного лісу, бродяжництві, жебрацтві, у торгівлі монопольними товарами, спекуляції, шахрайстві, наклепах, крадіжках, вбивствах, незаконному зберіганні зброї, непокорі органам державної влади, неповагу до знаків державної влади та інші. Більш важливі політичні справи розглядалися судом вищої інстанції. Цивільний відділ займався охороною, в першу чергу, приватної власності, а також розглядом справ про заповіти, про встановлення і присудження спадщини, про визнання права власності на

нерухоме майно, про встановлення опіки над майном, позови про порушення прав власності на нерухоме майно, про затвердження договорів на продаж майна, про конфіскацію майна у неспроможних боржників, про внесення записів в іпотечні книги, про встановлення опіки над малолітніми, про визнання батьківства, про сплату аліментів та інші. Його підвідділ – ексекуційний здійснював виконання рішення про виселення з квартир, здійснював продаж майна з аукціону та інші. Повітові суди без істотних змін проіснували до розпаду Австро-Угорщини в листопаді 1918 р.

У другій половині ХІХ ст. повітові суди діяли у складі одноособового повітового судді, або трьох колегіальних суддів. Рішення суду в цивільних справах виконувалися ексекуційним відділом. Як вище зазначалося, у 1850 р. було створено 218 повітових судів, але згодом їх кількість значно скоротилася. Станом на 1901 р. в Галичині було 185 повітових судів, які обслуговували 6240 гмін (громад). Один повітовий суд припадав на 34 гміни (39435 чол.) у Галичині. Проте, ця кількість судів була недостатньою і негативно позначалася на ефективності судочинства [357, с. 181].

Складні цивільні справи в першій інстанції було передано на розгляд крайовим судам, які були створені в Галичині і Буковині ще у 1850 р. і діяли як колегіальні судові органи, причому в колегію входили президент (голова) і президенти сенатів. У Галичині їх було створено спочатку 9, а пізніше 15. Станом на 1901 р. у Галичині 15 крайових судів обслуговували 455 971 осіб. Вони виступали також як суди другої інстанції щодо справ, вирішених повітовими одноособовими і повітовими колегіальними судами. У 1853 р. всі крайові суди, за винятком Львівського і Краківського, іменувалися окружними, хоч їх підсудність по цивільних справах залишалася такою ж, що і раніше, зміни були внесені тільки в кримінальне судочинство. Очолював крайовий суд президент. До його складу входили президенти сенатів (колегій), радники та технічні працівники. Крайові (окружні) суди розглядали цивільні справи, сімейні спори, опікунські справи, справи про визнання особи померлою, про встановлення прав, усиновлення, торговельні та вексельні спори. Кримінальні

справи крайовими (окружними) судами розглядалися з участю присяжних засідателів, які виносили вердикт про винуватість, а судді призначали міру покарання.

У другій половині XIX ст. крайовий суд виконував функції як суду першої, так і другої інстанції. Він приймав рішення про скарги на рішення повітових судів, скарги про образу особи, апеляції на вироки. Крім того він здійснював нагляд за діяльністю повітових судів, був дисциплінарним судом для судових службовців свого судового округу, вирішував питання про допуск до адвокатської присяги. І крайовий суд, і повітові суди володіли правом судової перевірки адміністративних розпоряджень. При цьому право перевірки судді поширювалося на всі види норм, які називалися розпорядженнями: від міністерств до місцевих органів самоврядування. Суддя мав право оголосити недійсним розпорядження, що суперечило одному з законів, або не мало належної форми обнародування (наприклад, поліцейське розпорядження).

Згідно австрійської конституції 1867 р. вищим апеляційним судом для всієї Галичини і Буковини був Вищий крайовий суд у Львові. Він був другою інстанцією для окружних і третьою для повітових судів у цивільних справах. На початку XX ст. у Коронному краї Галичини і Володимерії діяли два вищі крайові суди – у Львові та Кракові. До складу Львівського вищого крайового суду входило десять окружних судів (Бережанський, Золочівський, Коломийський, Перемишльський, Самбірський, Станіславський, Стрийський, Сянокський, Тернопільський і Чортківський), а до складу Краківського – п'ять (Вадовицький, Ряшівський, Ново-Сандецький, Тарновський і Ясловський) [262, с. 59–60].

Львівський вищий крайовий суд напередодні Першої світової війни поділявся на сім сенатів, кожний з яких обслуговував як вища інстанція конкретні окружні суди (окремо у цивільних і кримінальних справах). Кожний сенат мав свого голову, двох заступників, чотирьох членів і чотирьох їх заступників. Крім того, у ньому існували два сенати. Перший займався

кадровими питаннями, а другий дисциплінарними справами. Канцелярію цього суду очолював її директор [317, с. 26].

В окрузі Вищого крайового суду у Львові один повітовий суд обслуговував в середньому 41 тис. осіб на території 483 тис. кв. км, в той час, як в окрузі Краківського вищого крайового суду – 36 тис. осіб на території 335 тис. кв. км. На початку XIX ст. в Австрійській імперії на один повітовий суд припадало 27 тис. осіб на території в 311 тис. кв. км [262, с. 62]. Це свідчило про недостатню увагу центральної австрійської влади до потреб одного з найбільших коронних країв Галичини і Володимерії, зокрема щодо збільшення кількості судів саме нижчої ланки (повітових), оскільки Східна Галичина було густо заселеною територією у складі Австрії та Австро-Угорщини. Східна Галичина, незважаючи на великі природні багатства, в економічному відношенні залишалася слаборозвинутою. Складне становище українців відбивалося на розмірі заробітної плати, яка у Східній Галичині була найнижчою у порівнянні з оплатою праці в інших австрійських краях, часто порушувалися умови праці з техніки безпеки, права селян на землеволодіння і землекористування та ін. Часто виникали суперечки щодо реалізації захисту прав та законних інтересів, що змушувало звертатися в суди, яких, на думку професора Львівського університету Ф. Буяка було замало з урахуванням кількості населення Східної Галичини [380, s. 49].

Галицькі суди розглядали значно більше справ, ніж суди інших австрійських країв, що свідчило про більш гостру боротьбу робітників і селян за свої права. Так, у 1899 р. повітові суди в усій Австрії розглянули 1 247 586 цивільних справ, в тому числі у Галичині 522 223 справи, тобто 42 %. Приблизно таке становище було і з розглядом кримінальних справ. У тому ж 1899 р. повітові суди розглянули 963 654 кримінальні справи, з них в Галичині – 374 471 справу, або 39 %. Це, з одного боку, свідчить про загострення соціальної боротьби в Галичині, а з іншого – приводило до значних видатків на суди, які в 1904 р. на території Галичини становили 16 493 300 крон, тобто 26,7 % загальнодержавного бюджету. На жандармерію в Галичині було

асигновано тоді 25,1 % на освіту і мистецтво лише 17,8 % загальнодержавних видатків. У 1913 р. видатки на галицькі суди збільшилися до 22 096 700 крон і становили 27,6 % загальнодержавного бюджету [262, с. 67].

У національному відношенні загальної кількості 1150 судів у Східній Галичині у 1908 р. 772 судді, або 63,8 % були поляками. Українців тоді працювало судьями 367 осіб, або 31,8 %. Українці допускалися до роботи переважно в судах нижчих інстанцій. Так, серед 56 членів Вищого крайового суду у Львові 42 (75 %) були поляками, 13 (23,8 %) – українці і 1 (1,7 %) єврей [262, с. 62–63].

Складність становища судді-українця ілюструють спогади Степана Шухевича, який у 1902 р. став суддею. На той час президентом Львівського вищого крайового суду був Александр Тхожницький, який “був знаний як поляк-шовініст і не терпів українців” [369, с. 199].

Першою проблемою, з якою стикалися українські правники, котрі хотіли обійняти посаду судді, було те, що хоч суддів затверджували у Відні, проте кандидатури подавав голова крайового суду. Другою – необхідність періодичного проходження кваліфікаційної комісії, яка, знову ж таки, формувалася головою і висновок якої він затверджував. “Табель періодичної кваліфікації за рік”, що його заповнювала кваліфікаційна комісія, містив 9 пунктів та загальну оцінку професійної придатності судді. Серед позицій, за якими оцінювалася кваліфікація судді, були “Фахова підготовка (знання законодавства, необхідного для здійснення своїх повноважень)”. “Старанність та сумлінність при виконанні обов’язків”, “Знання мов”, тобто такі, що оцінювали професійний рівень та особисті якості, але були також пункти “Поведінка” та “Придатність до призначення на керівні посади”. Саме в них був закладений механізм впливу на суддів, що практично унеможлилював для них будь-які прояви національної свідомості чи активності, навіть якщо це прямо було передбачено чинним австрійським законодавством. “Коли український суддя, згідно з обов’язуючими приписами, відважився уживати в своїм урядуванні в слові і на письмі української мови, тоді давано йому тавро

політика, а суддя, що “бавиться в політику”, не може бути безстороннім суддею. Такий суддя діставав відповідну замітку у своєму кваліфікаційному листі, і його аванс (можливість кар’єрного росту – П.Е.) пропав” [261].

Прикладом такого становища суддів-українців може бути особиста справа судді Зенона Лукавецького. Одразу можна звернути увагу на те, що вся справа велася виключно польською мовою (передбачені законодавством рівні права української і польської мов залишалися кваліфікаційною комісією без уваги). Цікаво й інше. Якщо в усіх кваліфікаційних листах до 1914 р. всі позиції були позначені як “дуже добре”, то в кваліфікаційному листі за 1914–1916 рр. вказано, що він не дуже надається до зайняття посади судді, оскільки “під час окупації виявляв явну симпатію до російської влади і користувався у неї авторитетом і повагою” [180, арк. 11]. Тому в судових органах Галичини суддів-поляків була переважна більшість, а українців дуже мало, вони зазнавали адміністративного впливу й переслідування і або залишали посаду судді, як це зробив Степан Шухевич, або остерігалися виявляти будь-які прояви національної свідомості. Така ситуація обумовлювала можливість появи серед суддівського корпусу постатей, котрі слугували прототипом для описаного Іваном Франком судді Страхоцького, який “зробив судейський екзамен, але заплатив за нього дорого, бо по екзамені зійшов з ума. ... Проте він вступив до суду, відбув приписану практику, авансував, замикав і судив людей, не тямлячи ані законів, ані суджених справ і маючи собі тільки одно дуже просте правило: робити відповідно до вказівок прокурора”. Тому “розділ між судочинством і адміністрацією – перша основа справді незалежного судочинства – у нас існує тільки на папері, а на ділі се ідеал, до якого нам дуже далеко” [358, с. 936, 945].

Значна частина суддів-українців Східної Галичини в складі Австрії та Австро-Угорщини, працюючи в недостатньо сприятливих політичних умовах, не тільки досягла професійного визнання, а також зробила свій посильний внесок у політичний і культурний розвиток українського народу, зокрема Михайло Качковський, Василь Ковальський, Омелян (Еміль) Лопушанський, Микола Герасимович, Петро Лінинський, Лев Шехович, Тит Ревакович, Тит

Заячківський, Дем'ян Савчак, Юліан Сельський, Сидір Мидловський, Вікентій Яворський, Іван Кивелюк, Лев Левицький, Іван Кохановський, Ілля Семака, Лев Рудницький, Адольф Підляшецький, Сидір Твердохліб, Михайло Кульчицький, Михайло Глиджук, Денис Партацький, Матвій Кошевка та “многі інші, не менш світлі і заслужені” [280].

Як вище зазначалося, найвищою судовою інстанцією в Австро-Угорщині був, як і до 1852 р., Верховний судовий і касаційний трибунал у Відні. Він складався з першого президента, посада якого прирівнювалась до посади міністра, віце-президента, п'яти президентів сенатів і 48 суддів.

Для військовослужбовців існували військові суди трьох інстанцій – військовий суд, вищий військовий суд і верховний військовий трибунал [298, с. 93–96]. До 1912 р. ці суди розглядали справи на підставі застарілого й суворого кримінального кодексу 1768 р., прийнятого за часів правління Марії Терезії.

Торгівельні спори розглядали торговельні суди у Відні, Празі та Трієсті (останній іменувався торговельним і морським судом). Спірні питання між підприємцями і робітниками, а також робітниками одного підприємства вирішували промислові суди, засновані у 1896 р., лише в деяких містах (в Галичині – у Львові та Кракові). В Дрогобичі діяв третейський суд кас взаємодопомоги гірничих товариств. Цивільні справи між австрійськими та угорськими підданими за кордоном в першій інстанції розглядали австрійські консулати як консульські суди.

Поза загальною судовою системою знаходився створений у 1867 р. Імперський суд, який розглядав спори між австрійськими країями і справи з питань публічного права. Цей суд складався з президента, його заступника, 12 суддів і чотирьох їх заступників. Усі вони призначалися імператором довічно за поданням рейхсрату.

У 1914 р. було поставлено питання про заснування в Галичині крайового адміністративного трибуналу. На розгляд крайового сейму було подано навіть регламент трибуналу, який визначав його склад, компетенцію і порядок

діяльності. Однак до його затвердження справа не дійшла. Особливе становище в судовій системі займав Верховний маршалківський суд на чолі з великим придворним маршалком, який розглядав справи, пов'язані з членами панівної династії, за винятком імператора. Другою інстанцією для нього був Вищий крайовий суд у Відні, а останньою – Верховний судовий і касаційний трибунал.

Конституційний закон про судову владу від 21 грудня 1867 р. встановив, що організація і компетенція судів мають визначатися окремими законами. Всі судді проголошувались незалежними. Вони призначалися імператором довічно. Суддею міг бути австрійський громадянин чоловічої статі, який мав вищу юридичну освіту і стаж практичної роботи не менше трьох років, успішно склав письмовий і усний іспити. Комісії з прийому іспитів створювалися щорічно міністром юстиції при кожному вищому крайовому суді. До їх складу входили професори юридичних факультетів і найбільш кваліфіковані практичні працівники. Усі судові працівники були зобов'язані складати присягу і неухильно додержуватися конституційних законів.

Судді могли бути звільнені з посади у випадках, передбачених законом (на основі рішення відповідного дисциплінарного суду), і на підставі винесеного судового рішення. Дисциплінарний суд вирішував питання про вихід судді на пенсію проти його волі, про переведення (знову ж таки проти його волі) на іншу роботу. Тимчасове зміщення з посади могло відбутися лише через розпорядження президії крайового суду або вищих судових установ з одночасною передачею справи до дисциплінарного суду [328, 44].

Закон 1868 р. передбачав такі дисциплінарні стягнення стосовно суддів: попередження, догана, переведення на роботу в інше місце без права переїзду, скорочення розміру заробітної плати, переведення на пенсію, зменшення розміру пенсії, звільнення з роботи. Судді були вкрай незадоволені своїм дисциплінарним законом і постійно домагалися його вдосконалення, розробляючи та передаючи до державної ради проекти нового законодавства про дисциплінарне провадження щодо суддів.

Правовою основою здійснення цивільного судочинства у Східній Галичині в другій половині XIX ст. був Цивільний процесуальний кодекс, прийнятий 1 серпня 1895 р. як закон “про судовий процес у цивільних справах” і введений в дію з 1 січня 1898 р. Цей кодекс з незначними змінами діяв до розпаду Австро-Угорської монархії (1918 р.) [307]. Структурно він складався з двох розділів – Загальні положення і Провадження в судах першої інстанції. Перший розділ кодексу містив загальні положення про цивільний процес, а другий – регламентував порядок провадження справ у судах першої інстанції. Уперше в австрійському цивільному процесуальному законодавстві порядок здійснення цивільного судочинства ґрунтувався на принципах усності, гласності, відкритості, безпосередності і вільного подання доказів. Доповненням до австрійського цивільного процесуального кодексу 1895 р. було Положення про екзекуції від 27 травня 1896 р., в якому в 402 статтях детально було врегульовано порядок виконання судових рішень у цивільних справах і судових вироків у кримінальних справах в частині примусового стягнення грошових штрафів і судових витрат [305, с. 59].

Основним джерелом процесуального права щодо здійснення кримінального судочинства у Галичині, як і у всій Австрії, у даний період був австрійський кримінальний кодекс 1803 р., друга частина якого містила процесуальні норми і регламентувала кримінальний процес. Цей нормативний акт діяв до 1853 р. У тому ж році був прийнятий окремий закон про кримінальне судочинство – Кримінально-процесуальний кодекс. Це був перший нормативно-правовий акт Австрійської імперії, який розмежував кримінальне право (матеріальне) і кримінально-процесуальне право. Він частково запроваджував часткову гласність процесу, але не допускав участі громадськості щодо здійснення судочинства. Кримінально-процесуальний кодекс 1853 р. суперечив основним демократичним принципам суду, тому у 1869 р. його доповнили законом про суди присяжних, а в 1873 р. був затверджений новий КПК, який проіснував з незначними змінами аж до 1918 р.,

тобто розпаду Австро-Угорщини [307, с. 144–145]. Проте його дія на території Галичини продовжилась у Галичині в складі Польщі.

До прийняття і поширення Кримінально-процесуального кодексу 1873 р. правове регулювання кримінального судочинства здійснювалося на основі: Статуту кримінального провадження від 29 липня 1853 р.; імператорського розпорядження від 3 травня 1858 р.; статуту провадження у справах преси від 17 грудня 1862 р.; закону від 9 березня 1869 р., який запровадив суди присяжних для розгляду злочинів і провин, заподіяних друкарською діяльністю.

Правове регулювання кримінального судочинства у Галичині в другій половині ХІХ ст. здійснювалося на основі австрійського кримінально-процесуального кодексу 1873 р. Цей кодекс було розроблено за взірцем французького кримінально-процесуального кодексу 1808 р. з його достатньо прогресивними засадами. Він складався з 27 розділів і мав 494 параграфи; поширював чинність на всю територію імперії, в тому числі й у Галичині, що перебувала у складі Австрії. Цей кодекс стосувався лише загальних судів. Для військових судів процедура була окремою, військово-кримінальною, що ґрунтувалася на Терезіанському кодексі 1768 р., а також на пізніших відповідних законах і розпорядженнях. Військово-кримінальний процес мав інквізиційний характер, дотримувався засад таємності та письмової форми, а не усності й гласності [340, с. 3–4].

Кримінально-процесуальний кодекс 1873 р. закріплював головні принципи кримінального процесу: 1) Процес розпочинається лише за наявності скарги (стаття 2). 2) Процес здійснюється уповноваженими законом органами від імені держави (ст. 2, 34). 3) Усність процесу (ст. 2, 58, 311, 458). 4) Гласність процесу (ст. 228, 312, 456). 5) Принцип так званого змішаного правосуддя – запровадження суду присяжних стосовно політичних справ (ст. 297–351). 6) Винесення судового рішення на підставі внутрішнього переконання суддів (ст. 258, 458). Крім Кримінально-процесуального кодексу суди в Галичині під час здійснення кримінального судочинства застосовували також значну

кількість інших законів, що містили процесуальні норми: закон про охорону приватної власності на будівлю від 27 жовтня 1867 р.; закон про охорону таємних листів і кореспонденції від 6 квітня 1870 р.; розпорядження міністра юстиції від 21 жовтня 1908 р. про розгляд кримінальних справ стосовно неповнолітніх тощо [266, с. 730].

Висновки до розділу 2

У становленні та розвитку системи судових органів в Галичині, що перебувала у складі Австро-Угорщини, можна відзначити існування різних судових органів і правових норм, які були уніфіковані судовою реформою в другій половині XIX ст. вже Австро-Угорщиною. Згідно з Конституційним законом про судову владу від 21 грудня 1867 р., відбулася судова реформа, метою якої стала уніфікація судоустрою в Австро-Угорщині. До беззаперечних досягнень судової реформи можна віднести: визначення єдиної системи загальних судів, їхніх організаційних основ, внутрішньої структури, компетенції; формування професійних вимог до кандидатів у судді та встановлення порядку призначення на суддівські посади; впровадження суддівського самоврядування; утвердження принципів участі громадського чинника у діяльності судів. Аналіз правового статусу суддів засвідчує, що, хоча австрійська Конституція 1867 р. проголосила принцип суддівської незалежності, однак навіть у цьому правовому полі такий принцип мав певні політичні й ідеологічні межі. Добираючи суддів, австрійська влада зважала передусім не стільки на їхній професіоналізм, скільки на політичну благонадійність, національність. Існували й інші обмеження стосовно добору складу суддів (зокрема, суддею не могла бути жінка).

Особливістю австрійської судової системи, яка діяла, зокрема, у Галичині після прийняття Конституції 1867 р., був поділ судів на загальні та спеціальні. Це сприяло ефективнішому функціонуванню судової системи в державі та якіснішому розгляду цивільних і кримінальних справ.

На підставі досліджуваного матеріалу розкрито порядок здійснення цивільного судочинства, правовою основою якого був Цивільний процесуальний кодекс (1895 р.), згідно з яким впроваджувався єдиний цивільний процес на всю територію Австрії. Однак кодекс містив певні прогалини і суперечності, що ускладнювали його застосування у практичній діяльності. Далось взнаки також намагання суддів і надалі застосовувати норми попередніх процесуальних кодексів. Це було наслідком тяжіння до звичних форм у судовій практиці та стійкістю традицій. Найсерйознішою проблемою цивільного судочинства у Галичині була тяганина, повільність розв'язання справ, що зумовлювалося низкою причин (зростання кількості цивільних спорів, слабка професійна підготовка та недостатня чисельність суддів, значне перевантаження судів, недосконала організація роботи цивільних відділів судів). Цивільне судочинство було дорогим через високі судові мита, обов'язковість адвокатського захисту, а також затяжний характер процесу. Здійснені на початку 90-х років XIX ст. спроби усунути недоліки у цивільному процесі здебільшого зводилися до обмеження можливостей апеляційного перегляду. А це робило цивільне судочинство ще менш доступним для незаможних груп українського населення – відтак їхні інтереси залишалися без надійного правового захисту.

Характер кримінального судочинства у Галичині формувався під впливом чинників, що домінували на різних етапах історії Австрії, а згодом Австро-Угорщини. До уніфікації кримінального права і процесу визначальними чинниками були наявність різних систем кримінального законодавства й особливості кримінальної ситуації у різних провінціях держави. Після прийняття австрійської конституції 1867 р. активізувалася кодифікаційна робота в галузі кримінально-процесуального права. Її наслідком було затвердження нового кримінально-процесуального кодексу 1873 р., який став правовою основою здійснення кримінального судочинства, зокрема у Галичині.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ, СТРУКТУРА ТА КОМПЕТЕНЦІЯ ВИЩОГО КРАЙОВОГО СУДУ У ЛЬВОВІ

3.1. Соціально-політичні і правові передумови утворення Вищого крайового суду у Львові

У державній системі Польського королівства, а відтак Речі Посполитої, до складу яких протягом 1387–1772 рр. належала Галичина, дуже складно визначити єдиний вищий апеляційний суд, не кажучи про апеляційні суди для окремих князівств чи земель [267, с. 235–254]. Причина у тому, що за умови поділу суспільства на окремі стани кожен з них керувався не тільки своїм власним законодавством, але й мав свій суд. Потрібно мати на увазі й те, що система апеляцій (у сучасному розумінні того слова) у середньовічній Польщі склалася відносно пізно. Уперше апеляцію для шляхетського стану впроваджено процесуальним кодексом у 1523 р. (*Formula processus*) [219, с. 403–404].

У разі застереження до певного судового вироку шляхтич мав право апелювати до судді, який власне й ухвалив рішення. Якщо ж виникала суперечність між шляхтичем і суддею, апеляційною інстанцією поставав король – “джерело тогочасної справедливості”, або призначений ним урядник. Коли ж вони прийняли рішення на користь позивача, справу повертали на новий розгляд [219, с. 405–406]. І тільки 1581 р. на зразок Головного коронного трибуналу Великого князівства Литовського створено Коронний Трибунал, як суд вищої інстанції, відділений від законодавчої і виконавчої влади. Його компетенцію визначала конституція варшавського вального сейму 1578 р. Трибунал дещо обмежував королівську юрисдикцію і був другою й остаточною інстанцією для цивільних справ, що відбули свій розгляд у земських, гродських, підкоморських, комісарських і вічових судах [372, с. 317].

Коронний трибунал збирався окремо для Великопольщі у Пйотркуві і Познані, а для Малопольщі – у Любліні і Львові. У 1764 р. створено окремий

Коронний трибунал для Малополющі у Любліні. Коронний трибунал у Любліні складався з 9-ти духовних депутатів і 21-го депутата світського, обраних на шляхетських сеймиках. Судові засідання цей трибунал також проводив у Львові, тому його досить часто називають Львівським трибуналом [372, s. 322–323].

Як вище зазначалося, напередодні приєднання Галичини до складу монархії Габсбургів на її території діяли шляхетські, духовні і міщанські суди. Як шляхетські суди I-ї інстанції функціонували земські (*judicia terrestria*) і гродські (*judicia castrensia*) суди. Земські суди – усього 16 – склалися із судді, підсудка і писаря. Місцем їхнього осідку були центри повітів. Вони відбували 3–4 річні каденції і займалися правничо-приватними справами шляхти (нерухомість, застави, заповіти, векселі тощо). Апеляції на рішення земських судів могли скеровуватися до Коронного трибуналу [424].

Гродські суди чи інакше – старостинські, якими керували міські старости, розглядали тяжкі кримінальні справи (згвалтування, розбій, підпал тощо). Старости, зазвичай, послуговувалися допомогою заступника-правника (*Vice-Capitaneus*), який фігурував як суддя (*judex castrensis*) та підсудка (*subjudex*) з писарем. Гродські суди діяли у Львові, Жидачеві, Освенцимі, Перемишлі, Сяноку, Белзі, Буську, Санчі, Бичу, Галичі і Тереховлі [442, s. 6]. Загалом, земські і гродські суди функціонували до 1784 р., коли були замінені новими – австрійськими судами.

Як духовні діяли єпископські суди у Львові, Перемишлі і Кракові. Їхня сфера діяльності була досить широкою – від розгляду кримінальних справ духовних осіб – до зневаги релігії, словесного покривдження (образи) церковних осіб і т.п. Духовні суди зберігали свою окремішність, а державне право забороняло світським судам втручатися у духовне судочинство. Вищою судовою інстанцією для єпископських судів був архієпископ львівський [372, s. 197].

Окрему категорію судів склали т.зв. комісарські суди (*iudicium commissoriale*, звані також *locatum* або ж *deputatum*), які існували не маючи

сталого осідку і чітко визначеної компетенції. Вони діяли від випадку до випадку й у тому разі, коли їх скликав король. Їм доручалися особливі завдання – розсудити справу, належну до компетенції короля (звідси й інша назва – надзвичайні суди) [372, s. 11–12].

Як міщанські суди функціонували магістрати у більших містах і містечках на німецькому (магдебурзькому) праві. У них засідали: Ради (*judicium consulare*) на чолі з бурмістром (*Proconsul*) і з радними (*Consules*), що розглядали цивільні справи (наприклад, опікунські); вйтівські суди (Лави; *judicium advocatiale seu scabinale*), у яких під керівництвом вйта (*advocatus*), 12-ти лавників (*scabini*), розглядали кримінальні справи, спадкові та земельні суперечки. Вищою судовою інстанцією для магістратських судів – Асесорський коронний суд у Варшаві [296, с. 259–273].

У королівських містах, таких як Львів, вйтівський суд поділявся на Суд вищий (*jud. advocatiale majus*) і нижчий (*j. a. minus*) для дрібних справ. Існували також бургграфські суди (*judicium burgrabiale*), котрі вирішували справи шляхом погодження суперечки через сплату меншу за 200 зл. В магістратах малих містечок, яких на той час у Галичині було досить багато, дрібні суперечки вирішували самі бургомістри, а частину навіть цехові майстри [334, с. 105]. Питання апеляції на рішення міських судів не було чітко прописане: апеляції можна було подавати до власників конкретної місцевості, вищих судів (наприклад, до т.зв. Вищого суду права німецького у Кракові) або ж до асесорських судів (головно апеляції з королівських міст) [424].

На початку грудня 1772 р. галицький губернатор А. Перген задекларував можливість звертатися невдоволених рішеннями місцевих судів із відповідними апеляціями до імператора, проте потреба у вищій судовій інстанції, яка б на місці розглядала скарги на роботу і винесені вироки з боку нижчих судів, була більш, ніж очевидною. З ліквідацією польської влади у Галичині судова інституція другої і остаточної інстанції перестали діяти, згодом були скасовані і цей вакуум потрібно було заповнювати [442, s. 24].

Згідно з австрійською інструкцією до реформи крайових управлінь 1763 р. до компетенції губернатора належало й апеляційне судочинство (така ситуація зберігалася до судової реформи Йосифа II у 1782–1784 рр.). Галицьке губернаторство на час свого створення поділялося на шість департаментів. Перший, окрім організації роботи канцелярії губернаторства, займався прикордонними конфліктами, проблемами санітарії та оподаткуванням. Другий департамент відав справами судочинства; третій – справами монополій і державних маєтків; четвертий – справами поліції; п'ятий – регулюванням панщинних повинностей та релігійними справами; шостий – військовими та поштовими справами. Коли ж на початку ХІХ ст. кількість департаментів було збільшено (спочатку до 12, пізніше до 14-ти, а в середині ХІХ ст. – 17), судовими справами займався восьмий департамент.

Імператриця Марія Терезія 4 січня 1773 р. своїм декретом заснувала у Львові під безпосереднім керівництвом галицького губернатора апеляційну інстанцію для всіх нижчих судів, названу Вищим губернаторським судом [217] (вважався судом I-ї та II-ї інстанцій). Суд розпочав свою роботу у львівській Ратуші у понеділок 8 березня 1773 р. і функціонував за чітко встановленим денним розпорядком – з 8.00 до 13.00, окрім великих релігійних свят (Різдва, Великодня, Зіслання Святого Духа) та 6-ти тижневої перерви-*interstitii* під час жнив (від понеділка перед днем Святої Анни) [442, s. 25].

Радниками Вищого губернаторського суду стали урядовці, особисто призначені А. Пергеном. Писар, який склав присягу, вносив подані апеляції до протоколу і вносив до реєстру, за що брав від обох сторін справи по 1 золотому “вписного” (згідно розпорядження від 1 грудня 1772 р., що стосувалося галицького судочинства назагал). При тому писар стежив аби справа справді підлягла компетенції суду. Сфера правочинності Вищого губернаторського суду виглядала вкрай хаотичною, а сам суд нагадував конгломерат різних судових інстанцій. Зокрема, як суд I-ї інстанції, Вищий губернаторський суд був покликаний займатися:

а) відстеженням і засудженням за випадки святотатства і богохульства; б) розв'язанням правно-приватних суперечок духовних осіб стосовно десятини, духовних привілеїв (нешляхетських), церковних крадіжок; в) трактуванням заповітів; г) розглядом справ “Вельможих осіб” і представників їхньої родини.

Як суд II-ї і останньої інстанції Вищий губернаторський суд розглядав справи:

а) якими досі займався Коронний трибунал у Любліні (найвища апеляційна інстанція у Речі Посполитій); б) у випадках апеляції на вироки і рішення польських судів, ліквідованих рескриптом від 20 жовтня 1772 р.

Як касаційний суд Вищий губернаторський суд був створений:

а) для перегляду несправедливих судових вироків і рішень; б) для повернення при потребі задля повторного розгляду справ у земські, гродські і міські суди; в) для перевірки і повідомлення Його Величності (імператора) про існування чи відсутність достатніх підстав для реалізації смертних вироків або відрубання рук.

У справах образи Його Величності, проявів атеїзму, відступництва від віри, кордонів між королівськими і шляхетськими землями чи у справах, що колись належали до компетенції фінансових судів, австрійська влада визнала потребу окремого суду [442, s. 26].

15 квітня 1773 р. губернатор видав розпорядження про те, що до Вищого губернаторського суду може звертатися будь-хто, незалежно від соціального стану (у т.ч. селяни) у будні дні, крім неділь і свят – з 8.00 до 13.00 і від 16.00 до 19.00. Відповідь у прийнятті справи позивачу надавалася “з відома і схвалення” губернатора наступного дня після внесення звернення (між 12.00 і 13.00 год.). Категорично заборонялося приносити “презенти” (у даному випадку – хабарі) канцеляристам або ж працівникам суду [442, s. 27]. До речі, практика заборони давати урядникам “презенти” існувала в Австрії з 1752 р., а до того часу це було одне з найважливіших джерел їхніх доходів.

Трохи більше, ніж за рік свого існування, Вищий губернаторський суд було ліквідовано і натомість 4 липня 1774 р. створено новий вищий суд –

Королівський трибунал (*tribunale regium*). Пізніше він отримав назву Імператорсько-Королівського трибуналу (*tribunale caesareo-regium*), що складався з президента, віце-президента і радників. Нововведенням стало запровадження з 1785 р. німецької мови у кореспонденції (поряд з латиною). Королівський трибунал працював щодня за винятком неділі і свят з 8.00 до 12.00 до обіду і з 16.00 до 19.00 по обіді (подібно як і Вищий губернаторський суд). Одночасно із заснуванням Королівського трибуналу при губернаторстві було створено окремих суд із фінансових справ краю.

Значною мірою правочинність Вищого губернаторського суду була перенесена на Королівський трибунал, який у підсумку так і не став повноцінним вищим судом останньої інстанції. Імператорсько-Королівський трибунал постав у межах адміністративного округу і дуже часто був змушений займатися поточними справами – до його повноважень належали розгляд цивільних і карних справ шляхти, урядників, тих, кому загрожувала вища міра покарання – смертна кара. Уже з 1774 р. питання “життя і смерті” стали прерогативою Вищого суду у Відні (для порівняння у 1775 р. таких справ в монархії Габсбургів було 545, а 1784 р. – 1 153) [442, s. 58].

Винятково, і тільки до заснування Апеляційної ради, Королівський трибунал займався справами закордонної шляхти, суперечками урядників, міщан і купців, затверджував або відхиляв вироки міських і торговельних судів [1]. Королівський трибунал таким чином став судом першої й останньої інстанції для шляхти. Нова влада, на скільки це було можна, шанувала польське шляхетство і його привілеї (наприклад, дозволила у свій час існування Галицького станового сейму). Проте, той, хто вчасно не вписався до шляхетської метрики у Львові, був позбавлений права судитися Королівським трибуналом [197, арк. 1–7].

Діяльність нового вищого суду у Львові регламентувалася судовим порядком імперії від 15 червня (*Gerichts-Ordnung*) і норм ведення судочинства від 20 червня 1774 р. Цей документ поділявся на сім розділів, у яких викладено основні норми, що стосувалися:

1) діяльності адвокатів, прокурорів і їхніх обов'язків; 2) ведення процесу і внесення подань; 3) слухання свідків (починаючи з 10 серпня 1781 р. дозволено слухати свідчення жидів (євреїв) і жінок); 4) акцесорій (про побічні суперечки); 5) термінів судового розгляду; 6) судових коштів і виконання вироків; 7) перегляду судових рішень й подання апеляцій.

Вищезгаданий документ був чинним протягом семи років – до ухвалення Закону про суди від 1 травня 1781 р. (№ 13), доповненого поправками з 19 грудня 1796 р. (№ 329) [412]. Зокрема Закон про загальне судівництво 1781 р. (у Галичині чинний з 1784 р.) передбачив принципи безкоштовного заслуховування сторін, письмового ведення судового процесу (за винятком дрібних справ, вартістю нижче за 25 зл., які могли розглядатися усно). Ці перші австрійські судові реформи у Галичині авторитетний дослідник історії права Освальд Бальцер оцінював дуже високо – як важливий поступ у розвитку держави [373, s. 365]. Значною мірою це можна пояснити тим, що до цього часу була відсутня уніфікація судочинства, а характерною рисою судових процесів нерідко ставали середньовічні пережитки.

8 липня 1775 р. для розгляду апеляцій при Королівському трибуналі створено Апеляційну раду (*consilium appellatorium*), як апеляційну інстанцію для міських справ і I-у інстанцію для не-шляхти. Апеляційна рада працювала у складі президента, віце-президента і 12-ти суддів. Вироки виносилися п'ятьма суддями, а смертні – у складі голови та шести суддів. У такому складі розглядалися касаційні скарги на вирoki нижчих інстанцій [259, s. 1080].

Залишалося і право апелювати до самого імператора (зазвичай, все-таки до губернатора), але це потрібно було зробити не пізніше, ніж за 14 днів після винесення письмового вердикту у справі. Після перевірки судового рішення і визнання його правильності існувала можливість за 50 зол. рин. передати справу на розгляд губернаторові, а далі Вищому суду у Відні, якому власне Апеляційна рада підпорядковувалася. Найвищою інстанцією судового нагляду з 1780 р. став Галицький сенат у складі Верховної судової палати, що засідала у Відні. Ревізія (перегляд) вироку (рішення) не допускалася, а навіть

заборонялася у таких випадках: а) кримінальних справах, коли не визнано помилковості (касація могла розглядатися у межах трьох днів); б) інцидентальних вироках; в) випадках, коли справа вартувала менше 700 зол. рин.; г) разі словесної образи тощо [442, s. 56].

Закордонна польська шляхта (*nobiles exterrarum*), яка не набула громадянства Королівства Галичини і Володимерії (*regnorum Galliciae et Lodomeriae*) у всіх цивільних і кримінальних справах підлягала юрисдикції Апеляційній раді, а нелігітимізована крайова шляхта – магістратів. Згідно розпорядження від 4 липня 1782 р. володіння шляхетськими маєтками без надання шляхетського клейноду виглядало проблематично [197, арк. 10–12].

Королівський трибунал складався з президента, віце-президента, 14-ти радників (суддів), 5 нижчих судових урядників (секретарів і протоколістів), 4 старших і 23 молодших маніпуляційних урядників (канцелістів і акцесістів), 2-х перекладачів, 4 возних (*ministerialis*) і ката (*Thürhütter*) Антонія Лежинського (остання посада затверджена 1776 р.). Першим президентом Королівського трибуналу став таємний радник, губернатор Генріх фон Ауершперг (червень 1774 – червень 1780 рр.) [224, р. 77]. Та оскільки через свою зайнятість він мав мало вільного часу, то судовими справами здебільшого займався його заступник барон Ян Сплєні, котрому платили 4 тис. зол. рин. на рік та ще й додавали 800 зол. рин. на оренду помешкання. Судді Королівського трибуналу отримували по 2 тис. зол. рин. кожен, а інші службовці значно менше. Загалом, річний бюджет Королівського трибуналу у Львові складав 52 980 зол. рин. [442, s. 62].

Кожний возний повинен був обов'язково бути шляхтичем із визначеним місцем проживання, й обов'язково “вільною і незалежною особою”. Возних у земських і гродських судах призначав воєвода. До їхніх обов'язків належало: вручення позовів (з чого, власне, і розпочиналася передпроцесуальні дії), огляд місця злочину, виконання судових рішень. Процедура вручення позовів була різною – вручення письмового позову до рук потрібної особи за присутності двох свідків; відчитання позову у церкві; вивішення позову на дверях

канцелярії або парафіяльної церкви (костела). Доручення у справі позову возний мав виконати не пізніше, ніж за тиждень до початку судового процесу. Виконавши доручення, возний робив відповідну реляцію (запис, звіт) у судовій книзі. Була передбачена і відповідальність возного за неправомірні дії: за неправдиве зізнання – кара “на горло”, за інші проступки – увя’знення терміном до дванадцяти тижнів [424].

Невдовзі керувати судовими органами у Галичині імператриця Марія Терезія призначила барона Антуана Брунсвіка, який певний час опирався такому “засланню”. Імператриця ж сподівалася, що Брунсвік принаймні за три роки наведе порядок у недавно приєднаному краї і виконає не меншу роль для реформи судочинства, ніж це зробив Бургіньйон (до речі, Брунсвіка утримував від поїздки до Львова той факт, що імператриця матеріально не віддячила Бургіньйону, як би він цього хотів) [442, s. 62]. Так чи інакше, але А. Брунсвік прибув до Львова, де 17 вересня 1775 р. отримав посаду віце-президента Королівського трибуналу [224, р. 77], що, де факто, означало керівництво всією судовою системою краю. Брунсвік усе ж на декілька років затримався у Львові, а з 1780 р. віце-президентом Імператорсько-Королівського суду фігурував граф Крістіан Август [231, s. 18].

Керівником Апеляційної ради з 1775 р. був Ян Вацлав граф Шпорк (1724–1804) [224, р. 79], таємний радник, імператорський підкоморій. Він мав досить багатий досвід, адже у 21-річному віці вже працював апеляційним радником, а з 1759 р. віце-президентом Вищого суду у Празі. Заступником Я. Шпорка значився Августін Фелікс. Керівником Апеляційної ради у Львові Я. Шпорк перебував до 1789 р., після чого був переведений на посаду президента празького Апеляційного суду [233].

В умовах, коли німці, чехи, італійці чи інші представники народів, що заселяли багатонаціональну державу Габсбургів, не прагнули їхати у невідомий край, стала зростати частка поляків у судочинстві. Наприкінці 1780-х років у складі Королівського трибуналу поляки складали близько половини усіх працівників, щоправда нижчих урядників. У переліку працівників суду

знаходимо імена слідчих Марціна Ліпського, Йозефа Яблуновського, Пйотра Круковського, барона Якуба Гадзієвича, Міхала Боровського, Анджея Долинянського, барона Домініка Блажовського; радників Мацея Скорупки, Йозефа Яворського, Ігнація Скварчинського та ін. Заступником президента Королівського трибуналу у Львові у ті роки був граф Казімеж Дейм [233].

Правовими засадами розгляді апеляцій на кримінальні справи у діяльності Апеляційної ради були австрійський кримінальний кодекс 1768 р. У середньому рада в рік розглядала 3 тис. справ. Рішення у справах виносилися здебільшого п'ятьма судьями, а смертні вироки президентом і шістьма радниками. У цивільних вироках, особливо у складних випадках, дозволялася ревізія *ad supremum Justitiae Tribunal*. Починаючи з 1777 р. діяльність Апеляційної ради у Львові регламентувалася т.зв. *Pragmatica interponendae et introducende appellationum*, згідно якого апеляції мали подаватися до того суду, який видав вирок у I-й інстанції. Рік по тому було обмежено внесення апеляцій до губернатора і вкрай важко стало апелювати у тій чи іншій справі до імператора. Подібні обмеження викликали обурення з боку місцевої шляхти, що змусило Відень 13 листопада 1779 р. видати роз'яснення. У ньому, зокрема, наголошувалося, що права шляхти та інших станів не порушуються, а розпорядження спрямоване проти “зухвалих, безпідставних прохачів” [442, s. 144].

Правда, апеляції, які висилалися у Відень мали відповідати встановленій формі і повинні були бути чітко написаними (недвозначно). Термін на подання апеляції визначено у 14 днів, а остаточний вердикт мав бути оголошений не пізніше, ніж на 8-ий день. Судам і магістратам загрожував штраф у розмірі 30 зол. рин. у випадку, коли вони не вклалися у визначені часові рамки. За апеляцію від вироку магістрату м. Львова сплачувалося 20 зол. рин., від вироків інших магістратів 11 зол. рин. і 40 кр. [442, s. 145].

Як уже зазначалося, приєднання Галичини до монархії Габсбургів співпало з процесом кодифікації австрійського законодавства, відтак ці землі стали ареною апробації окремих кодексів. Одним із перших нововведень став

табулярний патент від 22 квітня 1774 р., який запровадив у Галичині систему австрійських ґрунтових й іпотечних книг. Прийнято австрійський спосіб поділу земель на рустикальні (селянські) і домініальні (панські) книги, для яких запроваджено Крайову табулю (*Landtafel*). Цей орган мав вести спеціальні книги із зазначенням розташування і розміру земельних ділянок [195, арк. 1–2].

Крайову табулю було створено з метою полегшення збору податків, труднощі з чим виникли відразу після приєднання Галичини до складу монархії Габсбургів. Так, згадуваний уже нами австрійський референт Ян-Вацлав Маргелік, після того як здійснив інспекційну подорож Галичиною, писав: “Шляхта [...] подала фальшиві податкові фасії і від неї кожен гріш треба вибивати за допомогою військової екзакуції...” [437, с. 49].

Хоча кодифікація австрійського права й активізувалася за Марії Терезії, проте реальні результати вона дала лише за наступного імператора – Йосифа II (1780–1790). За його правління з 1 травня 1787 р. у Галичині впроваджено у дію т.зв. йосифінський кодекс (*Josephinisches Gesetzbuch*) [404, с. 187]. 13 лютого 1797 р. у Західній, а 18 листопада того ж року у Східній Галичині, запроваджено новий цивільний кодекс (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), який став базою для подальшого удосконалення цивільного законодавства. Цьому передувало обговорення документа: 20 листопада 1796 р. його розіслали до університетів і спеціально створених комісій у різних краях, які завершили свою роботу щойно у 1801 р. На основі рекомендацій (меморандумів) крайових комісій, спеціальна комісія у Відні під керівництвом Цейлера розпочала перегляд окремих положень кодексу згідно висловлених зауважень. Після внесення змін кодекс було передано на розгляд Раді стану (*Staatsrath*), а 1808 р. подано на підпис імператорові [331, с. 5]. І лише 1 червня 1811 р. він був затверджений імператорським патентом, однак вступив у дію з 1 січня 1812 р. на території всієї держави (на Буковині кодекс набрав чинності дещо пізніше – у лютому 1816 р.). Факти численних звернень офіційного Відня до крайових органів влади свідчать, що він не набув негайного поширення імперією і пристосування до нього зайняло певний час [25, арк. 1–5].

Цивільний кодекс 1811 р., що діяв аж до 1933 р. (без будь-яких суттєвих змін до 1914 р.), складався з 1502-х статей і поділявся на три частини. У вступі викладено загальні положення про цивільний закон, у першій частині обґрунтовано особисті права, у другій – майнові права, у третій – спільні постанови стосовно особистих і майнових прав [448, с. 18–19]. Важливими положеннями кодексу були: рівність усіх перед законом, відокремлення права від релігії, розширення компетенції держави у шлюбних питаннях. Джерелами цивільного кодексу були пандектне право, Прусське цивільне уложення 1794 р., провінційне право деяких австрійських земель. Цікаво, що положення авторитетного у той час Цивільного кодексу Наполеона знайшли достатнє відображення в Австрійському цивільному кодексі 1811 р. (у ньому сформульовано основні принципи приватного права, кодекс вирізняється злагожденістю викладу, чіткістю трактувань основних понять та інститутів цивільного права тощо).

Характерною рисою австрійського цивільного кодексу 1811 р. була його дещо громіздка структура, яка може видатися довільною. На думку д-ра Олександра Огоновського: “Замітний брак наукового вислову, а стрічаємо декуди неясність, хоч... в багато місцях є аж надто в ній злишнього... Зваживши в кінці, що кодифікація наступила тоді, коли був час застою в науці права, то не узнати великої ученості і старанності редакторів” [331, с. 6]. Однак загалом лаконічність та недостатня теоретична база кодексу 1811 р. дають змогу виявити гнучкість у тлумаченні цивільно-правових норм [268, с. 269–273].

Одночасно здійснювалася кодифікація австрійського цивільного права. У 1796 р. у Західній Галичині, а наступного року – у Східній, почалася апробація нового кримінального кодексу (відомий як Францішкана), підготовлений австрійським криміналістом Зонненфельдом. Він поділявся на дві частини: перша торкалася норм кримінального матеріального права, а друга – самого процесу [439, с. 69]. Уперше в історії австрійського законодавства злочини було поділено на дві категорії: кримінальні (розглядали суди) й адміністративні

(розглядали адміністративні органи влади). Кодекс скасовував смертну кару, однак передбачав досить суворі покарання. Покарання були справді далекими від засад гуманізму, бо 1799 р. галицька шляхта скаржилася у Відень на місцеві судові органи через надмірне застосування катувань під час судового слідства [6, арк. 1].

У 1801 р. у Львові створено спеціальну крайову комісію для обговорення положень нового кримінального кодексу і внесення до нього поправок [13, арк. 1–16]. А вже з 1803 р. Францішкану поширено на усій території Габсбурзької імперії. У контексті нашого дослідження потрібно відзначити, що даний кримінальний кодекс передбачав право апеляції (правда, в обмеженому вигляді) [439, s. 69]. Можемо припустити, що це була данина тогочасному європейському духові захисту прав людини, породженого Великою французькою революцією.

Нова редакція кримінального кодексу була затверджена щойно 1852 р. і залишалася чинною у Галичині аж до 1932 р., коли відбулося ухвалення польського кримінального кодексу. Звісно, за той час вносилися різні доповнення, наприклад, у 1848 р. Губернське управління у Львові отримало розпорядження Міністерства юстиції про внесення змін до статей кримінального кодексу 1852 р. у справах щодо використання під час судових слухань звернень “пан” та “пані” [15, арк. 5–7].

У рамках йосифінських реформ у 1783 р. колишні польські судові установи в Галичині були ліквідовані. Реформування нижчого судочинства у краї відбувалося не надто болісно, адже в польській і австрійській судовій системі все ж таки було багато подібного. А от вищі суди – апеляційні і касаційні вимагали ґрунтовної перебудови [373, s. 370]. Реформи Йосифа II ліквідували нововведення Марії Терезії і започаткували “йосифінську судову організацію”, котра із невеликими змінами проіснувала до революції 1848–1849 рр. Незначний і нетривалий відступ від нововведень цього імператора спостерігався лише за його наступника – Леопольда [436, s. 19]. До речі, 1790 р. було підготовлено проект конституції для Королівства Галичини та

Володимерії (“Велика хартія вільностей для Галичини, або Дослідження рекламаций галицької шляхти польської нації австрійському уряду”), що стала компромісом між імператором і місцевою польською шляхтою. У цьому проекті обмежувалося право імператора на помилування і виключалася можливість приймати апеляції на вироки галицьких судів [410, s. 12–13].

У 1784 р. постав новий крайовий (земський) суд у Львові (*Landrecht*), на практиці за яким закріпилася назва шляхетського суду (*Forum Nobilium*). Його повноваження поширювалися на Галичину і Буковину. У 1787 р. у Станіславові та Тарнові, 1796 р. – у Кракові і Любліні, а 1804 р. – Чернівцях постали власні шляхетські суди, що розглядали цивільні та кримінальні справи шляхти. З 1804 р. Чернівецький окружний суд перетворено на Крайовий суд, який виконував функції суду I-ї та II-ї інстанцій. Після судової реформи 1784 р. Львівському шляхетському суду була підпорядкована Королівська табуля (її інколи називали Галицькою або Крайовою табулею) [281, с. 38]. Табулярні та фіскальні справи Галичини й Буковини навіть після утворення шляхетських судів в інших містах залишилися у компетенції розгляду шляхетського суду у Львові.

До речі, після ліквідації австрійським урядом у 1783 р. земських та городських судів у Східній і Західній Галичині декілька тисяч колишніх польських судових книг на підставі розпорядження Імператорсько-королівського трибуналу від 27 грудня 1783 р. було привезено до Львова і приєднано до справ табулі. Документи розмістили у приміщенні бібліотеки Бернардинського монастиря, започаткувавши т.зв. Бернардинський архів – нині Центральний державний історичний архів України у місті Львові. На цій базі у 1784 р. організовано архів під назвою “*Caesareo-regium antiquorum actorum terrestrium et castrensiium Galiciensium tum corroborationis documentorum officium*” (Імператорсько-королівський уряд давніх галицьких городських і земських актів і корроборації документів), а його регентом (*regens actorum antiquorum*) став Антоній Полетило, який перед тим завідував документами Крайової Табулі. Імператорськими декретами від 16 грудня 1808 та 3 січня 1810 рр. архів було реорганізовано і підпорядковано Шляхетському судові у

Львові як частину Крайової табулі, директор якої був і директором архіву [279, с. 266]. Крайова табуля була ліквідована 1896 р., а її функції перейшли до Управління земельного кадастру при Вищому крайовому суді у Львові.

У 1787 р. в Галичині засновано окремі кримінальні суди у кожному з 19-ти циркулів (6 діяли окремо, а 13 функціонували при міських магістратах). Компетенцію шляхетських судів, відтак, було обмежено розглядом виключно цивільних справ галицької шляхти: надання шляхетства, спадкових справ, фінансово-майнових суперечок, успадкування майна, визнання права власності на землю, заборгованості, відшкодування завданих збитків, у т.ч. відшкодування шляхтичам втрат після скасування панщини [27, арк. 2–14].

Вищою інстанцією судового нагляду у Галичині і Буковині був Галицький сенат у складі Вищої судової палати (*Oberste Justizstelle*) у Відні [212, с. 9]. В умовах судової реформи 1784 р. Імператорсько-Королівський трибунал був реорганізований в Апеляційний суд, а з 1828 р. отримав назву Апеляційний і кримінальний вищий суд у Львові (*Appellations- und Criminal Obergericht zu Lemberg*) [232, с. 105], що діяв як вища судова інстанція у Галичині. До його складу входили президент, віце-президент, судді, секретарі і протоколісти. Суд складався з президії, цивільного і кримінального сенатів.

Таблиця 3.1

Президенти і віце-президенти Апеляційного і кримінального вищого суду у Львові (1798–1848 рр.) [232].

<i>Президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Віце-президент</i>	<i>Роки на посаді</i>
Вітольд фон Урбанський (<i>Urbański</i>)	1798, 1800–1801	Франц Френгер фон Мітторф (<i>Mittorf</i>)	1798
Йоган Казімір (<i>Kasimir</i>)	1799, 1802–?	Марцеліус фон Урбанський (<i>Urbański</i>)	1799, 1802–1809
<i>Вакантне місце</i>	1806	Адальберт Лімінський (<i>Limiński</i>)	1800
Станіслав Гржембський (<i>Grzembski</i>)	1807–?		

Починаючи з 1812 р. Міністерство юстиції призначало два президенти Апеляційного суду.

<i>Перший президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Другий президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Вице-президент</i>	<i>Роки на посаді</i>
Бартоломеус фон Голасжевський (<i>Gołaszewski</i>)	1809–1823	Кастан Міхаловський (<i>Michałowski</i>)	1812–1823	Крістоф фон Ребсамен (<i>Rebsamen</i>)	1812–1814
				Франц Зінгер фон Мессогурський (<i>Messogurski</i>)	1815–1816
				Франц фон Мепіор (<i>Mepior</i>)	1817–1823
Кастан Міхаловський (<i>Michałowski</i>)	1824–1831	Йоганн Людвіг Левін Левінський (<i>Lewin Lewiński</i>)	1824–1831	Йоган фон Бренніді (<i>Brennidi</i>)	1824–1829
				Андрес фон Якаб (<i>Jakab</i>)	1830–1831

Із 1832 р. посаду другого президента в Апеляційному і кримінальному вищому суді Львова було скасовано.

<i>Президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Вице-президент</i>	<i>Роки на посаді</i>
Карл фон Енцендорфер (<i>Enzendorfer</i>)	1832–1847	Андрес фон Якаб (<i>Jakab</i>)	1832–1834
		Фердинанд Польберг (<i>Pohlberg</i>)	1835–1843
Франц Кронауг фон Кронвальд (<i>Kronwald</i>)	1848–1849	Йозеф Фрейгер фон Едер (<i>Eder</i>)	1844–1853
<i>Посада вакантна</i>	1849–1853		
Йозеф Фрейгер фон Едер (<i>Eder</i>)	1854–1855	<i>Посада вакантна</i>	1854–1855

Початок XIX ст. був неспокійним в історії Апеляційного суду, що пов'язано із низкою розслідувань зловживань його керівниками. Наприклад, 1808 р. провадилося розслідування справи президента суду, звинуваченого в аморальній поведінці [7, арк. 1–6]. А у червні 1816 р. губернатор Галичини Франц фон Гауер (1815–1822) отримав директивний лист з Відня про

необхідність проведення таємного розслідування в Апеляційному суді Львова. На основі цього листа було видано губернаторське розпорядження старшому комісару львівської поліції Шпачеку про проведення слідчих дій у суді [11, арк. 439–440].

У 1820 р. у Львові створено окремих Кримінальний суд, що привело до втрати львівським магістратом юрисдикції у карних справах. Відтак у ньому залишилося лише два сенати: цивільно-судовий і політичний. Із 1828 р. Кримінальний суд об'єднано з Апеляційним і такий суд існував аж до революції 1848–1849 рр. Цікаво, що 24 червня 1829 р. губернатор Королівства Галичини і Володимирії одержав директиву Міністерства внутрішніх справ із дозволом “поліційним шляхом” збирати відомості про кандидатів на посади суддів [12, арк. 1–14].

У 1839 р. Апеляційний і Кримінальний вищий суду у Львові отримав розпорядження від Міністерства юстиції про припинення судочинства на латині і перехід на німецьку мову [10, арк. 1–19]. Цьому крокові передували намагання польської шляхти через Становий комітет у Львові переконати імператора у “шкідливості” нововведення [409, s. 107]. Підстави сподіватися на позитивне рішення були, адже у свій час латинську мову у судах уже планували замінити німецькою, але відклали на пізніше. Однак німецька мова поволі завоювала домінуючі позиції і без того – в Апеляційному та Кримінальному суді Львова резолюції писалися німецькою мовою, а не латиною чи польською. Мовне питання галицька шляхта знову порушила під час революції 1848–1849 рр., активно звертаючись до президента Франца Кронауга фон Кронвальда з проханням дозволити ведення судової документації двома мовами – німецькій і польській [17, арк. 1–4].

До суспільно-політичних причин утворення Вищого крайового суду у Львові можна віднести формування крайової еліти, до складу якої входили представники різних національностей. Вона потребувала захисту своїх інтересів не тільки у виборних органах влади і самоврядування, але й у судовому порядку. Правовою передумовою утворення Вищого крайового суду

у Львові було прийняття австрійського кримінально-процесуального кодексу 1852 р., який передбачав утворення на рівні земель і країв судів другої інстанції. Одним із таких судів став Вищий крайовий суд у Львові.

Отже, з часу входження Галичини до складу монархії Габсбургів у 1772 р. австрійська влада неодноразово намагалася створити у краї вищу судову інстанцію, якою до 1855 р. – часу створення Вищого крайового суду у Львові – слугували Вищий губернаторський суд, Королівський (Імператорсько-Королівський) трибунал та Апеляційна рада, Апеляційний (Апеляційний і Кримінальний) вищий суд тощо. Значною мірою ця нестабільність була пов'язана із загальною ситуацією у правовій сфері держави – кодифікацією законодавства і реформами судочинства в Австрійській імперії.

3.2. Організаційно-правові засади утворення та компетенція Вищого крайового суду у Львові

Імперія Габсбургів була абсолютною монархією, за якої уся повнота влади цілковито належала імператору. Ситуацію дещо змінила революція 1848–1849 рр., яку зазвичай називають “весною народів”. 25 квітня 1848 р. під тиском громадськості було опубліковано першу австрійську конституцію для всієї імперії (конституцію часто називають іменем міністра внутрішніх справ Франца Піллерсдорфа), нашвидкоруч написаної на основі бельгійського основного закону [345, с. 61]. Конституція 1848 р. проголошувала монархічно-конституційні порядки, деякі демократичні права і свободи громадян, а також закріплювала розподіл влади на виконавчу, законодавчу і судову, забезпечував незалежність судів. Утім, уже 15 травня цю Конституцію австрійська влада скасувала, пообіцявши скликати Установчі збори й ухвалити новий – кращий основний закон держави [14, арк. 1–14].

В умовах подальшої суспільної радикалізації 4 березня 1849 р. імператор Франц-Йосиф I розпустив парламент і дарував державі нову конституцію (“октройована конституція”). Відразу після цього Міністерство внутрішніх справ Австрії видало розпорядження про урочисте святкування цієї події у всій

імперії [17, арк. 4]. Конституція складалася із 16-ти розділів, зокрема XII-й розділ був присвячений судовій владі, а XIII-й – Державному суду. У § 100 Конституції передбачалося скасування патримоніальних судових закладів, надання судовому процесу форми відкритості; у § 103 йшлося про утворення суду присяжних [208]. Конституція 1849 р. змінила розуміння тогочасного правосуддя (“вимір справедливості”), виключивши зі вжитку патримоніальне судочинство, вилучивши судову функцію у місцевої влади. До того часу, наприклад, Галицьке намісництво традиційно видавало спеціальні інструкції для іспитових комісій, які приймали екзамени з визначення кваліфікаційного рівня судових службовців [198, арк. 1–11].

Конституція 1849 р. передбачала утворення Державного трибуналу (*Reichsgericht*), до компетенції якого належав розгляд питання суперечок між коронними краями, питання порушення політичних прав, скарги проти міністрів і намісників, політичні злочини загалом. Конституція запроваджувала окремі військові суди (§ 117) [208], а згідно імператорського розпорядження від 23 грудня 1849 р. створено Найвищий військовий трибунал.

Утім реалізація на практиці здобутків революції 1848–1849 рр. виявилася половинчастою. Наприклад, так і не запрацювали суди присяжних, відокремлення судової влади від виконавчої торкнулося лише судів II-ї і III-ї інстанцій, тоді як повітові уряди й надалі виконували функції судів I-ї інстанції [20, арк. 1–7]. Така ситуація залишалася ще близько двадцяти років, аж поки Конституційний закон про судову владу 21 грудня 1867 р. не повернув судовий устрій до конституційних засад 1849 р. Саму ж конституцію імператорським патентом наприкінці грудня 1851 р. просто скасували [277, с. 83].

Попри встановлення неоабсолютизму в Австрії, чинна влада розуміла необхідність виправлення окремих недоліків судової системи. Перманентні зміни у судочинстві так і не сформували чіткої судової системи, у якій ще зберігалось багато середньовічних пережитків. На думку авторитетного дослідника-правознавця О. Бальцера, австрійське законодавство залишалось досить розрізненим [373, s. 447].

Імператорським патентом (*Kaiserliche EntschlieÙung*) від 14 червня 1849 р. (№ 278) визначено нову судову організацію Австрії. Вона складалася із судів таких рівнів: повітових судів (*Bezirksgerichte*) – одноособових, а для окремих справ – колегіальних (*Bezirks-Kollegialgerichte*), крайових судів (*Landesgerichte*), вищих крайових (*Oberlandesgerichte*) і Найвищого трибуналу (*der oberste Gerichts- auch Kassationshof*) – усі вони мали функціонувати як загальні суди. Окрім них мали утворитися “каузальні суди” (*Kausalgerichte*) для торговельних, вексельних і морських справ [397, s. 181].

Для того, щоб уникнути різного тлумачення правових положень і норм, міністр юстиції з 7 серпня 1850 р. отримав право звертатися до Найвищого суду у Відні з проханням роз’яснення, хто правий, а хто ні (№ 325; пізніше дії цього суду регламентувалися двома правовими збірниками: *Spruchrepertorium* і *Judicatenbuch*) [331, с. 26]. Найвищий суд у Відні у перші роки його функціонування очолював Франц Фрейгер фон Зоммаруг, а функції заступника виконував Йозеф Верговітц [229, S. 21].

Повітові суди, діяльність яких регламентувало розпорядження міністра юстиції з 19 січня 1853 р. (№ 10), виконували роль найнижчої судової інстанції і функціонували у складі одного (повітові) чи трьох (повітові колегіальні) суддів. У кожному повіті існувало по два таких суди. Вони розглядали цивільні справи і справи про злочини, які за підсудністю не належали до компетенції судів присяжних (з часу їх появи). Загалом у Східній Галичині числилося 105, а на Буковині – 14 повітових судів (дані станом на 1868 р.). Важливіші цивільні справи у I-ій інстанції передавалися на розгляд окружних судів, які виступали також як суди II-ї інстанції щодо справ, вирішених повітовими колегіальними судами [293, с. 256].

Крайові суди стали колегіальними судами I-ої інстанції і були перейменовані на окружні, що водночас були апеляційними інстанціями для повітових судів і склалися з президіального, кримінального, слідчого та цивільного відділів. Таких судів нараховувалося 17. Водночас окружні суди підпорядковувалися вищим крайовим судам. На території Галичини

юрисдикція діяльності крайових судів співпадала з межами старих адміністративних округів (*Kreise*). Що стосується Крайового суду у Львові, то він виступав судом I-ї інстанції для міста Львова та колишніх львівського й жовківського округів. Йому підпорядковувалися 14 повітових судів, а структура виглядала таким чином: один президент, один віце-президент, 29 радників (поміж них державний прокурор), 6 секретарів (з них 4 заступники прокурора), 18 судових ад'юнктів, один директор канцелярії, 5 канцелярських ад'юнктів, 29 офіціалів, 15 акцесистів, два священики, 9 судових лікарів, один наглядач, 27 возних, 24 охоронців, 7 помічників возних і один кат (станом на 1870 р.). Цивільний відділ Крайового суду у Львові містився на вул. Дикастеріальній, 33 (після 1871 р. називалася Трибунальською; нині вул. Шевська), а кримінальний відділ на вул. Галицькій, 730 $\frac{1}{4}$ [234, s. 110–111].

Судова реформа передбачала черговість виконання нововведень для різних коронних країв. Так, для Галичини було видано окреме розпорядження від 6 листопада 1850 р. (№ 621), а для краківського округу 23 березня 1852 р. (№ 78). Реально ж судова реформа в Королівстві Галичини і Володимерії впроваджувалася протягом 1853–1855 рр., і так само як реформа 1784 р., найгрунтовніше зачепила функціонування апеляційних судів. Створення двох вищих крайових судів з центрами у Львові і Кракові на території Королівства Галичини і Володимерії виразно відбивало концепцію поділу Галичини на два коронні краї [397, s. 182].

Запроваджені вищі крайові суди (*Oberlandesgerichte*) були покликані замінити чинні апеляційні суди – у нашому випадку Апеляційний і Кримінальний вищий суд у Львові. Можливо й тому, на думку Освальда Бальцера, вищі крайові суди не надто відрізнялися своєю структурою (колегіальність) і компетенцією (здебільшого розглядав цивільні справи) від попередніх апеляційних судів [373, s. 534].

Вищий крайовий суд у Львові (*K. k. Ober-Landesgericht*) був створений згідно з розпорядженням Міністерства юстиції 25 червня 1855 р. на базі місцевого апеляційного суду. Його робота почалася з 29 вересня 1855 р. Вищий

крайовий суд у Львові містився у Львові на вул. Карла-Людвіга, 5 2/4 (*Carl Ludwigs-Strasse*, 5 2/4) – нині проспект Свободи (верхня або західний бік); згодом вул. Карла-Людвіга верхня, 359 [226, s. 97]. Після перейменування непарної частини вул. Карла-Людвіга, з 1872 р. адреса Вищого крайового суду у Львові значиться як вул. Гетьманська, 22 (середмістя) [236, s. 94].

У 1891–1895 рр. за проектом Францішка Сковрона на місці костелу Св. Леонарда та монастиря Кармелітів Взутих, який із встановленням австрійської влади у Львові використовували як в'язницю, добудовано приміщення суду. З початку ХХ ст. там містився Вищий крайовий суд, у міжвоєнний період – польські апеляційний та окружний суди, а також відділення прокуратури. Зважаючи на призначення споруди її називали “Палацом справедливості”. Над головним її входом у 1893 р. було споруджено скульптурну групу “Правосуддя” (станом на нинішній день пошкоджена), авторства Леонарда Марконі. У 1897 р. він за допомогою Антонія Попеля доповнив бічний фасад будівлі з боку площі Галицької двома необароковими статуями – “Справедливість” і “Законодавство” (на жаль, не збереглися). Тепер комплекс колишніх судових будівель належить Національному університету “Львівська Політехніка” [319, с. 170].

Вищий крайовий суд у Львові був II-ою інстанцією для окружних і III-ою для повітових судів у цивільних справах. На початках своєї діяльності функціонування нового суду регулювалася Законом від 22 травня 1853 р., рескриптом Міністерств внутрішніх справ, юстиції і фінансів від 24 квітня 1854 р. (№ 111), розпорядженням Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. (№ 117) і Міністерства внутрішніх справ від 4 липня 1855 р. Також з-поміж нормативних документів, якими керувався Вищий крайовий суд були: імператорські патенти від 26 листопада 1852 р. (№ 251) та від 3 травня 1853 р. (№ 81), що визначали судові інструкції і процесуальні норми цивільного судочинства; процесуальні правила у кримінальних справах від 16 червня 1854 р. (№ 165) [227, S. 97].

З часом коло законодавчих актів, на які посилався Вищий крайовий суд зросло. Торговельний кодекс, ухвалений 27 грудня 1862 р. (набрав чинності 1863 р.), був доповнений Законом про унормування порядку дії у цивільних справах й інструкцією до нової кримінальної процедури. Закон від 15 листопада 1867 р. (№ 131) вніс зміни у роботу судів, що займалися кримінальними справами [220], Закон від 9 березня 1869 р. впровадив суди присяжних у справах преси, Закон від 20 травня 1869 р. (№ 78) регламентував діяльність військових судів, Закон від 8 травня 1870 р. (№ 72) деталізував принципи оборону держави і т.д. [240].

Заслуговує, на нашу думку, окремої уваги Закон про судову владу (№ 144) від 21 грудня 1867 р. Він, зокрема, гласив, що “Усе судочинство в державі здійснюється від імені імператора” (Ст. 1), відтак і судові вироки мали починатися словами: “Від імені Його імператорської величності”, а вже тоді зазначалася назву суду (ці моменти регулювалися розпорядженням Міністерства юстиції від 11 січня 1868 р. № 6) [213, s. 650]. За імператором закріплювалося право амністії, він мав право скасовувати або пом’якшувати покарання, які призначалися судами, звільняти засуджених від наслідків засудження тощо. Для королівств і країв, репрезентованих у парламенті країни, вищою судовою інстанцією визначено Верховний судовий і касаційний трибунал у Відні (ст. 12) [213, s. 654]. Закон передбачав відокремлення судової влади від виконавчої і перетворення її на справді самостійну і незалежну гілку влади. Також можна говорити про ліквідацію патримоніального судочинства (для Галичини на підставі патенту з 20 листопада 1852 р., ст. 3), хоч спроби перенести практику старого судочинства на нову систему не один раз ще траплялися [257, s. 19].

Загалом здійснення судочинства мало базуватися на професійних і незалежних судах, судді яких були незмінними і призначалися по життєво імператором або від його імені. Судді при здійсненні своїх судових обов’язків, визнавалися цілковито вільними і незалежними. Вони могли бути звільнені не інакше, як у випадках, вказаних законом, їх можна було тимчасово

відсторонити від своїх обов'язків не інакше як за наказом голови або іншої вищої судової влади, при умові легальної передачі справи компетентному суду. Заборонялося переміщати або звільняти у відставку проти волі судді інакше, як у випадках і порядку, встановленому у статті 6 закону.

Безумовно прогресивним, вважаємо, був Закон № 112 від 12 липня 1872 р. про право оскаржувати окремі факти порушення закону під час виконання судовими урядниками своїх функцій [210, с. 656–657]. У випадках вчинення тяжких чи політичних злочинів мали виносити обвинувальний вирок окружні суди з участю присяжних [22, арк. 1]. Рішення про призначення осіб на посади присяжних засідателів ухвалював Вищий крайовий суд [185, арк. 1–2].

Структура суду присяжних виглядала таким чином: власне суд / трибунал (3 судді) і лава присяжних (12 присяжних), до якої входили особи, які професійно не займалися судочинством та й юриспруденцією загалом. Присяжними могли бути освічені громадяни, старші 30 років, які проживали в даній громаді не менше року і сплачували не менше 10 гульденів прямих податків, а в містах з населенням більшим за 30 тисяч мешканців – 20 гульденів. Незалежно від суми сплачуваного податку право бути присяжними мали нотаріуси, університетські професори та шкільні вчителі, випускники університетів із ступенем доктора. Позбавлялись права бути присяжними особи, визнані недієздатними, особи, чий професійні чи станові обов'язки суперечили виконанню судового обов'язку.

Лаву присяжних створювали безпосередньо перед судовим процесом, причому окремо для кожної справи. Аби гарантувати безсторонність і справедливість процесу присяжні у жодному разі не могли бути позивачами чи свідками у справі. Після того як було заслухано докази, проводилася нарада головуючого з Трибуналом, на якій формулювали питання до лави присяжних. Питання вимагали чіткої відповіді – “так” або “ні” , що мало визначити винуватість. Таким чином, судові присяжні визначали вину (або не вину), а професійні судді покарання. Утім, практика використання суду присяжних

існувала недовго, бо вже 23 травня 1873 р. ухвалено Закон № 120 про тимчасове припинення діяльності судів присяжних [222].

До компетенції Державного трибуналу у Відні згідно Закону від 18 квітня 1869 р. (№ 44) належало розгляд політичних справ (порушення політичних прав), компетенційними суперечками між окремими судовими органами й адміністраціями, між місцевою і центральною владою. Засновувався також Адміністративний трибунал (1875 р.) для вирішення каузальних суперечок і порушень у сфері самоврядування. Він мав характер касаційного суду, а це означало, що у випадку визнання адміністративного рішення незаконним, воно скасовувалося, а справу скеровували на повторний розгляд. Згідно законів 1875–1876 рр. правочинність Державного трибуналу поширилася на компетенційні суперечки між Адміністративним трибуналом і судами нижчих інстанцій. Крім цього, Державний трибунал у Відні видавав роз'яснення у справі ведення метричних книг і здійснював нагляд за дотриманням конституційної єдності держави [383, S. 68].

27 листопада 1896 р. ухвалено Закон про організацію судів (№ 217) та організацію судових округів. На його основі 5 травня 1897 р. видано розпорядження Міністерства юстиції № 112 про новий внутрішній регламент судочинства. Після впровадження нової цивільної процедури з 1 січня 1898 р. було проведено реорганізацію судової системи Королівства Галичини і Володимерії, а також на Буковині. Проте базовими документами для функціонування судової системи частково залишалися Найвища постанова від 14 вересня 1852 р., міністерське розпорядження від 16 січня 1853 р. (№ 10), приписи статуту 26 квітня 1873 р. (№ 62), постанова § 2 з 11 червня 1868 р. (№ 59), акти від 1 серпня 1895 р. № 111 (юридична норма) і з 27 листопада 1896 р. № 217 (організаційна норма) [245, s. 49].

Реформи в австрійському судочинстві позначилися і на канцелярській практиці судів. Перші канцелярські приписи були внесені ще до закону 1781 р. і до ординації для Імператорсько-Королівського суду у Львові. Втім, аналіз судових документів показує, що траплялися випадки, коли через зловживання

канцеляристів порушувалися кримінальні справи. Наприклад, 23 листопада 1782 р. реєстратор Львівського апеляційного суду Ніколас Леппер де Вальдберг звертався до синдика м. Львова Горбачевського з клопотанням оштрафувати єврея Герша Ляхмановича за виготовлення виписів із судових протоколів [2].

Після революції 1848 р. організацію канцелярії і реєстратури судів визначав патент від 3 травня 1853 р. й інструкція з 16 червня 1854 р., що стосувалася кримінальних справ (частково замінена розпорядженням міністра юстиції від 23 листопада 1873 р.). В окружних і повітових судах передбачено декілька типів справ: кримінальні, цивільні, президіальні, іпотечні, реєстри торговельні і реєстри кооперативні. Акти, що містилися в реєстратурі поділялися на окремі групи: для справ карних і цивільних. У трибуналах, як і в повітових судах (*Hauptabteilungen*), цивільні справи позначалися римськими цифрами, а кримінальні справи великими латинськими літерами. Президіальні кримінальні справи належали до II групи цивільних актів [393, s. 44]. Вищий крайовий суд у Львові видавав розпорядження щодо порядку ведення іпотечних книг, а повітові суди звітували перед ним щодо цього питання. Подібним чином він регламентував провадження земельних книг на місцях [183, арк. 1–27].

Згідно спеціальних приписів 1876 р. Вищий крайовий суд ухвалював рішення щодо знищення непотрібних документів. Навесні 1894 р. до Президії Вищого крайового суду у Львові звернулася адміністрація бібліотеки місцевого університету з проханням передати “цінні старовинні акти”, зібрані у повітових судах Східної Галичини. Президія пристала на цю пропозицію і видала спеціальне розпорядження про передачу до університетської книгозбірні старих судових книг з Коломиї, Любачева, Снятина, Жовкви та інших міст і містечок [381, s. 116]. Щоправда, відомий й інший випадок, коли 1898 р. Александр Чоловський забрав зі складу макулатури під Жовквою декілька тисяч судових актів, списаних Вищим крайовим судом у Львові [381, s. 123]. З них він відібрав для колекції історично вартісні документи, якими досі послуговуються дослідники. У 1897 р. Вищий крайовий суд у Львові видав спеціальний припис,

згідно з яким підзвітні йому суди повинні були передавати неактуальні справи до місцевого архіву [381, s. 124].

Оригінали важливих документів зберігалися в судах окремо, у хронологічному порядку. До об'ємних справ складався спеціальний покажчик. Сигнатура справи містила такі складові: групу, до якої належить справа (цифра чи літера), рік, реєстраційний номер справи – наприклад, IV 1870/82. Справи підшивалися у тверді папки, на яких позначалися вид справ (знову ж таки цифра чи літера), рік і крайні номери сторінок справ [17, арк. 1–29].

Апеляційні звернення реєструвалися у спеціальному протоколі цивільних або кримінальних справ (*Einreichungsprotokoll*). Суди також часто провадили інформативні реєстри, наприклад, про кількість злочинів. Реєстраційні книги (*Registraturbuch*) виконували роль інвентарів і містили порядковий номер, сигнатуру прийнятого до реєстру акта. Для полегшеного пошуку справ слугували спеціальні індекси (відзначимо, що в судах нижчих ланок, зокрема повітових, вони складалася окремо для цивільних і кримінальних справ) [393, s. 45].

З 1 січня 1897 р. впроваджено нову інструкцію для судів. Право укладати акти (справи) перейшло від реєстратури до канцелярії. Президіальні акти вилучено і поділено на 24 групи, позначувані арабськими цифрами. Підставою для складання й опису справи стали річні реєстри. Для кожного розділу справ впроваджено окремий реєстр (наприклад, спадкових справ). Кожен реєстр мав власну літеру, а ті, які не потрапляли до жодної з груп, записувалися у загальний реєстр. Усі ж акти, дотичні до однієї справи у хронологічному порядку підшивалися у картонні папки з назвою суду, заголовком справи і сигнатурою [393, s. 45]. Як вища судова апеляційна інстанція Вищий крайовий суд у Львові поширював свою діяльність на територію Східної Галичини і Буковини. Округ діяльності львівського Вищого крайового суду включав: колишній львівський адміністративний округ; князівство Буковину.

До львівського округу Вищого крайового суду станом на 1856 р. належали: Крайовий суд у Львові, львівський та жовківський окружні суди; окружні суди

у Перемишлі і Сяноку; окружні суди у Золочеві і Бережанах; окружні суди у Самборі і Стрию; окружні суди у Тернополі і Чорткові; окружні суди у Станіславові і Коломиї, із 110-ма повітовими судами у Бродівському окрузі; крайовий суд у Чернівцях для князівства Буковини із 15-ма повітовими судами [393, s. 45].

За час діяльності Вищого крайового суду у Львові територія його юрисдикції майже не змінилася, за винятком, коли відбувалося розділення чинних окружних судів і створення нових. Станом на 1899 р. до нього належали такі суди I-ї інстанції: суд крайовий у Львові для колишніх львівського і жовківського округів; суд окружний у Перемишлі для колишнього перемишльського округу (станом на 1880 р. подавався спільно з сяноцьким округом); суд окружний у Станіславові для колишнього станіславівського округу; суд окружний у Коломиї для колишнього коломийського округу; суд окружний у Самборі для колишнього самбірського округу (станом на 1880 р. подавався спільно зі стрийським округом); суд окружний у Тернополі для колишніх тернопільського і чортківського округів; суд окружний у Золочеві для колишнього золочівського округу (станом на 1880 р. подавався спільно з бережанським округом); суд окружний у Бережанах для колишнього бережанського округу; суд окружний у Сяноку для колишнього сяноцького округу; суд окружний у Стрию для колишнього стрийського округу та 12-ти повітових судів; суд крайовий у Чернівцях із 10-ма повітовими судами; суд окружний у Сучаві із 7-ма повітовими судами (станом на 1880 р. не згадувався) [245, s. 49–50].

Крайовим судом (*Landesgericht*) після ухвалення Закону 1849 р. мав право називатися лише той суд, який був розташований у столиці краю (інші, розташовані у менших містах називалися окружними – *Kreisgericht*). Насправді великої відмінності між ними не було [373, s. 535]. У рамках львівського крайового суду перебували три суди, чернівецького суду – два, а в межах інших трибуналів один повітовий суд. Гірничим судочинством займався окружний суд у Самборі, охоплюючи перемишльський, самбірський, станіславівський,

стрийський, коломийський, тернопільський, золочівський, бережанський і сяноцький. Водночас Крайовий суд у Чернівцях здійснював гірниче судочинство для Буковини [245, s. 50].

Аби зрозуміти місце і роль Вищого крайового суду у Львові в системі судочинства монархії Габсбургів, доцільно порівняти його кількісні показники щодо розгляду апеляційних справ з відповідними показниками Вищого крайового суду Королівства Галичини і Володимерії – Краківським. Так, станом на 1903 р. останній охоплював краківський адміністративний округ площею 23,160 км. кв., нараховував 2 398 гмін і 2 млн. 299 тис. мешканців. До нього належали такі суди I-ї інстанції: 1. Крайовий суд у Кракові; 2. Окружний суд у Тарнові; 3. Окружний Суд у Новому Санчі; 4. Окружний суд у Ряшеві; 5. Окружний суд у Вадовіцах; 6. Окружний суд у Яслі [248, s. 149].

Натомість Вищий крайовий суд у Львові станом на той самий 1903 р. охоплював колишній львівський адміністративний округ (площа 55,319 км. кв.) і князівство Буковину (площа 10,441 км. кв.). Загальна площа – 65 760 км. [248, s. 66] (тобто, територія львівського суду була майже утричі більшою). Якщо до Вищого крайового суду у Кракові належали один крайовий (краківський) і п'ять окружних судів, то до Львівського – два крайових (львівський і чернівецький) плюс десять окружних. Помітною була і перевага і стосовно чисельності населення на території, яку охоплював своєю юрисдикцією Вищий крайовий суд у Львові. Звернімо увагу, що територія, на яку поширювалася юрисдикція вищезазначеного суду, за час його діяльності практично не змінювалася (виняток становили лише ті населені пункти, які змінили адміністративну приналежність, що автоматично вело до зміни меж судового округу).

Сфери діяльності Вищого крайового суду у Львові як суду II-ї інстанції охоплювала: справи цивільні, торговельні, векселеві; справи у гірничому судочинстві; у випадках звернення до рішення консульства у Молдавському князівстві у Яссах згідно розпорядження з дня 29 січня 1855 р. (№ 23), з дня 31 березня 1855 р. (№ 58) [245, s. 49].

До підсудності Вищого крайового суду у Львові також належало вирішення суперечок між окружними судами, складання списків адвокатів у карних справах, розгляд пропозицій суду першої інстанції у справах преси, рішення про повернення злочинців тій державі, на території якої вони вчинили злочин, охорона приватної власності, відкриття нових судових закладів і адвокатських контор тощо [21, арк. 1–18].

Додатково визначити сфери правочинності Вищого крайового суду у Львові дозволяють апеляційні справи, які він розглядав протягом своєї діяльності. Так, на засіданнях суду розглядалися справи, які стосувалися: збору податків і штрафів, ведення табулярних, нафтових, аптечних, метричних й іпотечних книг. До 1868 р. – часу набуття чинності змін у законодавстві, які розмежували виконавчу і судові влади – Вищий крайовий суд був причетним до організації магістратів та видачі закордонних паспортів. Зустрічаємо також декілька рішень у справі використання обману при заманюванні мешканців Галичини на переселення до Америки [46, арк. 134].

Ще однією складовою діяльності Вищого крайового суду у Львові була цензура друкованої продукції, рішення про конфіскацію газет, журналів, брошур, листівок. Наприклад, 1861 р. суд розглядав апеляційні справи Антонія Павликовського та Тадеуша Романовича, котрих звинувачували у розповсюдженні націоналістичних листівок [54]. У 1873 р. згідно розпорядження прокуратури при Вищому крайовому суді у Львові було конфісковано видання “Кур’єр Станіславовскі”, “Шутек”, “Буковинер цайтунг”, “Руська рада”, “Страхопуд” [187, арк. 11]. До речі, подібні конфіскації були перманентними і до уваги бралася та періодика, в якій висловлювалися хоча б найменші “образи” на адресу чинної влади [58, арк. 1].

Дотичними до ділянки цензурування був апеляційний розгляд рішення у цивільних справах осіб, звинувачених у виступах проти чинної влади, підготовки до повстань та участі у них (справи Станіслава Калиновського та Маневита Левицького (1861 р.), власника маєтку с. Золотків Яна Зальплахта [53]). Низка рішень Вищого крайового суду у Львові стосувалися підготовки,

організації та здійснення повстання 1863–1864 рр. за національну свободу (т.зв. Січневе повстання). І хоч повстання у першу чергу охопило контрольовану російською владою Правобережну Україну, багато польських повстанців після поразки перейшла на територію підавстрійської Галичини, де теж не могли почувати себе у цілковитій безпеці (Відень побоювався подібного виступу на своїй території), адже у краї був впроваджений стан облоги [432, S. 38].

Вищим крайовим судом у Львові часто розглядалися апеляційні справи, у яких окремих осіб звинувачували в образі особи імператора, як, наприклад, орендаря маєтку Нагірянк Юзефа Розвадовського, судового службовця Фердинанда Голіметовича і т.п. [55]. Серйознішим виглядав звинувачувальний акт і рішення Вищого крайового суду у Львові у справі Мстислава (Мирослава) Січинського й Олени Левицької, звинувачених в організації демонстрації й вчиненні опору поліції (1904–1905 рр.) [58, арк. 1–3]. Цікаво, що остання справа, присвячена виступам проти австрійської влади, і за якою обвинувачувалися декілька осіб, датується 1918 р. – часом, коли Габсбурзька монархія уже доживала свої останні дні [58, арк. 3].

Вищий крайовий суд у Львові розглядав й апеляційні справи, пов'язані з підробкою цінних паперів або неправомірною розтратою грошей [33]; шлюбні справи, розлучення, про права позашлюбних дітей та виплати аліментів [67]. Також з-поміж справ, розглянутих Вищим крайовим судом у Львові було декілька курйозних. Наприклад, рішення у справі донесення вїта с. Орів Василя Цуцупа на Івана Гурського та його жінку щодо висловлення неповаги до нього [52, арк. 1–2]. А 1899 р. знаходимо справу зі сфери мовознавства (хоч тут був й економічний підтекст): рішення стосувалася правильного написання польською мовою німецької назви монети “*Heller*” [41, арк. 26].

Проте, абсолютно більшу частину усіх справ, які за час своєї діяльності розглянув Вищий крайовий суд у Львові, були справи, що стосувалися перегляду майнових суперечок, питань спадщини, відшкодування шкоди і т.п. Майнові суперечки були найрізноманітнішими: від рішення у справі позову громади с. Цетуля до графа Констани Семенського про повернення пасовища

– до рішення у справі позову Самуеля Рабиновича до державної казни про сплату йому заборгованості [64, арк. 1–4]. Протягом 1910–1912 рр. Вищий крайовий суд розглядав справу про звинувачення власника фабрика лікерів у Львові С. Гольдфрухта у несплаті заборгованості Маєру і Хаї Фернам з м. Комарно [70]. Цікавим видається лист Галицької крайової дирекції скарбу до Вищого крайового суду у Львові від 14 червня 1913 р., у якому йдеться, що окремі окружні суди часто ухвалюють рішення проти інтересів місцевої скарбниці, тож просять “виправити ситуацію” [46, арк. 2].

Окрему частину з-поміж розглянутих Вищим крайовим судом у Львові справ становлять вексельні справи, а саме рішення щодо стягнення збитків за протерміновані векселі. На основі донесення повітових і окружних судів можемо констатувати про велику кількість таких справ у 1856–1866 рр., й особливо у 1858–1859 рр.

Таблиця 3.2

Кількість томів вексельних справ, розглянутих Вищим крайовим судом у Львові, 1856–1870 рр. [61, арк. 3].

<i>Дата початку справ</i>	<i>Кількість томів</i>	<i>До котрого року тривав розгляд</i>
1856	9	1865
1857	11	1877
1858	25	1875
1859	25	1877
1860	7	1866
1861	7	1885
1862	10	1871
1863	11	1896
1864	8	1890
1865	4	1884
1866	4	1892
1867	1	1868
1868	1	1868
1869	–	–
1870	2	1879

Як бачимо з наведеної таблиці, рішення у векселевих справах могло було бути винесене і того ж року, коли щодо нього позивач звернувся до суду, але в

переважній більшості випадків розгляд справ затягувався від декількох до кільканадцяти років. Зазвичай рішення Вищого крайового суду у Львові у цьому питанні було позитивним і передбачало стягнення збитків за протерміновані векселі (як приклад, рішення у справі про стягнення збитків з Беати Корнблум за протерміновані векселі Соломона Гольдаппера) [65, арк. 89].

Велику увагу Вищий крайовий суд у Львові присвячував організації судових канцелярій і системі адміністрування, притягнення до судової відповідальності, організації та реорганізації судових органів I-ї інстанції, діяльності окружних і повітових судів. Він займався номінуванням і переведенням суддів з одного в інший суд [49, арк. 79], стежив за дотриманням законодавства судами нижчих інстанцій (постанови про зобов'язання до виконання судових рішень (1903–1913 рр.) [66], систематично здійснював перевірки в судах нижчих інстанцій [35], організовував нові повітові суди [40; 42; 44], встановлював території судових округів [28], реагував на порушення повітовими судами тих чи інших норм судочинства, приймав звіти про кількість розглянутих судами нижчої інстанції справ. Звітування було щорічним із зазначенням кількості розглянутих справ. Складнощі виникли лише під час Першої світової війни й російської окупації (1914–1915 рр.) зокрема. Так, за 1914 р. зуміли відзвітувати лише шість повітових судів – белзький, городоцький, великомостівський, сокальський, угнівський і щирецький [47, арк. 20].

Нами виявлено, що до Вищого крайового суду зверталися й нотаріуси та адвокати, зокрема Палата адвокатів у Львові скаржилася на “несправедливі дії” судів при стягненні судових зборів. Зокрема, у цій скарзі читаємо і про той факт, що суди дають замало часу адвокатам на ознайомлення із справами своїх клієнтів [46, арк. 119]. Також Вищий крайовий суд у Львові реагував на різні випадки порушення законодавства у в'язницях. Як приклад, рішення у випадку ув'язнення у Львові жінки, у котрої було немовля [46, арк. 122].

При Вищому крайовому суді у Львові діяла спеціальна Дисциплінарна комісія, яка займалася справами про звинувачення суддів, нотаріусів, судових і тюремних службовців у зловживаннях владою, службовим становищем, порушенні судового статуту і судової дисципліни, неправильному винесенні вироків, п'янстві. З-поміж таких справ, можна виділити такі категорії: *халатне (недбале) ставлення до своїх обов'язків та роботи*: наприклад, звинувачення суддів Юліуша Звезховського (1863 р.), Вітольда Мачка (1893 р.) і т.п. [116; 163]; *самовільному полишенні робочого місця*: звинувачення судового службовця Владзімежа Мандичевського (1876 р.) [148], тюремного наглядача у м. Чортків Івана Михалківа (справу розглядали протягом 1907–1913 рр.) [177]; *порушенні службової дисципліни*: звинувачення тюремного охоронця Григорія Бискупа (1865 р.), Самуеля Кваницького (1869–1870 рр.), Владислава Деймона (1886–1896 рр.) [117, 159]; *порушенні судового статуту та правил ведення суду*: звинувачення Целестина Брюкнера (1865 р.), Антонія Ступніцького (1867–1880 рр.), Гордіуша Барижа (1872 р.), Адольфа Вальтера (1873 р.), Леоніда Чировського (1882 р.) [118; 122; 137; 142; 156]; *порушенні авторитету суду*: звинувачення Станіслава Мара (1869 р.), Гіляра Гориновича (1870–1871 рр.; проходив також по іншій справі), Михайла Козакевича (1872–1876 рр.) [125; 127; 140]; *неправильному винесенні вироку*: звинувачення Гіляра Гориновича (1870–1872; 1872–1873 рр.; об'ємна справ у 2-х томах), Романа Пшебилка (1875–1876 рр.), Юліана Давидовича (1899 р.; водночас йому закидали й зловживання службовим становищем) [128; 145; 152; 166]; *підробці документів*: звинувачення Теодора Масловського (1878 р.), судового службовця Юліана Павликовського (1882–1891 рр.) [149; 153]; *хабарництві*: звинувачення судових службовців Фердинанда Добровольського (1865 р.), Вінценти Аксентовича (1869–1878 рр.), Яна Сташа (1871 р.), Яна Бжезинського (1876 р.), Еміля Івановича (1904–1905 рр.) [119; 123; 135; 146; 169]; *п'янстві та грубості*: звинувачення тюремного охоронця Пауля Куффа (1865–1866 рр.), судового возного Якуба Хшониця (1870–1872 рр.), судового службовця Юзефа Вислоцького (1871), возного Войцеха Вайса (1872 р.), Фелікса Оценткевича

(1907 р.), Юзефа Худзика (1914 р.) [120; 130; 131; 138; 170; 173]; *нетактовній поведінці*: звинувачення судового службовця Генріка Топольницького (1870–1872 рр.) [129]; *аморальній поведінці*: звинувачення Юліуша Мара (1869–1883), судового службовця Анджея Кнецбергера (1872), Яна Яворського (1872 р.; у 1875–1876 рр. обвинувачувався також у зловживанні службовим становищем), Юзефа Дроздовського (1882–1883 рр.) [126; 139; 141; 154]; *образі судового службовця*: звинувачення возного Єжи Леца (1876–1883 рр.), Ісидора Мидловського (1887–1890 рр.; загалом йому приписували й інші порушення, як-от недисциплінованість чи зловживання службовим становищем) [147; 161]; *участі у передвиборчій кампанії у виборах до парламенту*: звинувачення Евіна Філіна (1900–1902 рр.) [167]; *незабезпеченні контролю в роботі (у т.ч. контролю за ув'язненими)*: звинувачення тюремного охоронця Григорія Осецького (1865), Генріка Йордана (1895–1907 рр.) [121; 164]; *сприянні у втечі в'язнів (або втечі затриманих з-під варти)*: Яна Костжевського (1882–1897 рр.) [155]; *використанні праці ув'язнених з корисливою метою (для власних цілей)*: звинувачення возного Еразма Бабирецького (1897 р.), Юзефа Юськіва (1896 р.) [160; 165].

Хочеться підкреслити, що значну частину справ Дисциплінарної комісії складають *зловживання своїм службовим становищем*: звинувачення судового службовця Єжи Кульчицького (1871 р.) [133], тюремного наглядача при кримінальному суді м. Львова Василя (Базилія) Левковича (1892 р.) [176]. У 1902 р. Вищий крайовий суд у Львові розпочав розгляд справи у звинуваченні в зловживанні службовим становищем відразу цілої групи службовців суду Цешанова – Яна Залещука, Францішека Яскевича, Владислава Вербицького та ін. (справу закрито у 1905 р.) [168]. Інший приклад – у 1916–1918 рр. Вищий крайовий суд розглядав справу у звинуваченні судді повітового суду Дрогобича В. Кобрини у перевищенні службових обов'язків і наданні неправдивих свідчень у справі священника Сенишина [115].

У роки Першої світової війни до перелічених суддівських злочинів або порушень додалася *співпраця з російською окупаційною адміністрацією*. У ній,

наприклад, звинувачували Юзефа Косієвича (1914–1917 рр.), Михайла Качора (1914–1916 рр.), Юзефа Цевку (1915 р.), Теодора Андрейчука (1915 р.), Михайла Городиського (1915 р.) та ін. [171; 172; 174; 175]. Характерно, що здебільшого до цієї групи чомусь потрапили судові працівники українського походження. У роки Першої світової війни Вищий крайовий суд у Львові розглянув низку справ, що стосувалися співпраці працівників судових інстанцій з російською окупаційною адміністрацією (або навіть виявлення симпатій до окупантів). Здебільшого ці справи датуються 1915–1917 рр., тобто – після повернення австрійських військ і органів влади до Львова після російської окупації.

Отже, вважаємо, що революція 1848–1849 рр. спричинилася до остаточного розмежування виконавчої та судової гілок влади, сприяла змінам судової системи Австрії назагал, надавши їй характеру гласності, публічності і колегіальності. Унаслідок цих змін у Львові в 1855 р. постав Вищий крайовий суд, правочинність якого поширювалася на Східну Галичину та Буковину. До його компетенції як суду II-ї інстанції входили апеляційний розгляд і вирішення цивільних, торговельних, вексельних справ, а також у справ гірничого судочинства. Аналіз архівних документів дає підстави стверджувати про переважання у судовому розгляді справ, пов'язаних із майновими суперечками, цензурою друкованої продукції, політичною діяльністю (участь у повстаннях, образа честі імператора тощо).

3.3. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові

Вищий крайовий суд у Львові був колегіальним органом, структуру якого визначено, як й інших подібних судових органів, міністерськими рескриптами від 10 вересня і 18 жовтня 1853 р. (№ 15.267 і 17.301). Зміни у структурі суду відбулися після ухвалення Закону від 5 травня 1897 р. і наступних розпоряджень Міністерства юстиції (№ 9.839 і № 9.839/97). Ранг посад визначався Законом від 21 травня 1873 р., Законом від 5 травня 1897 р. та Законом від 9 травня 1899 р. з наступними міністерськими розпорядженнями

(22 травня 1873 р.; 11, 13, 14, 15, 28, 29 вересня, 2 жовтня 1897 р.; 13 серпня 1898 р.; 4 серпня, 3 вересня 1899 р.) [246, s. 66].

Структура Вищого крайового суду у Львові після свого заснування (станом на 1856 р.) передбачала посади: одного президента (*Präsident*), одного віце-президента (*Vice-Präsident*), 22-х радників (*Ober-Landesgericht-Räthe*, з-поміж яких один надпрокуратор (*Oberstaatsanwalt*), 3-х секретарів, 2-х ад'юнктив-секретарів, 115-х аускультантів (*Ausculanten*), з яких 86 у ранзі помічників), одного директора канцелярії, двох ад'юнктив канцелярії, 10-ти офіціалів, чотирьох акцесіатів (*Accessisten*), трьох робочих (буквально, слуг – *Rathsdienner*), чотирьох возних (судових службовців, що виконували обов'язки слідчого та судового виконавця), двох помічників (*Dienergehilfen*) [228, S. 81].

Вищезазначена структура була непостійною і змінювалася залежно від нововведень Міністерства юстиції. Так, у 1873 р. передбачалися посади: одного президента, одного віце-президента, 28-х радників (з-поміж яких один надпрокуратор), 3-х секретарів, 2-х ад'юнктив-секретарів, 115-х аускультантів, з яких 86 у ранзі помічників), одного директора канцелярії, двох ад'юнктив канцелярії, 10-ти офіціалом, чотирьох акцесіатів, трьох робочих, чотирьох возних, двох помічників. В обліковому відділі працювали: один радник, 17 офіціалів (з яких два офіціали у відділ надпрокуратури), три практиканта і два оцінювачі (*kalkulant*) [237, s. 97].

Структура Вищого крайового суду у Львові у 1894–1895 рр. передбачала посади: одного президента, одного віце-президента, 29-х радників, 2-х ад'юнктив-секретарів, 203-х практикуючих студентів (аускультантів, з яких 182 у ранзі помічників), одного директора канцелярії, двох ад'юнктив канцелярії, 10-ти офіціалів, трьох робочих, чотирьох возних. В обліковому відділі працювали: один наградник, один радник, п'ять аудиторів, шість офіціалів, п'ять асистентів і два практиканта [244, s. 49].

На початку ХХ ст. кількість службовців Вищого крайового суду у Львові знову зростає. Так, у 1903 р. існували посади: одного президента, одного віце-президента, 32-х радників, 4-х секретарів, 21 ад'юнкта без сталого службового

місця; 253-х практикуючих студентів (аускультантів, з яких 228 у ранзі помічників), одним директором канцелярії, один старший офіціал, 11 канцляристських урядників, дев'ятьох возних. В обліковому відділі працювали: один надрадник, один радник, шість аудиторів, сім офіціалів, шість асистентів і три практиканти [248, s. 67].

Для порівняння, структура Вищого крайового суду у Кракові у 1903 р. передбачала посади: одного президента (ним на той час був Мацей Чишан (*Czyszczan*), надвірний радник, кавалер орденів імператора Леопольда і Франца Йосифа, почесний мешканець м. Тарнова), одного віце-президента, 18-х радників, 2-х секретарів, 117-х практикуючих студентів (аускультантів, з яких 105 у ранзі помічників), одного директора канцелярії VIII рангу, одного старшого офіціала канцелярії, 7 офіціалів, одного канцеліста, сімох возних. В обліковому відділі працювали: один надрадник, один радник, чотири аудитори, чотири офіціали, двох асистентів і один практикант [248, s. 150].

Структура Вищого крайового суду у Львові напередодні Першої світової війни (1914 р.) передбачала посади: одного президента, одного віце-президента, чотирьох надвірних радників, 26-х радників (у 1904 р. таких було 30 осіб), чотирьох повітових суддів (раніше вони не належали до складу ВКС), 29-х суддів без сталого місця служби (у 1904 р. – 30), 253-х практикуючих студентів (аускультантів, з яких 228 у ранзі помічників) – рівномірно розподілених по регіональних судах краю, одного директора канцелярії, два старші офіціали, 10 урядників, 9 возних. В обліковому відділі працювали: один надрадник, два радники, шість аудиторів (ревідентів), сім офіціалів, шість асистентів і три практиканти [249, s. 94].

Проведений нами поіменний аналіз складу Вищого крайового суду у Львові показує, що в ньому наприкінці XIX ст., як загалом і в місцевій адміністрації, домінували поляки. Відсоток українців у судовій системі краю був мізерним. Серед поодиноких українців-правників середини XIX ст. можна виокремити Івана Борискевича (1815–1892), Антіна Павенецького (1818–1889), Василя Ковальського (1826–1911). Останній, зокрема, з 1872 р. був радником

Вищого крайового суду у Львові (заступник члена сенату) [238, s. 100]. Починаючи з 1851 р. він працював редактором “Вісника державних законів” (Відень), був радником окружного суду у Перемишлі (1858 р.). В. Ковальський відомий тим, що переклав українською мовою австрійські торговельний і кримінальний кодекси. З 1883 р. він був Надвірним радником, у 1880–1898 рр. – радником Верховного судового і касаційного трибуналу у Відні, а з 1898 р. – президентом Сенату Верховного судового і касаційного трибуналу – найвищої судової інстанції Австро-Угорської монархії. Розмірковуючи про незначну кількість українців у правовій системі Галичини, В. Ковальський резонно відзначав: “Хочемо нашого права до рідної землі, укладаємо правничу термінологію до урядової мови, а тут нема першої руської читанки для нижчих шкіл” [451, с. 7].

28 березня 1862 р. у Львівському університеті відкрито дві нові кафедри з українською мовою викладання: кафедру цивільного права (д-р А. Лопушанський) і кафедру кримінального права (д-р В. Сроковський). Саме відкриття цих кафедр започаткувало становлення української школи права в Галичині. Засновником цієї школи був Олександр Огоновський (1848–1891), котрий очолював кафедру цивільного права у Львівському університеті протягом 1882–1891 рр. Водночас у кримінальному праві авторитетом користувався Петро Стебельський (1857–1923), д-р права, професор карного права у Львівському університеті [449, с. 62].

Успішну кар’єру судді зробив Юліан Лаврівський (1821–1873), будучи актуаром Самбірського повітового суду, а потім радником Вищого крайового суду у Львові [452]. Під кінець своєї кар’єри правника радником Вищого крайового суду у Львові став відомий громадський діяч Михайло Качковський. У цьому суді працював і Дем’ян Савчак, який також відомий як депутат Галицького крайового сейму. З 1894 р. радником Крайового суду у Львові був Микола Герасимович, до того часу помічник суді у Калуші, повітовий суддя у Куликові. Починаючи з 1901 р. він працював суддею у Вищому крайовому суді Львова [247, s. 68], очоливши згодом один із його сенатів. У судових управах

Відня і Львова працював др. права Михайло Зобків (1864–1928), паралельно викладаючи право у Львівському університеті. У Сараєво він став президентом сенату Вищого суду і читав лекції з цивільного і римського права у Загребському університеті [449, с. 36].

До кандидатів на посаду судді Вищого крайового суду у Львові ставилися такі вимоги: фахова підготовка (знання законодавства), старанність і сумлінність при виконанні обов'язків, знання мов та ін. Кваліфікаційні вимоги до посадовців Вищого крайового суду були наступними: президент суду мав бути – III кл. рангу, віце-президент – V кл. рангу, радники (судді) – VI кл. рангу, судові секретарі – VIII кл. рангу, ад'юнкти – IX кл. рангу [246, с. 66–67]. Відповідні класи і ранги впливали на пенсії суддів. Так, судді III кл. отримували, як і намісники, більшу пенсію. До цієї категорії належали другий президент Найвищого трибуналу і Адміністративного трибуналу, президенти Вищих крайових судів у Відні, Празі, Львові (4 000 корон), Задарі (2 000 кор.), інші президенти Вищих крайових судів отримували по 3 000 кор. Для порівняння – службові урядники IX, X і XI кл. отримували від 400 до 600 кор. у рік, а у кого робочий стаж складав більше, ніж 16 років, отримував додатково 100 кор. у рік (у випадку стажу більшого за 20 років передбачалася ще одна надбавка) [438].

Перед тим як здійснити ротацию чи суддівське перезатвердження, Вищий крайовий суд у Львові вивчав “Табель огляду компетенції посадовця” (характеристику про суддю. – П.Е.). Судді щороку заповняли спеціальну анкету (“Кваліфікаційний список”), у якому фігурувало дев'ять питань: професійна підготовка (знання приписів, необхідних для обіймання посади); розумова спроможність; пильність і старанність або чи можна на нього покладатися у службі; здатність до контакту з різними сторонами і придатність до служби поза межами країни; володіння мовами; продуктивність праці; поведінка; нахил до керівного становища; інші важливі характеристики для визначення кваліфікації [49, арк. 121]. Після цих питань відводилася графа для загальної

оцінки кваліфікаційної комісії (здебільшого фігурували відповіді “добре” або “дуже добре”).

Аналіз декількох десятків заповнених анкет дає підстави зробити такі узагальнення: по-перше, сам документ видається дещо формальним, про що свідчать записи в ньому (скажімо, аплікант міг написати фразу “як і минулого року” [49, арк. 126] – тобто нічого не змінилося); по-друге, відповіді на усі питання, як і годилося, були позитивними; по-третє, серед мов, якими володіли судді в абсолютній більшості випадків фігурують німецька, польська й українська мови [49, арк. 111–126]. Керівники Вищого крайового суду у Львові не були української національності, що свідчило про обмеженість прав українців у Галичині. У середині та другій половині 1850-х років Міністерство юстиції у своїх листах до Вищого крайового суду у Львові рекомендувало йому сприяти у наданні роботи демобілізованим військовослужбовцям у судах Галичини [24, арк. 70–71].

Згідно структурного поділу Вищого крайового суду у Львові і визначеної компетенції, *Сенат 1* розглядав цивільні апеляції на вироки й ухвали крайового суду у Львові, суперечки між сторонами, однією з яких виступала держава, край або повіт; *Сенат 2* – окружних судів у Бережанах, Самборі, Сяноку, Стрию і Золочеві; *Сенат 3* – крайового суду у Чернівцях, окружних судів у Тернополі і Сучаві; *Сенат 4* – окружних судів Коломиї, Перемишля, Станіславова та синдикальні суперечки; *Сенат 6* – апеляції на вироки у кримінальних справах, винесених колегіальними судами Коломиї, Перемишля, Самбора, Станіславова, Стрия і Золочева; *Сенат 7* – теж саме, але із судів Чернівців, Бережан, Сянока, Сучави, Тернополя. Допоміжний Сенат був створений для справ Буковини, дисциплінарний (I) – для розгляду справ судових службовців, дисциплінарний (II) – канцеляристів і технічних працівників [192, арк. 2–3].

Структура Вищого крайового суду станом на 1904 р. [192, арк. 2–5]

<i>Структурний підрозділ</i>	<i>Керівник</i>	<i>Заступники</i>
Сенат 1	Ґжегош Кужма (<i>Kużma</i>)	Боймір Жарський (<i>Żarski</i>) Александр Тхожніцький-Мнішек (<i>Tchorżnicki-Mniszek</i>)
Сенат 2	Титус Заянчковський (<i>Zajączkowski</i>)	Юліуш Туртельтауб (<i>Turteltaub</i>) Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>)
Сенат 3	Антоній Лежанський (<i>Leżański</i>)	Леопольд Гаусер (<i>Hauser</i>) Йозеф Гугальський (<i>Gugalski</i>)
Сенат 4	Миколай Герасимович (<i>Herasimowicz</i>)	Едмунд Кольб (<i>Kolb</i>) Зигмунд Ланг (<i>Lang</i>)
Сенат 5	<i>вакантний</i>	<i>вакантний</i>
Сенат 6	Александр Тхожніцький-Мнішек (<i>Tchorżnicki-Mniszek</i>)	Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>) Константи Вечержик (<i>Wieczerzyk</i>)
Сенат 7	Александр Тхожніцький-Мнішек (<i>Tchorżnicki-Mniszek</i>)	Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>) Константи Вечержик (<i>Wieczerzyk</i>)
Допоміжний сенат	Йозеф Гугальський (<i>Gugalski</i>)	Василій Мораріу (<i>Morariu</i>) Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>)
Дисциплінарний сенат I	Александр Тхожніцький-Мнішек (<i>Tchorżnicki-Mniszek</i>)	Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>) Константи Вечержик (<i>Wieczerzyk</i>) Боймір Жарський (<i>Żarski</i>)
Дисциплінарний сенат II	Александр Тхожніцький-Мнішек (<i>Tchorżnicki-Mniszek</i>)	Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>) Константи Вечержик (<i>Wieczerzyk</i>) Ґжегош Кужма (<i>Kużma</i>)

Структура Вищого крайового суду у Львові станом на 1917 р. [31, арк. 1–4]

Структурний підрозділ	Керівник	Заступники	Члени	Заступники членів
Сенат 1 (забезпечувався I і II відділами канцелярії)	Владислав Виспянський (надвірний радник)	Ян Жджарський Фердинанд Жигдалович	Я. Жджарський Ф. Жигдалович Й. П'єнтковський Б'югн	Копистянський* Лейбсханг Й. Доб'я В. Маньковський
Сенат 2 (забезпечувався I і II відділами канцелярії)	Діонісій Станіслав Гайдер (надвірний радник)	Евгеніуш Шалай Александр Кміцікевич	А. Кміцікевич Лейбсханг Бабцель В. Прокопович	Й. П'єнтковський Б'югн Е. Шалай Вінценз
Сенат 3 (забезпечувався III і IV відділами канцелярії)	Емануель Дрезднер (надвірний радник)	Йозеф Шимонович Йозеф Мейцнер	Й. Шимонович Й. Мейцнер В. Мержвинський Дністрянський	Я. Ільницький Шуліславський Я. Дрезінський <i>вакантне місце</i>
Сенат 4 (забезпечувався III і IV відділами канцелярії)	Герман Гарфейн (надвірний радник)	Филимон Лятошинський Ярослав Ільницький	Ф. Лятошинський Я. Ільницький Брезинський Шуліславський	Шимонович Дністрянський А. Лоніцький В. Маньковський
Сенат 5	<i>вакантний</i>			
Сенат 6 (забезпечувався VI відділом канцелярії)	Альфред Червінський (президент Вищого крайового суду)	В. Маньковський Вінценз	Вінценз Шнейдер Лажінський Чайковський	В. Мержвинський В. Прокопович Й. Мейцнер Дністрянський
Сенат 7	<i>вакантний</i>			
Сенат особовий	Альфред Червінський (президент Вищого крайового суду)	В. Виспянський В. Маньковський	В. Виспянський В. Маньковський Г. Гарфейн Д. С. Гайдер Я. Жджарський Е. Дрезднер Е. Шалай Я. Ільницький	Вінценз Шнейдер А. Кміцікевич Й. Доб'я
Сенат дисциплінарний	Альфред Червінський (президент ВКС)	В. Маньковський Е. Шалай	В. Маньковський Е. Шалай Вінценз Шнейдер	Чайковський Е. Дрезднер Й. П'єнтковський Лейбсханг
Комісія дисциплінарна	Альфред Червінський (президент Вищого крайового суду)	В. Маньковський Ф. Лятошинський	В. Маньковський Ф. Лятошинський Е. Шалай А. Кміцікевич	Вінценз Шнейдер Й. Мейцнер Лажінський

* На заступників членів Сенату № 1 і 6 – відповідно Копистянського і М'єржвинського, покладалися функції референтів-помічників.

Як впливає з цієї таблиці кожен сенат Вищого крайового суду мав чітко визначену сферу право чинності і складався з голови, двох заступників, чотирьох членів і чотирьох їхніх заступників. Сенат № 1 був покликаний розглядати апеляції і звернення стосовно вироків і ухвал Крайового суду у Львові; апеляції і звернення щодо вироків і ухвал усіх галицьких трибуналів у цивільних справах, у яких зацікавленою стороною спору була держава, край або повіт; апеляції і звернення у цивільних справах відповідно до колишньої процедури, направлених з повітових судів сфери діяльності крайового суду у Львові [31, арк. 1].

Сенат № 2 займався розглядом апеляцій і звернень стосовно вироків і ухвал у процесуальних цивільних справах окружних судів у Чорткові, Самборі, Сяноку, Стрию, Тернополі; апеляцій і звернень у цивільних справах проваджених відповідно до колишньої цивільної процедури в окрузі вищезгаданих окружних судів; справ автомобільних [31, арк. 1].

Сенат № 3 розглядав апеляції і звернення щодо вироків і ухвал у процесуальних справах з крайового суду у Чернівцях і окружного суду в Сучаві; апеляції і звернення у цивільних справах, направлених відповідно до колишньої цивільної процедури повітових судів в окрузі крайового суду в Чернівцях і окружного суду в Сучаві [31, арк. 1]. Наприклад, 1905 р. Вищий крайовий суд у Львові розглядав дисциплінарну справу судді з Сучави Максиміліана Кобилянського, звинуваченого у зловживанні своїм службовим становищем (справа була досить об'ємною і містилася у трьох томах) [193].

Сенат № 4 розглядав апеляції і звернення щодо вироків і ухвал у процесуальних цивільних справах із судів у Бережанах, Коломиї, Перемишлі, Станіславові і Золочеві; апеляції і звернення у цивільних справах, направлених згідно колишньої цивільної процедури в окрузі вищезгаданих окружних судів; синдикальні суперечки [31, арк. 3].

Сенати № 5 і 7 станом на 1917 р. були вакантними і не розглядали жодних справ, тоді як Сенат № 6 займався карними справами. У віданні особового сенату перебували персональні і президіальні справи, а дисциплінарний сенат

займався дисциплінарними справами судових урядників і нотаріусів. Водночас дисциплінарна комісія провадила дисциплінарні справи позасудових урядників, технічних працівників суду і тюремних охоронців [31, арк. 4].

Згідно розпорядження президента Вищого крайового суду Альфреда Червінського надвірний радник Вікторин Маньковський мав займатися вирішенням персональних справ судових урядників, адвокатів, нотаріусів, люстраторів, перекладачів згідно чинного законодавства [182, арк. 1–37]. До сфери діяльності надвірного радника д-ра Євгеніуша Шалая адміністративні справи, у т.ч. питання територіальних змін судових округів, утворення нових судів, опікунські і сирітські справи [31, арк. 4].

Нагляд за I і II відділами канцелярії доручено надвірному радникові Владиславу Виспянському, над III і IV – надвірному радникові Германові Гарфейну, над VI-им радникові Вищого крайового суду Вінценсу. Старший начальник канцелярії Собольський провадив фінансові книги і займався господарськими питаннями. Старший офіціал Домінік Голла керував відділом прийому заяв і виконання доручень, реєстратурою суду. Старший офіціал Едмунд Попецький стежив за виплатами. За канцелярією і Президією Вищого крайового суду у Львові були прикріплені старші офіціали Мар'ян Тустановський, Кароль Бендер, Аполлінарій Мочульський, Новицький, Еміль Цепеловський, Циранський; офіціали-канцеляристи Францішек Ярославський і Пржеорський, судовий канцелярист Володимир Кунцевич і канцелярський асистент Август Ковалевський (останній на той час залишався просто “рахунковим”). Старший офіціал-канцелярист М. Тустановський керував писарським відділом, А. Мочульський вів кваліфікаційні табелі, Циранський – архів, Ф. Ярославський – реєстратуру Президії [31, арк. 6].

Розпорядок засідань структурних підрозділів Вищого крайового суду у Львові напередодні Першої світової війни виглядав таким чином: пленарний Сенат – вівторок; карний відділ – п'ятниця; сенат № 1 (зала I) – середа, п'ятниця і субота; Сенат № 2 (зала I) – понеділок і четвер; сенат № 3 (зала II) – понеділок і четвер; сенат № 4 (зала II) – середа і п'ятниця (можливе засідання і в суботу);

дисциплінарний Сенат – субота, а вразі нагальної потреби ще й вівторок по обіді (аналогічний розклад засідань був і десять років перед тим) [31, арк. 4].

Кількість справ, які розглядав протягом року той чи інший сенат, як і суд загалом, була різною. У Вищому крайовому суді у Львові переважали розгляди цивільних справ. Це пояснювалося тим, що вироки у кримінальних справах, винесених судами присяжних, не могли бути оскарженими до вищих крайових судів. Так, у 1871 р. Вищий крайовий суд у Львові розглянув 2 948 цивільних справ у I-ій інстанції, 7 393 – у II-ій інстанції, а в 1872 р. відповідно – 2 046 і 6 847; у 1871 р. суд розглянув 872 кримінальні справи у I-ій інстанції та 819 – у II-ій, а 1872 р. відповідно – 951 і 672 [258, с. 213–214]. Недосконалість, а точніше застарілість окремих положень австрійського цивільного процесуального законодавства приводила до частих оскаржень рішень по цивільних справах, зокрема, і тих, які розглядалися з порушенням прав учасників судового розгляду [281, с. 40].

У роки Першої світової війни, взяти хоча б для прикладу 1914–1916 рр., спостерігалася тенденція до зменшення кількості розглядуваних справ. Характерно, що певна частка справ традиційно залишалася не розглянутою з попереднього року (так було з року у рік). Скажімо, з 1913 р. на 1914 р. “перейшло” 244 справи, з 1914 р. на 1915 р. – 357 (вочевидь це пов’язано зі створенням неналежних умов для судочинства), з 1915 р. на 1916 р. – 154 [47, арк. 21, 35]. Справи з попереднього року мали залишатися лише у тих сенатах, куди вони поступили.

Таблиця 3.5

**Кількість розглянутих справ окремими структурними підрозділами
Вищого крайового суду у Львові [47, арк. 42, 46, 58]**

Рік / Назва структурного підрозділу	1914	1915	1916
Сенат 3	489	229	102
Сенат 4	382	151	60
Сенат 5	457	199	86
Дисциплінарна комісія	<i>Дані відсутні</i>	<i>Дані відсутні</i>	14

Аналіз архівних документів дає підстави говорити, що з-поміж справ, які розглядалися Вищим крайовим судом у Львові, помітну частку складають справи ініційовані прокуратурою. Наприклад, у 1913 р. таких було 596 справ (з усіх 5 102), 1914 р. – 205 (з усіх 1 235), 1915 р. – 89 (з усіх 569; цифра мала через воєнні дії на території Галичини) [47, арк. 21, 35].

Відзначимо, що на той час прокуратура була складовою частиною суду. При підготовці проекту нової системи судочинства, вперше представленого імператору у листопаді 1850 р., міністр юстиції Антон Шмерлінг запропонував утворити при майбутньому Вищому крайовому суду у Львові посаду генерального прокурора. Передбачалося, що генеральний прокурор матиме двох заступників, які працюватимуть при відповідних сенатах суду у Кракові і Станіславі. Під час дискусії пропозиція була схвалена (хоч і дещо видозмінена), що й дало можливість створити інститути Генерального прокурора при Верховному судовому і касаційному трибуналах у Відні, а також при вищих крайових судах з підлеглими їм прокурорами при окружних судах. При Вищому крайовому суді у Львові інститут Генерального прокурора (*K. k. Ober-Staatsanwalt*; пол. *nadprokurator*) запрацював з 18 вересня 1855 р. на основі розпорядження Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. [248, s. 192].

Компетенція Генерального прокурора при Вищому крайовому суді визначалася розпорядженням міністра юстиції з серпня 1854 р. Якщо прокурори в окружних судах займалися притягненням до відповідальності осіб підозрюваних у вчиненні злочинів, то Генеральний прокурор виконував здебільшого наглядові і контрольні функції [23, арк. 1–19]. Вони здійснювали, зокрема, нагляд за законністю дій слідчих органів і судів. Згідно Закону 1873 р. прокурори в окружних судах буди підзвітними Генеральному прокуророві при Вищому крайовому суді, а останні підпорядковувалися Міністрові юстиції. За тим самим законом прокурори при Вищих крайових судах отримали найменування старших, а при окружних судах – державних прокурорів [206].

Аналіз архівних справ дає підставу стверджувати, що після впровадження у 1873 р. нового кримінально-процесуального кодексу процедури, хоч і

відбулося формальне відділення прокуратури від суду, в Галичині існувала практика, коли прокурори обіймали суддівські посади [8, арк. 1–3]. Прокуратура і суд творили спільну інституцію, що виражалося в однаковому організаційному статусі, у т.ч. розміщенні в одній службовій будівлі; урядників і канцеляристів для прокуратури виділяв Вищий крайовий суд, а в його бухгалтерії визначали заробітну плату для прокурорів (*zahlungsauftrag*) [188, арк. 2]. Крім того, що закономірно, територія, на яку поширювалася компетенція Генерального прокурора, цілком співпадала з територією, на яке розповсюджувалося судочинство Вищого крайового суду у Львові [26, арк. 23]. Генеральний прокурор мав обов'язок надавати міністрові юстиції річні звіти про кількість завершених справ і справ, що ще розглядаються в його окрузі відповідальності. Водночас він звітував і перед Вищим крайовим судом у Львові, даючи при цьому характеристику злочинів на йому підконтрольній території [194].

Варто підкреслити, що сфера функціонування прокуратури до 23 травня 1873 р., коли було впроваджено Закон про кримінальне судочинство, визначався законами від 21 травня 1868 р., 25 липня 1871 р. і 28 листопада 1896 р. (№ 217), що регламентували діяльність дисциплінарних суддівських сенатів, судових службовців, нотаріусів, позасудових урядників. Внутрішній розпорядок прокуратури при Вищих крайових судах регулювався розпорядженнями Міністерства юстиції від 16 червня 1854 р., 3 серпня 1854 р., 19 листопада 1863 р. і 4 травня 1894 р. (№ 114) [248, s. 192].

Законом від 16 жовтня 1865 р. Генеральний прокурор Вищого крайового суду отримав до своєї компетенції нагляд за дотриманням законодавства у в'язницях і право розробляти регламенти для цих закладів [189, арк. 45–47]. На той час в'язниць у Львові було дві: 1) заклад для осіб чоловічої статі, засуджених більше, ніж на рік (колишній кляштор сестер Св. Бригіди у Львові – звідси й назва Бригідки; як тюрма використовувався з 1785 р.); кількість в'язнів станом на 1879 р. тут становила 1 450 осіб; 2) заклад для осіб жіночої статі (під опікою конгрегації сестер милосердя Св. Марії Магдалини у Львові), створений

згідно розпорядження Міністерства юстиції від 12 квітня 1856 р. (№ 6329), засуджених більше, ніж на рік [239, s. 131–132].

Від старших прокурорів значною мірою залежала модернізація таких установ. Скажімо, старший прокурор при Вищому крайовому суді у Львові В. Данек доклався до реформи в'язниці на Бригідках – заснування школи, бібліотеки (у 1879 р. там було бл. 3 тис. книг), музичного гуртка (його знали у Львові як меломана). Крім того у Бригідках засновано власне виробництво, що дозволило закладові стати самоокупним [402]. Дійшло до того, що 1879 р. львівські шевці скаржилися до Вищого крайового суду у Львові, що в'язні шиють взуття, створюючи тим самим їм конкуренцію [191, арк. 1–19].

Особовий склад в'язниці на Бригідках на той час виглядав таким чином: директор (Голдасевич Едвард), управитель, контролер, три ад'юнкти, лікар, помічник лікаря, два вчителі, старший інспектор, дев'ять наглядачів і 99 охоронців. Крім того, духовну роботу (а також, по-суті, функції психолога) у в'язниці проводили священнослужителі католицької, греко-католицької, православної і юдейської конфесій [239, s. 132].

У 1878 р. розпочалося будівництво в'язниці у Станіславові [186, арк. 20], яке за шість років завершили і згідно розпорядження Міністерства юстиції (№ 10566) від 6 липня 1883 р. вона запрацювала. Новий тюремний заклад був розрахований на 900 місць (у звіті 1906 р. уже значилося 950 місць) і в ньому мали відбувати покарання особи чоловічої статті, “обряду греко-католицького і православного”, засуджені більш, ніж на рік позбавлення волі [241, s. 137–138]. Після відкриття в'язниці у Станіславові кількість в'язнів у Бригідках скоротилася до 1 тис. чол. в 1884 р., до 660-ти у 1906 р. і до 600 осіб у 1914 р. [249, s. 217].

Президент Вищого крайового суду у Львові А. Тхожніцький-Мнішек 30 квітня 1899 р. підписав розпорядження про порядок утримання засуджених у львівських тюрмах (“Порядок домашній для в'язниць ц.-к. судів повітових”), де було визначено всі права та обов'язки в'язнів. Цікавими виглядають заборони: “Строго заборонено порушувати спокій і порядок, особливо свистіти, співати,

галасувати, непристойні бесіди, безсоромні рухи, обзивання та ображання, створення таємних спілок, продаж, обмін або позичання предметів співв'язням... занедбування або пошкодження мурів, дверей, вікон й одягу ув'язненого, обдрапування стін і дверей, підслуховування або стукання в стіни чи двері, розмова через вікна..." [297, с. 56].

Аналізуючи історію прокуратури, можна зробити висновок: праця на посаді прокурора була вступом до кар'єри судді. Чимало суддів Вищого крайового суду у Львові перед своїм призначенням на судову посаду виконували функції прокурорів або їхніх заступників. Так, 11 лютого 1855 р. на посаду першого Генерального прокурора у Львові імператор призначив колишнього радника Крайового суду у Любляні Франца Омейца [227, с. 103]. На початку 1870-х він був звичайним радником Вищого крайового суду у Львові [235, с. 90]. Або інший приклад – заступником Генерального прокурора у 1868–1870 рр. був Карл Лідл, який пізніше – у 1886–1887 р. обіймав посаду віце-президента Вищого крайового суду у Львові [242, с. 50].

Перші Генеральні прокурори при Вищому крайовому суді у Львові були винятково німцями за походженням, аж поки 19 травня 1872 р. на цю посаду призначили першого поляка – Вінценти Данека (1812–1879) [239, с. 129]. Перед тим він устиг попрактикуватися при львівському, мостиському і краківських магістратах, попрацювати асесором у Золочеві, бургомістром Сокаля, Жовкви та Самбора. Після судової реформи 1855 р. В. Данека призначено керівником повітового суду у Бохні, а буквально за два місяці – державним прокурором при окружному суді Перемишля. У 1864 р. розпорядженням міністра юстиції його перевели на посаду прокурора при Крайовому суді Львова, де він набув собі авторитет поміж галицькими правниками. У ті роки В. Данек став кавалером Ордену залізної корони, отримав звання надвірного радника [402]. Після смерті В. Данека у 1879 р. посаду старшого прокурора обійняв радник Вищого крайового суду у Львові Францішек Жданський (1826–1899), який до того працював прокурором в окружних судах Станіславова і Тернополя. Імператор відзначив Ф. Жданського орденом Леопольда і званням надвірного радника.

Генеральні (старші) прокурори та їхні заступники (1855–1918 рр.)¹.

<i>Генеральний прокурор</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Заступники (з 1901 р. призначались дві особи)</i>	<i>Роки на посаді</i>
Франц Омейц (<i>Omeiz</i>)	1855–1863	Франц Буріан (<i>Burian</i>)	?–1858
		Теодор Мегоффер (<i>Mehoffer</i>)	1859–1860
		Александр Пауло (<i>Paulo</i>)	1861–1864
Моріц Ауфенберг (<i>Auffenberg</i>)	1864–1872	Юліан Гарбовський (<i>Garbowski</i>)	1865–1866
		Карл Лідл (<i>Lidl</i>)	1868–1870
		Йозеф Прхтель-Морав'янський (<i>Prchtel Morawiański</i>)	1871–1872
Вінценти Данек (<i>Danek</i>)	1873–1879	Людвік Мутц (<i>Mutz</i>)	1873–1875
		Теофіл Савчинський (<i>Sawczyński</i>)	1876–1881
Францішек Жданський (<i>Żdański</i>)	1880–1895	Адам Казімеж Генцель (<i>Henzel</i>)	1882–1885
		Ян Гіртлер Клеєборн (<i>Girtler Kleeborn</i>)	1885–1887
		Владислав Середовський (<i>Seredowski</i>)	1888–1890
		Альфред Гінце (<i>Hinze</i>)	1891–1893
		Станіслав Пржилуський (<i>Przyłuski</i>)	1894–1896
Філіп Воронецький	1896–1903	Ян Кіліан (<i>Kilian</i>)	1897
		І-й Тадеуш Маліна (<i>Malina</i>)	1898–1904
		П-й Едмунд Сверчинський (<i>Świerczyński</i>)	1901–1902
		П-й Адам Юліан Шнейдер (<i>Schneider</i>)	1903–1904
Генріх Гайдерер (<i>Hayderer</i>)	1904–1906	І-й Адам Юліан Шнейдер (<i>Schneider</i>)	1905–1906 (з продовженням)
		П-й Роман Ярослав Левицький (<i>Lewicki</i>)	1905
		II- посада вакантна	1906
Альфред Гінце (<i>Hinze</i>)	1907–1913	І-й Адам Юліан Шнейдер (<i>Schneider</i>)	1906–1913 (з продовженням)
		П-й Юліуш Калужняцький (<i>Kaluźniacki</i>)	1907 1908–1913 (з продовженням)
Тадеуш Маліна (<i>Malina</i>)	1914–1918	І-й Адам Юліан Шнейдер (<i>Schneider</i>)	1914–?
		П-й Юліуш Калужняцький (<i>Kaluźniacki</i>)	1914–?

¹ Складено на основі шематизмів за 1856–1914 рр.

У 1895 р. за власним бажанням він покинув займану посаду, а посаду старшого прокурора обійняв радник Вищого крайового суду Філіп Воронецький (?–1905) [453, s. 126]. Він мав досвід роботи як судовий ад'юнкт у Заліщиках, заступник державного прокурора у Станіславові і Коломиї, державний прокурор у Самборі. У 1890 р. імператор найменував Ф. Воронецького апеляційним радником у Львові і з того часу він виконував обов'язки заступника члена дисциплінарного сенату Вищого крайового суду у Львові, а протягом 1896–1903 рр. обіймав посаду старшого прокурора цього ж суду [402].

15 жовтня 1903 р. новим старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові був призначений Генрик Гайдерер (1853–1906), який походив з родини німецьких поселенців у Галичині. Свою судову кар'єру він розпочав у 1871 р., працюючи у різних повітових судах Східної Галичини. Після нетривалої служби при Верховному судовому і касаційному трибуналі у Відні, Г. Гайдерер посів посаду заступника державного прокурора у Перемишлі, звідки його переведено до Львова, де 1892 р. отримав звання судового радника. Шість років по тому став державним прокурором у цьому ж місті, а протягом 1903–1906 рр. обіймав посаду старшого прокурора [402].

29 червня 1906 р. новим старшим прокурором імператор призначив тогочасного очільника окружного суду в Стрию Альфреда Гінце (1848–?). У 1878 р. він став судовим ад'юнктом і брав участь у складанні ґрунтових книг у Галичині. За чотири роки був переведений до Жовкви, де так само займався складанням ґрунтових книг. Звідси А. Гінце перебрався до Львова, де став заступником Старшого прокурора. У зв'язку з утворенням у 1897 р. нового окружного суду в Стрию, його призначено президентом того суду і на цій посаді він залишався до 1903 р. За заслуги у сфері юриспруденції А. Гінце був нагороджений Орденом залізної корони III-го класу [402].

Наступним Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові був Тадеуш Маліна (1856–1933). У послужному списку цього правника досвід роботи судовим ад'юнктом у Перемишлі, заступником державного прокурора

при суді у Золочеві, заступником Старшого прокурора у Львові (з 1897 р.). У червні 1898 р. Т. Маліна отримав звання крайового судового радника, працюючи у наступні роки по чергово у Крайовому і Вищому крайовому суді Львова. У 1913 р. після нетривалої роботи у Відні при Найвищому трибуналі юстиції, Т. Маліну призначили Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові – останнім за влади Габсбургів [402]. Цьому правнику судилося також стати першим львівським прокурором у Польській державі (до 1929 р.). Усі вони були поляками.

Необхідно відзначити, що й чимало суддів, котрі працювали в колишніх австрійських судах, продовжили свою працю в судових установах Польської держави. Верифікаційна комісія при апеляційному суді Львова на підставі Закону від 13 листопада 1920 р. (№ 65) і розпорядження Міністерства юстиції II Речі Посполитої з 5 серпня 1920 р. (№ 77) враховувала стаж роботи колишніх суддів і прокурорів за Австро-Угорщини [184, арк. 1]. Не останню роль у цій перевірці відігравав політичний чинник. Наприклад, розглядаючи справи працівників суду містечка Гвіздець (Станіславівщина), комісія поділила всіх на прихильників польської влади, лояльних осіб і “радикальних українців”, яким вочевидь місця роботи в судах уже нової держави не знайшлося [179, арк. 27].

Були серед судових працівників і такі, які встигли за короткий час послужити відразу кільком урядам. Наприклад, при перевірці судових працівників Чорткова з’ясувалося, що відповідальний за ведення діловодства у місцевому окружному суді Костянтин Вербицький у свій час присягнув урядові ЗУНР, а потім виявив лояльність до поляків. Зважаючи на це, Верифікаційна комісія просила апеляційний суд врахувати той факт, що К. Вербицький не брав участі у бойових діях і присягнув Польській державі, й розпочати виплату йому з 31 серпня 1919 р. заробітної плати. І подібних випадків, документально засвідчених, зустрічаємо чимало [178, арк. 1].

За час існування Вищого крайового суду у Львові змінилося шість його президентів. Першим керівником суду був призначений Ігнаш Стройновський (Наказ на призначення № 288) [227, S. 98]. Його наступником нетривалий час

був Емануель Генрік Комерс-Лінденбах, барон, таємний радник, кавалер ордену Леопольда, одночасно президент вищого суду у фінансових злочинах [225, s. 173].

Таблиця 3.7

Керівники Вищого крайового суду у Львові (1855–1914 рр.)¹

<i>Президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Вице-президент</i>	<i>Роки на посаді</i>
Ігнаш Стройновський (<i>Strojnowski</i>)	1855– 1867	Петер Вреха (<i>Vrecha</i>)	1855–1857
		Йозеф Мохнацький (<i>Mochnacki</i>)	1858–1862
		Максиміліан Фюгер (<i>Füger</i>)	1863–1868
Емануель Генріх Комерс- Лінденбах (<i>Komers- Lindenbach</i>)	1868– 1872	Карл Польберг (<i>Pohlberg</i>)*	1869–1871
		Посада вакантна	1872
Йозеф Шенк (<i>Schenk</i>)	1873– 1887	Фрідріх Кьорбер (<i>Körber</i>)**	1873–1885
		Карл Лідл (<i>Lidl</i>)	1886–1887
Якуб Сімонович (<i>Simonowicz</i>)	1888– 1895	Альфред Канне (<i>Kanne</i>)	1888–1891
		Александр Мнішек- Тхожніцький (<i>Tchorznicki-Mniszek</i>)	1891–1895
Александр Мнішек- Тхожніцький (<i>Tchorznicki- Mniszek</i>)	1895– 1912	Ян Дилевський (<i>Dylewski</i>)	1896–1910
Адольф Червінський (<i>Czerwiński</i>)	1912– 1914	Станіслав Кароль Пржилуський (<i>Przyłuski</i>)***	1910–1914

Авторитетним президентом Вищого крайового суду у Львові був Йозеф Шенк, уродженець м. Оломоуц (нині Чехія), барон, таємний радник, доктор права, кавалер орденів Франца Йосифа та Леопольда [237]. До того як посісти

¹ Складено на основі шематизмів Королівства Галичини і Володимерії за 1856–1914 роки.

* Барон, д-р права, президент правничої екзаменаційної комісії.

** Кавалер ордену Леопольда, почесний громадянин міста Золочів.

*** Похований на Личаківському цвинтарі м. Львова.

президентську посаду у Вищому крайовому суді Львова, Й. Шенк очолював окружний суд у Станіславові, після чого 31 липня 1866 р. став президентом Крайового суду у Чернівцях. Згодом його призначили радником Найвищого суду у Відні, звідки наприкінці 1872 р. скерували до Львова. Й. Шенк був почесним мешканцем міст Бучач, Коломия, Чернівці, Сянок [447, s. 35]. Наступником Й. Шенка з 1873 р. був Якуб Сімонович, таємний радник, член Найвищого державного суду, кавалер ордену імператора Леопольда. Протягом листопада 1873 – січня 1874 рр. був урядовим комісаром на IV сесії Галицького крайового сейму. Після відставки Я. Сімонович проживав у Львові на вул. Крашевського, 1 (нині вул. Соломії Крушельницької) [453, s. 103].

Найдовше – протягом 17-ти років – судову владу Східної Галичини і Буковини очолював Александр Тхожніцький-Мнішек (1851–1916) – доктор права, таємний радник, кавалер орденів Франца Йосифа та Леопольда. Він народився у шляхетській родині в с. Чуловичі (нині Городоцького р-ну Львівської обл.). У 1867 р. вступив на юридичний факультет Львівського університету, після закінчення якого практикувався у казначействі Львова. У вересні 1872 р. А. Тхожніцький-Мнішек здобув ступінь доктора права і невдовзі розпочав судову практику. Станом на 1873 р. він працював у повітовому суді м. Мостиська, згодом судовим аускультантом, ад'юнктом повітового суду у Ярославі, звідки був переведений на аналогічну посаду до Львова. Після цього, у 1877 р. А. Тхожніцький-Мнішек перебрався до Відня, де отримав посаду у Верховному суді, а вже рік по тому був переведений на роботу до Міністерства юстиції. Імператор надав йому почесне і високе звання камергера. А. Тхожніцькому-Мнішеку давалося досить швидко підніматися кар'єрними сходами, причому не вдаючись до зовнішньої протекції і він це з гордістю підкреслював [403].

У 1883 р. уже авторитетний юрист повернувся у Східну Галичину аби знову обійняти посаду в одному із місцевих повітових судів, на цей раз – у Коломій. У цьому місті А. Тхожніцький-Мнішек ініціював створення колегії адвокатів за зразком подібних об'єднань у містах краю, ставши 1888 р. її

головою [252]. У грудні 1891 р. А. Тхожніцький-Мнішек був призначений віцепрезидентом Вищого крайового суду у Львові [243]. Після прибуття до міста 1 лютого наступного року він склав присягу, а за три дні відбулося урочисте представлення заступника Я. Сімоновича перед радниками суду.

У 1895 р. колишній президент Вищого крайового суду у Львові Я. Сімонович подав у відставку із займаної посади і міністр юстиції Австрії запропонував на цю посаду кандидатуру А. Тхожніцького-Мнішека [253]. Його інавгурація на цю високу посаду стала кульмінацією суддівської кар'єри. Після прибуття до Львова А. Тхожніцький-Мнішек жив у будинку, розташованому на вул. Словацького, 12 [453, с. 114] (пізніше і аж до початку Першої світової війни на вул. Міцкевича, 24).

Незабаром після вступу на пост Президента Вищого крайового суду у Львові А. Тхожніцький-Мнішек ініціював внесення змін і доповнень до цивільно-процесуального законодавства. Нововведення зачіпали не лише принципи австрійських судових розглядів, але й вимагали змін у внутрішній побудові судів. Для вирішення цього завдання А. Тхожніцький-Мнішек підійшов відповідально і наприкінці 1895 р. відбув на стажування до Німеччини аби дізнатися про практичні аспекти використання пруських цивільних процедур. За наслідками поїздки А. Тхожніцький-Мнішек розпорядився підготувати відповідні інструкції і започаткувати чотиритижневі навчальні курси для суддів [250].

Важливою складовою діяльності Вищого крайового суду у Львові за час керівництва А. Тхожніцького-Мнішека стала співпраця цієї судової інституції із юристами-науковцями, зокрема Львівського університету. Прикладом такої співпраці слугує залучення до окремих справ думки авторитетного правника Освальда Бальцера. Зокрема, А. Тхожніцький-Мнішек і О. Бальцер брали участь у судовому процесі щодо територіальної приналежності озера "Морське око" [269, с. 154]. Суперечка про юрисдикцію над цією територією у межах Західної Галичини набула політичного характеру між угорською і польською частинами Австро-Угорщини. Відтак у жовтні 1896 р. Імператор Франц Йосиф

ініціював створення спеціального арбітражу у складі трьох осіб: по представнику від угорців і поляків та незалежного юриста. Власне, з польського боку інтереси відстоював президент Вищого крайового суду у Львові А. Тхожніцький-Мнішек, який за допомогою аргументів, наданих професором права Львівського університету О. Бальцером, зумів у 1902 р. довести приналежність “Морського ока” до польських, а не угорських земель [431].

Одним із перших кроків на посаді Президента Вищого крайового суду у Львові стало звернення до Міністерства юстиції з проханням збільшити кількість судових працівників у Галичині, де їхнє число у розрахунку на кількість населення було меншим, ніж деінде [256]. Уже восени 1895 р. стараннями Вищого крайового суду у Львові було відкрито 53 нові суддівські посади, 65 канцелярських і 67 возних. Чергове збільшення кількості суддів відбулося 1901 р., коли додалася 71 нова посада [255]. Загалом за 17 років президентства А. Тхожніцького-Мнішека кількість суддів у Галичині і Буковині зростає з 627-и до 1 200 осіб [403].

Іншою заслугою А. Тхожніцького-Мнішека було створення нових судових закладів і будівництво приміщень для вже існуючих судів. Проблема часто полягала у тому, що багато судів містилися в орендованих будинках або у непристосованих приміщеннях, як наприклад колишніх монастирських кляшторах. Першим нове приміщення отримав 31 жовтня 1897 р. суд у Стрию, відкритий за участю президента Вищого крайового суду. На відкритті нового приміщення стрийського суду А. Тхожніцький-Мнішек звернув увагу присутніх на шляхетне покликання роботи суддів. Він, зокрема, наголосив, що суддя має бути об’єктивним, неупередженим, не виявляти свою симпатію до тієї чи іншої політичної партії, національності, релігії, а основою судочинства має бути “істина і закон” [254]. У жовтні 1909 р. відкрито нове приміщення для суду і в’язниці у Самборі, в листопаді 1911 р. у Чорткові. Під час церемонії відкриття нового судового приміщення у Чорткові, А. Тхожніцькому-Мнішеку надано статус почесного громадянина цього міста [251].

Безумовним успіхом діяльності А. Тхожніцького-Мнішека, як Президента Вищого крайового суду у Львові, стало створення восьми нових повітових судів у Галичині і на Буковині – в Отинії і Підволочиську (1897 р.), Вашківцях (1898 р.), Боянах (1904 р.), Більшовцях (1905 р.), Яблуневі (1907 р.), Столпиканах (1910 р.), Підкаменю (1911 р.). Загалом, на час його відставки з посади Президента, із 13-ти окружних судів для п'яти збудовано нові приміщення, відкрито 55 нових приміщень для повітових судів [403].

Останнім президентом Вищого крайового суду у Львові часів Австро-Угорщини був Адольф Червінський (1852–1937), кавалер ордену Леопольда. Йому з 1919 р. також судилося стати першим президентом Апеляційного суду у Львові. Уже в міжвоєнній Польщі він автор низки правничих досліджень, як-от: *“Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r. Dz. Ust. nr 12 poz. 93: odczyt wygłoszony przez autora w Polskim Tow. Prawniczym we Lwowie w dn. 2 i 9 marca 1928 roku”* (1928), *“Postępowanie karne przed sądem pierwszej instancji: wedle Kodeksu postępowania karnego z dnia 19-go marca 1928 r. nr. 33, poz. 313 dz. u. Rz. P.”* (1929), *“O dowodach wedle Kodeksu Postępowania Cywilnego: z 29 listopada 1930, Nr. 83, poz. 651 Dz. U. R. P.”* (1931), *“Problem unifikacji osobowego prawa małżeńskiego w Polsce”* (1936). Похований на Личаківському цвинтарі у Львові [417].

Висновки до розділу 3

З часу приєднання Галичини до складу Австрійської монархії у краї почергово діяло декілька судових установ, що виконували роль апеляційної інстанції, а саме: Вищий губернаторський суд, Королівський (Імператорсько-Королівський) трибунал та Апеляційна рада, Апеляційний (Апеляційний і Кримінальний) вищий суд. Після революції “весни народів” 1848–1849 р. у державі було здійснено ґрунтовну судову реформу, наслідком якої стало створення нових апеляційних інституцій – Вищих крайових судів у Львові і Кракові.

Вищий крайовий суд у Львові створено у 1855 р. і він функціонував як III-тя інстанція для повітових судів і II-а інстанція для крайових судів. Даний суд складався з декількох структурних частин, зокрема президії, цивільного сенату, кримінального сенату, дисциплінарної комісії для судових службовців і тюремної охорони, фінансового відділу з канцелярією. До структури суду належала також прокуратура, керівник якої звітував перед Вищим крайовим судом у Львові. Його повноваження поширювалися на судовий округ, що охоплював східну частину Галичини й Буковину – один з найбільших у державі. За час існування Вищого крайового суду у Львові територія його правочинності майже не змінилася, за винятком, коли відбувалося розділення існуючих окружних та повітових судів і створення нових.

У керівництві суду на початках його функціонування переважали німці, а орієнтовно з 1870-х років суттєво зросла частка поляків. На жаль, кількість українців серед суддів чи навіть технічних працівників Вищого крайового суду у Львові була незначною. Це пояснюється, з одного боку, нестачею кваліфікованих кадрів (переважання духовної інтелігенції над світською, до того ж більшість українських правників віддавала перевагу праці в адвокатурі), а з другого боку, певними дискримінаційними заходами місцевої влади, контрольованої поляками.

У Вищому крайовому суді Львова домінували розгляди цивільних справ, зокрема, що стосується майнових суперечок. Крім цивільних справ, які домінували протягом всього існування суду, до його сфери діяльності належали векселеві справи; справи у сфері гірничого судочинства; справи судового адміністрування (дисциплінарні питання, складання списків адвокатів у карних справах, відкриття нових судових закладів і адвокатських контор, призначення і переведення суддів) тощо.

РОЗДІЛ 4

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО КРАЙОВОГО СУДУ У ЛЬВОВІ

4.1. Підзаконна правотворчість

Однією з маловідомих форм діяльності Вищого крайового суду у Львові була підзаконна правотворчість – видання підзаконних нормативно-правових актів (обіжників), які забезпечували виконання нормативних актів Міністерства юстиції [46, арк. 2; 223]. Як відомо, правотворчість є одним з напрямів діяльності держави, пов'язана із офіційним закріпленням юридичних норм шляхом встановлення приписів, внесення до них змін та доповнень [450]. Залежно від юридичної сили актів, правотворчість поділяється на: 1) законотворчість (правотворчість вищого представницького органу, у процесі якої парламентом видаються нормативно-правові акти вищої юридичної сили – закони); 2) підзаконну правотворчість (її змістом є видання підзаконних нормативно-правових актів органами держави та місцевого самоврядування) [338, с. 109–110]. Далеко не всім юридичним нормам необхідно надавати форму законів, адже деякі суспільні відносини можуть бути врегульовані підзаконними актами, нормативними договорами тощо. Крім всього іншого, підзаконна правотворчість характеризується більшою оперативністю, гнучкістю, меншою формальністю, більшою компетентністю конкретних суб'єктів, які її здійснюють [289, с. 129].

6 вересня 1897 р. Вищий крайовий суд у Львові видав обіжник, яким вирішив питання про форму відносин судових органів Галичини з військовими органами [41, арк. 5]. Зокрема 12 серпня 1897 р. Міністерство юстиції отримало скаргу від Міністерства оборони про те, що галицькі суди кореспондують із військовими органами через документи польською та німецькою мовою, хоча офіційною мовою в австрійських збройних силах на той час була виключно німецька. Відтак у своєму обіжнику від 6 вересня 1897 р. Президія Вищого

крайового суду у Львові постановила, щоб усі суди його округу контактували з військовими органами лише німецькою мовою [223, s. 16–17]. Натомість ще з 1869 р. польська мова була офіційною мовою судочинства в судових органах Галичини [264, с. 33].

3 жовтня 1897 р. Міністерство юстиції затвердило своїм рескриптом тексти службових присяг для посадових осіб органів судової влади. Відтак Вищий крайовий суд у Львові для забезпечення виконання згаданого рескрипту видав обіжник від 18 жовтня 1897 р., яким зобов'язав скласти службову присягу наступних посадових осіб:

- голів окружних судів за текстом, передбаченим для голів крайових судів;
- заступників голів окружних судів за текстом, передбаченим для заступників голів крайових судів і заступників голови Вищого крайового суду;
- секретарів і судових ад'юнктів;
- судових практикантів;
- начальників канцелярій, службовців канцелярії, канцеляристів, асистентів канцелярії та виконавчих службовців;
- помічників канцелярії [223, s. 17–18].

Міністерство юстиції 24 жовтня 1897 р. затвердило своїм рескриптом тарифи оплати праці свідків і спеціалістів у цивільному судочинстві. Відтак 4 листопада 1897 р. Президія Вищого крайового суду у Львові видала обіжник, яким зобов'язала канцелярії усіх судів округу ознайомитися з відповідним міністерським рескриптом і виконувати його. Також цей обіжник зобов'язував усі суди першої інстанції після спливу 1898 р. вивчити практику виконання згаданого міністерського рескрипту та не пізніше як 15 січня 1899 р. подати у Вищий крайовий суд свої рекомендації щодо зміни тарифів оплати праці свідків і спеціалістів [223, s. 25].

Президія Вищого крайового суду у Львові 11 листопада 1897 р. видала обіжник, який мав на меті упорядкувати час роботи судів його округу, оскільки тогочасне законодавство не встановлювало чітких хронологічних рамок щоденної роботи судів. Відтак Президія Вищого крайового суду у Львові

постановила про те, що години роботи судів у його окрузі повинні бути наступними:

1) Для Вищого крайового суду, Львівського крайового суду та повітових судів у Львові – з 9:00 до 16:00; для їх канцелярій – з 8:30 до 16:30. О 12 годині голові відповідного суду дозволялося оголосити коротку перерву для відпочинку та харчування. У святкові дні робота цих судів і їх канцелярій повинна була тривати з 10:00 до 14:00, а в неділю та на Різдво Христове – з 10:00 до 13:00.

2) Для всіх інших судів округу, що не знаходилися у Львові – з 9:00 до 14:00 та з 16:00 до 18:00; для їх канцелярій – з 8:30 до 14:00 та з 16:00 до 18:30. У святкові дні робота цих судів і їх канцелярій повинна була тривати з 9:00 до 11:00 та з 12:00 до 14:00, а в неділю та на Різдво Христове – з 9:00 до 11:00 та з 12:00 до 13:00 [223, s. 32–34].

У 1898 р. австрійське Міністерство юстиції видало рескрипт, яким доручило всім прокурорам держави контролювати та виявляти у пресі факти наклепів щодо посадових осіб і органів публічної влади, оскаржуючи їх у суді з метою наступного спростування у відповідних виданнях [45, арк. 21, 7]. На виконання цього рескрипту Президія Вищого крайового суду у Львові 12 березня 1898 р. видала обіжник, яким доручила судам його округу якнайшвидше розглядати відповідні звернення прокурорів, і в разі виявлення неправдивих фактів, зобов'язувати видання у наступних випусках спростовувати зазначені помилки. Президія рекомендувала судам, щоб такі спростування були якомога більш чіткими, короткими не породжували продовження дискусії з поширювачам неправдивої інформації, оскільки вони могли завдати шкоду авторитету судової влади [223, s. 83–84].

На початку 1898 р. до Вищого крайового суду у Львові надійшло звернення крайової комендатури жандармерії про те, судові органи ще до відкриття виконавчого провадження зверталися до дільниць жандармерії з клопотання про допомогу при виконанні судового акту, хоча насправді не зазнавали опору та не зверталися за допомогою до місцевої поліції. Також

крайова комендатура жандармерії повідомила Вищий крайовий суд у Львові про те, що помічник возного (тогочасного судового службовця та виконавця), який ледве умів писати, представився перед жандармами як виконавчий орган і вимагав допомогти йому виконати судовий акт.

З огляду на зазначені обставини Президія Вищого крайового суду у Львові 29 березня 1898 р. видала обіжник, яким закликала всі суди його округу контролювати дотримання їх возними вимог § 26 Виконавчої ординації від 27 травня 1896 р. і ст. 14 Службової інструкції для виконавчих органів від 12 липня 1897 р., на підставі яких вони могли звертатися за допомогою у виконанні судового акту до органів жандармерії за умови, що особа здійснювала опір при його виконанні, а також у разі, коли допомога місцевої поліції виявилася недостатньою. Відтак судові виконавці не можуть звертатися за допомогою до жандармів одразу та безпосередньо, не дотримуючись зазначених умов.

Тим паче, помічник возного не мав права ні самостійно виконувати судовий акт, ні звертатися до жандармерії чи поліції за допомогою у його виконанні. Законодавство вимагало, щоб помічники судових возних уміли читати і писати, тому прийняття на службу осіб, які цим вимогам не відповідали, було недопустимим. За таке порушення повинен був нести дисциплінарну відповідальність голова відповідного суду [223, s. 91–93].

Прокуратура 1 квітня 1898 р. звернулася до Вищого крайового суду у Львові з повідомленням про те, що в його окрузі трапляються випадки, коли вагітні жінки, засуджені за вчинення злочинів, відбувають покарання в загальних пенітенціарних закладах. Однак згідно з міжнародним договором, укладеним із організацією “Сестри милосердя” вагітні жінки повинні були відбувати покарання в окремих спеціальних закладах. Тому Президія Вищого крайового суду у Львові своїм обіжником від 26 квітня 1898 р. звернулася до судів його округу з вимогою про те, щоб перед направленням жінок у пенітенціарні заклади, їх обов’язково оглядав лікар, і в разі виявлення їх

вагітності вони скеровувалися у спеціальні заклади для відбування покарання вагітними жінками [223, s. 106–107].

Президія Вищого крайового суду у Львові 4 травня 1898 р. на підставі звернення військового коменданта в Перемишлі видала обіжник, яким зобов'язала всі суди округу якомога швидше розглядати судові справи призовників і віськовослужбовців, а також у найкоротші строки приводити у виконання покарання щодо них. Це було необхідним для якнайшвидшого укомплектування штату збройних сил. З метою усунення проявів «судової тяганини» Президія Вищого крайового суду у Львові також видала обіжник від 5 травня 1898 р., яким зобов'язала усі суди свого округу в найкоротші строки вирішувати дисциплінарні справи їхніх службовців, щоб якнайшвидше відновлювати функціональну готовність суду [223, s. 115–117].

За зверненням Крайового намісництва Вищий крайовий суд у Львові 26 вересня 1898 р. видав обіжник, на підставі якого доручив усім головам судів його округу забезпечити скерування осіб, які відбули покарання та мають венеричну хворобу, у лікарні для їхнього подальшого лікування [223, s. 165].

Узагальнивши судову практику щодо розгляду цивільних спорів про право володіння нерухомим майном, яка склалася в Галичині після прийняття австрійського Цивільного процесуального кодексу 1895 р., Президія Вищого крайового суду у Львові 26 вересня 1898 р. видала обіжник, що мав на меті виправити ситуацію із неправильним застосуванням цивільно-процесуальних норм. Йшлося про те, що в тогочасній Галичині склалася хибна судова практика, коли суди призначали час розгляду цивільних справ про спори щодо володіння нерухомим майном лише після проведення огляду на місці розташування предмету спору та сплати позивачем витрат щодо його здійснення. У разі несплати позивачем відповідних коштів, суди відмовлялися відкривати провадження в зазначеній категорії справ [41, арк. 13].

Вищий крайовий суд у Львові визнав таку практику неправомірною та наголосив на тому, що огляд на місці розташування предмета цивільного спору не може вважатися обов'язковою умовою розгляду всіх справ про володіння

нерухомістю. Він наполягав, щоб суди призначали такий огляд, виключно виходячи з матеріалів справи. Зокрема при розгляді спору про володіння будинком Вищий крайовий суд постановив користуватися судам картою іпотечного уряду замість проведення безпосереднього огляду. Коли ж мова йшла про менші об'єкти (дерева, рови тощо), не відображені в картах іпотечного уряду, Вищий крайовий суд дозволив позивачу представити як доказ його власний (або ж виконаний на замовлення) креслярський малюнок відповідних об'єктів. Їх офіційний огляд за участю геодезиста та службовця суду повинен був бути призначеним тільки за умови, що відповідач опротестував відповідний малюнок як неточний [223, s. 194–196].

В обіжнику Президії Вищого крайового суду у Львові від 29 вересня 1898 р. йшлося про те, що протягом попереднього півріччя суди його округу мали значні труднощі в процесі поштових відправлень судових повідомлень і документів, зумовлені великими чергами та несвоєчасною доставкою таких листів [41, арк. 19]. Як наслідок, відбувалися значні затримки в діяльності судів, а окрему кореспонденцію їм доводилося надсилати на значні відстані через своїх возних та інших службовців. Вищий крайовий суд у Львові звернувся з цього приводу до крайової Дирекції пошти та телеграфів, яка встановила причини зазначених труднощів, і притягнула винуватців до дисциплінарної відповідальності, гарантуючи Вищому крайовому суду належне функціонування в подальшому та недопущення подібних випадків. Відтак Вищий крайовий суд у Львові закликав суди свого округу продовжити співпрацю з поштою у звичному режимі, дотримуючись вимог судової інструкції [223, s. 201–203].

Отже, Вищому крайовому суду у Львові були делеговані повноваження виконавчої влади у сфері управління юстицією в його окрузі, оскільки спеціальних органів виконавчої влади на рівні краю, що могли б виконувати цю функцію, не було утворено. Під час видання своїх обіжників Вищий крайовий суд у Львові також здійснював функцію підзаконної правотворчості, регулюючи відносини щодо забезпечення судочинства в Галичині.

4.2. Порядок та особливості розгляду цивільних справ

Як вище зазначалося, наслідком проведення кодифікаційних робіт в Австрії став, загальний судовий порядок, затверджений Йосифом II 1 травня 1781 р. У 1790–1792 рр. було здійснено перегляд процесуального законодавства. Перероблений цивільно-процесуальний кодекс набрав чинності 19 грудня 1796 р. у Західній Галичині (а 1807 р. – у Східній Галичині та Буковині). Складений 1825 р. новий проект цивільно-процесуального кодексу не отримав схвалення. Дещо пізніше набули чинності, зокрема такі його розділи: про адвокатську ординацію 1849 р., закон про компетенцію судів 1852 р., закон про судочинство у безспірних справах 1854 р. Новий етап розвитку цивільно-процесуального законодавства започаткувала революція 1848 р. Ще в Конституції 4 березня 1849 р. було закладено принцип про те, що судовий розгляд повинен відбуватися усно і публічно. Відповідно до цього з цим з'явилися нові проекти цивільно-процесуального кодексу у 1858, 1862, 1867, 1876, 1893 рр. Лише останньому з них, розробленому вченим-правознавцем Віденського університету Францом Кляйном і поданому палаті депутатів 20 березня 1893 р., судився успіх. Він був прийнятий 1 серпня 1895 р. як закон “Про судовий процес у цивільних справах” і набув чинності з 1 січня 1898 р. [302, с. 122–123]. Крім того, були затверджені й інші нормативно-правові акти, що регулювали здійснення цивільного судочинства. Зокрема § 3 цивільного процесуального кодексу від 1 серпня 1895 р. встановив, що в разі розгляду цивільних справ у першій інстанції повітовими судами, у другій інстанції їх повинні були розглядати крайові чи окружні суди, а в третій – Верховний судовий і касаційний трибунал. Натомість § 4 згаданого документа передбачив, що в разі розгляду цивільної справи у першій інстанції окружними, крайовими чи торгівельними судами, рішення щодо неї могло бути оскарженим у Вищому крайовому суді, а в третій інстанції дану справу повинен був розглядати Верховний судовий і касаційний трибунал [221, с. 333].

З огляду на цю обставину варто більш детально проаналізувати розмежування компетенції у цивільних справах в першій інстанції між

повітовими й окружними (крайовими) судами. Повітові суди розглядали такі категорії цивільних справ:

- майнові спори наказного провадження, якщо вартість їхнього предмету не перевищувала п'ятиста золотих (натомість майнові спори позовного провадження повинні були розглядати окружні та крайові суди незалежно від вартості предмета спору);

- справи про встановлення батьківства позашлюбної дитини та юридичні обов'язки позашлюбного батька щодо дитини та її матері;

- спори щодо встановлення та спростування меж нерухомого майна;

- спори з приводу порушення володіння, коли зміст позову стосувався охорони чи повернення останнього фактичного володіння;

- спори, які виникали з договору найму маєтку;

- не виключені з юрисдикції загальних судів спори щодо найму слуг і послуг, які вони повинні надавати роботодавцеві та членам його сім'ї; спори між господарями землі чи лісу та їх помічниками і поденниками; спори між власником судна та членами екіпажу; спори між власниками гірничих закладів та іншими роботодавцями з одного боку, а з іншого – з їх робітниками й іншими працівниками;

- спори між власниками суден, транспортних засобів та інших закладів з одного боку, а з іншого – клієнтами, що користуються їхніми послугами;

- спори з приводу вад у тварин [221, s. 333].

Крайовим і окружним судам були підвідомчі усі цивільні справи, не віднесені до компетенції повітових судів. Виключною сферою юрисдикції окружних і крайових судів були такі цивільні справи:

- спори про визнання чи заперечення батьківства дитини, народженої у шлюбі;

- справи про примусову сепарацію (окреме проживання чоловіка та дружини), про розлучення та про визнання шлюбу недійсним;

- спори, що виникали з майнових і особистих немайнових правовідносин подружжя, між батьками та дітьми,

- спори про юридичне правонаступництво;
- земельні спори [221, s. 341].

Відповідно до § 8 закону про цивільну юрисдикцію 1895 р. Вищий крайовий суд розглядав апеляції на рішення у цивільних справах сенатом у складі головуючого та чотирьох суддів [221, s. 334].

§ 31 закону про цивільну юрисдикцію 1895 р. уповноважив Вищий крайовий суд у випадках, коли він вважатиме це доцільним, за зверненням сторони цивільної справи перевести таку справу з провадження суду, якому вона підсудна, в провадження іншого суду його округу. Коли цивільна справа стосувалася спадщини, опіки чи піклування, за наявності зазначених умов, Вищий крайовий суд мав право перевести її з провадження повітового суду на розгляд окружного чи крайового суду його округу [221, s. 337].

Австрійський ЦПК 1895 р. передбачав три способи оскарження судових актів: апеляцію (спосіб оскарження рішень у цивільних справах перших інстанцій), ревізію (спосіб оскарження рішень у цивільних справах других інстанцій) та рекурс (спосіб оскарження судових ухвал у цивільних справах). Відтак Вищий крайовий суд у Львові мав право розглядати апеляції та рекурси щодо судових рішень і ухвал окружних, крайових і торгівельних судів [32, арк. 10–13]. Ревізії у цивільних справах повинен був розглядати лише Верховний судовий і касаційний трибунал.

Вищий крайовий суд у Львові, розглядаючи апеляції, досліджував законність розгляду і вирішення цивільної справи у першій інстанції в межах апеляційних вимог. Згідно з § 463 ЦПК 1895 р. провадження в судах другої інстанції було аналогічним провадженню у першій інстанції, крім винятків, передбачених відповідними статтями цього документа. В апеляційній інстанції інтереси сторін цивільної справи повинні були представляти адвокати [221, s. 435].

Загальний строк апеляційного оскарження в цивільному судочинстві становив 14 днів з моменту отримання сторонами письмових примірників судового рішення, а малозначних справах – з дня оголошення судового рішення

в залі суду. Апеляція подавалася шляхом внесення стороною апеляційного листа в суді першої інстанції, який розглянув цивільну справу [32, арк. 21]. У разі пропущення строку апеляційного оскарження, суд першої інстанції повинен був відхилити апеляційний лист. Як правило, його повинен був внести адвокат, однак у тих місцевостях, де в судовому окрузі проживало менше двох адвокатів, сторона могла внести апеляційний лист самостійно. Суддя, який складав протокол внесення апеляційного листа, повинен був проконтролювати, щоб сторона належно вказала підстави оскарження, апеляційні вимоги, обставини справи та докази на підтримку її апеляційних вимог. Також суддя повинен був попередити сторону про юридичні наслідки подання нею апеляційного листа. Внесення апеляційного листа зупиняло дію рішення суду першої інстанції та його виконання аж до вирішення справи в апеляційному порядку [221, s. 435].

Відповідно до § 467 ЦПК 1895 р. апеляційний лист повинен був містити такі елементи:

- найменування суду другої інстанції;
- вказівку на рішення, що оскаржувалося;
- положення судового рішення, які оскаржуються, підстави їх можливого скасування, клопотання про скасування чи зміну рішення, а також зміст зазначених змін;
- виклад фактів і доказів, які могли підтвердити апеляційні вимоги;
- підпис адвоката чи сторони цивільної справи [221, s. 435].

Після складення протоколу про внесення апеляції суд першої інстанції повинен був надіслати витяг із нього із зазначенням усіх деталей апеляційного листа й апеляційної інстанції, що повинна була розглядати справу, до протилежної сторони справи. Якщо противник апелянта мав намір в апеляційній інстанції використовувати для спростування апеляційних вимог новими фактами та доказами, яких не було заявлено в суді першої інстанції, він повинен був у чотирнадцятиденний термін від часу отримання повідомлення про апеляційне оскарження подати лист про відповідні факти та докази у суд

першої інстанції, котрий розглянув дану справу. Після отримання судом першої інстанції повідомлення про ознайомлення відповідача із апеляційним оскарженням, він повинен був надіслати в суд другої інстанції матеріали відповідної справи, апеляційний лист, а також лист протилежної сторони [221, s. 435].

При надходженні матеріалів цивільної справи у Вищий крайовий суд у Львові, суддя, призначений у ній головою, повинен був ретельно вивчити їх. За результатами цього вивчення суддя був уповноваженим внести цивільну справу на закриті засідання сенату без попереднього усного розгляду, якщо:

- справа була непідвідомча даному суду апеляційної інстанції;
- апеляція була юридично недопустимою (такою вважалася апеляція особи, яка не виступала стороною цивільної справи чи попередньо відмовилася її подавати) чи поданою з порушенням встановленого строку;
- в апеляційному листі не було вказано рішення, яке підлягало оскарженню, не було зазначено чіткої апеляційної вимоги чи юридичних підстав її обґрунтування;
- якщо апеляція на заочне судове рішення полягала тому, що суд першої інстанції не мав права розглядати цивільну справу заочно;
- якщо в апеляції була вимогла визнати судовий розгляд або судове рішення першої інстанції недійсними;
- якщо суддя в ході вивчення справи прийшов до висновку, що судовий розгляд або судове рішення першої інстанції можуть бути визнані недійсними, хоча апелянт про це не заявляв [221, s. 436].

У зазначених випадках сенат Вищого крайового суду у Львові розглядав апеляцію на закритому засіданні, і без попереднього усного розгляду приймав по ній ухвалу. Якщо сенат Вищого крайового суду у Львові вважав, що для відхилення апеляції чи з'ясування її обґрунтованості необхідні пояснення сторін або суду першої інстанції чи інші заходи, це необхідно було виконати (§ 473 ЦПК 1895 р.). Коли Вищому крайовому суду у Львові не була підсудною відповідна апеляція, він повинен був передати справу компетентному суду. В

разі обґрунтованого оспорення можливості заочності судового рішення у певній справі, Вищий крайовий суд у Львові повинен був скасувати відповідне рішення та повернути справу для продовження провадження відповідному суду першої інстанції [32, арк. 21–23].

Якщо апелянт заявляв про те, що суд першої інстанції не мав права розглядати відповідної справи, Вищий крайовий суд у Львові при підтвердженні згаданої обставини повинен був скасувати рішення суду першої інстанції та надіслати справу компетентному суду. § 476 ЦПК 1895 р. вимагав, щоби при повторному розгляді справи компетентним судом він враховував матеріали провадження попереднього суду та висновки апеляційної інстанції. Він повинен був враховувати свідчення та докази, надані суду, що розглядав справу вперше, хоча сторони могли надавати і нові свідчення, спростовувати аргументи протилежних сторін, а також надавати нові докази.

Вищий крайовий суд у Львові згідно з § 477 ЦПК 1895 р. повинен був визнати рішення в цивільній справі суду першої інстанції недійсним у тих випадках, коли:

- справу вирішив суддя, який відповідно до закону не мав права її вирішувати, і повинен був заявити самовідвід;
- склад суду не відповідав законодавчим вимогам;
- через службову недбалість або умисно стороні не було надано можливість захищати свої інтереси у справі;
- інтереси особи не представляв адвокат, коли таке представництво було необхідним згідно закону;
- справа не підлягала судовому вирішенню;
- розгляд цивільної справи відбувався закрито із неправомірних підстав;
- сторони всупереч законодавству внесли свої записи в матеріали справи;
- рішення суду першої інстанції суперечило саме собі своїм змістом, було позбавлене логічного сенсу чи не могло бути коректованим апеляційною інстанцією [221, s. 436–437].

У разі скасування Вищим крайовим судом у Львові рішення суду першої інстанції з приводу неможливості розгляду цієї справи в судовому порядку, провадження по справі вважалось закритим. З інших підстав скасування судового рішення апеляційною інстанцією супроводжувалося поверненням цивільної справи першій інстанції для повторного розгляду. Коли обидві сторони справи впродовж восьми днів з часу скасування рішення суду першої інстанції зверталися до Вищого крайового суду у Львові з клопотанням розглянути справу по суті як органом першої інстанції, Вищий крайовий суд у Львові повинен був, не передаючи цивільну справу відповідному крайовому, окружному чи торговельному, розглянути її як перша інстанція (§ 478 ЦПК 1895 р.) [221, с. 437–438].

Коли голова сенату Вищого крайового суду у Львові, переглянувши матеріали цивільної справи, не знайшов підстав, зазначених вище, він повинен був передати її на усний розгляд сенату, котрий відбувався межах чотирнадцятиденного строку. Якщо сторони попередньо вказали адвокатів, які їх будуть представляти, Вищий крайовий суд у Львові викликав їх на відповідне судове засідання. Також викликалися свідки та експерти, якщо на їхні покази покликалися сторони в апеляційному листі чи відповіді на нього (§ 480–481 ЦПК 1895 р.).

З моменту відкриття усного розгляду цивільної справи у Вищому крайовому суді у Львові сторони втрачали право пред'являти одне одному нові вимоги чи звинувачення. Під час нього сторони могли пред'явити тільки ті вимоги, докази та факти, про які вони вказали в апеляційній скарзі чи відповіді на неї. Без дозволу протилежної сторони учасник апеляційного провадження у цивільній справі не мав права розширювати зміст вимоги чи замінювати її іншою вимогою. Такою згодою Вищий крайовий суд у Львові повинен був вважати факт, при якому сторона не виступила із запереченням проти розширення змісту вимоги чи її заміною протилежною стороною. Проте, якщо відбувалася заміна вимоги, що була в основі судового рішення першої інстанції,

Вищий крайовий суд у Львові повинен був її заборонити навіть за наявності згоди протилежної сторони (§ 482–483 ЦПК 1895 р.) [221, s. 438].

§ 484 ЦПК 1895 р. дозволяв апелянту відмовитися від апеляції до моменту завершення усного розгляду цивільної справи сенатом Вищого крайового суду у Львові. Зазначена відмова могла бути виконаною або шляхом заяви під час усного розгляду цивільної справи, або наданням Вищому крайовому суду у Львові відповідного листа. Коли такий лист надходив Вищому крайовому суду у Львові до початку відкриття усного розгляду, він був уповноваженим цей розгляд скасувати. Юридичними наслідками відмови від поданої апеляції були не тільки неможливість її повторного подання, але й сплата усіх судових витрат апеляційного провадження [32, арк. 40].

Усний розгляд цивільної справи у Вищому крайовому суді у Львові розпочинався з того, що один із суддів сенату в статусі судді-доповідача оголошував матеріали відповідної справи. Суддя доповідач оголошував основні обставини цивільної справи, рішення суду першої інстанції, апеляційні вимоги та супровідні аргументи сторін, а також формулював завдання, що стояли перед Вищим крайовим судом у Львові в ході вирішення даної цивільної справи. При цьому він не мав права висловлювати власну думку з приводу того, як цю справу необхідно вирішити. Якщо сенат вважав це доцільним, секретар судового засідання додатково зачитував окремі епізоди протоколу судового розгляду першої інстанції та покази сторін. Далі Вищий крайовий суд у Львові заслуховував сторони цивільної справи (§ 485–486 ЦПК 1895 р.) [221, s. 438–439].

Сторона мала право внести подання про непідвідомчість справи Вищому крайовому суду у Львові під часу усного розгляду лише за умови, що така справа розглядалася у першій інстанції торгівельним, промисловим або гірничим судом, і вона вважає доцільним передати дану справу на розгляд найближчого апеляційного торгівельного, промислового чи гірничого суду. Згадане подання про непідвідомчість справи Вищому крайовому суду у Львові сторона повинна була внести одразу після зачитання суддею-доповідачем

матеріалів справи, після чого сенату повинен був його розглянути та винести відповідну ухвалу. Якщо сенат відхиляв відповідне подання, не було потреби виносити окрему ухвалу. Відповідний факт фіксувався окремим пунктом в остаточному рішенні Вищого крайового суду у Львові по апеляційній справі [221, s. 439].

Сенат Вищого крайового суду у Львові повинен був не тільки дослідити обставини, що стосуються підтвердження та спростування позовних вимог, але і з'ясувати факти й оцінити докази, необхідні для з'ясування істини в цивільній справі. При цьому сенат Вищого крайового суду у Львові мав право витребувати й оглядати докази згідно правил, передбачених для суду першої інстанції (§ 488 ЦПК 1895 р.) [221, s. 439–440]. Доказову систему цивільного судочинства того часу становили письмові документи, свідки, речові докази та висновок експерта. Відповідно до § 266 ЦПК 1895 р. не потребували доказів підтвердження зобов'язань, факт укладення і зміст яких визнавались протилежною стороною. Якщо сторона відмовлялась від наданого раніше визнання зобов'язань, питання про наявність потреби їх доведення вирішував суд.

Письмові документи як речові докази в цивільному процесі поділялись на публічні та приватні. Приватний документ наділявся доказовою силою, якщо він був підписаний особою, якою був укладений, а необхідних випадках – також належним чином засвідчений. Публічними документами вважались документи, укладені та підписані посадовою особою державної влади в межах наданих їй законом повноважень, в яких фіксувались юридичні факти, права чи обов'язки. Спростування доказової сили публічних документів могло відбуватись як у матеріальній (щодо змісту документу), так і в процедурній (щодо форми чи порядку укладення) частинах [200, с. 454].

В австрійському цивільному судочинстві діяла презумпція автентичності публічного документу, тобто він вважався автентичним, доки не було доведено протилежного. Відповідно до § 310 ЦПК 1895 р. якщо на суді було заявлено про підробку публічного документу, він мав право витребувати в державного

органу чи посадової особи, яка його видала, відповідь про автентичність документу. Коли ж у цей спосіб не вдавалось підтвердити чи спростувати підробку документу, питання про його автентичність вирішувалось судом за результатом словесного змагання сторін з цього приводу [199, с. 22].

Для підтвердження істинності документів чи з інших причин в австрійському цивільному судочинстві призначалась експертиза. Перед її проведенням суд з'ясовував думку сторін цивільної справи щодо неупередженості експерта, якому доручалось проведення експертизи. При визначенні експертів суд надавав перевагу фахівцям відповідної галузі знань, які перебували на службі в органі державної влади. У разі виникнення у суду чи сторін сумнівів щодо неупередженості чи компетентності експерта суд мав право його замінити іншим експертом [34, арк. 14].

Згідно ст. 327 цивільного-процесуального кодексу 1895 р. суд повинен був враховувати всі фактори, які могли вплинути на об'єктивність показів свідка, а також на власний розсуд оцінювати їх важливість для цивільної справи. Свідками не могли бути: священослужителі в частині фактів, які стали їм відомі під час сповіді; посадові особи, якщо ці відомості становили державну, комерційну чи банківську таємницю; особи, які через фізичні чи психічні вади не могли розповісти про відомі їм обставини справи; особи, які не мали фізичної можливості бачити або чути важливі для справи події [200, с. 455].

Апеляційний розгляд цивільної справи Вищим крайовим судом у Львові відбувався незалежно від явки на засідання обох сторін. У разі неявки сторони на засідання Вищий крайовий суд у Львові повинен був враховувати вимоги та аргументи, висловлені сторонами в апеляційному листі чи відповіді на нього. Виступи сторін вносилися в протокол апеляційного розгляду цивільної справи тільки в тому випадку й обсязі, в яких вони відрізнялися від їх виступів під час її розгляду судом першої інстанції. Сторони мали право доповнити протокол апеляційного розгляду своїми репліками, які вони вважали істотними, не пізніше як через вісім днів після вручення їм рішення Вищого крайового суду у Львові [221, с. 440].

Якщо в ході усного розгляду цивільної справи Вищий крайовий суд у Львові виявляв, що рішення суду першої інстанції підпадає під критерії юридичної недійсності, він повинен був його скасувати незалежно від того, чи заявляла б про одна із сторін. Вищий крайовий суд у Львові відхилив апеляцію процесуальною ухвалою, якщо в апеляційному листі були відсутні необхідні елементи (суть вимог, законодавче чи фактичне обґрунтування тощо), і протилежна сторона не надавала згоду на внесення до нього відповідних доповнень (§ 495–496 ЦПК 1895 р.).

Навіть коли не було юридичних підстав визнати рішення суду першої інстанції недійсним, Вищий крайовий суд у Львові повертав йому відповідну цивільну справу для повторного розгляду, якщо:

- не всі питання, що впливали зі суті справи, були вирішені рішенням суду першої інстанції;

- розгляд цивільної справи у першій інстанції був неповним чи мав низку порушень, які не дозволили її належно вирішити;

- у процесуальних актах суду першої інстанції не було згадок про факти, які Вищий крайовий суд у Львові вважав істотними в даній цивільній справі.

У зазначених випадках Вищий крайовий суд у Львові був уповноваженим самостійно вирішити цивільну справу як перша інстанція без її повернення у попередній суд за умови, що обидві сторони на це погодились [221, s. 440–441]. Як правило, сторони давали на це згоду, щоб уникнути додаткових судових витрат.

Вищий крайовий суд у Львові, вирішуючи цивільну справу у другій інстанції, повинен був у своєму рішенні врахувати усі позовні вимоги апелянта та відповіді на них. Він мав право змінити рішення суду першої інстанції лише в тій частині, яка була оскаржена апеляційними вимогами. При винесенні рішення Вищий крайовий суд повинен був опиратися на факти та докази, заявлені у першій інстанції, якщо вони не були спростовані в ході апеляційного провадження. Йому надавалося право у своєму рішенні посилатися на рішення суду першої інстанції у цивільній справі. Також він керувався і новими фактами

та доказами, отриманими під час такого провадження. Після винесення рішення в цивільній справі Вищий крайовий суд у Львові повинен був забезпечити письмовими примірниками свого рішення обидві сторони [221, s. 441].

Крім апеляцій на рішення судів першої інстанції, Вищий крайовий суд у Львові також розглядав рекурси – оскарження ухвал згаданих судів у цивільних справах. Їх можна було оскаржити з аналогічних мотивів, як і судові рішення. У маловажливих цивільних справах § 517 ЦПК 1895 р. дозволяв вносити рекурси на ухвали судів першої інстанції тільки в наступних випадках:

- якщо суд першої інстанції відмовив у відкритті чи продовженні провадження;
- стосовно ухвал з приводу судових витрат і забезпечення позову;
- якщо ухвала стосувалася продовження процесуального строку, який відповідно до закону не міг бути продовженим;
- якщо суд відмовив у поверненні в попередній стан з мотиву попущення позовної давності;
- якщо ухвала стосувалася відшкодування збитків.

У справах про володіння майном рекурс міг бути внесеним тільки на ухвали про відмову у відкритті провадження. Усі інші ухвали в таких справах повинні були оскаржуватися сукупно із кінцевим рішенням.

Рекурс вносився шляхом подання рекурсного листа до суду чи його голови, який виніс оскаржену ухвалу. Учасник цивільної справи мав право подати рекурс щодо судової ухвали не пізніше як чотирнадцять днів із часу вручення йому її примірника, а в маловажливих – від часу винесення ухвали. Суд першої інстанції разом із рекурсовим листом передавав Вищому крайовому суду у Львові роз'яснювальний звіт і інші акти, необхідні для вирішення рекурса. Вищий крайовий суд у Львові здійснював провадження за рекурсами без попереднього усного розгляду на закритому судовому засіданні, виносячи ухвалу за його результатами [221, s. 443–444].

Таким чином, Вищий крайовий суд у Львові був наділений значними повноваженнями щодо вирішення цивільних справ, розглядаючи апеляції та

рекурси на рішення й ухвали крайових, окружних і торгівельних судів свого округу [69, арк. 2, 5, 10–17, 24і]. Більше того, можна стверджувати, що основний масив справ Вищого крайового суду у Львові мав саме цивільно-процесуальний характер, про що свідчить наступна статистика. Протягом сесії 1888 р. судді четвертого сенату Вищого крайового суду Львова розглянули таку кількість цивільних справ: Лопушанський – 11, Зубрицький – 15, Самолевич – 16, Баранський – 18, Фальковський – 16. Протягом цієї ж сесії судді третього сенату Вищого крайового суду Львова розглянули таку кількість цивільних справ: Левицький – 25, Добошинський – 26, Порохінський – 18, Немеський – 12, Мюллер – 2, Чайковський – 12, Шезуровський – 18 [37, арк. 9, 27].

Аналіз архівних справ засвідчує, що проблематика цивільних справ у Вищому крайовому суді була досить широкою: від скарг учителів на невиконання їм заробітних плат (наприклад, справа вчителя с. Куликів Теоксита Петрики, 1864 р.; вчителя Модрицької тривіальної школи Василя (Базилія) Степана, 1865 р.) [50, арк. 1–7; 51, арк. 1–3] до майнових суперечок між громадами, церквами і великими землевласниками чи окремими селянами (наприклад, справа про майнову суперечку між церквою в с. Стрептів з місцевим мешканцем Щербінським, 1856–1858 рр.) [62, арк. 3].

На основі аналізу і підрахунку встановлено, що понад 90 % розглянутих Вищим крайовим судом у Львові справ стосувалися майнових суперечок. Рішення Вищого крайового суду у Львові у справах про майнові суперечки на користь позивачів, як правило, закінчувалося типовим формулюванням: “Апеляція позивача задовольняється, вирок суду першої інстанції скасовується, а справа повертається тому ж суду для нового розгляду і присуду. При тому апеляційне рішення має бути враховане у подальшому розгляді” [69, арк. 101]. Зазвичай подавалися і причини відхилення судових рішень у першій інстанції: “Судовому розгляду притаманні істотні вади, які не дозволяють вичерпно вивчити справу і винести ґрунтовне рішення” [69, арк. 102].

4.3. Порядок та особливості розгляду кримінальних справ

Станом на 1855 р., коли було утворено Вищий крайовий суд у Львові, в Австрійській імперії вже тривали кодифікаційні роботи з приводу систематизації кримінально-процесуального законодавства групи вчених під керівництвом відомого професора кримінального права з Відня Юліуша Глясера, який згодом став міністром юстиції Австрії. За дванадцять років роботи цієї кодифікаційної комісії було підготовлено 10 проектів КПК, однак лише 23 січня 1873 р. був затверджений новий кримінально-процесуальний кодекс, який з невеликими змінами діяв аж до розпаду Австро-Угорщини. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 р. складався з 27 розділів і мав 494 параграфи. Цей кодекс поширював чинність на всю територію імперії, у тому числі й на Галичину та Буковину, що перебували у складі Австрії [361, с. 418].

У ньому були регламентовані в тому числі кримінально-процесуальні повноваження Вищого крайового суду у Львові. Звісно, саме про цей судовий орган в КПК 1873 р. не згадувалося, а щодо всіх вищих судів країв Австрії вживався узагальнений термін “трибунали другої інстанції”. Відповідно до § 15 КПК 1873 р. трибунали другої інстанції розглядали скарги проти рішень радних палат крайових судів, скарги проти пред’явлення обвинувачення, заяви про відкликання вироку (порядок визначав § 283). Вищий крайовий суд також здійснював нагляд за діяльністю кримінальних судів, що знаходилися в його окрузі, розглядав скарги щодо їх дій, крім випадків, коли такі дії повинні були оскаржуватися в інших органах. Обвинувачувальні чи виправдувальні вирoki трибуналів другої інстанції приймалися в складі п’яти суддів [48, арк. 1–3].

Отож, КПК 1873 р. надавав трибуналам другої інстанції наступні функції:

- складення списку захисників перед початком кожного року (§ 39);
- розгляд скарги потерпілого в разі відмови прокурора від підтримання обвинувачення (§ 48);
- видання ухвали щодо екстрадиції обвинуваченого владі іноземної держави (§ 59);

- передання справи з одного суду першої інстанції в інший (§ 62);
- вирішення спору щодо підсудності справи між двома судами першої інстанції (§ 64);
- розгляд подань про відвід трибуналу першої інстанції чи його голови у справі (§ 74);
- продовження строку слідчого арешту до трьох місяців (§ 190);
- видання дозволу на залишення обвинуваченого на волі чи звільнення його з-під арешту під заставу чи внаслідок взяття на поруки (§ 194);
- позбавлення захисника права брати участь у судових засіданнях на строк одного до шести місяців (§ 236);
- перенесення при наявності поважних причин місця засідань суду присяжних з будівлі одного суду в будівлю іншого (§ 297);
- розгляд скарг проти ухвал трибуналу першої інстанції чи ради палати щодо відновлення кримінального провадження (§ 352, 357);
- видання дозволу про призначення винагороди експерту (спеціалісту), що перевищувала квоту 20 злотих (§ 384);
- встановлення квоти коштів, що витрачалися щоденно на кожного арештованого (§ 387);
- розгляд скарг на постанови судів першої інстанції щодо розподілу судових витрат (§ 392);
- видання дозволу на більш як шеститижневе відстрочення виконання покарання (§ 401);
- видання дозволу на виконання покарання у в'язниці іншого суду (§ 406);
- вирішення питання щодо клопотань про помилування – видання відмови або направлення для подальшого розгляду міністру юстиції спільно з касаційним трибуналом;
- розгляд клопотань про зменшення покарання за нововиявленими обставинами (§ 410);
- розгляд скарг на вироки, винесені при відсутності підсудного (§ 427);

- розгляд скарг на вироки трибуналів першої інстанції у справах про правопорушення, вчинені друком (§ 487-494) [433, s. 36–37].

Як бачимо, тогочасне кримінально-процесуальне законодавство надавало Вищому крайовому суду у Львові широкі повноваження, окремі з яких є нетиповими для сучасних апеляційних судових органів. Це зокрема наглядові повноваження, до яких відносилися: нагляд за діяльністю нижчестоячих кримінальних судів, перевірка списків присяжних, перегляд ухвал нижчих інстанцій щодо ходу виконання покарання тощо [433, s. 38]. Під наглядом у сучасній юриспруденції розуміють здійснення спеціально уповноваженими органами цільового спостереження за станом законності, фіксації його порушень і вжиття заходів щодо притягнення порушників до юридичної відповідальності.

Згідно з § 39 КПК 1873 р. підсудний мав право на захисника, якого він обирав зі списку захисників відповідного краю [209, s. 406]. Кожен трибунал другої інстанції краю (у Галичині – Вищий крайовий суд у Львові) повинен був скласти список захисників та на початку кожного року зобов'язати усі суди свого округу, що розглядали кримінальні справи, розмістити відповідні списки у своїх будівлях для загального ознайомлення. У цей список Вищий крайовий суд включав усіх адвокатів, які функціонували в його окрузі, а також за їх вимогою – осіб, що склали суддівський, адвокатський або нотаріальний іспит, доктори права, що працювали в той час у штаті юридичного факультету університету [433, s. 68].

§ 48 КПК 1873 р. передбачав, що в разі, коли прокурор відмовлявся підтримувати обвинувачення у кримінальній справі, яка вже була порушена, однак ще не передана на судовий розгляд, він повинен був повідомити про це потерпілого на протязі трьох днів. Потерпілий у свою чергу мав право заявити, що буде підтримувати обвинувачення самостійно, звернувшись із відповідним поданням до слідчого судді, щоб досудове слідство не припинялося. Водночас із цим усі матеріали кримінальної справи разом із скаргою потерпілого передавалися у Вищий крайовий суд [209, s. 409]. Розглянувши відповідні

матеріали, Вищий крайовий суд мав право вирішити питання в один із наступних способів:

- постановити, що немає підстав для подальшого розслідування справи та відхилити скаргу підсудного;
- постановити про проведення досудового слідства, якщо прокурор відмовився від підтримання обвинувачення до його проведення;
- постановити про відновлення досудового слідства, якщо воно вже було розпочатим і зупинилося внаслідок відмови прокурора від обвинувачення;
- постановити про передання справи на судовий розгляд, якщо досудове слідство вже відбулося і його результати свідчили про достатні підстави для підтримання обвинувачення [433, s. 103–104]. Постанова Вищого крайового суду в такому випадку заміняла обвинувальний висновок прокурора та його внесення до суду.

Для того, щоб видати постанову про передання підсудного іншій державі, Вищий крайовий суд повинен був отримати від представників цієї держави достатню кількість доказів вини. При цьому до Вищого крайового суду вносилося подання Радної палати, заслуховувалася думка державного прокурора. Перед винесенням такої постанови Вищий крайовий суд звертався за згодою до міністра юстиції (§ 59 КПК 1873 р.) [209, s. 411–412].

Вищий крайовий суд мав право, вислухавши висновки державного прокурора, з огляду на інтереси публічної безпеки або з інших важливих причин передавати кримінальні справи від компетентного суду до іншого судового органу такого ж виду, що знаходився в його окрузі. Під «іншими важливими причинами» необхідно розуміти певну обставину юридичного чи фактичного характеру. Передання справи могло відбутися на будь-якому етапі судового процесу (§ 62) [433, s. 132].

Згідно з § 64 КПК 1873 р. у разі виникнення спору між двома повітовими судами щодо підсудності їм певної справи, його повинен був вирішувати трибунал першої інстанції (окружний або крайовий суд), в окрузі якого вони функціонували [32, арк. 34]. Коли ж вони функціонували в округах різних

трибуналів першої інстанції, такий спір повинен був вирішити трибунал другої інстанції (Вищий крайовий суд). Також Вищий крайовий суд вирішував спори щодо підсудності кримінальної справи між двома трибуналами першої інстанції (крайовими чи окружними судами) в його окрузі. Коли ж тільки один трибунал чи один повітовий суд перебував у його окрузі, а другий – в окрузі іншого трибуналу другої інстанції, такий спір повинен був вирішити Верховний судовий і касаційний трибунал у Відні. Він також вирішував спори про компетенцію між Вищим крайовим судом та іншим трибуналом другої інстанції [209, s. 412–413].

За наявності відповідних обставин § 74 КПК 1873 р. допускав відвід судді чи всього складу суду. У разі відводу усього складу крайового (окружного) суду чи його голови, відповідну кримінальну справу повинен був розглядати Вищий крайовий суд. Коли ж відбувався відвід усього складу чи голови Вищого крайового суду, справа передавалася на розгляд Верховного судового і касаційного трибуналу [433, s. 143].

За загальним правилом тривалість слідчого арешту обвинуваченого не могла перевищувати двох місяців, однак прокурор або слідчий суддя мали право звернутися до Вищого крайового суду із поданням про продовження цього терміну. Вищий крайовий суд був уповноваженим продовжити тривалість слідчого арешту на строк до трьох місяців [209, s. 436].

Вищий крайовий суд як трибунал другої інстанції згідно з § 194 КПК 1873 р., враховуючи відповідні законодавчі положення про заставу та поруку в кримінальному процесі, мав право дозволити залишення обвинуваченого на волі чи звільнити його з-під арешту навіть у тих випадках, коли йому загрожувало покарання у формі позбавлення волі не менш як п'ять років [433, s. 291].

При вчиненні істотного порушення законодавства під час представництва інтересів особи у кримінальній справі її захисником Вищий крайовий суд мав право позбавити його права представництва у кримінальному судочинстві на строк від одного до шести місяців за умови, що він не був адвокатом. Коли ж

такий захисник належав до адвокатів, Вищий крайовий суд передавав відповідну справу у дисциплінарну комісію адвокатури [209, s. 445].

Оскарження вироку суду першої інстанції за австрійським КПК 1873 р. могло відбуватися у двох формах – скарги про недійсність вироку та заяви про відкликання вироку. Скарга про недійсність вироку подавалася на Верховного судового і касаційного трибуналу, який, розглянувши її, мав право скасувати вирок повністю або частково. Заява про відкликання вироку подавалася до трибуналу другої інстанції (Вищого крайового суду), який був уповноваженим на підставі її розгляду змінити покарання засудженому. Відтак Вищий крайовий суд згідно з § 283 КПК 1873 р. не мав права скасувати вирок суду першої інстанції, а лише міг змінити призначене ним покарання. Отже, предметом заяви про відкликання вироку було покарання, а не сам вирок. Як правило, сторона обвинувачення зверталася із такою заявою до Вищого крайового суду для того, що збільшити покарання, а сторона захисту – щоб зменшити його. Засудженому заборонялося вносити заяву про відкликання вироку, якщо суд першої інстанції своїм вироком призначив найменший розмір покарання, передбаченого за відповідний злочин кримінальним законом. Винятком з цього правила було те, що і в таких умовах засуджений отримував право внести заяву про відкликання вироку, якщо між ним і потерпілим було укладено мирову угоду [433, s. 445–446].

Як відомо, суди присяжних в Галичині у складі Австро-Угорщини засідали в будівлях тих судових органів, при яких вони утворювалися – крайових і окружних судів. Однак згідно з § 297 КПК 1873 р. голова Вищого крайового суду був уповноваженим за наявності істотних причин перенести засідання присяжних із будівлі відповідного суду в іншу адміністративну будівлю. До згаданих причин відносилися: загроза безпеці учасників судового засідання; занадто велика кількість свідків; тактична потреба провести судове засідання неподалік від місця скоєння злочину [209, s. 458].

§ 352 КПК 1873 р. допускав можливість відновлення провадження по кримінальній справі, що була закритою через недбалість, відхилення

обвинувачення (цю дію здійснював Вищий крайовий суд у згаданому вище порядку) чи відмови від обвинувачення прокурор перед початком судового розгляду, якщо караність діяння не була виключеною за строком давності та з'явилися нові істотні докази щодо її вирішення. Подання про відновлення кримінального провадження вносили прокурор або представник потерпілого до радної палати трибуналу першої інстанції (окружного чи крайового суду), який повинен був вирішити питання про те, чи варто відновлювати провадження в даній справі. Винесене радною палатою рішення могло бути оскарженим до Вищого крайового суду в трьохденний термін [433, s. 571–572].

Відновлення провадження у кримінальній справі також могло відбутися, якщо вирок у ній уже був винесеним, і він засуджував підсудного, однак були виявлені обставини та докази, що доводили вчинення ним більш тяжкого злочину чи інших злочинів. Це питання повинен був вирішити крайовий або окружний суд, який виніс йому вирок, а в разі винесення вироку повітовим судом – крайовий або окружний суд, в окрузі якого він функціонував. Суд вирішував зазначене питання в складі колегії з чотирьох суддів, один із яких був головуючим. Ухвалу суду по такій справі можна було оскаржити до Вищого крайового суду в трьохденний термін (§ 357 КПК 1873 р.) [209, s. 470].

Штатні спеціалісти та експерти судів Австро-Угорщини отримували заробітну плату, тому за виконання своїх посадових обов'язків додаткової плати не отримували, крім компенсації витрат, понесених ними при виконанні завдань суду [30, арк. 2–4]. Натомість позаштатні спеціалісти та експерти, залучені судами до розгляду конкретної кримінальної справи, отримували винагороду від одного до п'яти золотих. Коли ж вони несли при цьому додаткові затрати, їх винагорода становила від двох до двадцяти золотих. Призначення позаштатному експерту чи спеціалісту винагороди понад 20 золотих за певну кримінальну справу відбувалося з дозволу Вищого крайового суду (§ 384 КПК 1873 р.) [433, s. 621].

Як відомо, особи, які перебували під слідчим арештом, знаходилися в пенітенціарних установах, що організовувалися при відповідних органах

кримінального судочинства. Зазначені суди та пенітенціарні установи повинні були забезпечити заарештованим харчування, нічліг, опалення, освітлення, а також одяг, постіль, їх прання, лікування та медичну допомогу при пологах. Квоти на ці витрати для всіх судів його округу щорічно затверджував Вищий крайовий суд (§ 387 КПК 1873 р.) [209, s. 477].

Виплата судових витрат у кримінальних справах зазвичай покладалася судовим вироком на засуджену особу (§ 389 КПК 1873 р.). Засуджений мав право, вносячи заяву про відкликання вироку до Вищого крайового суду, клопотати в нього і про перегляд пункту про судові витрати. Водночас пункт про судові витрати міг бути оскарженим окремою заявою до Вищого крайового суду (§ 392 КПК 1873 р.) [433, s. 627–628].

§ 401 КПК 1873 р. допускав відтермінування відбування покарання у вигляді позбавлення волі не більш як на шість місяців за умови, що на триманні засудженого перебувала сім'я, члени якої не були співучасниками вчиненого ним злочину. Відтермінування могло відбутися на підставі відповідного рішення крайового чи окружного суду та не повинно було перевищувати шести тижнів. На більш тривалий строк відтермінувати виконання вироку при наявності вище зазначених умов був уповноваженим Вищий крайовий суд [433, s. 634–635].

За загальним правилом засуджені особи повинні були відбувати покарання у вигляді позбавлення волі у пенітенціарних установах, що функціонували при тих судах, які винесли щодо них обвинувальні вироки. Однак інколи траплялися випадки, коли у зазначеній пенітенціарній установі не було вільних місць, тому Вищий крайовий суд із наведених мотивів мав право винести постанову про відбування засудженим покарання в пенітенціарній установі іншого суду, що знаходився у його окрузі (§ 406 КПК 1873 р.) [209, s. 481].

Якщо в ході виконання судового вироку стали відомими пом'якшуючі обставини під час вчинення злочину у конкретній кримінальній справі, що могли би вплинути на зміну виду покарання чи пом'якшити його, про це повинен був бути повідомлені крайовий або окружний суд. Він перевіряв, чи

справді є такі обставини та в разі їх підтвердження, передавав справу для розгляду у Вищий крайовий суд (§ 410 КПК 1873 р.). Однак у разі, коли засудженому стало відомо про зазначені обставини ще до набуття вироком законної сили, він втрачав право на повторний розгляд його справи, оскільки в таких умовах він повинен був оскаржити судовий вирок до набрання ним законної сили в загальному порядку [433, s. 642–643].

§ 427 КПК 1873 р. допускав можливість заочного розгляду кримінальної справи, якщо присутність підсудного не була необхідною з огляду на обставини справи, і якщо йому загрожувало не більш як п'ять років позбавлення волі. В такому разі суд мав право заочно винести обвинувальний вирок, копія якого вручалася підсудному згодом. Однак, якщо підсудний був відсутнім на судовому розгляді кримінальної справи з поважних причин, він мав можливість оскаржити такий вирок шляхом внесення процесуального документу під назвою «опозиція». Він вносився до відповідного крайового чи окружного суду, який розглядав питання про істотність причин відсутності підсудного та можливість перегляду заочного судового вироку. Якщо окружний або крайовий суд підтверджував істотність причин відсутності підсудного, опозиція разом з іншими матеріалами справи передавалися для повторного розгляду справи у Вищий крайовий суд [209, s. 485–486].

Таким чином, Вищий крайовий суд у Львові не мав можливості скасовувати вирoki у кримінальних справах нижчестоячих судів, про те це аж ніяк не свідчить про обмеженість його компетенції в кримінальному судочинстві Галичини. Крім того, що він мав право замінити покарання, призначене судом першої інстанції, до його повноважень належав нагляд за кримінальними судами його округу, розгляд скарг щодо передання кримінальної справи в суд та з приводу відновлення кримінального провадження, організація формування лав присяжних та ін. Це вказує на важливе значення Вищого крайового суду у здійсненні судочинства в Галичині досліджуваного періоду.

4.4. Порядок та особливості розгляду дисциплінарних справ

До компетенції Вищого крайового суду у Львові входили також розгляд і вирішення дисциплінарних справ. Звертає на себе увагу та обставина, що австрійське право у сфері відповідальності суддів, судових службовців, адвокатів, нотаріусів, тюремних охоронців за протизаконні дії було неоднорідним. Однак з другої половини XIX ст. спостерігається процес чіткішого визначення дисциплінарної відповідальності (*Disziplinarische Verantwortlichkeit*) осіб, які порушили ті чи інші юридичні норми. Такі порушення могли бути виражені як в діях, так і в бездіяльності, вчинені умисно чи з необережності. Протизаконні дії суддів і судових службовців дискредитували усю судову систему імперії Габсбургів, відтак влада була зацікавлена у припиненні порушень і дисциплінарному покаранні порушників. Інструментом притягнення до відповідальності виступали Вищі крайові суди, у складі яких діяли спеціальні дисциплінарні сенати.

Як уже зазначалося у попередньому розділі, Вищий крайовий суд у Львові виступав II-ою апеляційною інстанцією для крайових судів і III-ою (останньою) інстанцією для повітових судів. Але крім того, він виступав дисциплінарним судом для суддів, судових службовців, возних, адвокатів, нотаріусів і тюремних охоронців свого округу. Вищий крайовий суд видав справами складання екзаменів на посади суддів, нотаріусів, адвокатів; визначав допуск до адвокатської і нотаріальної практики; призначав, переміщав та підвищував на посадах суддів та судових службовців Львівського округу (цим займався Особовий сенат, традиційно очолюваний президентом суду) [32, арк. 1–5]. У канцелярії Вищого крайового суду містилися щомісячні відомості на виплату заробітної плати суддям та службовцям судів, анкетні дані, особові справи судових та нотаріальних працівників. До суду обов'язково скеровували статистичні відомості повітових судів про кількість розглянутих кримінальних та цивільних справ [181, арк. 1–6].

Згідно структурного поділу Вищого крайового суду у Львові і визначеної компетенції, дисциплінарні справи розглядав і вирішував *Дисциплінарний*

сенат для розгляду справ судових службовців, канцелярських і технічних працівників. Він розглядав справи суддів і нотаріусів, пов'язані із зловживанням службовим становищем, порушенням дисципліни, зневагою суду, халатним ставленням до роботи, винесенням неправильних вироків (зокрема, й за певний хабар). Існувала й *дисциплінарна комісія*, яка провадила дисциплінарні справи не судових урядників, технічних працівників суду і тюремних охоронців. Засідання Дисциплінарного сенату відбувалися по суботах, а у випадку нагальної потреби – ще й по вівторках з обіду (такий розклад був сталим протягом багатьох років) [31, арк. 4]. Сенат очолював особисто президент Вищого крайового суду у Львові, а до його складу входило, крім власне керівника, три авторитетних і досвідчених судді (неодмінно зустрічаємо серед них віце-президента). Дисциплінарний сенат збирався у двох форматах: перший розглядав справи суддів і судових службовців, другий – канцеляристів і технічних працівників [192, арк. 2–4].

Кількісний аналіз дисциплінарних справ, розглянутих Вищим крайовим судом у Львові за 1855–1918 р. і які ми виявили і дослідили у Центральному державному історичному архіві України у місті Львові (фонд 150), засвідчує наявність 1 256 справ: опис 4 – 370, опис 4а – 19, опис 5 – 863, опис 5а – 4 справи. Статистика справ за окремі роки різниться: за 1866–1867 рр. стикаємося з мінімумом дисциплінарних справ, а найбільше їх фіксуємо за 1880-і й на зламі 1890-х – 1900-х років. Загалом, середня кількість розглядуваних справ у рік коливалася від двох–трьох (друга половина 1860-х років) до понад двадцяти (кінець XIX ст.). У роки Першої світової війни кількість дисциплінарних справ, розглянутих Вищим крайовим судом у Львові, сягала кільканадцяти (наприклад, у 1916 р. таких справ розглянули 14). Якщо ж порівняти чисельність дисциплінарних справ з кількістю цивільних і кримінальних справ розглянутих іншими сенатами Вищого крайового суду у Львові, то їхній відсоток буде незначним – трохи більше 5 % (у згаданому 1916 р. співвідношення 14 до 262) [47, арк. 42].

До австрійського законодавства, що визначало статус суддів і використовувалося Вищим крайовим судом у Львові при розгляді дисциплінарних справ, належали: Закон про судову владу від 20 грудня 1867 р., Закон про дисциплінарне трактування дій судових службовців від 21 травня 1868 р., Закон про здійснення судової влади та властивості звичайних судів у цивільних справах від 1 серпня 1895 р., Закон про організацію судів від 27 листопада 1896 р., розпорядження Міністра юстиції від 5 травня 1897 р. з інструкціями для судів, Закон від 24 лютого 1907 р. про здійснення судівництва у Вищих крайових судах і у Верховному судовому і касаційному трибуналі, Імператорське розпорядження про зміни у порядку цивільного судочинства, яке змінило окремі приписи австрійського Закону про судовий устрій 1896 р. [416, s. 68].

Завдяки Конституційному закону про судову владу від 20 грудня 1867 р., метою якого була уніфікація судоустрою в Австро-Угорщині, відбулося створення єдиної системи загальних судів, визначено їхню структуру і компетенції, встановлено професійні вимоги до кандидатів на суддівські посади, запроваджено єдині вимоги перегляду судових рішень. Відбулося остаточне відокремлення суду від адміністрації (стаття 14). Усі судді Австро-Угорської монархії проголошувалися незалежними, імператор призначав їх довічно. Суддею міг бути громадянин країни чоловічої статі з відповідною юридичною освітою, досвідом роботи, фах якого підтверджений успішно складеним екзаменом. Комісії з приймання іспитів створювалися Міністром юстиції при кожному Вищому крайовому суді. До їхнього складу, зазвичай, належали університетські професори права і практикуючі судді [181, арк. 14].

Проте на провадженні цивільного і кримінального судочинства позначалося те, що багато суддів продовжували застосовувати уже неактуальні юридичні норми, дотримуючись принципу відданості традиціям. Звідси і чимало порушених дисциплінарних справ у сфері неправильного ведення судових процесів і винесення вироків. Судді могли бути звільнені з посади у випадках, передбачених чинним законом. Тимчасове усунення з посади могло

відбутися лише після розпорядження Президії Вищого крайового суду з одночасною передачею справи до дисциплінарного сенату. До прикладу, напередодні Першої світової війни вирішенням особових справ судових урядників, адвокатів, нотаріусів, номінування експертів, люстраторів, перекладачів займався надвірний радник, доктор Вікторин Маньковський [182, арк. 4].

Остаточне звільнення судді із займаної посади могло відбутися тільки на підставі рішення дисциплінарного сенату Вищого крайового суду. Цей сенат також вирішував питання про вихід судді на пенсію, про переведення на іншу роботу. Законодавство передбачало такі дисциплінарні стягнення стосовно суддів, як попередження, догана, переведення на роботу в інше місце без права переїзду, службовий нагляд, скорочення розміру заробітної плати, відправлення на пенсію, зменшення розміру пенсії, звільнення з роботи. Аналіз наявних дисциплінарних справ засвідчує, що найчастіше траплялися випадки переведення на інше місце роботи. А от пропозиції щодо притягнення до кримінальної відповідальності зазвичай відкидалися з характерним для більшості справ формулюванням: “донесення не дало приводу для притягнення... до кримінальної відповідальності” (*w drodze karnej*) [112, арк. 35].

Найважче було суддям, які не мали сталого місця роботи і їх часто переводили з одного в інший суд округу Вищого крайового суду. Відомий український суддя, а пізніше адвокат С. Шухевич у своїх спогадах писав: “Я зголосився в президента Львівського вищого крайового суду д-ра Александра Тхожніцького, який подав мені до відома, що мене іменовано судовим ад’юнктом без означеного місця приділу, і він мене приділює до Рави Руської, щоб там заступити хворого на сухоти Подбельського. Бути суддею без означеного місця приділу – велика морока. До такого судді не стосувалися приписи засадничого закону про непорушність суддів, і його міг президент Тхожніцький в кожній хвилині перенести, коли тільки хотів і куди захотів, а при тім плачено такому судді тільки дійсні кошти перепровадження після

долучених квитків... Ледве такий суддя дістав якесь трохи можливе помешкання з одної кімнати, а вже діставав декрет перенесення у другий кут Галичини, де знов мусів з трудом шукати даху над головою” [369, с. 173].

Порушення Вищим крайовим судом у Львові дисциплінарних справ проти суддів повітових і крайових судів зумовлювалося низкою як об’єктивних, так і суб’єктивних факторів: зростанням кількості розглядуваних справ, а відтак – зменшенням часу на детальне вивчення суперечок і перевантаженням суддів; недостатньою кількістю судових працівників і судів назагал (в Австрії на один повітовий суд припадало 27 тис. осіб, а в Львівському судовому окрузі – 41 тис. осіб) [301, с. 11]; недостатньою професійною підготовкою суддів і низькими моральними якостями окремих із них; правовими помилками на стадії підготовки справи до слухання; низьким рівнем матеріального забезпечення, що спонукало окремих судових працівників брати хабарі. Окрім того, часті зміни та доповнення до Цивільно-процесуального і Кримінально-процесуального кодексів певним чином дезорганізували судочинство й спонукали суддів, адвокатів і нотаріусів до здійснення судових помилок [301, с. 14].

Дисциплінарну відповідальність судді несли за порушення службових обов’язків і зневаження гідності суддівської посади. Питання дисциплінарної відповідальності суддів регулював Закон про дисциплінарне трактування дій судових службовців від 21 травня 1868 р. Він вирізняв два види порушень службових обов’язків: службові злочини і службові проступки [416, с. 101]. У випадку попередження неправомірних дій судді виносилася догана. Коли ж неправомірні дії попередити не вдалося, на суддю – залежно від важкості порушення – чекало одне з трьох дисциплінарних покарань. Найлегше покарання полягало у переміщенні судді на іншу – аналогічну посаду, без права на відшкодування витрат на переміщення. Однак це покарання могло бути посилене за рахунок скорочення заробітної плати конкретного судді. Другий вид покарання полягав у звільненні судді з одночасною втратою права на пенсію. Дисциплінарний сенат Вищого крайового суду міг пом’якшити це

покарання виділенням судді певної частини пенсії, але не більше, ніж 2/3 від звичайної пенсії, яка призначалася. І, нарешті, третій вид дисциплінарного стягнення – найсерйозніший – був пов’язаний із усуненням судді зі служби з подальшою втратою титулу і права на будь-яку винагороду [416, s. 102].

Коли ж зловживання судді призводило до матеріальних збитків, завданих громаді чи державі, винний зобов’язувався щонайперше відшкодувати втрати. Наприклад, начальник повітового суду у Долині (нині районний центр Івано-Франківської області) Адам Грабовський, звинувачений у халатному ставленні до своїх обов’язків через недбале ведення судових книг і недостачу грошей у касі суду, за рішенням Вищого крайового суду у Львові у 1901 р. був змушений відшкодувати цю недостачу та сплатити штраф (сума штрафу не вказана) [104, арк. 1, 12, 15].

У практиці Вищого крайового суду у Львові існували випадки винесення вироків, які передбачали тимчасове усунення суддів від займаної посади. Так було у випадку із суддею Вінцентієм Балабаном, котрого на два роки відсторонили від займаної посади, а в разі повторення зловживань відсторонення перетворювалося на пожиттєве. Причиною такого рішення було звинувачення судді В. Балабана в аморальній поведінці і зловживання службовим становищем. Приводом до дисциплінарного розслідування став лист мешканців Делятина з інформацією про те, що вищезгаданий суддя “утримує публічну наложницю” (*publicznie nalożnicę*) та ще й має з нею дітей [73, арк. 19–23].

Попри проголошення принципу суддівської незалежності, цей принцип мав певні політичні обмеження. Чого б хоча вартий той факт, що однією з умов призначення на посаду виступала політична лояльність. Неофіційно, добираючи суддів, австрійська влада зважала не тільки на професіоналізм, але й на політичну благонадійність і національність [301, с. 14]. Хоча й траплялися випадки, коли суддею можна було стати, затративши мінімум зусиль. С. Шухевич відзначав: “Коли в 1899 р. я скінчив на Львівському університеті правничі студії, тоді щойно переведено в Австрії (Австро-Угорщині – П. Е.)

реорганізацію судів, і поставлено їх на зовсім іншій платформі, чим було дотепер. Треба було дуже багато укінчених правників, аби ними заповнити велике число новоутворених судейських посад. Мені й на думку не приходило йти на судейську службу. Коли вже доля кинула мене на правничий факультет, то я хотів посвятитися адвокатурі. Але... мій дядько Володимир вияснив мені яке то поважне становисько судді, скільки добра може справедливий суддя зробити для людей взагалі, а скільки добра може український суддя зробити для українців. Далше представив мені, що треба чимскоріш вносити подання до суду, бо наразі є великий брак кандидатів, і при судейським іспиті... будуть легко питати. Під впливом цих порад я вніс подання про прийняття до суду, і десь з кінцем серпня 1899 р. мене повідомили про прийняття, і я став судовим практикантом, а в шість тижнів пізніше – судовим аускультантом” [369, с. 173].

Після 1 жовтня 1869 р. спостерігалось обмеження використання української мови у судочинстві Східної Галичини, де українці складали більшість населення, а також усунення суддів-українців із суддівських посад, або ж порушення їхніх прав під час судових процесів [29, арк. 1]. Відповідні заяви українські депутати виголошували на засіданнях Галицького крайового сейму, зазначаючи, що для “українського народу в Австрійській державі немає законів і правового захисту” [301, с. 9]. Коли суддя, згідно із зобов’язуючими приписами, наважувався вживати під час судового процесу або у веденні документації українську мову, йому відразу приписували тавро “політика” і могли порушити дисциплінарну справу. Вважалось, що такі особи не можуть об’єктивно вести справ, про що відзначалося судовим керівництвом у кваліфікаційній справі [369, с. 201].

Утім, серед архівних матеріалів, дещо несподівано, вдалось відшукати навіть рішення Вищого крайового суду у Львові українською мовою, що стосується позову громади с. Вербіж у справі щодо земельної власності (1907 р.). Отже, Вищий крайовий суд задовольнив скаргу вербіжської громади, а в документі було зазначено (збережено стиль і мову викладу): “Правне мніє суду I інстанції ест блудне... Змінено оспорений вирок по мисли внеску

апеляційного, полишаючи [окремі] уступи сего вироку I інстанції...” [69, арк. 19–23].

Недоліки судочинства у Галичині аналізував І. Франко. Він звертав увагу на нехтування судами законодавчих норм, яких вони б мали дотримуватись, називаючи ці норми “мертвим шаблоном”. Як наслідок, “повна зневага провідних ідей законодавства і панування мертвої, та ще в сполученні з повною безцеремонністю людей, отупілих або зовсім хорих духом, – тут доведені до справжньої карикатури на судівництво” [330]. Він водночас іронічно сприймав твердження “про незалежність судівництва, про непідкупність суддів, про строгу легальність їх поступування і про високе чуття справедливості різних пресвітлих трибуналів” [330].

Публічно виступаючи проти відсутності належного контролю за діяльністю суддів, І. Франко вважав за доцільне обмежити його рамками права і справедливості. Звертаючи увагу на тогочасне судочинство в Австро-Угорській монархії, він наголошував на важливості впливу на процес прийняття суддею рішень його поглядів на мораль, рівень правосвідомості, професійної майстерності. На переконання І. Франка, “суддя повинен співвідносити свої дії і рішення з правовими приписами і нормами моралі, які спонукають його діяти відповідно до внутрішнього переконання, протистояти зовнішньому впливові і тиску” [330].

Попри презумпцію невинуватості, судовий процес часто будувався в обвинувальному напрямку. Судді нерідко упереджено ставилися до підсудних, апріорі вважаючи їх винними у скоєні того чи іншого злочину. Думка обвинувача – прокурора мала для суддів значно більше значення, аніж міркування захисника. Таким чином виникав упереджений підхід до справи, поза увагою інколи залишалися докази на користь обвинуваченого. Уже згодом, обмірковуючи проблему дотримання суддями професійних та морально-етичних норм, польський правник Казімеж Флешинський влучно зауважив: “Суддя є... не бездушним манекеном або автоматом до видання присудів. Він не може відгородитися від пливучої довкола нього хвилі життя, що наперекір

приписам перестарілих не раз законів підноситься аж так високо, що досягає... його совісти... Він мусить не раз заповнювати прогалину, що утворилася між життям а мертвою буквою закону, мусить іноді обтесувати канти недопасованого до умов сучасного життя перестарілого закону” [274, с. 27].

Основну частину справ Дисциплінарного сенату Вищого крайового суду у Львові складають справ, пов’язані із *зловживаннями суддями своїм службовим становищем*. Наприклад, до 1878 р. відноситься справа службовця повітового суду у Богородчанах (нині районний центр Івано-Франківської області) Юліана Макарського, звинуваченого у зловживаннях службовим становищем та несумлінному виконанню службових обов’язків [36, арк. 40]. Цій події передувала загальна перевірка цього повітового суду і, як можемо припустити, виникли обставини, що й зумовили детальніше розслідування, але вже стосовно конкретних працівників суду. Подібним чином, із загальної перевірки суду, розглядалася спірна справа Яна Кропивницького (1871–1873 рр.) [85, арк. 3].

В історії Вищого крайового суду у Львові зустрічаємо випадки порушень з боку судових високопосадовців, за якими однак не завжди порушували дисциплінарні справи. Такий приклад описаний у спогадах С. Шухевича, який оповідав про взаємини Президента Вищого крайового суду у Львові А. Тхожницького-Мнішека з начальником повітового суду у Журавно, а пізніше у Дрогобичі Адамом Пілецьким. У Журавненському повіті Тхожницький-Мнішек мав власні ліси, поля і сіножаті, а Пілецький у судовому порядку переслідував місцевих селян, які “завдавали шкоду” добру високопосадовця. За окремими припущеннями, аби віддячити своєму добродію, президент Вищого крайового суду перевів Пілецького до Дрогобича – найбільшого повітового суду в Австрії, щоб той зміг “позбутися довгів” [369, с. 233]. Зрештою, зловживання А. Пілецького не минули безслідно: після призначення нового президента Вищого крайового суду у 1912 р. проти нього відкрили декілька дисциплінарних справ, обвинувачуючи у численних зловживаннях. Під час провадження слідства А. Пілецький їздив до Відня – в Міністерство

юстиції, вертаючи звідки несподівано помер у поїзді (ймовірно отруївся) [369, с. 173].

Досить серйозним вважалося звинувачення суддів у *виступі проти державної влади*. Такі випадки головно фіксуємо у період і після Польського повстання 1863 р. (Січневого повстання), після якого у Галичині запроваджено військовий стан, а австрійські власті провели масові арешти серед неблагонадійних. Прикладом цього можуть слугувати звинувачення судді Александра Блонського (1865–1867 рр.; його також звинувачували у зловживанні службовим становищем) [71, арк. 1].

В роки Першої світової війни зустрічаємо чимало справ, пов'язаних із звинуваченнями у *співчутті російським військам та співпраці з окупаційною адміністрацією*, причому як серед суддів (справа Володимира Застирця, 1915–1916 рр.), так і серед адвокатів (справа Еміля Вольнецького, 1916–1917 рр.) й нотаріусів (справа Олександра Волошиновича, 1916 р.) [109, арк. 1–3; 110, арк. 1–2; 111, арк. 1–5]. До речі, О. Волошиновича – рідного брата матері відомого поета Богдана-Ігоря Антонича – засудили до смертної кари в 1919 р., але вже у Польській державі за те, що він домагався приєднання галицької частини Лемківщини до Чехословаччини [333].

Окремі справи періоду Першої світової війни стосувалися агітації суддями проти австрійської влади (справа Чеслава Вуйціцького, 1917–1918 рр.) або ж полягали в “образі” австро-угорської армії (справа Якуба Шранда, 1918 р.) [113, арк. 2; 114, арк. 1–2].

Випадки зловживань, які знаходимо у дисциплінарних справах, порушених Вищим крайовим судом у Львові, є досить широкими – тут і *халатне (недбале) ставлення до своїх обов'язків та роботи* (дисциплінарні справи суддів Рудольфа Дюлля, Фердинанда Гампеля (1890–1895 рр.), Адама Грабовського (1901 р.) [91, арк. 1–7; 97, арк. 1–4; 104, арк. 3–4]; *порушення правил і норм ведення судового діловодства* (справа судді Густава Лишка, 1868–1884 рр.) [72, арк. 1]; *самовільне полишення робочого місця* (справа судді Александра Вагнера, 1871 р.) [132, арк. 2–5]; *порушення службової дисципліни* (справа судді

Аполлінарія Пустановського, 1880–1885 рр.) [87, арк. 4–7]; *пияцтво та грубість* (справа судді Адама Жемудзинського, 1917 р.) [112, арк. 2–4]; *нетактовна поведінка* (справи суддів Юліана Нагановського (1881–1887 рр.), Казімежа Гертнера (1909–1910 рр.) [88, арк. 1–3; 106, арк. 2–4]; *незабезпечення контролю в роботі* (справа Юзефа Карачевського (це звинувачення поєднано із зловживанням службовим становищем, 1895 р.) [100, арк. 1–6]; *аморальна поведінка* (це звинувачення нерідко поєднувалося з іншими, наприклад, хабарництвом; справа судді Вінцента Балабана (1869–1891 рр.), Юстина Богуславського, 1885–1893 рр.) [73, арк. 2–5]. Частина дисциплінарних справ суддів стосуються *порушення судового статуту та порядку здійснення судочинства*. Такими є дисциплінарні справи суддів Яна Каллая (поєднана із звинуваченням у халатному ставленні до роботи, 1875 р.), Марціна Дзями (поєднана із звинуваченням у незабезпеченні контролю в роботі, 1886 р.); Болеслава Біляка (1911 р.) [81, арк. 3; 82, арк. 2–3; 107, арк. 2]. Подібний приклад – дисциплінарна справа авторитетного українського судді Костянтина Старосольського (1840–1909) – голови повітового суду у Ходорові (1879–1881/1882 рр.), якого 1881 р. за порушення судового статуту, перевели на аналогічну посаду до Болехова (1883–1888 рр.) [90, арк. 36].

Деякі приклади обставин відкриття провадження по дисциплінарних справ проти суддів наводив С. Шухевич. Одного разу на нього поскаржилася група євреїв, звинувативши українського суддю в антисемітизмі і надіславши скаргу до Відня. Міністерство юстиції скерувало справу для полагодження до Президії Вищого крайового суду у Львові, а та передала очільнику Рава-Руського повітового суду Яну Вінцензу*. Останній ґрунтовно підійшов до справи, не виявивши ознак порушення закону, про що й доповів у вищу судову інстанцію. Сам С. Шухевич назвав те, що відбувалося не інакше, як “реваншем за виступ у справі жидівських лихварів” [369, с. 206].

---

* У роки Першої світової війни Я. Вінценз був заступником голови Сенату 6 і заступником члена Сенатів 2, Особового сенату і Дисциплінарної комісії Вищого крайового суду у Львові.

Звинувачували суддів і в *порушенні авторитету суду*, прикладом чого можуть слугувати дисциплінарні справи суддів Владислава Луцького (1872–1894 рр.) і Антонія Боцюрківа (1899–1902 рр.) [75, арк. 1–4; 102, арк. 3]. Останнього згодом обвинувачували в організації у 1902 р. робітничого страйку у містечку Товсте (сьогодні селище міського типу Заліщицького району Тернопільської області). Поряд із цим звинуваченням інколи зустрічаємо закиди у *неправильному винесенні вироку*. Свідченням цього є, зокрема, дисциплінарна справа судді Кароля Немеца (1894–1896 рр.) [99, арк. 5]. У цьому зловживанні у 1896 р. був звинувачений український суддя Тит Ревакович (1846–1919) – радник крайового суду у Львові, відомий громадський діяч, член-засновник Наукового товариства імені Шевченка, правний дорадник товариства “Просвіта”, голова міської філії “Просвіти” у Львові, автор наукових статей та розвідок (жив у Львові на вул. Курковій, 11) [101, арк. 1–2]. Т. Ревакович твердо дотримувався принципу використання в судочинстві української мови, що ймовірно зашкодило у його подальшій кар’єрі. З цього приводу С. Шухевич відзначав: “Мимо своїх спосібностей, не зістав ніколи [Т. Ревакович] радником Вищого крайового суду і як судовий радник пішов на емеритуру. Інтересне буде й те, що, за своє тверде і послідовне становище, він наразився навіть на насмішки зі сторони тих українських суддів, які не мали відваги додержуватися приписів мовних законів” [369, с. 201].

Нечастими можна назвати звинувачення суддів у *хабарництві*. Зазвичай, це звинувачення супроводжувалося іншими порушеннями (нерідко до злочину були причетні дві, а то й більше осіб). Такою була дисциплінарна справа Генріха Пінскнера, звинуваченого разом із судовим службовцем Влодзіміжем Вільке у хабарництві і порушенні правил ведення судочинства; Алойзи Раковського (1871 р.) [80, арк. 2–5; 134, арк. 2]. Довести факт хабарництва у судах було непросто, бо хабар не йшов з рук до рук від клієнта до судді, а зазвичай через посередників [369, с. 222]. В окремих випадках хабарем могла виступати частка у власності. Прикладом останнього може слугувати справа судді з Перемишля Беньяміна Шварца. 10 вересня 1896 р. він закрив справу

проти волі позивача, пов'язану із суперечкою (*sporze syndykackim*) за земельну ділянку, порушивши право власності. Щобільше, частина парцели навколо якої тривала суперечка між Миколаєм Ольбрихтом і Фруською з Ольбрихтів (*Fruška z Olbrychtów*), дивним чином стала його власністю. Протягом проведеного розслідування і допиту свідків у 1907–1908 рр. Б. Шварца було звинувачено у хабарництві й уснуто із займаної суддівської посади [105, арк. 2–3, 28, 36].

Зустрічаємо серед суддів і таких, проти яких Вищий крайовий суд у Львові порушував не одну, а декілька дисциплінарних справ. Яскравим прикладом був суддя Людвік Майор. Першу справу, яку вели протягом 1874–1881 рр., відкрили за звинуваченням у порушенні судової дисципліни і використання праці ув'язнених для особистих цілей. У 1882–1883 рр. порушили другу справу за подібним складом злочину, в 1885 р. – третю справу, щоправда, на цей раз за зловживанням службовим становищем і у тому ж році – четверту, суть якої знову полягала у незаконному використанню праці ув'язнених [79, 93, 95].

Аналіз архівних справ свідчить, що подібним чином склалася історія і з суддею Каролем Подляшецьким, дисциплінарну справу проти якого спершу порушили 1879 р. за звинуваченням у незаконному винесенні судового рішення (закрили 1889 р.). Проте вже 1894 р. проти К. Подляшецького відкрили чергову справу за тим самим звинуваченням (справу закрили 1895 р.) [84, арк. 1–12; 86, арк. 1–7]. Через зловживання службовим становищем Вищий крайовий суд у Львові двічі розглядав дисциплінарну справу відносно судді Кузьми Бжегожа – у 1879–1881 і 1881–1882 рр. та судді Владислава Рунсера – у 1884 р. (неправильне винесене судове рішення) і 1885 р. (пияцтво і халатне ставлення до роботи) [157, арк. 1–4; 158, арк. 8–12].

В окремих випадках дисциплінарна справа того чи іншого судді складалася з декількох томів, наприклад справа судді Александра Ланкевича, звинуваченого у зловживаннях службовим становищем (три томи допитів, зізнань) чи судді Вінцентія Чеховича, звинуваченого у зловживанні службовим становищем, 1883–1896; 1898–1904 рр. (чотири томи різних дотичних до справи матеріалів) [89; 92].

Вищенаведені приклади спонукають до висновку, що нерідко розгляд дисциплінарних справ затягувався. Причиною цього, зазвичай, виступала необхідність опитати всіх свідків (в окремих справах їхня кількість сягала десятків), з'ясувати усі обставини злочиння, а ще потрібно враховувати складність тих чи інших справ. Утім, навіть процедурно, з часу відкриття справи до винесення вироку проходило у середньому до двох років. Так, у справі уже згаданого судді Кароля Подляшецького 17 жовтня 1893 р. було видано ухвалу Дисциплінарного сенату про адміністративне стягнення, 15 лютого 1894 р. – вирок, 11 жовтня 1894 р. – новий вирок через появу додаткових фактів у справі і, нарешті, 5 квітня 1895 р. – оприлюднено рескрипт Президії Вищого крайового суду у Львові [86, арк. 48; 61].

Як ми вже наголошували Вищий крайовий суд розглядав дисциплінарні справи супроти судових службовців. Традиційно важливою, ще з часу існування Речі Посполитої, вважалася посада возного, який виконував різні судові доручення і виконував поліцейні функції у судовому приміщенні. Роль возного була важливою з огляду на забезпечення ефективності організації проведення судового процесу. Водночас низьке матеріальне забезпечення штовхало цих судових службовців до зловживання своїм становищем. З-поміж звинувачень стосовно судових возних, які розглядав Вищий крайовий суд у Львові, зустрічаємо справи, пов'язані із *несумлінним виконанням службових обов'язків*, прикладом чого може слугувати звинувачення возного повітового суду у Снятині (нині районний центр Івано-Франківської області) Андрія Кухарського; *зловживанням службовим становищем* (справа службовця повітового суду в Журавно Вільгельма Рубінського); *незаконному винесенню службового рішення* (службовця суду Якуба Мрачека, 1869–1870 рр.); *незабезпеченні контролю в роботі* (службовця суду Францішека Комана, 1874–1876 рр.); *порушенні службової дисципліни* (возних Моцеса Шмегнера й Ігнатія Залужного); *п'янстві і халатному ставленні до роботи* (возного Войцеха Вайса, 1872 р.; службовця Станіслава Кучковського, 1877–1884 рр.); *самовільному полишенні роботи* (службовця суду Вацлава Гегера, 1875 р.;

Тадеуша Валігурського, 1878–1897 рр.); *хабарництві* (службовця Александра Гринивецького); *порушенні правил ведення судового діловодства* (службовця Яна Ковнацького) [38, арк. 1; 43, арк. 1–2; 74, арк. 1; 78, арк. 3; 136, арк. 1; 138, арк. 1; 144, арк. 1–2; 151, арк. 1; 162, арк. 3]. Рідкісними дисциплінарними справами є звинувачення судових працівників у привласненні державних грошей і підробці підписів. Таким є, зокрема, справи Якова Древка – судового службовця із Сокаля (1891 р.) та возного Теодора Масновського (1878 р.) [39, арк. 1; 149, арк. 2].

Протягом другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. спостерігався швидкий розвиток інституту адвокатури. Для австрійського законодавства характерним було висунення до адвокатів підвищених умов – від високих цензів при отриманні адвокатської посади (зокрема, освітнього) до приписів щодо надання правової допомоги. Цікаво, що Закон про суд від 1 травня 1781 р. вимагав з-поміж іншого, щоби аплікант на посаду адвоката обов'язково мав незаплямовану репутацію: відсутність боргів, відзначався доброю поведінкою у приватному житті. Цісарським декретом 1826 р. встановлено правило, згідно з яким адвокат допускався до виконання своїх обов'язків тільки після ухвалення відповідного рішення Міністром юстиції. Це право відкрило шлях до широких зловживань з боку влади. Траплялося, що окремі апліканти були змушені після проходження стажування роками очікувати номінації [275, с. 71].

При підготовці Тимчасового положення про адвокатуру від 16 серпня 1849 р. було порушено питання про доцільність її відокремлення від урядових установ. Передбачалося утворення адвокатських палат як органів самоврядування адвокатури; порядок розгляду справ про дисциплінарні проступки адвокатів; порядок відсторонення адвоката від виконання ним його функцій. Відразу після прийняття Тимчасового положення про адвокатуру було утворено Львівську палату адвокатів [275, с. 73].

У визначенні кількості адвокатів Міністр юстиції володів повною свободою дій і не був обмежений у цій компетенції, ані апеляційними судами, ані асоціаціями адвокатів. Така практика тривала до судової реформи 1850-х

років й утворення Вищих крайових судів, які перейняли частину повноважень у ділянці призначення і звільнення адвокатів за дисциплінарні порушення. Зрештою, на середину XIX ст. у Галичині маємо лише поодинокі дисциплінарні справи, порушені проти адвокатів. Одна із причин цього – незначна їх кількість. Так, у 1849 р. у Львові працював усього 41 адвокат польської національності і 2 адвокати-українці; у 1855 р. – лише 20 (в Станіславові – 8) [414, s. 203].

Адвокати, на відміну від інших представників юридичних спеціальностей (суддів, нотаріусів), в Австро-Угорській монархії не належали до державних службовців. Від кандидатів на посаду вимагалися здатність діяти згідно із законом, пред'явлення свідоцтва про моральність і політичну надійність (з 1851 р.), закінчення правничих студій і здобуття докторату в одному з австрійських університетів. До екзамену на здобуття посади адвоката допускалися також судді, які не були докторами права, проте мали п'ятирічний досвід роботи у правовій системі – *Einzelrichter, Collegial-Gerichtsräthe des Richteramt*. Починаючи з 1850 р. необхідний досвід роботи зменшили до чотирьох років. Екзамен складався з двох частин – письмової та усної, під час яких кандидат повинен був продемонструвати свої знання зі сфери кримінального і цивільного права, а також вміння складання процесуальних документів та іншого документування. Особа, яка двічі не склала адвокатського іспиту, до третьої спроби не допускалася [275, с. 72].

З 1862 р. розпочалася підготовка проекту закону про призначення на посаду адвокатів, суддів і нотаріусів. Після тривалих дискусій документ було ухвалено лише 6 липня 1868 р., але він залишався чинним аж до 1932 р. Свій внесок в опрацювання положень Закону зробили Вищі крайові суди й асоціації адвокатів, які вносили поправки. Серед порушуваних перед Міністерством юстиції питань найбільш дискусійними були ті, що стосувалися створення належної респектабельності (*zasność*), організації навчання юристів, можливість обіймання адвокатами суддівських посад (і навпаки), інституційної єдності адвокатури і прокуратури, забезпечення дисципліни серед адвокатів. Стосовно останнього вирішили, що гарантією моральної і професійної

дисципліни адвокатів, має стати високий рівень правової освіти (докторат з права, знання регіональної мови) і дисциплінарний нагляд. З певними обмовками допущено можливість адвокатам посідати суддівські посади, правда за умови тотожності кваліфікаційних вимог [414, s. 204–205].

Закон 1868 р. скасовував положення про призначення адвокатів Міністром юстиції Австро-Угорщини. Від кандидатів в адвокати вимагалися приналежність до однієї з громад краю, в якому він проживав; повної здатності до правничої діяльності; закінчених студій та університетського докторату; семилітньої юридичної практики (чотири роки у судівництві і три роки в адвокатській канцелярії; могла починатися після здачі другого ригоризму); здачі екзамену на посаду адвоката. Положення про докторат з права, практику й екзамен не стосувалися судових службовців. Таким чином, Закон 1868 р. вперше закріпив самоврядування і автономію адвокатури, що зі свого боку призвело до різкого зростання кількості адвокатів в імперії Габсбургів [275, с. 72].

Закон 1868 р. закріплював свободу слова і друку для адвокатів. Зокрема, стаття 9 гласила, що адвокат має право “вільно представляти все, що в межах закону вважає за корисне для репрезентованої ним сторони, і вживати заходів, котрі слугують захисту справи у спосіб, що не суперечать його свідомості, отриманим повноваженням і Закону”. На думку українського дослідника права Івана Гловацького, у наведеному формулюванні мало спільного зі свободою слова й адвокатським імунітетом, це, скоріше, обмеження права адвоката користуватися свободою слова і друку [275, с. 310].

Найбільш проблемним для адвокатів було питання практики, до наявності якої підходили надто скрупульозно. У 1911 р. ухвалено зміни, згідно з якими роз'яснено засади відбування практики: частково в суді I інстанції, а частково у повітовому суді. Владні органи надто ригористично підходили до відбування аплікатами практики у повному обсязі. За спогадами кандидата в адвокати К. Баковського, йому відмовили через те, що йому не вистачало 12 днів практики в суді (при тому, що екзамен склав успішно) [414, s. 206].

Нова адвокатська ординація набула чинності з 1 січня 1869 р., а за два роки – у 1871 р. її приписи були доповнені окремим Дисциплінарним статутом, що визначив устрій і засади дисциплінарного судівництва. Адвокат, який мав намір змінити місце постійного проживання повинен був три місяці перед тим проінформувати місцеву Асоціацію адвокатів і ту Асоціацію, на територію діяльності якої переїжджав. Зі свого боку Асоціація адвокатів зобов'язувалася подати відповідне оголошення в урядових щоденниках Відня і краю, а також повідомити Вищий крайовий суд, Верховний судовий і касаційний трибунал і Міністерство юстиції.

Серед типових дисциплінарних справ, відкритих Вищим крайовим судом у Львові супроти адвокатів головно фігурують справи, пов'язані з широким за змістом *порушенням авторитету адвокатури*. Наприклад, напередодні Першої світової війни подібну справу порушено проти адвоката Фердинанда Хомеда [108, арк. 1–2]. Проте кількість таких справ у Вищому крайовому суді Львова була незначною, що можна пояснити фактом розгляду дисциплінарних справ передусім на спеціальних радах, які діяли при кожній адвокатській палаті. Дисциплінарне провадження проти адвоката рада розпочинала попереднім слідством: допитувала обвинуваченого, проводила ставку віч-на-віч із заявником [324, с. 78].

Дисциплінарний сенат Вищого крайового суду у Львові головно акцентував свою увагу на порушеннях етичних норм адвокатської діяльності і неповагу адвокатів до суду (умисно, або з необережності). Вважалося, що оцінка і критика повинна бути стриманою, в межах суті, і не може бути висловлена у спосіб, що ображає свідка [275, с. 298]. Дисциплінарний сенат звертав увагу й на взаємини адвоката з судом, прокуратурою, поліцією і державними органами влади загалом. У дисциплінарних рішеннях у всі часи наголошувалося, що при спілкуванні з цими органами влади адвокат має “відчувати міру і такт”, не вживати образливих формулювань на адресу судді в усній і письмовій формі, не переходити на критику особи судді; не допускати у своїх промовах висловлювань, які б підривали авторитет суду; не

використовувати неприродних рухів під час здійснення функції захисту; не вводити суд в оману [275, с. 299–300].

У цьому контексті варто згадати І. Франка, який піддавав гострій критиці масові зловживання і безкарність несумлінних адвокатів, які, користуючись правовою безграмотністю селян, вводили їх в оману з метою витягнути останні гроші: “Селянам, що звичайними, особливо жидівськими адвокатами були привчені до того, що спочатку їм у всякім разі обіцявано скоре і легке виграння справ, потім видоєно їх добре, в кінці доведено до руїни або в найліпшій разі відправлювано з канцелярії ні з чим” [330].

Специфічними службовцями в системі державної влади в Австро-Угорщині були нотаріуси – особи, уповноважені до вчинення нотаріальних дій, зокрема засвідчення вірності копій документів і виписок з них, засвідчення вірності підпису на документах. Вони також займалися реєстрацією, складанням іпотечних списків, списуванням громадських і приватних актів, посвідченням і оформленням актів купівлі-продажу, укладання позики і т.д. [393, с. 48].

Номінування кандидатів на посаду нотаріусів було складнішим, аніж номінування на посаду адвоката. В окремих випадках, номінування доводилося чекати від декількох до кільканадцяти років [414, с. 206]. Нотаріальні ординації 1850 і 1855 рр. дозволяли об’єднувати нотаріат з адвокатурою на провінції – у місцевостях, де не було крайового суду. У 1850-х роках близько сотні адвокатів виконували функції нотаріуса. І хоч Закон 1868 р. заборонив подібне об’єднання, однак новий Закон від 1871 р. знову дозволив таку практику. Така ситуація викликала протест у середовищі нотаріусів [414, с. 207].

Кількість дисциплінарних справ супроти нотаріусів була значно більшою, ніж проти адвокатів. Серед типових порушень зустрічаємо звинувачення у *халатному ставленні до роботи і порушенні авторитету нотаріату* (справа нотаріуса Романа Віткевича, 1872 р.); *порушенні службової дисципліни* (справа нотаріуса Францішека Вольського); *порушенні правил ведення нотаріального діловодства* (справи нотаріусів Мечислава Заремби, 1879–1889 рр., Александра Залеського,

1891 р., Людвіка Деллера, 1900–1903 рр.) [76, арк. 1–3; 77, арк. 1–2; 83, арк. 2; 98, арк. 1–2; 103, арк. 7]. Характерно, що за період 1902–1905 рр. трапляється досить багато дисциплінарних справ у провадженні Вищого крайового суду у Львові, пов'язаних з порушеннями нотаріусами правил ведення діловодства.

Дисциплінарна комісія Вищого крайового суду у Львові займалася дисциплінарними справами тюремних охоронців. Багато зловживань було пов'язано із використанням праці арештантів у власних цілях. Традиційно в'язні працювали на громадських робіт, що регламентував австрійський кримінальний кодекс 1852 р. Він передбачав як одну з форм покарання примусові роботи (*operaria*). Проте користь від цих робіт була не надто великою, особливо, коли за заарештованими не наглядали. У 1873 р. у Галицькому крайовому сеймі вперше в цілій імперії було порушено питання про будівництво “будинків примусової праці” та “виправних сільськогосподарських поселень”. Спеціальним розпорядженням від 24 травня 1885 р. місцевим судам дозволили скеровувати до будинків примусової праці волоцюг, жебраків і жінок легкої поведінки [297, с. 55]. Реалізація ж задуманого почалася лише у середині 1890-х років.

Використання праці ув'язнених для громадських потреб породжувало спокус до використання дармової праці у власних цілях, хоч це й офіційно заборонялося [190, арк. 9]. Серед зловживань, які фіксуємо у дисциплінарних справах, порушених Вищим крайовим судом у Львові проти тюремних охоронців, зустрічаємо використання праці ув'язнених (справа Алойзи Брауна, 1889–1891 рр.); нетактовна поведінка (справа Мацея Фухея, 1874 р.), зловживання службовим становищем (справа Антонія Хецельовського, 1878 р.) [96, арк. 2; 143, арк. 2–3; 150, арк. 1–3].

Цікавими є міркування про дисциплінарні порушення у в'язницях І. Франка, котрого самого неодноразово заарештовували й утримували у декількох закладах відбування покарань. Зокрема, він вказував на повну відсутність регламентування режиму тримання у тюрмах (на папері вони були), що призводило до свавільних вчинків з боку тамтешніх тюремних

адміністрацій. Обурення викликало спрямування тюремного режиму на пониження людської гідності. Відтак, письменник публічно виступив проти практики тілесних покарань у тодішніх в'язницях. А в своєму творі “До світла”, побудованому у формі розповіді в'язня, він оповідав, як арештант, ледь навчившись читати, був убитий вартовим тільки за те, що “тягнувся до світла” (у прямому і переносному значенні фрази) – стояв біля тюремного вікна, щоб прочитати “кілька слів” [330].

У 1897 р. був оприлюднений “Порядок домашній для чоловічих тюрем”, який передбачав обов'язкове виконання в'язнем певної роботи, але “в такому обсязі, щоби міг її протягом десяти годин сумлінної праці виконати” (§ 10) [214, s. 8]. В'язні зобов'язувалися: неухильно виконувати усі розпорядження адміністрації й охоронців (наглядачів / *dozorców*) – без найменшого спротиву словом чи знаком; звертатися до урядника закладу чи охоронця лише з приставкою “пан” (§ 16) [214, s. 12].

Окремим параграфом (§ 41) для тих в'язнів, які порушили порядок, передбачалися дисциплінарні покарання. У їхньому правовому обґрунтуванні укладачі спиралися на розпорядження Міністра юстиції від 4 липня 1860 р., 17 вересня 1882 р. і 13 травня 1890 р. До тих кар належали: 1) привселюдне згадування імені особи, яка провинилася; 2) визначення для винного тяжчої або ж менш оплачуваної роботи; 3) тимчасове позбавлення власних продуктів харчування; 4) посадження на піст з хлібом і водою; 5) закуття в кайдани; 6) тверде ліжко (сон на голій лаві); 7) замкнення в карцері; 8) замкнення в темниці; 9) переведення до нижчого класу в'язнів [214, s. 27–28]. У випадку запертя у карцер чи темницю передбачалося позбавлення власних продуктів харчування, заборонялося висилати і отримувати листи, приймати відвідувачів. Вибір конкретної кари був прерогативою директора тюремного закладу.

Обумовлена присутність таких положень, як вибір кар на розсуд директора тюремного закладу і переведення порушника дисципліни на важчу роботу, створювали можливості для подальшого зловживання в'язничними урядниками і наглядачами своїм службовим становищем. 30 квітня 1899 р. президент

Вищого крайового суду у Львові А. Тхожніцький-Мнішек підписав новий порядок утримання в'язнів у львівських тюрмах (“Домашній порядок”).

Згідно численних спогадів, найкраще до в'язнів ставилася угорська зміна варти, представники якої могли продати арештантам тютюн, горілку, папір, олівці. Іноді охоронців, яких на тодішньому тюремному жаргоні називали “козулями” або “клявішниками”, можна було впросити передати записку рідним. Звісно, такі вчинки не завжди залишалися непоміченими адміністрацією закладу і в окремих випадках доходило до порушення дисциплінарних справ. Один раз на місяць в'язниці відвідував радник Вищого крайового суду у Львові, який детально нотував усі скарги (найчастіше скарги стосувалися переповнення в'язничних камер) [297, с. 56].

Висновки до розділу 4

Підсумовуючи положення даного розділу, можна стверджувати, що Вищий крайовий суд у Львові був наділений широким спектром юрисдикційних і управлінських функцій. Основними напрямками його діяльності необхідно вважати підзаконну правотворчість, апеляційний розгляд і вирішення цивільних і кримінальних справ, а також притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів. Вищий крайовий суд у Львові не лише вирішував кримінальні та цивільні справи у другій інстанції, але й у межах своїх повноважень забезпечував належне виконання юрисдикційних завдань судів нижчих інстанцій його округу.

Управлінська та правотворча діяльність Вищого крайового суду у Львові здійснювалася ним внаслідок отримання делегованих повноважень від виконавчої гілки влади. Інакше кажучи, цей суд реалізовував політику Міністерства юстиції в Галичині та Буковині шляхом прийняття Президією Вищого крайового суду у Львові відповідних актів управління (обіжників та ін.), що мали як розпорядчий, так і нормативний характер. Їх метою було забезпечення виконання та застосування австрійських законів у сфері судоустрою і судочинства та рескриптів Міністерства юстиції у межах територіальної юрисдикції Вищого крайового суду у Львові.

У компетенції та провадженні Вищого крайового суду у Львові переважали саме цивільні справи, про що свідчать відповідні статистичні матеріали. До нього могли бути оскарженими рішення (у формі апеляції) та ухвали (у формі рекурсу) в цивільних справах крайових, окружних і торговельних судів. Натомість рішення та ухвали в цивільних справах повітових судів оскаржувалися не у Вищому крайовому суді, а у відповідних крайових і окружних судах.

Вироки судів перших інстанцій по кримінальних справах могли бути оскарженими у Вищому крайовому суді у Львові у формі заяви про відкликання вироку, в якій зазначалася вимога про зміну виду чи розміру покарання. Натомість коли суб'єкт кримінального судочинства мав меті оскаржити дійсність або правомірність вироку загалом, він повинен був звернутися із скаргою про недійсність вироку до Верховного судового і касаційного трибуналу у Відні. Водночас КПК 1873 р. поклав на Вищий крайовий суд у Львові і такі функції: складення списку захисників перед початком кожного року; розгляд скарги потерпілого в разі відмови прокурора від підтримання обвинувачення; видання ухвали щодо екстрадиції обвинуваченого владі іноземної держави; передання справи з одного суду першої інстанції в інший; вирішення спору щодо підсудності справи між двома судами першої інстанції; розгляд подань про відвід трибуналу першої інстанції чи його голови у справі; продовження строку слідчого арешту до трьох місяців та ін.

Вищий крайовий суд у Львові виступав органом дисциплінарного провадження для суддів, судових службовців, возних, адвокатів, нотаріусів і тюремних охоронців свого округу. Дисциплінарна функція логічно впливала із контрольної функції цього органу, його можливостей переглядати рішення, вироки та інші акти судів нижчих інстанцій. Також Вищий крайовий суд видав справами прийняття екзаменів на посади суддів, нотаріусів, адвокатів; визначав допуск до адвокатської і нотаріальної практики; призначав, переміщав та підвищував на посаді суддів та судових службовців Львівського округу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено історико-правове узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у аналізі правових основ організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.). Детальні результати здійсненого дослідження сформовано у висновках до розділів роботи. Узагальнено вони відповідають визначеній меті, основним завданням дослідження та зводяться до таких положень:

1. Аналіз історіографічного матеріалу дав змогу з'ясувати особливості розробки означеної проблематики. Історіографію дослідження систематизовано за чотири періодами: 1) праці, видані в австро-угорський період (1867-1918 рр.); 2) література, яка вийшла у міжвоєнний період (1918-1939 рр.); 3) дослідження, опубліковані у радянський період (1917-1991 рр.); 4) праці, що побачили світ у незалежній Україні (1991-2015 рр.). Виявлено, що особливо активно окреслену тему вивчали дослідники XIX ст. За радянських часів увага науковців до вивчення організації та діяльності судових органів на західноукраїнських землях була незначною. Більшість напрацювань цього періоду зазнала ідеологічного впливу радянського режиму. Інтерес до проблем активізувався лише у незалежній Україні. Попри те, узагальнюючої комплексної праці з проблеми організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.) досі не було.

Джерельна база представлена такими блоками: 1) законодавчі акти; 2) підзаконні нормативно-правові акти; 3) архівні матеріали. Джерела першого блоку опубліковані у спеціальних виданнях. Опрацьовано 198 справ з 11 фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові. Виявлені архівні матеріали - це переважно листування, звіти, обіжники та розпорядження, обвинувальні акти і рішення, апеляційні справи Вищого крайового суду у Львові.

Методологічна основа дисертації представлена блоком філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів: діалектичний, історичний системний, структурно-функціональний, історико-правовий (вважаємо

головним), порівняльно-правовий та ін. Для розкриття змісту і теоретичного осмислення досліджуваних у дисертації історико-правових явищ і процесів використано такі правові й загальнонаукові категорії: “суд”, “апеляція”, “обвинувальний акт”, “судочинство”, “нормативно-правові акти” та ін. Їх уточнення і розкриття допомогли детальніше проаналізувати предмет дослідження.

2. Правові основи організації і діяльність Вищого крайового суду у Львові в складі Австрії й Австро-Угорщини як апеляційного суду формувалися поетапно і поступово: Закон від 22 травня 1853 р.; рескрипт Міністерства внутрішніх справ, юстиції і фінансів від 24 квітня 1854 р. (№ 111); розпорядження Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. (№ 117) і Міністерства внутрішніх справ від 4 липня 1855 р. З-поміж нормативних документів, якими керувався Вищий крайовий суд, були: імператорські патенти від 26 листопада 1852 р. (№ 251) та від 3 травня 1853 р. (№ 81), що визначали судові інструкції і процесуальні норми цивільного судочинства; процесуальні правила у кримінальних справах від 16 червня 1854 р. (№ 165). Вищий крайовий суд у Львові було створено за розпорядженням Міністерства юстиції від 25 червня 1855 р. на базі місцевого Апеляційного суду. З часом кількість законодавчих актів, на котрі посилався Вищий крайовий суд зроста. Торговельний кодекс, ухвалений 27 грудня 1862 р. (набув чинності 1863 р.), доповнено Законом про унормування порядку дії у цивільних справах й інструкцією до нового кримінально-процесуального законодавства. Апеляційне судочинство у цивільних та кримінальних справах здійснював Вищий крайовий суд у Львові на основі австрійського законодавства, зокрема, Австрійського цивільного кодексу 1811 р., Австрійського кримінального кодексу 1852 р. Австрійського цивільного процесуального кодексу 1895 р., австрійських кримінально-процесуальних кодексів 1853, 1873 рр. та ін.

3. Створення Вищого крайового суду у Львові було значним досягненням у реформуванні австрійської судової системи. На удосконалення діяльності Вищого крайового суду у Львові значно вплинуло прийняття Австрійської

конституції 1867 р., завдяки якій ця апеляційна судова інстанція стала відкритою, справедливішою і, головне, незалежнішою від адміністрації. У Східній Галичині існували соціально-економічні, юридичні й політичні передумови утворення Вищого крайового суду у Львові, як вищої апеляційної інстанції у краї, що було характерно для всієї Австро-Угорщини. Певна частина населення Східної Галичини не знала німецької мови, а це значно ускладнювало ведення судових справ, потребувало перекладачів та ін.

4. До компетенції Вищого крайового суду у Львові як суду другої інстанції належали цивільні справи, у тому числі вексельні й торговельні спори; справи гірничого судочинства; справи за апеляціями на рішення консульств в Ясах, Галаці, Ізмаїлі й Тульче; кримінальні справи (за винятком вироків, винесених судом присяжних); дисциплінарні справи. У судовому розгляді переважали справи, пов'язані з майновими суперечками, цензурою преси, політичною діяльністю. Повноваження Вищого крайового суду у Львові поширювалися на східну частину Галичини й Буковину - один з найбільших судових округів у державі.

5. Для всієї Галичини та Буковини Вищий крайовий суд у Львові в другій половині XIX ст. залишався діючим апеляційним судовим органом після прийняття Австрійської конституції 1867 р., яка втілила в життя нові для Австро-Угорщини правові принципи та правила до створення нової системи судів. Важлива складова цієї системи у Східній Галичині - Вищий крайовий суд у Львові, який був другою інстанцією для окружних і третьою для повітових судів у цивільних справах. До складу Вищого крайового суду у Львові входило десять окружних судів (Бережанський, Золочівський, Коломийський, Перемишльський, Самбірський, Станіславський, Стрийський, Сянокський, Тернопільський і Чортківський). Вищий крайовий суд у Львові напередодні Першої світової війни поділявся на сім сенатів, кожний з котрих обслуговував як вища апеляційна інстанція у краї конкретні окружні суди (окремо у цивільних і кримінальних справах). Кожний сенат мав голову, двох заступників, чотирьох членів і чотирьох заступників. Окрім того, у ньому

існували два сенати. Перший займався кадровими питаннями, а другий - дисциплінарними справами. Канцелярію Вищого крайового суду у Львові очолював її директор.

6. Функції органу управління галуззю юстиції в Галичині та Буковині були делеговані Вищому крайовому суду у Львові внаслідок відсутності місцевих територіальних органів австрійського Міністерства юстиції. Тому цей судовий орган видавав відповідні підзаконні нормативно-правові акти (обіжники, рекурси) для виконання міністерських рескриптів у його окрузі. Обіжники й інші акти, які видавала Президія Вищого крайового суду у Львові, були за правовою природою актами державного управління, а окремі з них - й актами підзаконної правотворчості. У них Вищий крайовий суд вирішував проблеми матеріально-технічного забезпечення судів, обігу судової кореспонденції, організовував управління пенітенціарними закладами, складання іспитів та стажування на посади в органах судової влади, давав рекомендації стосовно особливостей вирішення певних категорій судових справ у повітових і крайових судах тощо.

7. Вищий крайовий суд у Львові не мав повноважень щодо повного скасування вироків судів першої інстанції у кримінальних справах. Оскарження вироків у кримінальних справах до Вищого крайового суду у Львові відбувалося на підставі заяви про відкликання вироку, яка на відміну від скарги про недійсність вироку (подавалася до Верховного судового і касаційного трибуналу) могла містити лише вимогу про заміну чи зменшення покарання. КПК 1873 р. поклав на Вищий крайовий суд у Львові завдання здійснювати нагляд за виконанням кримінального провадження судами його округу, яка полягала у перевірці списків присяжних, перегляді ухвал нижчих інстанцій про виконання покарання та ін.

8. У провадженні Вищого крайового суду у Львові переважали цивільні справи, що засвідчує статистика архівних джерел. Цей апеляційний судовий орган був другою інстанцією щодо рішень і ухвал окружних, крайових і торгівельних судів у цивільних справах. На рішення, прийняті судами першої

інстанції, до Вищого крайового суду у Львові могла бути внесена апеляція упродовж 14 днів з моменту отримання сторонами письмових примірників судового рішення, а малозначних справах - від дня оголошення судового рішення в залі суду. Вищий крайовий суд у Львові розглядав апеляції на рішення у цивільних справах сенатом у складі головуючого та чотирьох суддів. Окрім апеляцій на рішення судів першої інстанції, Вищий крайовий суд у Львові також розглядав рекурси - оскарження ухвал згаданих судів у цивільних справах.

9. Упродовж діяльності Вищого крайового суду у Львові мали місце деякі випадки обмеження принципу незалежності суддів. Це виявлялося, зокрема, під час формування суддівського корпусу Вищого крайового суду у Львові, важливим критерієм якого була політична благонадійність, призначенні й переведенні суддів на інше місце роботи (або на пенсію), так званих чистках суддівських кадрів. У національному відношенні загальної кількості 1150 судів у Східній Галичині у 1908 р. 772 судді, або 63,8 % були поляками, українців тоді працювало у краю суддями 367 осіб, або 31,8 %. Українці допускалися до роботи переважно в судах нижчих інстанцій. Так, серед 56 суддів Вищого крайового суду у Львові 42 (75 %) були поляками, 13 (23,8 %) - українці та 1 (1,7 %) єврей. Це позначилось на об'єктивності апеляційного розгляду цивільних та кримінальних справ Вищим крайовим судом у Львові щодо українців. Встановлено, що в керівному складі Вищого крайового суду у Львові права українських суддів були обмежені. Це виявилось, зокрема, у використанні української мови в судах, усуненні суддів-українців із суддівських посад, деяких порушеннях прав українців під час судового процесу.

10. Дослідження правових основ організації та діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.) дає змогу стверджувати про наявність певного позитивного досвіду, який може бути використаний у реформуванні чинного законодавства України про апеляційні суди та судочинство. Для удосконалення і підвищення ефективності апеляційного судочинства рекомендується:

- удосконалити порядок розподілу справ між суддями як за спеціалізацією по категоріях справ (майнові, спадкові, трудові спори, спори пов'язані з правом інтелектуальної власності, справи щодо різних категорій злочинів тощо), так і за територіальною (зональною) апеляційною юрисдикцією, до прикладу - за зразком діяльності сенатів Вищого крайового суду, коли кожен сенат здійснював апеляційну діяльність по декількох конкретних судах нижчих інстанцій. Такий розподіл зможе покращити процесуальну якість апеляційного розгляду, розумно розподілити навантаження на суддів, забезпечити розгляд справи у коротші строки;

- законодавчо визначити процесуальну можливість звернення суду в складних правових питаннях за розгляду справи чи за неоднозначного трактування, застосування закону, до правничих наукових закладів, провідних науковців за роз'ясненнями, консультаціями, висновками за результатами відповідних наукових досліджень, що давало б змогу використовувати у мотивації судового рішення;

- надати президіальним органам судів апеляційних інстанцій повноваження провадити правотворчу діяльність щодо ефективності організації діяльності судів першої інстанції.

- установити проведення обов'язкових періодичних навчань усіх професійних суддів усіх рівнів за участю професорсько-викладацького складу юридичних факультетів, а не лише короткотривалі курси з підвищення кваліфікації чи науково-практичні семінари. Зазначені навчальні програми мали б бути обов'язковими при підготовці суддів нижчої інстанції для переведення на роботу в апеляційні суди.

- з метою запобігання дисциплінарним проступкам, будь-яких службових зловживань суддями доцільно рекомендувати збільшення (розширення) дисциплінарних санкцій за притягнення судді до відповідальності, зокрема такі, як переведення на роботу в інший суд (район) чи суд нижчої інстанції суддю без його згоди, зменшення посадового окладу чи зняття надбавок до заробітної плати на деякий час, відсторонення на певний період від посади, а

також відсторонення на певний час від посади з обов'язковим скеруванням на навчання без збереження матеріального забезпечення, саме така дисциплінарна санкція може застосовуватись при систематичному неумисному порушенні чи неправильному застосуванні суддею норм матеріального чи процесуального законодавства;

- під час здійснення навчальної підготовки суддів чи їх переведення за кар'єрного росту, з метою поглиблення знань, вихованні поваги до закону, глибокого усвідомлення, значення та розуміння суті правозастосування на практиці, особистого внеску у справедливість судового рішення, а не лише відповідності рішення суду букві закону, в обов'язкову програму необхідно затверджувати окрім практичних навчальних дисциплін філософсько-теоретичні й історико-правові заняття, аналіз та узагальнення видатних, реформаційних історичних судових процесів назагал та відомих правників - практиків або науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Архівні матеріали

Центральний державний архів України у місті Львові

1. Ф. 52 Магістрат Львова
оп. 1
Спр. 92 Копіарій судових рішень, скарг та ін. документів розглянутих Львівським апеляційним судом (1781–1782 рр.), 17 арк.
2. Ф. 132 Листи державних, громадських і церковних діячів,
оп. 1
Спр. 338 Лист регістратора Львівського апеляційного суду (1782 р.),
1 арк.
3. Ф. 146 Галицьке намісництво
оп. 1
Спр. 37 Лист губернатора Пергена імператриці Марії Терезії з приводу призначення його губернатором Галичини), 9 арк.
4. Ф. 146 Галицьке намісництво
оп. 1
Спр. 51 Переписка з Надвірним канцлером про подорож імператриці Марії Терезії до Галичини (1773 р.), 31 арк.
5. Ф. 146 Галицьке намісництво
оп. 1
Спр. 184 Листування з окружними управліннями, судовими органами та ін. з питань розгляду майнових суперечок, ведення судових процесів та ін. (1784–1793 рр.), 38 арк.
6. Ф. 146 Галицьке намісництво
оп. 1
Спр. 2088, Том 1, Листування з Міністерством поліції про скаргу представників шляхти на судові вироки (1799 р.), 1 арк.

7. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 1

Спр. 2142, Том 1, Листування з начальником придворної поліції про розслідування справи президента Львівського апеляційного суду (1808 р.), 6 арк.

8. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 4

Спр. 2972 Справа про заснування посади прокурора з цивільних і кримінальних справ при судах Галичини (1873–1907 рр.), 141 арк.

9. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 4 (т.2)

Спр. 7655 Повідомлення Надвірної канцелярії про зміст імператорських розпоряджень щодо проведення заходів у зв'язку з проектом і зауваженнями надвірного радника Маргеліка, 413 арк.

10. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 5

Спр. 1305 Переписка з Верховним Президентом юстиції, Верховним канцлером (1839 р.), 19 арк.

11. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 6

Спр. 26 Про встановлення таємного розслідування у Львівському апеляційному суді (1807 р.). – Арк. 1770–2109.

12. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 6

Спр. 147 Про спосіб збирання відомостей на кандидатів на заміщення посад в судочинстві і адвокатурі (1810 р.). – Арк. 542–731.

13. Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 66 Переписка з Надвірною канцелярією про створення крайової комісії для обговорення проекту кримінального кодексу (1801 р.), 16 арк.

14.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2724 Маніфест австрійського імператора Фердинанда про опрацювання конституції, створення національної гвардії, ліквідації цензури і переписка з того приводу (1848 р.), 126 арк.

15.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2783 Розпорядження Міністерства юстиції, циркуляри Губернського управління, переписка з Вищим апеляційним судом про внесення змін в статті кримінального кодексу Австрії (1848–1849 рр.), 24 арк.

16.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2825 Переписка з Президентом Львівського апеляційного суду (1848 р.), 4 арк.

17.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2827 Лист Апеляційного суду про необхідність вжиття заходів задля впорядкування судового діловодства (1846–1848 рр.), 29 арк.

18.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2867 Розпорядження Міністерства внутрішніх справ і циркуляр Губернаторського управління про проведення святкувань у зв'язку з проголошенням австрійської конституції (1849 р.), 12 арк.

19.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 2988 Лист Міністерства внутрішніх справ з додатком тексту конституції для Галичини (1850 р.), 30 арк.

20.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 3024 Розпорядження Міністерства внутрішніх справ, переписка з провінційною державною бухгалтерією та ін. про розпуск адміністративних і судових закладів, про активізацію їх діяльності (1850 р.), 76 арк.

21.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 3694 Листування з крайовим судом про відкриття судових і адвокатських закладів (1861–1864 рр.), 18 арк.

22.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 4042 Лист Міністерства внутрішніх справ про запровадження судів присяжних відповідно до вимог нового кримінального кодексу (1872 р.), 32 арк.

23.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 7

Спр. 4043 Переписка з Міністерством внутрішніх справ про запровадження прокурорського нагляду (1872 р.), 19 арк.

24.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 73

Спр. 68 Листування Міністерства юстиції з Вищим крайовим судом у Львові (1854–1859 рр.), 140 арк.

25.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 86

Спр. 2530 Матеріали про поширення цивільного кодексу між держустановами (розпорядження, звіти, листування (1844 р.), 78 арк.

26.Ф. 146 Галицьке намісництво

оп. 88

Спр. 325 Копії наказів Вищого крайового суду у Львові про призначення виплат службовцям органів суду і прокуратури й переписка з окружними управліннями з цього питання (1867 р.), 122 арк.

27.Ф. 149 Шляхетський суд, м. Львів

оп. 1

Спр. 829 Губернське управління про амністію учасників революції 1848 р.
Списки засуджених (1848–1849 рр.), 44 арк.

28.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1

Спр. 2596 Справа стосовно територіальних змін округів повітових судів в
м. Сенява і Ярослав (1898–1900 рр.), 60 арк.

29.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1

Спр. 2636 Скарга товариства “Дністер” з приводу питання заборони
використання української мови в судівництві. (1898 р.), 5 арк.

30.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 3 Справа про виплату заробітної плати службовцям Крайового суду
у Львові, 47 арк.

31.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 13 Структура Вищого крайового суду із вказанням компетенції
відділів (1917 р.), 8 арк.

32.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 16 Листування з окружними та повітовими судами, розпорядження
та інші документи. Т. 1. (1866 р.), 172 арк.

33.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 27 Рішення у справі про витрату коштів на лікування ув’язнених у
тюрмі при Кримінальному суді у Львові. (1868 р.), 6 арк.

34.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 42 Протоколи засідань ради. Копії (1871–1875 рр.), 142 арк.

35.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 48 Звіти та протоколи перевірки діяльності Повітового суду у Богородчанах (1877 р.), 65 арк.

36.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 50 Протокол допиту службовця Повітового суду у Богородчанах Макарського Юліана (1878 р.), 34 арк.

37.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 72 Відомості про кількість розглянутих справ судьями Вищого крайового суду у Львові (1888 р.), 38 арк.

38.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 75 Справа про звинувачення возного Повітового суду у Снятині Кухарського Андрія. (1888 р.), 31 арк.

39.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 83 Справа про звинувачення службовця Повітового суду у Сокалі Древка Якова (1891 р.), 22 арк.

40.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 90 Справа про організацію Повітового суду у Винниках (1894–1899 рр.), 75 арк.

41.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 118 Обіжники та розпорядження Вищого крайового суду у Львові (1899 р.), 49 арк.

42.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 127 Справа про організацію Повітового суду у Тухольці. (1900 р.)

43.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 167 Справа про винесення вирокові службовцеві Повітового суду у Журавно Рубінському Вільгельмові. (1903 р.), 22 арк.

44.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 188 Справа про організацію Повітового суду у Роздолі (1907–1908 рр.), 78 арк.

45.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 213 Обіжники Міністерства юстиції (1913–1914 рр.), 137 арк.

46.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 214 Обіжники Вищого крайового суду у Львові (1913 р.), 168 арк.

47.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 238 Звіти крайового суду у Львові про кількість розглянутих кримінальних та цивільних справ (1914–1917 рр.), 65 арк.

48.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 318 Структура Вищого крайового суду із зазначенням компетенції його відділів (1917 р.), 8 арк.

49.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1а

Спр. 344 Списки кандидатів на посаду суддів Вищого крайового суду у Львові (1917–1918 рр.), 160 арк.

50.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 1б

Спр. 15 Скарга вчителя с. Куликів Петрики Теоктиста про невиплату йому заробітної плати (1864 р.), 7 арк.

51.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 16

Спр. 18 Скарга вчителя Модричської тривіальної школи Степана Базилія (1865 р.), 3 арк.

52.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 16

Спр. 26 Донесення війта с. Орів Цуцупа Василя на Івана Гурського та його жінку (1865 р.), 3 арк.

53.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 41 Рішення у справі Станіслава Калиновського та Маневита Левицького за підготовку повстання (1861 р.), 33 арк.

54.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 49 Рішення у справі Павликовського Антонія та Романовича Тадеуша, звинувачених у розповсюдженні націоналістичних листівок (1862–1865 рр.), 14 арк.

55.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 50 Рішення у справі орендаря маєтку Нагірянкя Розвадовського Юзефа, звинуваченого в образі особи імператора (1866 р.), 24 арк.

56.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 55 Рішення у справі власника маєтку с. Золоткова Яна Зальплахта (1863–1864 рр.), 32 арк.

57.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 184 Рішення у справі судового службовця Фердинанда Голіметовича за образу імператора (1865 р.), 19 арк.

58.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2

Спр. 552 Рішення у справі осіб, звинувачених у виступах проти австрійської влади (1918 р.), 64 арк.

59.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2а

Спр. 3 Рішення по справі конфіскації газет і журналів (1901 р.), 45 арк.

60.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 2а

Спр. 70 Обвинувачувальний акт і рішення Вищого крайового суду у Львові у справі М. Січинського й О. Левицької та ін., звинувачених в демонстрації і вчиненні спротиву поліції (1904–1905 рр.), 68 арк.

61.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3

Спр. 633 Донесення повітових й окружних судів (1856–1870 рр.), 230 арк.

62.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3

Спр. 659 Справа по майновій суперечці в с. Стрептів (1856–1858 рр.), 35 арк.

63.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3

Спр. 740 Донесення повітових й окружних судів (1856–1870 рр.), 165 арк.

64.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3

Спр. 1965 Рішення у справі позову Рабиновича Самуеля до державної казни про сплату заборгованості (1876 р.), 27 арк.

65.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3

Спр. 2036 Рішення суду про стягнення збитків з Корнблюм Беати (1879 р.), 91 арк.

66.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3а

Спр. 13 Постанови про примусове виконання судових рішень (1903–1913 рр.), 164 арк.

67.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3а

Спр. 14 Рішення суду у справі визнання позашлюбних дітей та виплати аліментів (1903–1910 рр.), 112 арк.

68.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3а

Спр. 15 Рішення суду з шлюбних справ (1903 р.), 82 арк.

69.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3а

Спр. 43 Рішення суду у справі майнових суперечок. Т. 1. (1888 р.), 141 арк.

70.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 3а

Спр. 79 Справа про звинувачення власника фабрика лікерів у Львові С. Гольдфрухта у несплаті заборгованості Фернам Маєру і Хаї у м. Комарно (1910–1912 рр.), 33 арк.

71.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 1 Дисциплінарна справа судді Блонського Олександра (1865–1867 рр.), 19 арк.

72.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 4 Дисциплінарна справа судді Лишка Густава (1868–1884 рр.), 49 арк.

73.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 5 Дисциплінарна справа судді Балабана Вінцентія (1869–1891 рр.),
Т. 1, 188 арк.

74.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 9 Дисциплінарна справа судді Крішки Фердинанда і службовця суду
Мрачека Якуба (1869–1870 рр.), 31 арк.

75.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 13 Дисциплінарна справа Луцького Владислава (1872–1894 рр.),
56 арк.

76.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 14 Дисциплінарна справа нотаріуса Віткевича Романа (1872 р.),
12 арк.

77.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 15 Дисциплінарна справа нотаріуса Вольського Францішека
(1872 р.), 17 арк.

78.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 19 Дисциплінарна справа судді Журавського і службовця Комана
Францішека (1873–1874 рр.), 23 арк.

79.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 21 Дисциплінарні справи Майора Людвіка (1874–1881 рр.), 19 арк.

80.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 22 Дисциплінарна справа судді Пінскнера Генріха і службовця суду Влодзімежа Вільке (1874 р.), 27 арк.

81.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 24 Дисциплінарна справа Яна Каллая (1875 р.), 14 арк.

82.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 29 Дисциплінарна справа судді Дзями Марціна (1886 р.), 23 арк.

83.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 39 Дисциплінарна справа нотаріуса Заремби Мечислава (1879–1889 рр.), 45 арк.

84.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 48 Дисциплінарна справа Подляшецького Кароля (1879–1889 рр.), 31 арк.

85.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 50 Дисциплінарна справа Кропивницького Яна (1871–1873 рр.), 30 арк.

86.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 51 Дисциплінарна справа Подляшецького Кароля (1894–1895 рр.), 51 арк.

87.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 56 Дисциплінарна справа судді Пустановського Аполлінарія (1880–1885 рр.), 35 арк.

88.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 60 Дисциплінарна справа судді Нагановського Юліана (1881–1887 рр.), 41 арк.

89.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 61 Дисциплінарна справа судді Ланкевича Олександра (1883–1896 рр.), 64 арк.

90.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 65 Дисциплінарна справа Старосольського Констати (1883–1888 рр.), 42 арк.

91.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 67 Дисциплінарна справа судді Дюль Рудольфа (1890–1895 рр.), 38 арк.

92.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 78 Дисциплінарна справа судді Чеховича Вінценти (1883–1896 рр.), 56 арк.

93.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 87 Дисциплінарна справи Майора Людвіка (1885 р.), 20 арк.

94.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 93 Дисциплінарна справа Богуславського Юстина (1885–1893 рр.), 40 арк.

95.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 97 Дисциплінарна справи Майора Людвіка (1885–1886 рр.), 31 арк.

96.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

- Спр. 125 Дисциплінарна справа Брауна Алойзи (1889–1891 рр.), 28 арк.
97.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 134 Дисциплінарна справа судді Гампеля Фердинанд (1890–1895 рр.), 31 арк.
98.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 141 Дисциплінарна справа нотаріуса Залеського Олександра (1891 р.), 14 арк.
99.Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 158 Дисциплінарна справа Немеца Кароля (1894–1896 рр.), 21 арк.
100. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 165 Дисциплінарна справа Карачевського Юзефа (1895 р.), 39 арк.
101. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 170 Дисциплінарна справа Реваковича Титуса (1896 р.), 34 арк.
102. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 196 Дисциплінарна справа Боцюрківа Антонія (1899–1902 рр.),
46 арк.
103. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 216 Дисциплінарна справа нотаріуса Деллера Людвіка (1900–1903 рр.), 35 арк.
104. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 4
- Спр. 228 Дисциплінарна справа судді Грабовського Адама (1900–1901 рр.), 60 арк.

105. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 283 Дисциплінарна справа Шварца Беньяміна (1907–1908 рр.),
283 арк.

106. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 297 Дисциплінарна справа судді Гертнера Казімежа (1909–
1910 рр.), 78 арк.

107. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 314 Дисциплінарна справа судді Біляка Болеслава (1911 р.), 24 арк.

108. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 327 Справа адвоката Хомеда Фердинанд (1913 р.), 35 арк.

109. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 340 Дисциплінарна справа Застирця Влодзімежа (1915–1916 рр.),
43 арк.

110. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 346 Дисциплінарна справа Волошиновича Олександра (1916 р.),
32 арк.

111. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 347 Дисциплінарна справа Вольнецького Еміля (1916–1917 рр.),
25 арк.

112. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 357 Дисциплінарна справа судді Жемудзинського Адама (1917 р.),
177 арк.

113. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 364 Дисциплінарна справа Вуйціцького Чеслава (1917–1918 рр.),
65 арк.

114. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4

Спр. 366 Дисциплінарна справа Шранда Якуба (1918 р.), 63 арк.

115. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 4а

Спр. 19 Справа по звинуваченню судді повітового суду м. Дрогобич
В. Кобрини у перевищенні службових обов'язків, неправдивих свідченнях у
розгляді справи священика Сенишина (1916–1918 рр.). –78 арк.

116. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 1 Звинувачення службовця Звезховського Юліуша у халатному
ставленні до роботи (1863–1881 рр.), 22 арк.

117. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 3 Звинувачення тюремного охоронця Бискупа Григорія в
порушенні службової дисципліни (1865 р.), 17 арк.

118. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 5 Справа по звинуваченню Брюкнера Целестина в порушенні
правил ведення судочинства (1865 р.), 19 арк.

119. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 7 Справа по звинуваченню Добровольського Фердинанда у
хабарництві (1865 р.), 21 арк.

120. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 8 Справа по звинуваченню Куффа Пауля у п'янстві і грубості (1865–1866 рр.), 16 арк.

121. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 13а Справа по звинуваченню Отецького Григорія в незабезпеченні контролю в роботі (1865 р.), 12 арк.

122. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 22 Справа по звинуваченню Ступінського Антонія в порушенні судового уставу (1867–1880 рр.), 17 арк.

123. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 30 Справа по звинуваченню Аксентовича Вінценти у хабарництві та зловживаннях службовим становищем (1869–1878 рр.), 21 арк.

124. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 31 Звинувачення тюремного охоронця Кваницького Самуеля в порушенні службової дисципліни (1869–1870 рр.), 16 арк.

125. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 32 Справа по звинуваченню Мара Станіслава у порушенні авторитету суду (1869 р.), 19 арк.

126. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 33 Справа по звинуваченню Мара Юліуша в аморальній поведінці (1869–1883 рр.), 17 арк.

127. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 37 Справа по звинуваченню Гориновича Гіляра у порушенні авторитету суду (1870–1871 рр.), 32 арк.

128. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 38 Справа по звинуваченню Гориновича Гіляра в неправильному винесенні судового рішення (1870–1872 рр.), 26 арк.

129. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 41 Справа по звинуваченню Топольницького Генріка в нетактовній поведінці (1870–1872 рр.), 25 арк.

130. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 42 Справа по звинуваченню Хшониця Якуба у п'янстві (1870–1872 рр.), 17 арк.

131. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 44 Справа по звинуваченню Вислоцького Юзефа у п'янстві та службових зловживаннях (1871 р.), 30 арк.

132. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 46 Дисциплінарна справа судді Вагнера Олександра (1871 р.), 27 арк.

133. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 49 Звинувачення судового службовця Кульчицького Єжи у зловживанні своїм становищем (1871 р.), 20 арк.

134. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 52 Дисциплінарна справа Раковського Алойзи (1871 р.), 27 арк.

135. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 56 Справа по звинуваченню Сташа Яна у хабарництві (1871 р.),
35 арк.

136. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 58 Дисциплінарна справа Шмегнера Моцеса (1871–1872 рр.),
19 арк.

137. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 62 Справа по звинуваченню Барижа Гордіуша в порушенні правил
ведення судочинства (1872 р.), 14 арк.

138. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 63 Справа по звинуваченню Вайса Войцеха у п'янстві (1872 р.),
18 арк.

139. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 67 Справа по звинуваченню Кнецбергера Анджея в аморальній
поведінці (1872 р.), 21 арк.

140. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 68 Справа по звинуваченню Козакевича Михайла у порушенні
авторитету суду (1872–1876 рр.), 16 арк.

141. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 71 Справа по звинуваченню Яворського Яна в аморальній
поведінці (1872 р.), 14 арк.

142. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 72 Справа по звинуваченню Вальтера Адольфа в порушенні
судового уставу (1873 р.), 22 арк.

143. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 80 Дисциплінарна справа Фухея Мацея (1874–1877 рр.), 37 арк.

144. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 85 Дисциплінарна справа Залужного Ігнаци (1875–1876 рр.),
17 арк.

145. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 94 Справа по звинуваченню Пшебилко Романа у винесенні
неправильного вироку (1875–1886 рр.), 20 арк.

146. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 97 Справа по звинуваченню Бжезинського Яна у хабарництві
(1876 р.), 24 арк.

147. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 103 Справа по звинуваченню Леца Єжи в образі службовця суду
(1876–1883 рр.), 16 арк.

148. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 104 Звинувачення судового службовця Мандичевського
Владзімежа у самовільному полишенні роботи (1876 р.), 13 арк.

149. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 127 Справа по звинуваченню Масловського Теодора у підробці
документів (1878 р.), 20 арк.

150. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 130 Дисциплінарна справа Хецельовського Антонія (1878 р.),
32 арк.

151. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 134 Дисциплінарна справа Гринивецького Олександра (1879–
1884 рр.).

152. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 165 Справа по звинуваченню Чировського Леона у винесенні
неправильного вироку (1881–1883 рр.).

153. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 167 Справа по звинуваченню Павликовського Юліана у підробці
документів та службових зловживаннях (1882–1891 рр.), 38 арк.

154. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 168 Справа по звинуваченню Дроздовського Юзефа в аморальній
поведінці (1882–1883 рр.), 21 арк.

155. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 172 Справа по звинуваченню Костжевського Яна у сприянні втечі
з-під варті (1882–1887 рр.), 30 арк.

156. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 178 Справа по звинуваченню Чировського Леоніда в порушенні
судового уставу (1882 р.), 19 арк.

157. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів
оп. 5

Спр. 213 Дисциплінарні справи Рунсера Владислава (1884–1885 рр.),
25 арк.

158. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 223 Дисциплінарна справи Рунсера Владислава (1885–1889 рр.),
29 арк.

159. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 236 Звинувачення тюремного охоронця Деймона Владислава в порушенні службової дисципліни (1886–1896 рр.), 25 арк.

160. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 249 Справа по звинуваченню Бабирецького Еразма у використанні праці ув'язнених для особистих цілей (1887–1892 рр.), 48 арк.

161. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 258 Справа по звинуваченню Мидловського Ісидора у зловживанні становищем, порушенні дисципліни, образі службовця суду (1887–1890 рр.),
27 арк.

162. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 270 Дисциплінарна справа Ковнацького Яна (1888–1889 рр.),
36 арк.

163. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 315 Звинувачення службовця Мачка Вітольда у халатному ставленні до своїх обов'язків (1893 р.), 15 арк.

164. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 333 Справа по звинуваченню Йордана Генріха в незабезпеченні контролю над ув'язненими (1895–1907 рр.), 57 арк.

165. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 355 Справа по звинуваченню Юськова Юзефа у використанні праці ув'язнених для особистих цілей (1896 р.), 17 арк.

166. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 420 Справа по звинуваченню Давидовича Юліана у винесенні неправильного вироку та службових зловживаннях (1899 р.), 29 арк.

167. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 474 Справа по звинуваченню Філіна Евіна в участі в передвиборчій кампанії у виборах до парламенту (1900–1902 рр.), 37 арк.

168. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 546 Справа у звинуваченні службовців суду м. Цешанув Залешука Яна, Яскевича Францішека, Вежбицького Владислава та ін. у зловживанні службовим становищем (1902–1908 рр.), 56 арк.

169. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 587 Справа по звинуваченню Івановича Еміля у п'янстві, порушенні службової дисципліни, хабарництві (1904–1908 рр.), 48 арк.

170. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 671 Справа по звинуваченню Оценткевича Фелікса у п'янстві (1907 р.), 19 арк.

171. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 819 Справа по звинуваченню Косієвича Юзефа у співпраці з російськими військами (1914–1917 рр.), 43 арк.

172. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 820 Справа по звинуваченню Качора Михайла у співпраці з російськими військами (1914–1916 рр.), 36 арк.

173. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 829 Справа по звинуваченню Худзика Юзефа у п'янстві (1914 р.), 13 арк.

174. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 836 Справа по звинуваченню Андрейчука Теодора у співпраці з російськими військами (1915 р.), 22 арк.

175. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5

Спр. 840 Справа по звинуваченню Городиського Михайла у співпраці з російськими військами (1915 р.), 30 арк.

176. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5а

Спр. 2 Звинувачення тюремного наглядача при карному суді м. Львова Левковича Василя (Базилія) у зловживанні своїм службовим становищем (1892 р.), 24 арк.

177. Ф. 150 Вищий крайовий суд, м. Львів

оп. 5а

Спр. 9 Звинувачення тюремного наглядача в м. Чортків Михалкува Івана у самовільному полишенні роботи (1907–1913 рр.), 44 арк.

178. Ф. 151 Апеляційний суд у Львові

оп. 1а

Спр. 79. Справа про відновлення повітового суду у Чорткові (1919 р.) .– 20 арк.

179. Ф. 151 Апеляційний суд у Львові

оп. 1а

- Спр. 82 Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці (1919 р.),
23 арк.
180. Ф. 151 Апеляційний суд у Львові
оп. 2а
Спр. 169 Особова справа судді Луковецького Зенона (1914 р.), 29 арк.
181. Ф. 152 Крайовий суд у Львові
оп. 1а
Спр. 20 Розпорядження Вищого крайового суду у Львові (1885 р.),
6 арк.
182. Ф. 152 Крайовий суд у Львові
оп. 1а
Спр. 59 Рішення Вищого крайового суду про призначення, переміщення
адвокатів, нотаріусів та ін. (1900 р.), 37 арк.
183. Ф. 152 Крайовий суд у Львові
оп. 1а
Спр. 105 Розпорядження Вищого крайового суду про порядок ведення
земельних книг (1904 р.), 27 арк.
184. Ф. 152 Крайовий суд у Львові
оп. 1а
Спр. 197 Протокол засідання провірочної комісії (1920 р.), 32 арк.
185. Ф. 152 Крайовий суд у Львові
оп. 1а
Спр. 217 Рішення Вищого крайового суду про призначення осіб на
посаду присяжних засідателів (1899 р.), 22 арк.
186. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 1
Спр. 17 Листування з Міністерством юстиції про будівництво тюрми в
Станіславові, т. 2. (1874 р.), 193 арк.
187. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 1

- Спр. 112 Розпорядження прокуратури (1873 р.), 13 арк.
188. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 1
Спр. 884 (Розпорядження Вищого крайового суду у Львові за 1890 р.),
33 арк.
189. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 2
Спр. 20 Листування з Міністерством юстиції (1867 р.), 123 арк.
190. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 2
Спр. 23 Лист Львівському прокурору про видання інструкції в справі
роботи тюремних наглядачів (1868 р.), 23 арк.
191. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 2
Спр. 29 Справа про розгляд протесту шевців проти пошиття взуття
в'язнями львівською тюрми (1879–1886 рр.), 49 арк.
192. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 2
Спр. 77 Структурний поділ Вищого крайового суду у Львові із
зазначенням його кола діяльності (1904 р.), 77 арк.
193. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. 2
Спр. 88, Том 1 Дисциплінарна справа судді Крайового суду
Кобилянського Максиміліана з м. Сучава (1905 р.), 20 арк.
194. Ф. 156 Вища державна прокуратура, м. Львів
оп. дод.
Спр. 91 Звіти прокурора Вищого крайового суду про кількість
розглянутих справ суддями з означенням характеру злочинів та строків
ув'язнення (1895 р.), 59 арк.
195. Ф. 166 Крайова табула

оп. 1

Спр. 5643 Доповідь президента апеляційного суду Спорек Йоганна імператриці Марії Терезії в справі організації табулі для Галичини (1776 р.), 22 арк.

196. Ф. 166 Крайова табула

оп. 1

Спр. 5644 Патент австрійської імператриці Марії Терезії про організацію Крайової табулі для Галичини (1777 р.), 15 арк.

197. Ф. 181 Графи Лянскоронські

оп. 1

Спр. 6000 Інструкція намісництва м. Львова Іспитовій комісії про приймання іспитів по підвищенню ділової кваліфікації від судових службовців, медпрацівників та ін. (1817 р.), 11 арк.

198. Ф. 575 Становий комітет

оп. 1

Спр. 26 (т. 1) Листування з Крайовою табулею про реєстрацію шляхетських гербів з доданим списком шляхтичів (1838 р.), 121 арк.

II. Нормативні матеріали

Законодавчі акти

199. Австрійський устав гражданского судопроизводства 1895 года в сопоставлении съ нашимъ уставом / сост. Тур Н. А. – СПб. : Перетербургъ, 1896. – 226 с.

200. Австрійський статут цивільного судочинства 1895 р. (витяги) // Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре, 2000. – Т.1. – С. 445–461.

201. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посібник / упоряд. А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривонос, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтел, 2003. – 656 с.

202. Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae [1796] emanatorum. – Leopoli : Typis Josephi Piller, 1797. – 115 p.
203. Decernitur iustatio iudeorum // Edicta et mandata universalia Regnis Galiciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata. – Leopoli : Typis Viduae Josephae Piller, 1773. – S. 16–17.
204. Edicta et mandata universalia Regnis Galiciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata. – Leopoli : Typis Viduae Josephae Piller, 1773. – 72 p.
205. Galicja od pierwszego rozbioru do Wiosny Ludów. 1772–1848 / przygot. Oprac. M. Tyrowicz. – Kraków ; Wrocław : Wyd-wo Zakł. Ossolińskich, 1956. – 335 s.
206. Gesetz vom 11. Hornung (Februar) 1873 über die Staatsanwaltschaft [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexfind.ch/dtah/44400/2/12241v0004.pdf> [10.12.2014].
207. Instrukcja w sprawie przejęcia władzy. Wyciąg z Instrukcji Nadwornej 1772 r. // Galicja od pierwszego rozbioru do Wiosny Ludów. 1772–1848 / przygot. Oprac. M. Tyrowicz. – Kraków ; Wrocław : Wyd-wo Zakł. Ossolińskich, 1956. – S. 91–92.
208. Kaiserliches Patent vom 4. Mdrz 1849, die Reichsverfassung für das Kaiserthum Oesterreich enthalten [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.verfassungen.de/at/at-18/verfassung49-i.htm> [10.12.2014].
209. Kodeks postępowania karnego z dnia 23 maja 1873 r. // Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w razie państwa reprezentowanych. Rok 1873. – Wiedeń, 1873. – S. 400–501.
210. Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawil przelozył i opracował Dr. St. Starzyński. – Lwów : Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. – 1070 s.

211. *Occupantur Regna Galliciae et Lodomeriae // Edicta et mandata universalia Regnis Galliciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata.* – Leopoli : Typis Viduae Josephae Piller, 1773. – S. 1–2.
212. *Pamiętniki urzędników galicyjskich / przygot. I. Homola, B. Jopuszański.* – Kraków : Wyd-wo Literackie, 1978. – 450 s.
213. *Państwowa ustawa zasadnicza z d. 21 grudnia 1867, dz. u. p. № 144 (o władzy sędziowskiej) // Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawil przełożył i opracował Dr. St. Starzyński.* – Lwów : Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. – S. 650–663.
214. *Porządek domowy dla C. k. Zakładu karnego dla mężczyzn we Lwowie i Stanisławowie.* – Lwów : Z drukarni Szczęsnego Bednarskiego, 1897. – 19 s.
215. *Powszechny dziennik praw państwa i rządu dla cesarstwa austriackiego.* – 1850. – T. II. – § 237.
216. *Rozporządzenia po zajęciu Galicji // Prawnik.* – Lwów, 1873. – Rok IV. – № 16. – S. 64–65.
217. *Statuitur supremum iudicium Gubernatoriale // Edicta et mandata universalia Regnis Galliciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata.* – Leopoli : Typis Viduae Josephae Piller, 1773. – S. 31–32.
218. *Supprimuntur antique Officia // Edicta et mandata universalia Regnis Galliciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata.* – Leopoli : Typis Viduae Josephae Piller, 1773. – S. 5–6.
219. *Volumina Legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX. Pijarow.– Petersburg : Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859. – T. I. – S. 403–406.*
220. *Ustawa z 15 listopada 1867, d. u. p. № 131 // Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawil przełożył i opracował Dr. St. Starzyński.* – Lwów : Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. – S. 656–670.
221. *Ustawa z dnia 1 sierpnia 1895 o postępowaniu sędowem w cywilnych sprawach spórnych (Procedura cywilna) // Dziennik ustaw państwa dla*

królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych. Rok 1895. – Wiedeń, 1895. – S. 365–457.

222. Ustawa z dnia 23 maja 1873, d. u. p. № 120, o czasowem zawieszaniu sądów przysięgłych // Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawił przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. – Lwów : Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. – S. 656–657.

223. Zbior reskryptów c.k. Ministerstwa sprawiedliwości i okólników Prezydium c. k. wyższego Sądu krajowego we Lwowie, wydanych od roku 1897 do końca lutego 1899. – Lwów : Związkowa drukarnia we Lwowie, 1899. – 417 s.

Шематизми та щорічники

224. Almanach royal de Gallicie et de Lodomerie pour L'Année 1776. – Leopold : Chez Antonie Piller, 1776. – 206 p.

225. Galizisches Provinzial-Handbuch für das Jahr 1868. – Lemberg : Aus der k. k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1868. – 1094 S.

226. Galizisches Provinzial-Handbuch für das Jahr 1869. – Lemberg : Aus der k.k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1869. – 814 S.

227. Handbuch der Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien für das Jahr 1856. – Lemberg : Piller, 1856. – 328 S.

228. Handbuch der Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien für das Jahr 1859. – Lemberg: Piller, 1859. – 650 S.

229. Hof und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856. – Wien : Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1856. – 556 S.

230. Provinzial-Handbuch der Königreiche Galazien und Lodomerien für das Jahr 1850. – Lemberg : Aus der k.k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1850. – S. 222–226.

231. Schematismus czyli imiona y nazwiska wszystkich dignitarzow y urzędnikow i c. k. a mości w Królestwach Galicyi y Lodmeryi zostających, tudzież

czeskiej y austriackiej nadworney kancellaryi oraz y naywyższego tribunału sędow nadwornych na rok 1780. – Lwów : U Antoniego Pillera, c.k. Gub. Typogr., 1780. – 136 s.

232. Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien Für das Jahr 1828. – Lemberg : Peter Piller, 1828. – 514 S.
233. Schematismus für die Königreiche Galazien und Lodomerien 1789 [Електронний ресурс]. – Lemberg, 1789. – Режим доступа : http://www.mtg-malopolska.org.pl/images/skany/schematyzmy/schematismus_1789/schematismus_1789.djvu [30.11.2014].
234. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1870. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1870. – 925 s.
235. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1871. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1871. – 743 s.
236. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1872. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1872. – 763 s.
237. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1873. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1873. – 780 s.
238. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1874. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1874. – 830 s.
239. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1879. – Lwów : Z drukarni „Dziennika Polskiego”, 1879. – 817 s.
240. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1880. – Lwów : Z drukarni E. Winiarza, 1880. – 832 s.
241. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1884. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1884. – 837 s.
242. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1887. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1887. – 854 s.

243. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1892. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1892. – 995 s.
244. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1895. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1895. – 1024 s.
245. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1899. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1899. – 1135 s.
246. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1900. – 1148 s.
247. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1901. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1901. – 1161 s.
248. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1903. – 1276 s.
249. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914. – Lwów : Z drukarni Władysława Jozińskiego, 1914. – 1769 s.

III. Периодичні видання

250. Gazeta Lwowska. – Lwów, 1897. – № 75.
251. Gazeta Lwowska. – Lwów, 1911. – № 252.
252. Kurjer Lwowski. – Lwów, 1889. – Rok VII. – № 2.
253. Kurjer Lwowski. – Lwów, 1895. – Rok XIII. – № 32.
254. Kurjer Lwowski. – Lwów, 1897. – Rok XIV. – № 306.
255. Kurjer Lwowski. – Lwów, 1901. – Rok XVIII. – № 172.
256. Kurjer Lwowski. – Lwów, 1909. – Rok XXVI. – № 591.

257. Prawnik. – R. II. – 1871.
258. Prawnik. – R. III. – 1872.
259. Przegląd prawa i administracji. – Lwów. – 1896. – № XXI.

IV. Спеціальна література

260. Андрусяк І. П. Початок боротьби за гендерну рівність у Галичині (політичні процеси Івана Франка та товаришів) / І. П. Андрусяк // Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку : матеріали XXV Міжнар. іст.-прав. конф., (Саки, 16–18 верес. 2011 р.). – Київ ; Сімферополь : СМД, 2011. – С. 417–421.
261. Андрусяк Т. Г. Судді-українці Австро-Угорської імперії та їх внесок у розвиток української правової думки / Т. Г. Андрусяк // Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку : матеріали XXV Міжнар. іст.-прав. конф. (Саки, 16–18 верес. 2011) / ред. кол. І.Б. Усенко (гол.), Є. В. Ромінський, Л. П. Парчева та ін. – Київ ; Сімферополь : СМД, 2011. – Ч. 1. – С. 112–119.
262. Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини / В. С. Кульчицький, І. Й. Бойко, І. Ю. Настасяк, О. І. Мікула. – Львів, 2002. – 88 с.
263. Бачинський В. Боронім прав руської мови в судах / В. Бачинський. – Львів, 1909. – 15 с.
264. Бедрій М. Мова судочинства на території Галичини у складі Австро-Угорщини / М. Бедрій // *Vivat justitia!*. – Львів, 2006. – Вип. 5. – С. 30–36.
265. Божко В. М. Правове регулювання оплати праці в Україні впродовж другої половини ХІХ століття / В. М. Божко // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки. – 2010. – № 1. – С. 12–18.
266. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.) : навч. посіб. для студ.

- вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
267. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського королівства (1349–1569 рр.) : монографія / І. Й. Бойко. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 628 с.
268. Бойко І. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.) : [навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів] / І. Й. Бойко. – К. : Атіка, 2013. – 348 с.
269. Бойко І. Участь професора Освальда Бальцера у вирішенні міжнародного спору про “Морське око” 1902 р. / Ігор Бойко // Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах : матеріали ХХVІІ Міжнар. іст.-прав. конф., (Євпаторія, 21–23 верес. 2012 р.) / ред. кол.: І. Б. Усенко (гол.). – К. ; Сімферополь: “Доля”, 2012. – Ч. 1. – С. 152–157.
270. Бойчук А. Ю. Вплив західноукраїнських адвокатів на становлення судочинства в Галичині другої половини ХІХ – початку ХХ століття / А. Ю. Бойчук // Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку : матеріали ХХV Міжнар. іст.-прав. конф., (Саки, 16–18 верес. 2011 р.). – Київ ; Сімферополь : СМД, 2011. – С. 295–301.
271. Висоцький В. М. Становлення та розвиток законодавства про політичні партії в Україні / В. М. Висоцький // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 2. – С. 68–78.
272. Воцелка К. История Австрии. Культура, общество, политика / Карл Воцелка ; пер. с нем. В.А. Брун-Цеховского, О.И. Величко, В.Н. Ковалева. – М. : Изд-во “Весь мир”, 2007. – 512 с.
273. Гаврецька М. Й. Правове регулювання статусу української мови у школах Східної Галичини в другій половині ХІХ століття / М. Й. Гаврецька // Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919–2009) і сучасність : матеріали ХХІV Міжнар. іст.-прав. конф.,

- (Львів, 28 квіт. – 1 трав. 2011 р.). – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. – С. 482–486.
274. Ганкевич Л. Чи усунути суди присяглих? / Лев Ганкевич // Життя і право. – 1932. – Ч. 1. – С. 24–29.
275. Гловацький І. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.) / Іван Гловацький. – Львів : Тріада плюс, 2003. – 348 с.
276. Горбачевський А. Галицьке судівництво і справа його реформи / А. Горбачевський // Часопис правнича. – 1889. – Т. 1. – № 1–4. – С. 46–53.
277. Гриб Н. Австрійська конституція 1849 р.: особливості її прийняття, структура та основні положення / Ніна Гриб // Часопис Київського університету права. – 2011. – Вип. 4. – С. 83–86.
278. Дністрянський С. Права руської мови у Львівському університеті / С. Дністрянський. – Варшава, 1905. – 38 с.
279. Доліновський В. Бернардинський архів у Львові (1784–1933): формування архівних збірок та діяльність / Володимир Доліновський // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2010. – Вип. 5. – С. 266–269.
280. Дроздовський С. Українці в судочинстві, державній прокуратурі і прокуратурі скарбу / Дроздовський Станислав д-р // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів. – Львів : Накл. т-ва Союзу Українських Адвокатів у Львові, 1834. – С. 118–125.
281. Едер П.Т. До питання про передумови створення Вищого крайового суду у Львові в складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.) / Едер П.Т. // Митна справа : наук.-анал. журн. – 2014. – № 3 (93). – С. 36–41.
282. Едер П.Т. Система австрійських судових органів у Галичині та їхня діяльність щодо захисту прав і свобод людини за австрійськими

- конституціями (1849 і 1918 рр.). / Едер П.Т. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Вип. 6-2. – С. 24–27.
283. Едер П.Т. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.). / П.Т. Едер // Часопис Київського університету права. – 2014. – Вип. 3. – С.34–39.
284. Едер П.Т. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). / П.Т. Едер // Часопис Київського університету права. – 2014. – Вип. 4. – С.46–1.
285. Едер П. Особливості співпраці органів прокуратури з Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.). / Павло Едер // Публічне право : наук.-практ. юрид. журн. – 2015 – Вип. 1 (17). – С. 246–252.
286. Едер П.Т. Особливості вирішення цивільних справ Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.). / Едер П.Т. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 32. – С.20–25.
287. Едер П.Т. Порядок та особливості вирішення кримінальних справ Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.) / Едер П.Т. // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015 – №2(2). – С.33–39.
288. Едер П. Організація, структура і компетенція Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). / П. Едер // Юридичний журнал «Право України». – 2015. – № 4. – С. 164–172.
289. Зайчук О. В. Теорія держави і права / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
290. Захарченко П. П. Історія держави і права України : підручник / П. П. Захарченко. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
291. Здерковський М. Права руської мови в ц.к. судах та державних прокураторіях / М. Здерковський. – Львів, 1909. – 38 с.

292. Історія держави і права України : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев та ін. ; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х. : Право, 2013. – 704 с.
293. Історія держави і права України : підручник / за ред. А. С. Чайковського. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 510 с.
294. Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський ; пер. з пол. Я. Стріхи. – К. : Наш Час, 2011. – 263 с.
295. Качмар В. Львівський національний університет імені Івана Франка. Історичний нарис] / Володимир Качмар // Літопис випускників Львівського національного університету імені Івана Франка. – К. : Видавн. центр “Логос Україна”, 2010. – С. 12–51.
296. Кобилецький М. М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження / М. М. Кобилецький. – Львів : ПАІС, 2008. – 406 с.
297. Козицький А. Кримінальний світ старого Львова / Андрій Козицький, Степан Білостоцький. – Львів : Афіша, 2001. – 230 с.
298. Кондратюк О. В. Вищий крайовий суд в Галичині в складі Австро-Угорщини / О. В. Кондратюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XI регіон. наук.-практ. конф. (Львів, 3–4 лют. 2005 р.). – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2005. – С. 93–95.
299. Кондратюк О. В. Організація судових органів у Галичині за австрійською конституцією 1867 р. / О. Кондратюк // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2004. – Вип. 1. – С. 310–318.
300. Кондратюк О. В. Повітові та спеціальні суди в Галичині у складі Австро-Угорщини / О. Кондратюк // Вісник Львівського юридичного інституту. – Вип. 1. – Львів, 2005. – С. 283–294.

301. Кондратюк О. В. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / О. В. Кондратюк. – Львів, 2006. – 23 с.
302. Кондратюк О. В. Судова система та судочинство у Галичині в складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кондратюк Олександр Володимирович. – Львів, 2006. – 206 с.
303. Криштанович М. Державне управління процесом становлення та розвитку судових органів на українських землях у складі Австрійської імперії / М. Криштанович // Ефективність державного управління : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 20. – С.152–159.
304. Кріль М. Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями. 1772–1867 / М. Кріль. – Львів, 1999. – 296 с.
305. Кульчицький В. С. Державний лад і право Галичини (в другій половині XIX – початку XX ст.) / В. С. Кульчицький. – Львів : ЛДУ, 1966. – 117 с.
306. Кульчицький В. С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування / В. С. Кульчицький // Проблеми правознавства. – 1971. – Вип.19. – С. 46–47.
307. Кульчицький В. С. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К., 2001. – 319 с.
308. Кульчицький В. С. Історія держави і права України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – К. : Видавн. Дім “Ін Юре”, 2007. – 624 с.
309. Кульчицький В. С. Органи державного управління Галичиною за Конституцією 1867 р. / В. С. Кульчицький // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 1966. – Вип. 8. – С. 32–38.

310. Кульчицький В. Система судових органів Галичини у складі Австро-Угорщини : історія / В. Кульчицький, І. Бойко // Право України. – 2001. – №11. – С.137–139.
311. Кульчицький В. С. Суд, прокуратура та адвокатура в Галичині у складі Австро-Угорщини / В. С. Кульчицький, І. Бойко // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – Вип. 125. – 2001. – С. 22–24.
312. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців (1848–1914): на підставі споминів / Кость Левицький. – Львів : Друк. оо. Василіан у Жовкві, 1926. – 736 с.
313. Левицький К. Наша свобода або які ми маємо права / Кость Левицький. – Львів : Тов. ім. Т. Шевченка, 1888. – 140 с.
314. Левицький К. Про права руської мови / Кость Левицький. – Львів : Тов. ім. Т. Шевченка, 1896. – 33 с.
315. Лукич В. Руський правотар домовий / В. Лукич, Ю. Семигинівський. – Львів, 1885. – 432 с.
316. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / В. С. Макарчук. – Вид. 6-те, доп. – К. : Атіка, 2009. – 624 с.
317. Маковський В. Талергоф. Спогади і документи / В. Маковський. – Львів, 1934. – 260 с.
318. Малишев О. О. Опіка та піклування на українських землях Російської та Австрійської імперій : порівняльний аспект / О. О. Малишев // Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919–2009) і сучасність : матеріали XXIV Міжнар. істор.-прав. конф., (Львів, 28 квіт. – 1 трав. 2011 р.). – Львів : Видавн. центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. – С. 475–481.
319. Мельник І. Пам'ятники та меморіальні таблиці міста Львова / Ігор Мельник, Роман Масик. – Львів : Априорі, 2012. – 211 с.
320. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – К. : Либідь, 1992. – 431 с.

321. Моряк-Протопопова Х. Правовий статус та повноваження Галицького намісництва (1849–1918 рр.) / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2011. – Вип. 52. – С. 96–103.
322. Моряк-Протопопова Х. Утворення, структура і діяльність Галицького намісництва / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2007. – Вип. 43. – С. 67–72.
323. Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії / Ірина Настасяк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 87–91.
324. Никифорак М. В. Адвокатура на Буковині в період її входження до Австрії / Михайло Никифорак // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія “Правознавство”. – 1997. – Вип. 14. – С. 73–83.
325. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. / М. В. Никифорак. – Чернівці : Рута, 2000. – 280 с.
326. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. : дис. ...д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Никифорак Михайло Васильович. – К., 2004. – 420 с.
327. Никифорак М. В. З історії кодифікації австрійського цивільного та цивільно-процесуального права / М.В. Никифорак // Науковий вісник Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. Сер. : Правознавство. – 2002. – Вип. 81. – С. 18.
328. Никифорак М. В. Крайовому суду Буковини – 200 років / М. В. Никифорак // Судово-правова реформа в Україні: проблеми та перспективи : матеріали міжнародної наук.-прак. конф., присвяченої 200-річчю Крайового суду Буковини, (Чернівці, 26–28 трав. 2004 р.). – Чернівці, 2004. – 328 с.: 4 фото.
329. Никифорак М. В. Судоустрій на Буковині у 1774–1918 рр. / М. Никифорак // Вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2000. – Вип. 100. – С. 32–34.

330. Нор В. Погляди І. Франка на засади організації та функціонування суду і судочинства [Електронний ресурс] / Василь Нор // Часопис Нац. ун-ту “Острозька академія”. Сер. “Право”. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n1/10nvtsis.pdf> [7.03.2015].
331. Огоновський О. Систем австрійського права приватного. Т. 1. Науки загальні і право річеве / д-р Олександр Огоновський. – Львів : З друкарні Наук. т-ва імени Шевченка, 1897. – 337 с.
332. Осечинський В. Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму. – Львів : Кн.-журн. вид-во, 1954. – 389 с.
333. Павличко Д. Богдан-Ігор Антонич. Самотній поет [Електронний ресурс] / Дмитро Павличко. – Режим доступу : <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=614> [7.03.2015].
334. Падох Я. Суди й судовий процес старої України: нарис історії / Ярослав Падох // Записки НТШ. Т. 209. Історико-філософічна секція. Правнична комісія. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто ; Львів : [б.в.], 1990. – Ч. 5. – С. 75–105.
335. Панич Н. Ю. Участь органів прокуратури у судових процесах проти свободи преси в Галичині (1849–1918 рр.) / Н. Ю. Панич // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2007. – Вип.45. – С. 69–76.
336. Панич Н. Ю. Участь у справах приватного обвинувачення органів прокуратури в Галичині (1849–1918 рр.) / Н. Ю. Панич // Університетські наукові записки. – 2008. – Вип. 3. – С. 26–30.
337. Паньківський К. Організації українських правників у минулому / К. Паньківський // Правничий вісник (журнал товариства українських правників к ЗДА). – Нью-Йорк, 1955. – Кн. 1. – 181 с.
338. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П. М. Рабінович . – Вид. 5-е зі змінами. – Тернопіль : Лілея, 2002. – 189 с.

339. Рубинштейн Е. И. Крушение Австро-Венгерской монархии / Е. И. Рубинштейн. – М., 1963. – 428 с.
340. Стебельський П. Австрійський процес карний. Коментар / Петро Стебельський // Часопись правнича. – Львів, 1900. – Рочникъ X. – С. 1–70.
341. Стебельський П. Чи і наскільки показалися у нашій практиці суди присяжних корисними / П. Стебельський // Часопись правнича. – 1889. – Т. 1. – № 1–4. – С. 203–207.
342. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. – К. : Наук. думка, 2014. – 504 с.
343. Сьомочкін І. Народження індустріальної ери / Ігор Сьомочкін // Львівщина: історико-культурні та краєзнавчі нариси. – Львів : Центр Європи, 1998. – С. 183–204.
344. Тарабан В. М. Чинники формування національної свідомості та залучення українського селянства Галичини до визвольної боротьби (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / В. М. Тарабан, Н. М. Біла // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. № 652: Держава та армія. – Львів : Львів. політехніка, 2009. – С. 32–37.
345. Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія 1809–1918 : пер. з англ. / Алан Джон Тейлор. – Львів : ВНТЛ–Класика, 2002. – 268 с.
346. Тищик Б. Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Б. Й. Тищик. – Львів : Тріада плюс, 2004. – 392 с.
347. Тищик Б. Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.) : навч. посібник / Борис Йосипович Тищик. – Львів : Юрид. ф-т ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 80 с.
348. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2013. – 752 с.
349. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : навч. посіб. / Б.Й. Тищик. – Львів : Світ, 2001. – 384 с.

350. Тищик Б. Й. Кость Левицький – видатний Галицький державно-політичний та громадський діяч / Б. Й. Тищик // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2012. – Вип. 56. – С. 147–158.
351. Тищик Б. Й. Освальд Мар'ян Бальцер як науковець, керівник кафедри, педагог / Борис Йосипович Тищик // Актуальні проблеми історії держави і права країн Центрально-Східної Європи (присвячено 150-річчю Освальда Бальцера) : матеріали міжнар. наук. конф., (Львів, 24–25 квіт. 2009 р. – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2009. – С.100–104.
352. Тищик Б. Й. Польща: історія державності та права (X ст. – початок XXI ст.) / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2012. – 512 с.
353. Тищик Б. Й. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X–XX ст.) / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2011. – Вип. 52. – С.110–119.
354. Ткач А. П. Кодификация, памятники и основные черты права Украины второй половины XVIII – первой половины XIX ст. / А. П. Ткач. – К., 1969. – 43 с.
355. Тлуцак Ю. М. Податковий апарат монархії Габсбургів / Юрій Мар'янович Тлуцак // Часопис Київського університету права. – 2006. – №4. – С. 33–37.
356. Трайнин И.П. Национальные противоречия в Австро-Венгрии и ее розпад / И.П. Трайнин. – М. ; Л. : Академия наук, 1947. – 307 с.
357. Учреждения Западной Украины до воссоединения ее в едином Украинском советском социалистическом государстве. – Львов, 1955. – 180 с.
358. Франко І. Вибрані твори / Іван Франко. – К. : Ін Юре, 2006. – С. 936–1045.

359. Франко І. Галицький селянин / Іван Франко // Іван Франко. Зібр. тв. : у 50 т. / редкол. Є. Кирилюк (голова) [та ін.] / Іван Франко. – К. : Вид-во “Наук. думка”, 1985. – Т. 44. – Кн. 2. – С. 501–512.
360. Франко І. Свинська конституція / Іван Франко // Іван Франко. Зібр. тв. : у 50 т. Т. 20: Повісті та оповідання (1896–1900) / редкол. Є. Кирилюк (голова) [та ін.] / Іван Франко. – К. : Вид-во “Наук. думка”, 1979. – С. 7–13.
361. Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини / Н. Худоба // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 417–422.
362. Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 р.: історико-правове дослідження / Н. Худоба // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіон. наук.-практ. конф. (8–9 лютого 2010 р.). – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2010. – С.96–96.
363. Худоба Н. Загальна характеристика австрійського діловодства в адміністративних установах Галичини (1772–1918 рр.) / Н. Худоба // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2011. – Вип. 54. – С. 97–104.
364. Цьольнер Е. Історія Австрії / Еріх Цьольнер ; пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталія Іваничук. – Львів : Літопис, 2001. – 712 с.
365. Чудийович В. Політико-правове становище земель та людності східної Галичини наприкінці XIX-на початку XX ст.: історико-правовий аналіз / В. Чудийович // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали IX регіон. наук.-практ. конф. (13–14 лют. 2003 р.). – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2003. – С. 107–109.

366. Шимов Я. Австро-Венгерская империя / Ярослав Шимов. – М. : Изд-во Эскмо, 2003. – 608 с.
367. Шишка О. Листопадовий Чин і утворення ЗУНР / Олександр Шишка // Львівщина: історико-культурні та краєзнавчі нариси. – Львів : Центр Європи, 1998. – С. 241–266.
368. Шуп'яна М. Кримінальний кодекс 1786 р. – перший кодифікований акт у галузі кримінального права Австрії / М. Шуп'яна // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVIII регіон. наук.-практ. конф., (Львів, 26–27 січ. 2012 р.). – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2012. – С.116–117.
369. Шухевич С. Моє життя. Спогади / Степан Шухевич. – Лондон : Видання укр. видавн. спілки, 1991. – 619 с.
370. Юридична наука і освіти на Україні / Ю.С. Шемшученко, І. Б. Усенко, Б.М. Бабій та ін. ; відп. ред. Ю.С. Шемшученко ; АН України. Ін-т держави і права ім.. В.М. Корецького. – К. : Наук. думка, 1992. – 260 с.
371. Balt H. Österreichische Rechtsgeschichte unter Einflub sozial / H. Balt. – Graz, 1986. – 316 s.
372. Balzer O. Geneza trybunału koronnego: studyum z dziejów sądownictwa polskiego XVI wieku / Oswald Balzer. – Warszawa : Biblioteka Umiejętności Prawnych, 1885. – 347 s.
373. Balzer O. Historya ustroju Austrii w zarysie / Oswald Balzer. – Lwów : Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. – 534 s.
374. Barwiński E. Pierwsze podziały administracyjne Galicji, Ziemia Czerweńska / E. Barwiński. – Lwów, 1935. – 189 s.
375. Bereze S. Właściwość sądu w srprawach o nieruchomość pomiędzy wloscianamu / S. Bereze // Gazeta sądowa. – Warszawa, 1886.– Rok XIV.– № 42.– S. 667–671.
376. Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie / M. Bobrzyński. – Warszawa, 1879. – 427 s.

377. Bonusiak A. Galicja w 1848 roku. Demografia, działalność polityczna i społeczna, gospodarka i kultura / A. Bonusiak, M. Stolarczyk. – Rzeszów, 1999. – 178 s.
378. Brauner W. Juristen in Österreich 1200–1980 / Brauner W. – Wien, 1987. – 301 S.
379. Brawer A. Galizien. Wie es an Österreich kam. Eine historisch-statistische studie über die inneren Verhältnisse des Landes in Jahre 1772 / Abraham Jacob Brawer. – Leipzig: G. Freytag, 1910. – 107 s.
380. Bujak Fr. Galicja / Fr. Bujak. – Lwów ; Warszawa, 1908. – T. 1. – 520 s.
381. Degen R. Selekcja, brakowanie i początki nadzoru nad nimi w Galicji do wybuchu pierwszej wojny światowej / Robert Degen // Archiwa – Kancelarie – Zbiory. – Toruń. – 2011. – № 2 (4). – S. 116–124.
382. Dubanowicz E. Prawno-państwowe stanowisko Królestwa Galicji i innych krajów przedlitawskich / E. Dubanowicz. – Lwów, 1916. – 154 s.
383. Dziadzio A. Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914). Władza–Obywatel–Prawo / Andrzej Dziadzio. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2001. – 312 s.
384. Dziędzielewicz A. Kwestye stanu adwokackiego w przeszlej procedurze cywilnej / A. Dziędzielewicz // Przegląd prawa i administracji. – Warszawa, 1895. – S. 473–486.
385. Dziędzielewicz A. O trybunale administracyjnym / K.S. Dziędzielewish // Prawnik.– Lwów, 1905.– Rok VIII.– № 4.– S. 26–42.
386. Dziędzielewish K.S. O trybunale administracyjnym / K.S. Dziędzielewish // Prawnik.– Lwów, 1877. – Rok III.– № 4. – S. 26–36;
387. Dziennik rządow dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi. – 1854. – T. 1. – § 118.
388. Finkel L. Historia monarchii Austryacko-Węgierskiej / L. Finkel // Historia monarchii Austryacko-Węgierskiej oraz wiadomosti polityczne i społeczne. Wydanie czwarte / L. Finkel, S. Głębinski. – Lwów, 1915. – 190 s.

389. Finkel L. Memoriał Antoniego Hr. Pergena, pierwszego gubernatora Galicji o stanie kraju (z roku 1773) / L. Finkel. – Lwów, 1900. – 32 s.
390. Gesetz vom 11. Hornung (Februar) 1873 über die Staatsanwaltschaft [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexfind.ch/dtah/44400/2/12241v0004.pdf> [10.12.2014].
391. Głąbinski S. Wiadomości polityczne i społeczne / S. Głąbinski // Finkel L., Głąbinski S. Historia monarchii Austryacko-Węgerskiej oraz wiadomości polityczne i społeczne. – Wyd. 4. – Lwów, 1915. – 84 s.
392. Godlewski W. Reforma procesowa. Procedura cywilna / W. Godlewski // Gazeta sądowa. – Warszawa, 1897.– Rok XXV.– № 10.– S. 155–156.
393. Górak A. Kancelaria organów w Galicji. Wybór źródeł / Artur Górak, Krzysztof Latawiec. – Lublin : Wydawn. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012. – S. 44–56.
394. Grodziski S. Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772–1848 / Stanisław Grodziski. – Wrocław; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1971. – 303 s.
395. Grodziski S. Porównawcza historia ustrojów państwowych / Stanisław Grodziski. – Kraków : Universitas, 1998. – 364 s.
396. Grossman H. Rozległość Galicji po zajęciu jej przez Austrię / H. Grossman // Kwartalnik Historyczny. – 1911. – T. 25. – S. 118–141.
397. Grzybowski K. Galicja 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii / Konstanty Grzybowski. – Kraków ; Wrocław ; Warszawa : Wyd-wo PAN, 1959. – 322 s.
398. Herausgeden von D. K. Y. Probevera. Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege in den Österreichischen Erbstaaten / Herausgeden von D. K. Y. – Wien, 1815. – 336 S.
399. Hillbricht K. O języku Sądowym w Galicji / K. Hillbricht // Prawnik. – Lwów, 1871. – Rok II. – № 30. – S. 125–128.
400. Kalinka W. Galicja i Kraków pod panowaniem austriackim / W. Kalinka. – Kraków, 1898. – 146 s.

401. Klunker L. Die gesetzliche Unterthans-Verfassung in Galizien / L. Klunker. – Lwów, 1846. – T. 3. – 684 s.
402. Kotliński T. J. Nadprokuratoria Państwa we Lwowie i jej zwierzchnicy [Електронний ресурс] / Tomasz J. Kotliński. – Режим доступу: <http://www.cracovia-leopolis.pl/index.php?pokaz=art&id=2479> [2.12.2014].
403. Kotliński T. J. Aleksander Mniszek Tchorznicki (1851–1916) [Електронний ресурс] / Tomasz J. Kotliński. – Режим доступу: <http://www.cracovia-leopolis.pl/index.php?pokaz=art&id=2214> [7.12.2014].
404. Kublicki T. Źródła prawa hipotecznego na ziemiach polskich w okresie zaborów 1772–1918. Cz. I. Okres do połowy XIX wieku / Tomasz Kublicki // Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego. – 2007. – № 10. – S. 188–196.
405. Kutszeba S. Historia ustroju Polski w zarysie / S. Kutszeba. – Lwów, 1917. – T. 4. – 293 s.
406. Lipinski E. Kwestya językowa w Austrii / E. Lipinski. – Warszawa, 1883. – 435 s.
407. Louis J. Powód do uniewarznienia rozprawy przez sąd przysięgłych odbytey / J. Louis // Prawnik. – Lwów, 1872. – Rok III. – S. 101–104.
408. Łoziński B. Agenor Goluchowski w pierwszym okresie rządów swoich / Bronisław Łoziński. – Lwów, 1901. – 288 s.
409. Łozinski B. Galicyjski sejm stanowy (1817–1845) / Bronisław Łozinski. – Lwów : Nakł. księgarni H. Altenberga, 1905. – 142 s.
410. Łoziński B. Szkice z historyi Galicyi w XIX wieku / Bronisław Łoziński. – Lwów : Nakł. Księg Gubrynowicza, 1913. – S. 12–13.
411. Łoziński B. Z historii Stanów Galicyjskich. Szkice z historii Galicji w XIX wieku / Bronisław Łoziński. – Lwów, 1913. – 436 s.
412. Luka I. De. Iustitzcodex [Електронний ресурс] / Ignaz de Luka. – Wien : Schmidbauer, 1795. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books?id=KjxDAAAАcAAJ&dq=Gerichts-Ordnung+1774+Galizien&hl=uk&source=gbs_navlinks_s [6.12.2014].

413. Maciejowski A. Dwa rodzaje naszych sądów powiatowych / A. Maciejowski // *Prawnik*. – Lwów, 1870.– Rok I.– N 5.– S.19–20.
414. Malec D. Szkic z dziejów adwokatury galicyjskiej na przełomie XIX i XX wieku / Dorota Malec // *Studia z dziejów państwa i prawa polskiego*. – Kraków ; Lublin ; Łódź, 2011. – № XIV. – S. 199–213.
415. Mark R. A. Galizien unter Österreichischer Herrschaft. Verwaltung – Kirche – Bevölkerung / Rudolf A. Mark. – Marburg : Herder-Institut, 1994. – 125 S.
416. Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939 / Małgorzata Materniak-Pawłowska // *Czasopismo prawno-historyczne*. – 2011. – T. LXIII. – Z. 1. – S. 63–110.
417. Medyński A. Ilustrowany przewodnik po cmentarzu Jyczakowskim [Електронний ресурс] / Aleksander Medyński. – Режим доступу: <http://www.lwow.home.pl/lycz.html> [10.12.2014].
418. Niezgoda Z. Organizacja i kancelaria dominiów w Galicji i szczątki ich akt w Archiwum Państwowym w Krakowie / Z. Niezgoda // *Archeion*. – 1958. – T. 28. – S. 32–47.
419. Pannenkowa I. Walka Galicji z centralizmem wiedeńskim / I. Pannenkowa. – Lwów, 1918. – S. 95–100.
420. Pieracki J. Kwestja językowa w sądach i prokuratoriach wschodnio-galicyjskich / J. Pieracki. – Lwów, 1911. – 192 s.
421. *Przegląd Prawa i Administracji*. – Lwów, 1896. – № XXI. – 1186 s.
422. Raban C. O trybunale administracyjnym / C. Raban // *Prawnik*. – Lwów, 1873. – Rok IV.– № 20. – S. 87–88.
423. Rosenblatt J. O sędziach lawników / J. Rosenblatt // *Przegląd sądowy i administracyjny*. – Lwów, 1879.– R. IV. – № 7. – S. 51–53.
424. Sądownictwo przedrozbiorowe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/site/images/adm/Image/Materialy%20z%20cwiczen%202.pdf> [23.12.2014].

425. Schnur-Pełowski S. Cudzoziemcy w Galicji (1787-1814). – Kraków, 1898. – 294 s.
426. Schnur-Pepiowski S. Galicjana. 1778–1812. – Lwów, 1896. – 165 s.
427. Schnur-Pepiowski S. Z przeszłości Galicji. – Lwów 1895. – 627 s.
428. Schunborn J. O reformach w trybunale najwyższym / J. Schunborn // Prawnik. – Lwów, 1872. – Rok III. – N 40. – S. 157–158.
429. Schussler L. Sądy polubowne dawne i tegoczesne // Prawnik. – Lwów, 1879. – Rok X. – N 19–20. – S. 145–146.
430. Schwendenwein H. Österreichisches Staatskirchenrecht / H. Schwendenwein. – Essen, 1992. – 220 s.
431. Spór o Morskie Oko [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tchorznicki.com/historia_somo.html [23.11.2014].
432. Starzyński St. Historia ustroju Polski porozbiorowej / Stanisław Starzyński. – Lwów : Nakładem Towarzystwa «Biblioteka Słuchaczy Prawa U. J. K.», 1931. – S. 38–44.
433. Stebelski P. Komentarz do Austriackiego postępowania karnego / Piotr Stebelski. – Lwów : Gubrynowicz i Schmidt, 1901. – 754 s.
434. Studnicki W. Memorial gubernatora Urmenyi z r. 1804 / W. Studnicki // Kwartalnik Historyczny. – 1904. – T. 18. – S. 6–292.
435. Till E. O naukowem przygotowaniu kandydatów sędziowskich / Ernest Till // Przegląd prawa i administracji. – Lwów, 1905. – R. XXX. – S. 81–110.
436. Till E. Wykład nauk ogólnych prawa prywatnego austriackiego / Ernest Till. – Lwów : Nakładem Księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S. 19–26.
437. Tokaź W. Galicja w początkach ery Jozefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783 / W. Tokaź. – Kraków, 1909. – 56 s.
438. Tomczyk R. Pragmatyka służbowa ze szczególnym uwzględnieniem prawodawstwa płacowo-emerytalnego w monarchii konstytucyjnej w Austrii przed dużą nowelizacją w 1914 roku / Ryszard Tomczyk // Zeszyty naukowe

- Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria prawnicza. – Rzeszów, 2013. – Z. 77. – S. 174–175.
439. Tomczyk R. Proces karny w monarchii Habsburskiej od drugiej połowy XVIII wieku do 1918 roku / Ryszard Tomczyk // Edukacja humanistyczna. – Szczecin, 2013. – № 1 (28). – S. 69–70.
440. Tyrowicz M. Galicja od pierwszego rozbioru do wiosny ludów, 1772 –1849 / M. Tyrowicz. – Kraków ; Wrocław, 1956. – 335 s.
441. Uman D. Das Österreichische Civilprozessrecht / D. Uman. – Prag ; Wien ; Leipzig, 1900.– 301 s.
442. Wawel-Louis J. Początkowe sądownictwo austriackie w Galicji (1772–1784) / Józef Wawel-Louis. – Lwów : Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1897. – 416 s.
443. Weinfeld J. Ugoda austriacko-węgierska / J. Weinfeld. – Lwów, 1908. – 88 s.
444. Wiesiołowski M. Rys statystyczno-geograficzny Galicji austriackiej / M. Wiesiołowski. – Poznań, 1842. – 112 s.
445. Winiarski B. Ustrój polityczny ziem polskich w wieku XIX / B. Winiarski.– Poznań, 1923. – 115 s.
446. Winiarski B. Ustrój prawno-polityczny Galicji / B. Winiarski. – Warszawa, 1915. – 111 s.
447. Zajac E. Obywatele Honorowi Królewskiego Wolnego Miasta Sanoka / Edward Zajac. – Sanok : Miejska Biblioteka Publiczna im. Grzegorza z Sanoka w Sanoku, 2002. – S. 35–48.

V. Довідкові видання

448. Австрійське загальне цивільне уложення 1811 р. // Юридична енциклопедія. Т. 1: А–Г / редкол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.). – К. : Вид. Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. – С. 18–19.

449. Андрухів І. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. / Ігор Андрухів, Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: [б.в.], 1996. – 80 с.
450. Бобровник С. В. Правотворчість / С. В. Бобровник, В. Є. Щебельський // Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5: П–С / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін.– К. : Укр. енцикл., 2003. – С. 51.
451. Левицький К. Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів (1907–1914) / Кость Левицький. – Львів : Накл. Видавн. Спілки “Діло”, 1937. – 108 с.
452. Чорновол І. Юліан Лаврівський // Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол. – Львів : Тріада Плюс, 2010. – С. 149–150.
453. Księga adresowa król. stoł.miasta Lwowa. Rocznik I. – Lwów : Z drukarni i litografii Pillera i Sp., 1897. – 245 s.